නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

පටිසම්භිදාමග්ගපාළි

1. මහාවග්ගො

මාතිකා

1. සොතාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

2. සුත්වාන සංවරෙ පඤ්ඤා සීලමයෙ ඤාණං.

3. සංවරිත්වා සමාදහනෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං.

4. පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

5. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං ධම්මානං සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං.

6. පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං.

7. ආරම්මණං පටිසඞ්ඛා භඞ්ගානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විපස්සනෙ ඤාණං.

8. භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.

9. මුඤ්චිතුකම්යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං.

10. බහිද්ධා වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා ගොත්‍රභුඤාණං.

11. දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං.

12. පයොගප්පටිප්පස්සද්ධි පඤ්ඤා ඵලෙ ඤාණං .

13. ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ [ඡින්නමනුපස්සනෙ (ස්‍යා.), ඡින්නවට්ටමනුපස්සනෙ (සී. අට්ඨ.)] පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං.

14. තදා සමුදාගතෙ [සමුපාගතෙ (ස්‍යා.)] ධම්මෙ පස්සනෙ පඤ්ඤා පච්චවෙක්ඛණෙ ඤාණං.

15. අජ්ඣත්තවවත්ථානෙ පඤ්ඤා වත්ථුනානත්තෙ ඤාණං.

16. බහිද්ධාවවත්ථානෙ පඤ්ඤා ගොචරනානත්තෙ ඤාණං.

17. චරියාවවත්ථානෙ පඤ්ඤා චරියානානත්තෙ ඤාණං.

18. චතුධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා භූමිනානත්තෙ ඤාණං.

19. නවධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා ධම්මනානත්තෙ ඤාණං.

20. අභිඤ්ඤාපඤ්ඤා ඤාතට්ඨෙ ඤාණං.

21. පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා තීරණට්ඨෙ ඤාණං.

22. පහානෙ පඤ්ඤා පරිච්චාගට්ඨෙ ඤාණං.

23. භාවනාපඤ්ඤා එකරසට්ඨෙ ඤාණං.

24. සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤා ඵස්සනට්ඨෙ [ඵුසනට්ඨෙ (ක.)] ඤාණං.

25. අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

26. ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

27. නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

28. පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා [පටිභාණනානත්තෙ (ස්‍යා.)] පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

29. විහාරනානත්තෙ පඤ්ඤා විහාරට්ඨෙ ඤාණං.

30. සමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා සමාපත්තට්ඨෙ ඤාණං.

31. විහාරසමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා විහාරසමාපත්තට්ඨෙ ඤාණං.

32. අවික්ඛෙපපරිසුද්ධත්තා ආසවසමුච්ඡෙදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරිකසමාධිම්හි ඤාණං.

33. දස්සනාධිපතෙය්‍යං සන්තො ච විහාරාධිගමො පණීතාධිමුත්තතා පඤ්ඤා අරණවිහාරෙ ඤාණං.

34. ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසිභාවතා පඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණං.

35. සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානෙ පඤ්ඤා පරිනිබ්බානෙ ඤාණං.

36. සබ්බධම්මානං සම්මා සමුච්ඡෙදෙ නිරොධෙ ච අනුපට්ඨානතා පඤ්ඤා සමසීසට්ඨෙ ඤාණං.

37. පුථුනානත්තතෙජපරියාදානෙ පඤ්ඤා සල්ලෙඛට්ඨෙ ඤාණං.

38. අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං.

39. නානාධම්මප්පකාසනතා පඤ්ඤා අත්ථසන්දස්සනෙ ඤාණං.

40. සබ්බධම්මානං එකසඞ්ගහතානානත්තෙකත්තපටිවෙධෙ පඤ්ඤා දස්සනවිසුද්ධිඤාණං.

41. විදිතත්තා පඤ්ඤා ඛන්තිඤාණං.

42. ඵුට්ඨත්තා පඤ්ඤා පරියොගාහණෙ [පරියොගාහනෙ (ස්‍යා.)] ඤාණං.

43. සමොදහනෙ පඤ්ඤා පදෙසවිහාරෙ ඤාණං.

44. අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං.

45. නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං.

46. අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං.

47. සුඤ්ඤතෙ පඤ්ඤා ඤාණවිවට්ටෙ ඤාණං.

48. වොසග්ගෙ [වොස්සග්ගෙ (බහූසු)] පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං.

49. තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං.

50. කායම්පි චිත්තම්පි එකවවත්ථානතා සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච අධිට්ඨානවසෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙ පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ ඤාණං.

51. විතක්කවිප්ඵාරවසෙන නානත්තෙකත්තසද්දනිමිත්තානං පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා සොතධාතුවිසුද්ධිඤාණං.

52. තිණ්ණන්නං චිත්තානං විප්ඵාරත්තා ඉන්ද්‍රියානං පසාදවසෙන නානත්තෙකත්තවිඤ්ඤාණචරියා පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා චෙතොපරියඤාණං.

53. පච්චයප්පවත්තානං ධම්මානං නානත්තෙකත්තකම්මවිප්ඵාරවසෙන පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං.

54. ඔභාසවසෙන නානත්තෙකත්තරූපනිමිත්තානං දස්සනට්ඨෙ පඤ්ඤා දිබ්බචක්ඛුඤාණං.

55. චතුසට්ඨියා ආකාරෙහි තිණ්ණන්නං ඉන්ද්‍රියානං වසීභාවතා පඤ්ඤා ආසවානං ඛයෙ ඤාණං.

56. පරිඤ්ඤට්ඨෙ පඤ්ඤා දුක්ඛෙ ඤාණං.

57. පහානට්ඨෙ පඤ්ඤා සමුදයෙ ඤාණං.

58. සච්ඡිකිරියට්ඨෙ පඤ්ඤා නිරොධෙ ඤාණං.

59. භාවනට්ඨෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං.

60. දුක්ඛෙ ඤාණං.

61. දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං.

62. දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං.

63. දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං.

64. අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

65. ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

66. නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

67. පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

68. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං.

69. සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං.

70. යමකපාටිහීරෙ ඤාණං.

71. මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං.

72. සබ්බඤ්ඤුතඤාණං.

73. අනාවරණඤාණං .

ඉමානි තෙසත්තති ඤාණානි. ඉමෙසං තෙසත්තතියා ඤාණානං සත්තසට්ඨි ඤාණානි සාවකසාධාරණානි; ඡ ඤාණානි අසාධාරණානි සාවකෙහි.

මාතිකා නිට්ඨිතා.

1. ඤාණකථා

1. සුතමයඤාණනිද්දෙසො

1. කථං සොතාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

“ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා හානභාගියා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා ඨිතිභාගියා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා විසෙසභාගියා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉමෙ ධම්මා නිබ්බෙධභාගියා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉදං දුක්ඛං අරියසච්ච”න්ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉදං දුක්ඛසමුදයං [දුක්ඛසමුදයො (ස්‍යා.)] අරියසච්ච”න්ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉදං දුක්ඛනිරොධං [දුක්ඛනිරොධො (ස්‍යා.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] අරියසච්ච”න්ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

“ඉදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්ච”න්ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

2. කථං “ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

එකො ධම්මො අභිඤ්ඤෙය්‍යො – සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – ද්වෙ ධාතුයො. තයො ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – තිස්සො ධාතුයො. චත්තාරො ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – චත්තාරි අරියසච්චානි. පඤ්ච ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – පඤ්ච විමුත්තායතනානි. ඡ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – ඡ අනුත්තරියානි. සත්ත ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – සත්ත නිද්දසවත්ථූනි. අට්ඨ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – අට්ඨ අභිභායතනානි. නව ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – නව අනුපුබ්බවිහාරා. දස ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා – දස නිජ්ජරවත්ථූනි.

3. “සබ්බං, භික්ඛවෙ, අභිඤ්ඤෙය්‍යං. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, සබ්බං අභිඤ්ඤෙය්‍යං? චක්ඛු [චක්ඛුං (ස්‍යා. ක.)], භික්ඛවෙ, අභිඤ්ඤෙය්‍යං; රූපා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; චක්ඛුසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; යම්පිදං [යමිදං (ක.) සං. නි. 4.52 පස්සිතබ්බං] චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොතං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සද්දා අභිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. ඝානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ගන්ධා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… ජිව්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රසා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… කායො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵොට්ඨබ්බා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… මනො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; මනොවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං, මනොසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි අභිඤ්ඤෙය්‍යං.”

රූපං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සඞ්ඛාරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

චක්ඛු අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සොතං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඝානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජිව්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; කායො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මනො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. රූපා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සද්දා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ගන්ධා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රසා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඵොට්ඨබ්බා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. චක්ඛුවිත්ත්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සොතවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඝානවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජිව්හාවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; කායවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; මනොවිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. චක්ඛුසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; සොතසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඝානසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජිව්හාසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; කායසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මනොසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා ; ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; කායසම්ඵස්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. රූපසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සද්දසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ගන්ධසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා ; රසසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ධම්මසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. රූපසඤ්චෙතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සද්දසඤ්චෙතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ගන්ධසඤ්චෙතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රසසඤ්චෙතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඵොට්ඨබ්බසඤ්චෙතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ධම්මසඤ්චෙතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. රූපතණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සද්දතණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ගන්ධතණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රසතණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඵොට්ඨබ්බතණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ධම්මතණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. රූපවිතක්කො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සද්දවිතක්කො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ගන්ධවිතක්කො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රසවිතක්කො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵොට්ඨබ්බවිතක්කො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මවිතක්කො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. රූපවිචාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සද්දවිචාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; ගන්ධවිචාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රසවිචාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵොට්ඨබ්බවිචාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මවිචාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

4. පථවීධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ආපොධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; තෙජොධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; වායොධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ආකාසධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

පථවීකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ආපොකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; තෙජොකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; වායොකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; නීලකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පීතකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ලොහිතකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඔදාතකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ආකාසකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; විඤ්ඤාණකසිණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

කෙසා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ලොමා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නඛා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; දන්තා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; තචො අභිඤ්ඤෙය්‍යො, මංසං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; න්හාරු [නහාරූ (සයා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අට්ඨී අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අට්ඨිමිඤ්ජා අභිඤ්ඤෙය්‍යා [අට්ඨිමිඤ්ජං අභිඤ්ඤෙය්‍යං (සයා. ක.)]; වක්කං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; හදයං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; යකනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; කිලොමකං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පිහකං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පප්ඵාසං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අන්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං අන්තගුණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; උදරියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; කරීසං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පිත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සෙම්හං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පුබ්බො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ලොහිතං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සෙදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මෙදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අස්සු අභිඤ්ඤෙය්‍යං; වසා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඛෙළො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සිඞ්ඝාණිකා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ලසිකා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; මුත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; මත්ථලුඞ්ගං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

චක්ඛායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; රූපායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොතායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සද්දායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං . ඝානායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ගන්ධායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජිව්හායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; රසායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. කායායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඵොට්ඨබ්බායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මනායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ධම්මායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

චක්ඛුධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා. සොතධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සද්දධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සොතවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා. ඝානධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ගන්ධධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඝානවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා. ජිව්හාධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා ; රසධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා. කායධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඵොට්ඨබ්බධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; කායවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා. මනොධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ධම්මධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; මනොවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

චක්ඛුන්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සොතින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඝානින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජිව්හින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; කායින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; මනින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජීවිතින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඉත්ථින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පුරිසින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සුඛින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දුක්ඛින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සොමනස්සින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දොමනස්සින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; උපෙක්ඛින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සද්ධින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; වීරියින්ද්‍රියං [විරියින්ද්‍රියං (සයා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සතින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සමාධින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පඤ්ඤින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අඤ්ඤින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

5. කාමධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අරූපධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා. කාමභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; අරූපභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. සඤ්ඤාභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අසඤ්ඤාභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. එකවොකාරභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චතුවොකාරභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පඤ්චවොකාරභවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

6. පඨමං ඣානං [පඨමජ්ඣානං (ස්‍යා.) එවමීදිසෙසු ඨානෙසු] අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දුතියං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; තතියං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; චතුත්ථං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; කරුණාචෙතොවිමුත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; මුදිතාචෙතොවිමුත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; උපෙක්ඛාචෙතොවිමුත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

අවිජ්ජා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සඞ්ඛාරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; නාමරූපං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සළායතනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; තණ්හා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; උපාදානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; භවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජාති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

7. දුක්ඛං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දුක්ඛසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. රූපං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; රූපසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධගාමිනී පටිපදා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. සඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. සඞ්ඛාරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. විඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. චක්ඛු අභිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. ජරාමරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජරාමරණසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධගාමිනී පටිපදා අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛසමුදයස්ස පහානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධස්ස සච්ඡිකිරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය භාවනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. රූපස්ස පරිඤ්ඤට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපසමුදයස්ස පහානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධස්ස සච්ඡිකිරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධගාමිනියා පටිපදාය භාවනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරානං… විඤ්ඤාණස්ස… චක්ඛුස්ස…පෙ…. ජරාමරණස්ස පරිඤ්ඤට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණසමුදයස්ස පහානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධස්ස සච්ඡිකිරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදාය භාවනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛසමුදයස්ස පහානපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය භාවනාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. රූපස්ස පරිඤ්ඤාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපසමුදයස්ස පහානපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධගාමිනියා පටිපදාය භාවනාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරානං… විඤ්ඤාණස්ස… චක්ඛුස්ස…පෙ…. ජරාමරණස්ස පරිඤ්ඤාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණසමුදයස්ස පහානපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදාය භාවනාපටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

8. දුක්ඛං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දුක්ඛසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස සමුදයනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස ඡන්දරාගනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස අස්සාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස ආදීනවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස නිස්සරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. රූපං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; රූපසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස සමුදයනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස ඡන්දරාගනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස අස්සාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස ආදීනවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස නිස්සරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. සඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… සඞ්ඛාරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… විඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං… චක්ඛු අභිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. ජරාමරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජරාමරණසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස සමුදයනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස ඡන්දරාගනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස අස්සාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස ආදීනවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස නිස්සරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

දුක්ඛං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දුක්ඛසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; දුක්ඛනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; දුක්ඛස්ස අස්සාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස ආදීනවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස නිස්සරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. රූපං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; රූපසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපනිරොධගාමිනී පටිපදා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපස්ස අස්සාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස ආදීනවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; රූපස්ස නිස්සරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. වෙදනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. සඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… සඞ්ඛාරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා… විඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං… චක්ඛු අභිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. ජරාමරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ජරාමරණසමුදයො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණනිරොධගාමිනී පටිපදා

අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණස්ස අස්සාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස ආදීනවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ජරාමරණස්ස නිස්සරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

9. අනිච්චානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; දුක්ඛානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනත්තානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නිබ්බිදානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විරාගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නිරොධානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපෙ අනත්තානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපෙ නිබ්බිදානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපෙ විරාගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපෙ නිරොධානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. වෙදනාය...පෙ.... සඤ්ඤාය... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ... චක්ඛුස්මිං...පෙ.... ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණෙ දුක්ඛානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණෙ අනත්තානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණෙ නිබ්බිදානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණෙ විරාගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා ; ජරාමරණෙ නිරොධානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

10. උප්පාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පවත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; නිමිත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ආයූහනා [ආයුහනා (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] අභිඤ්ඤෙය්‍යා; පටිසන්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ගති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නිබ්බත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; උපපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජාති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ජරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; බ්‍යාධි අභිඤ්ඤෙය්‍යො , මරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; සොකො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිදෙවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උපායාසො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

අනුප්පාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අප්පවත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අනිමිත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අනායූහනා [අනායුහනා (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අප්පටිසන්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අගති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනිබ්බත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනුපපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අජාති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අජරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අබ්‍යාධි අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අමතං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අසොකො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අපරිදෙවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනුපායාසො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

උප්පාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනුප්පාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පවත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අප්පවත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අනිමිත්තං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනායූහනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. පටිසන්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අප්පටිසන්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා. ගති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අගති අභිඤ්ඤෙය්‍යා. නිබ්බත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනිබ්බත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා. උපපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනුපපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා . ජාති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අජාති අභිඤ්ඤෙය්‍යා. ජරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අජරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා. බ්‍යාධි අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අබ්‍යාධි අභිඤ්ඤෙය්‍යො. මරණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අමතං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අසොකො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. පරිදෙවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අපරිදෙවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. උපායාසො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනුපායාසො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

උප්පාදො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

අනුප්පාදො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පවත්තං සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිමිත්තං සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනායූහනා සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පටිසන්ධි සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අගති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිබ්බත්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපපත්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජාති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජරා සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අබ්‍යාධි සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අමතං සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අසොකො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අපරිදෙවො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපායාසො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො දුක්ඛං, අනුප්පාදො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං දුක්ඛං, අප්පවත්තං සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං දුක්ඛං, අනිමිත්තං සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා දුක්ඛං, අනායූහනා සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි දුක්ඛං, අප්පටිසන්ධි සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති දුක්ඛං, අගති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති දුක්ඛං, අනිබ්බත්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති දුක්ඛං, අනුපපත්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති දුක්ඛං, අජාති සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා දුක්ඛං, අජරා සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි දුක්ඛං, අබ්‍යාධි සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං දුක්ඛං, අමතං සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො දුක්ඛං, අසොකො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො දුක්ඛං, අපරිදෙවො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො දුක්ඛං, අනුපායාසො සුඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො භයන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

අනුප්පාදො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පවත්තං ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිමිත්තං ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනායූහනා ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පටිසන්ධි ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අගති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිබ්බත්ති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපපත්ති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජාති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං . අජරා ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අබ්‍යාධි ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අමතං ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අසොකො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අපරිදෙවො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපායාසො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො භයං, අනුප්පාදො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං භයං, අප්පවත්තං ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං භයං, අනිමිත්තං ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා භයං, අනායූහනා ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි භයං, අප්පටිසන්ධි ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති භයං, අගති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති භයං, අනිබ්බත්ති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති භයං, අනුපපත්ති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති භයං, අජාති ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා භයං, අජරා ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි භයං, අබ්‍යාධි ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං භයං, අමතං ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො භයං, අසොකො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො භයං, අපරිදෙවො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො භයං, අනුපායාසො ඛෙමන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං . නිමිත්තං සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො සාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

අනුප්පාදො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පවත්තං නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිමිත්තං නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනායූහනා නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පටිසන්ධි නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අගති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිබ්බත්ති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපපත්ති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජාති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජරා නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අබ්‍යාධි නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අමතං නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අසොකො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අපරිදෙවො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපායාසො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො සාමිසං, අනුප්පාදො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං සාමිසං, අප්පවත්තං නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං සාමිසං, අනිමිත්තං නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා සාමිසං, අනායූහනා නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි සාමිසං, අප්පටිසන්ධි නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං . ගති සාමිසං, අගති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති සාමිසං, අනිබ්බත්ති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති සාමිසං, අනුපපත්ති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති සාමිසං, අජාති නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා සාමිසං, අජරා නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි සාමිසං, අබ්‍යාධි නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං සාමිසං, අමතං නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො සාමිසං, අසොකො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො සාමිසං, අපරිදෙවො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො සාමිසං, අනුපායාසො නිරාමිසන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො සඞ්ඛාරාති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

අනුප්පාදො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පවත්තං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිමිත්තං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනායූහනා නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අප්පටිසන්ධි නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අගති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනිබ්බත්ති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපපත්ති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජාති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අජරං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අබ්‍යාධි නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අමතං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං . අසොකො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අපරිදෙවො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. අනුපායාසො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

උප්පාදො සඞ්ඛාරා, අනුප්පාදො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පවත්තං සඞ්ඛාරා, අප්පවත්තං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිමිත්තං සඞ්ඛාරා, අනිමිත්තං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආයූහනා සඞ්ඛාරා, අනායූහනා නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පටිසන්ධි සඞ්ඛාරා, අප්පටිසන්ධි නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ගති සඞ්ඛාරා, අගති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. නිබ්බත්ති සඞ්ඛාරා, අනිබ්බත්ති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපපත්ති සඞ්ඛාරා, අනුපපත්ති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජාති සඞ්ඛාරා, අජාති නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ජරා සඞ්ඛාරා, අජරා නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. බ්‍යාධි සඞ්ඛාරා, අබ්‍යාධි නිබ්බාන''න්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. මරණං සඞ්ඛාරා, අමතං නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. සොකො සඞ්ඛාරා, අසොකො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. පරිදෙවො සඞ්ඛාරා, අපරිදෙවො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං. උපායාසො සඞ්ඛාරා, අනුපායාසො නිබ්බානන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

11. පරිග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිවාරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිපූරට්ඨො [පරිපූරණට්ඨො (ක.), පරිපූරිට්ඨො (සී. අට්ඨ.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකග්ගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අවිසාරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනාවිලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනිඤ්ජනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තුපට්ඨානවසෙන චිත්තස්ස ඨිතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ආරම්මණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ගොචරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පහානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිච්චාගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වුට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විවට්ටනට්ඨො [නිවත්තනට්ඨො (ක.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සන්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පණීතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විමුත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනාසවට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; තරණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනිමිත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අප්පණිහිතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සුඤ්ඤතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකරසට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; අනතිවත්තනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; යුගනද්ධට්ඨො [යුගනන්ධනට්ඨො (ක.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිය්‍යානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; හෙතුට්ඨො [හෙතට්ඨො (ස්‍යා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ආධිපතෙය්‍යට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

12. සමථස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; **විපස්සනාය අනුපස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො;** සමථවිපස්සනානං එකරසට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; යුගනද්ධස්ස අනතිවත්තනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සික්ඛාය සමාදානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ආරම්මණස්ස ගොචරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ලීනස්ස චිත්තස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උද්ධතස්ස චිත්තස්ස නිග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උභොවිසුද්ධානං අජ්ඣුපෙක්ඛනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විසෙසාධිගමට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උත්තරි පටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සච්චාභිසමයට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො .

සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියබලස්ස කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සතිබලස්ස පමාදෙ අකම්පියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපසමට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

සම්මාදිට්ඨියා දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනිරොපනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මාවාචාය පරිග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මාආජීවස්ස වොදානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; සම්මාවායාමස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මාසතියා උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

13. ඉන්ද්‍රියානං ආධිපතෙය්‍යට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; බලානං අකම්පියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; බොජ්ඣඞ්ගානං නිය්‍යානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මග්ගස්ස හෙතුට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සම්මප්පධානානං පදහනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සච්චානං තථට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පයොගානං [මග්ගානං (සබ්බත්ථ) අට්ඨකථා පස්සිතබ්බා] පටිප්පස්සද්ධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵලානං සච්ඡිකිරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

විතක්කස්ස අභිනිරොපනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විචාරස්ස උපවිචාරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පීතියා ඵරණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සුඛස්ස අභිසන්දනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. චිත්තස්ස එකග්ගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. ආවජ්ජනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සඤ්ජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකොදට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො . අභිඤ්ඤාය ඤාතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිඤ්ඤාය තීරණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පහානස්ස පරිච්චාගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; භාවනාය එකරසට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සච්ඡිකිරියාය ඵස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධාතූනං ධාතුට්ඨො [ධාතට්ඨො (ස්‍යා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ආයතනානං ආයතනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සඞ්ඛතානං සඞ්ඛතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අසඞ්ඛතස්ස අසඞ්ඛතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

14. චිත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තානන්තරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස වුට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස විවට්ටනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස හෙතුට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස පච්චයට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස වත්ථුට්ඨො [වත්ථට්ඨො (ස්‍යා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස භූමට්ඨො

[භුම්මට්ඨො (සයා. සී. අට්ඨ.) (එකත්තෙ උපනිබන්ධනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො) (ක.) අට්ඨකථා පස්සිතබ්බා] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස ආරම්මණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස ගොචරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස චරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස ගතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස අභිනීහාරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස නිය්‍යානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස නිස්සරණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

15. එකත්තෙ ආවජ්ජනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ විජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; එකත්තෙ පජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සඤ්ජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ එකදට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ උපනිබන්ධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පක්ඛන්දනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පසීදනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; එකත්තෙ සන්තිට්ඨනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ විමුච්චනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ ''එතං සන්ත''න්ති පස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ යානීකතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ වත්ථුකතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ අනුට්ඨිතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පරිචිතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සුසමාරද්ධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; එකත්තෙ පරිග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පරිවාරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පරිපූරට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සමොධානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ අධිට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ ආසෙවනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ භාවනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ බහුලීකම්මට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සුසමුග්ගතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සුවිමුත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; එකත්තෙ බුජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ අනුබුජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පටිබුජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සම්බුජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ බොධනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ අනුබොධනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පටිබොධනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සම්බොධනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ බොධිපක්ඛියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ අනුබොධිපක්ඛියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පටිබොධිපක්ඛියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සම්බොධිපක්ඛියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ ජොතනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ උජ්ජොතනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ අනුජොතනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ පටිජොතනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; එකත්තෙ සඤ්ජොතනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

16. පතාපනට්ඨො [පකාසනට්ඨො (ක.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විරොචනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; කිලෙසානං සන්තාපනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අමලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විමලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිම්මලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමයට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විවෙකට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විවෙකචරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විරාගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විරාගචරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධචරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වොසග්ගට්ඨො [වොස්සග්ගට්ඨො (සයා. ක.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වොසග්ගචරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විමුත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; විමුත්තිචරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

ඡන්දට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස මූලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස පාදට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස පධානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස ඉජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස අධිමොක්ඛට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඡන්දස්ස දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

වීරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස මූලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස පාදට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස පධානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස ඉජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස අධිමොක්ඛට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීරියස්ස දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

චිත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස මූලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස පාදට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස පධානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස ඉජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස අධිමොක්ඛට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; චිත්තස්ස දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

වීමංසට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය මූලට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය පාදට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය පධානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය ඉජ්ඣනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය අධිමොක්ඛට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය පග්ගහට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය උපට්ඨානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය අවික්ඛෙපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වීමංසාය දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

17. දුක්ඛට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස සඞ්ඛතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස සන්තාපට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; දුක්ඛස්ස විපරිණාමට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. සමුදයට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො [ආයුහනට්ඨො (සයා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමුදයස්ස නිදානට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමුදයස්ස සඤ්ඤොගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සමුදයස්ස පලිබොධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධස්ස විවෙකට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධස්ස අසඞ්ඛතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; නිරොධස්ස අමතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො. මග්ගට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨො

අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මග්ගස්ස හෙතුට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මග්ගස්ස දස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මග්ගස්ස ආධිපතෙය්‍යට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

තථට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනත්තට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සච්චට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පටිවෙධට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අභිජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිජානනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධාතුට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඤාතට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සච්ඡිකිරියට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵස්සනට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අභිසමයට්ඨො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

18. නෙක්ඛම්මං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අබ්‍යාපාදො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ආලොකසඤ්ඤා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අවික්ඛෙපො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මවවත්ථානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පාමොජ්ජං [පාමුජ්ජං (ස්‍යා.)] අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

පඨමං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දුතියං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; තතියං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; චතුත්ථං ඣානං අභිඤ්ඤෙය්‍යං. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

අනිච්චානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; දුක්ඛානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනත්තානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නිබ්බිදානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විරාගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නිරොධානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඛයානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; වයානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විපරිණාමානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනිමිත්තානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අප්පණිහිතානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සුඤ්ඤතානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; යථාභූතඤාණදස්සනං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; ආදීනවානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; පටිසඞ්ඛානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විවට්ටනානුපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

19. සොතාපත්තිමග්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සොතාපත්තිඵලසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සකදාගාමිමග්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සකදාගාමිඵලසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනාගාමිමග්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; අනාගාමිඵලසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අරහත්තමග්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අරහත්තඵලසමාපත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා.

අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨෙන සද්ධාබලං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨෙන වීරියබලං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පමාදෙ අකම්පියට්ඨෙන සතිබලං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨෙන සමාධිබලං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; උපට්ඨානට්ඨෙන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පවිචයට්ඨෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පග්ගහට්ඨෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵරණට්ඨෙන පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො ; උපසමට්ඨෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පටිසඞ්ඛානට්ඨෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අකම්පියට්ඨෙන බලා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; හෙතුට්ඨෙන මග්ගො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; තථට්ඨෙන සච්චා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි අභිඤ්ඤෙය්‍යා; මුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො අභිඤ්ඤෙය්‍යො; පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා අභිඤ්ඤෙය්‍යා ; පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං; පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

20. ඡන්දො මූලට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යො; මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යො; වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යා; සමාධි පමුඛට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යො; සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යා; පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යා; විමුත්ති සාරට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යා; අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යං.

යෙ යෙ ධම්මා අභිඤ්ඤාතා හොන්ති තෙ තෙ ධම්මා ඤාතා හොන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යාති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණ’’න්ති.

දුතියභාණවාරො.

21. කථං ‘‘ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා’’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

එකො ධම්මො පරිඤ්ඤෙය්‍යො – ඵස්සො සාසවො උපාදානියො. ද්වෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – නාමඤ්ච රූපඤ්ච. තයො ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – නව සත්තාවාසා. දස ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා – දසායතනානි.

‘‘සබ්බං, භික්ඛවෙ, පරිඤ්ඤෙය්‍යං. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, සබ්බං පරිඤ්ඤෙය්‍යං? චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පරිඤ්ඤෙය්‍යං; රූපා පරිඤ්ඤෙය්‍යා; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤෙය්‍යං; චක්ඛුසම්ඵස්සො පරිඤ්ඤෙය්‍යො; යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි පරිඤ්ඤෙය්‍යං. සොතං පරිඤ්ඤෙය්‍යං; සද්දා පරිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. ඝානං පරිඤ්ඤෙය්‍යං, ගන්ධා පරිඤ්ඤෙය්‍යා… ජිව්හා පරිඤ්ඤෙය්‍යා; රසා පරිඤ්ඤෙය්‍යා… කායො පරිඤ්ඤෙය්‍යො; ඵොට්ඨබ්බා පරිඤ්ඤෙය්‍යා…පෙ…. මනො පරිඤ්ඤෙය්‍යො; ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා… මනොවිඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤෙය්‍යං; මනොසම්ඵස්සො පරිඤ්ඤෙය්‍යො; යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි පරිඤ්ඤෙය්‍යං.’’ රූපං පරිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. වෙදනා පරිඤ්ඤෙය්‍යා… සඤ්ඤා පරිඤ්ඤෙය්‍යා… සඞ්ඛාරා පරිඤ්ඤෙය්‍යා… විඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤෙය්‍යං… චක්ඛු පරිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. ජරාමරණං පරිඤ්ඤෙය්‍යං… අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන පරිඤ්ඤෙය්‍යං. යෙසං යෙසං ධම්මානං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස තෙ තෙ ධම්මා පටිලද්ධා හොන්ති, එවං තෙ ධම්මා පරිඤ්ඤාතා චෙව හොන්ති තීරිතා ච.

22. නෙක්ඛම්මං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස නෙක්ඛම්මං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අබ්‍යාපාදං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අබ්‍යාපාදො පටිලද්ධො හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ආලොකසඤ්ඤං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ආලොකසඤ්ඤා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අවික්ඛෙපං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අවික්ඛෙපො පටිලද්ධො හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ධම්මවවත්ථානං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ධම්මවවත්ථානං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ඤාණං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ඤාණං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. පාමොජ්ජං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස පාමොජ්ජං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච.

පඨමං ඣානං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස පඨමං ඣානං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං… චතුත්ථං ඣානං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස චතුත්ථං ඣානං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච.

අනිච්චානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අනිච්චානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. දුක්ඛානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස දුක්ඛානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අනත්තානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අනත්තානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. නිබ්බිදානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස නිබ්බිදානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. විරාගානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස විරාගානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. නිරොධානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස නිරොධානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ඛයානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ඛයානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. වයානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස වයානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව

හොති තීරිතො ච. විපරිණාමානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස විපරිණාමානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අනිමිත්තානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අනිමිත්තානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අප්පණිහිතානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අප්පණිහිතානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති . එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. සුඤ්ඤතානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස සුඤ්ඤතානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච.

අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. යථාභූතඤාණදස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස යථාභූතඤාණදස්සනං පටිලද්ධං හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. ආදීනවානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස ආදීනවානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. පටිසඞ්ඛානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස පටිසඞ්ඛානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. විවට්ටනානුපස්සනං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස විවට්ටනානුපස්සනා පටිලද්ධා හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච.

සොතාපත්තිමග්ගං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස සොතාපත්තිමග්ගො පටිලද්ධො හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. සකදාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස සකදාගාමිමග්ගො පටිලද්ධො හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අනාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අනාගාමිමග්ගො පටිලද්ධො හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච. අරහත්තමග්ගං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස අරහත්තමග්ගො පටිලද්ධො හොති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොති තීරිතො ච.

යෙසං යෙසං ධම්මානං පටිලාභත්ථාය වායමන්තස්ස තෙ තෙ ධම්මා පටිලද්ධා හොන්ති. එවං තෙ ධම්මා පරිඤ්ඤාතා චෙව හොන්ති තීරිතා ච. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යාති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණ’’න්ති.

23. කථං ‘‘ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බා’’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

එකො ධම්මො පහාතබ්බො – අස්මිමානො. ද්වෙ ධම්මා පහාතබ්බා – අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච. තයො ධම්මා පහාතබ්බා – තිස්සො තණ්හා. චත්තාරො ධම්මා පහාතබ්බා – චත්තාරො ඔඝා. පඤ්ච ධම්මා පහාතබ්බා – පඤ්ච නීවරණානි. ඡ ධම්මා පහාතබ්බා – ඡ තණ්හාකායා. සත්ත ධම්මා පහාතබ්බා – සත්තානුසයා. අට්ඨ ධම්මා පහාතබ්බා – අට්ඨ මිච්ඡත්තා. නව ධම්මා පහාතබ්බා – නව තණ්හාමූලකා. දස ධම්මා පහාතබ්බා – දස මිච්ඡත්තා.

24. ද්වෙ පහානානි – සමුච්ඡෙදප්පහානං, පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං. සමුච්ඡෙදප්පහානඤ්ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො; පටිප්පස්සද්ධිප්පහානඤ්ච ඵලක්ඛණෙ. තීණි පහානානි – කාමානමෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙක්ඛම්මං; රූපානමෙතං නිස්සරණං යදිදං ආරුප්පං; යං ඛො පන කිඤ්චි භූතං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං, නිරොධො තස්ස නිස්සරණං. නෙක්ඛම්මං පටිලද්ධස්ස කාමා පහීනා චෙව හොන්ති පරිච්චත්තා ච. ආරුප්පං පටිලද්ධස්ස රූපා පහීනා චෙව හොන්ති පරිච්චත්තා ච. නිරොධං පටිලද්ධස්ස සඞ්ඛාරා පහීනා චෙව හොන්ති පරිච්චත්තා ච. චත්තාරි පහානානි දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො පජහති; සමුදයසච්චං පහානපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො පජහති; නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො පජහති; මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො පජහති. පඤ්ච පහානානි – වික්ඛම්භනප්පහානං, තදඞ්ගප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං, පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං, නිස්සරණප්පහානං. වික්ඛම්භනප්පහානඤ්ච නීවරණානං පඨමං ඣානං භාවයතො; තදඞ්ගප්පහානඤ්ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො; සමුච්ඡෙදප්පහානඤ්ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො; පටිප්පස්සද්ධිප්පහානඤ්ච ඵලක්ඛණෙ; නිස්සරණප්පහානඤ්ච නිරොධො නිබ්බානං.

‘‘සබ්බං, භික්ඛවෙ, පහාතබ්බං. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, සබ්බං පහාතබ්බං? චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පහාතබ්බං; රූපා පහාතබ්බා; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං පහාතබ්බං; චක්ඛුසම්ඵස්සො පහාතබ්බො; යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි පහාතබ්බං. සොතං පහාතබ්බං; සද්දා පහාතබ්බා…පෙ…. ඝානං පහාතබ්බං; ගන්ධා පහාතබ්බා… ජිව්හා පහාතබ්බා; රසා පහාතබ්බා… කායො පහාතබ්බො; ඵොට්ඨබ්බා පහාතබ්බා… මනො පහාතබ්බො; ධම්මා පහාතබ්බා… මනොවිඤ්ඤාණං පහාතබ්බං;… මනොසම්ඵස්සො පහාතබ්බො; යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි පහාතබ්බං.’’ රූපං පස්සන්තො පජහති, වෙදනං පස්සන්තො පජහති, සඤ්ඤං පස්සන්තො පජහති, සඞ්ඛාරෙ පස්සන්තො පජහති, විඤ්ඤාණං පස්සන්තො පජහති. චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන පස්සන්තො පජහති. යෙ යෙ ධම්මා පහීනා හොන්ති තෙ තෙ ධම්මා පරිච්චත්තා හොන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බාති සොතාවධානං, තං පජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණ’’න්ති.

තතියභාණවාරො.

25. කථං ''ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා''ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

එකො ධම්මො භාවෙතබ්බො – කායගතාසති සාතසහගතා. ද්වෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා – සමථො ච විපස්සනා ච. තයො ධම්මා භාවෙතබ්බා – තයො සමාධී. චත්තාරො ධම්මා භාවෙතබ්බා – චත්තාරො සතිපට්ඨානා. පඤ්ච ධම්මා භාවෙතබ්බා – පඤ්චඞ්ගිකො සමාධි [සම්මාසමාධි (ස්‍යා.)]. ඡ ධම්මා භාවෙතබ්බා – ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි. සත්ත ධම්මා භාවෙතබ්බා – සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා. අට්ඨ ධම්මා භාවෙතබ්බා – අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. නව ධම්මා භාවෙතබ්බා – නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි. දස ධම්මා භාවෙතබ්බා – දස කසිණායතනානි.

26. ද්වෙ භාවනා – ලොකියා ච භාවනා, ලොකුත්තරා ච භාවනා. තිස්සො භාවනා – රූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා, අරූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා, අපරියාපන්නකුසලානං ධම්මානං භාවනා. රූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා අත්ථි හීනා, අත්ථි මජ්ඣිමා, අත්ථි පණීතා. අරූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා අත්ථි හීනා , අත්ථි මජ්ඣිමා, අත්ථි පණීතා. අපරියාපන්නකුසලානං ධම්මානං භාවනා පණීතා.

27. චතස්සො භාවනා – දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො භාවෙති, සමුදයසච්චං පහානප්පටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො භාවෙති, නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො භාවෙති, මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣන්තො භාවෙති. ඉමා චතස්සො භාවනා.

අපරාපි චතස්සො භාවනා – එසනාභාවනා, පටිලාභාභාවනා, එකරසාභාවනා, ආසෙවනාභාවනා. කතමා එසනාභාවනා? සබ්බෙසං සමාධිං සමාපජ්ජන්තානං තත්ථ ජාතා ධම්මා එකරසා හොන්තීති – අයං එසනාභාවනා. කතමා පටිලාභාභාවනා? සබ්බෙසං සමාධිං සමාපන්නානං තත්ථ ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – අයං පටිලාභාභාවනා. කතමා එකරසාභාවනා? අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං භාවයතො සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං භාවයතො වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා . උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං භාවයතො සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං භාවයතො සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං භාවයතො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨෙන සද්ධාබලං භාවයතො සද්ධාබලස්ස වසෙන චත්තාරි බලානි එකරසා හොන්තීති – බලානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨෙන වීරියබලං භාවයතො වීරියබලස්ස වසෙන චත්තාරි බලානි එකරසා හොන්තීති – බලානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. පමාදෙ අකම්පියට්ඨෙන සතිබලං භාවයතො සතිබලස්ස වසෙන චත්තාරි බලානි එකරසා හොන්තීති – බලානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨෙන සමාධිබලං භාවයතො සමාධිබලස්ස වසෙන චත්තාරි බලානි එකරසා හොන්තීති – බලානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං භාවයතො පඤ්ඤාබලස්ස වසෙන චත්තාරි බලානි එකරසා හොන්තීති – බලානං එකරසට්ඨෙන භාවනා.

උපට්ඨානට්ඨෙන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. පවිචයට්ඨෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. පග්ගහට්ඨෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. ඵරණට්ඨෙන පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. උපසමට්ඨෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. පටිසඞ්ඛානට්ඨෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවයතො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වසෙන ඡ බොජ්ඣඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා.

දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨිං භාවයතො සම්මාදිට්ඨියා වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පං භාවයතො සම්මාසඞ්කප්පස්ස වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචං භාවයතො සම්මාවාචාය වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තං භාවයතො සම්මාකම්මන්තස්ස වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවං භාවයතො සම්මාආජීවස්ස වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා . පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමං භාවයතො සම්මාවායාමස්ස වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසතිං භාවයතො සම්මාසතියා වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන

සම්මාසමාධිං භාවයතො සම්මාසමාධිස්ස වසෙන සත්ත මග්ගඞ්ගා එකරසා හොන්තීති – මග්ගඞ්ගානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. අයං එකරසාභාවනා.

කතමා ආසෙවනාභාවනා? ඉධ භික්ඛු පුබ්බණ්හසමයං ආසෙවති, මජ්ඣන්හිකසමයම්පි [මජ්ඣන්තිකසමයම්පි (ස්‍යා. ක.)] ආසෙවති, සායන්හසමයම්පි ආසෙවති, පුරෙභත්තම්පි ආසෙවති, පච්ඡාභත්තම්පි ආසෙවති, පුරිමෙපි යාමෙ ආසෙවති, මජ්ඣිමෙපි යාමෙ ආසෙවති, පච්ඡිමෙපි යාමෙ ආසෙවති, රත්තිම්පි ආසෙවති, දිවාපි ආසෙවති, රත්තින්දිවාපි [රත්තිදිවාපි (ක.)] ආසෙවති, කාළෙපි ආසෙවති, ජුණ්හෙපි ආසෙවති, වස්සෙපි ආසෙවති, හෙමන්තෙපි ආසෙවති, ගිම්හෙපි ආසෙවති, පුරිමෙපි වයොඛන්ධෙ ආසෙවති, මජ්ඣිමෙපි වයොඛන්ධෙ ආසෙවති, පච්ඡිමෙපි වයොඛන්ධෙ ආසෙවති – අයං ආසෙවනාභාවනා. ඉමා චතස්සො භාවනා.

28. අපරාපි චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. කථං තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා? කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. බ්‍යාපාදං පජහතො අබ්‍යාපාදවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ථිනමිද්ධං [ථීනමිද්ධං (ස්‍යා. සී. අට්ඨ.)] පජහතො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. උද්ධච්චං පජහතො අවික්ඛෙපවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. විචිකිච්ඡං පජහතො ධම්මවවත්ථානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. අවිජ්ජං පජහතො ඤාණවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා . අරතිං පජහතො පාමොජ්ජවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. නීවරණෙ පජහතො පඨමජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. විතක්කවිචාරෙ පජහතො දුතියජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. පීතිං පජහතො තතියජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සුඛදුක්ඛෙ පජහතො චතුත්ථජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා.

රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං පජහතො ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා . ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං පජහතො විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං පජහතො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පජහතො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා.

නිච්චසඤ්ඤං පජහතො අනිච්චානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සුඛසඤ්ඤං පජහතො දුක්ඛානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. අත්තසඤ්ඤං පජහතො අනත්තානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. නන්දිං පජහතො නිබ්බිදානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. රාගං පජහතො විරාගානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සමුදයං පජහතො නිරොධානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා . ආදානං පජහතො පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ඝනසඤ්ඤං පජහතො ඛයානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ආයූහනං පජහතො වයානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ධුවසඤ්ඤං පජහතො විපරිණාමානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. නිමිත්තං පජහතො අනිමිත්තානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. පණිධිං පජහතො අප්පණිහිතානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. අභිනිවෙසං පජහතො සුඤ්ඤතානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සාරාදානාභිනිවෙසං පජහතො අධිපඤ්ඤා ධම්මවිපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සම්මොහාභිනිවෙසං පජහතො යථාභූතඤාණදස්සනවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං

අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ආලයාභිනිවෙසං පජහතො ආදීනවානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. අප්පටිසඞ්ඛං පජහතො පටිසඞ්ඛානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සඤ්ඤොගාභිනිවෙසං පජහතො විවට්ටනානුපස්සනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා.

දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ පජහතො සොතාපත්තිමග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පජහතො සකදාගාමිමග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. අනුසහගතෙ කිලෙසෙ පජහතො අනාගාමිමග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. සබ්බකිලෙසෙ පජහතො අරහත්තමග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. එවං තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා.

කථං ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා? කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. බ්‍යාපාදං පජහතො අබ්‍යාපාදවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහතො අරහත්තමග්ගවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි එකරසා හොන්තීති – ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා. එවං ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා.

කථං තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා? කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන වීරියං වාහෙතීති – තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා. බ්‍යාපාදං පජහතො අබ්‍යාපාදවසෙන වීරියං වාහෙතීති – තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහතො අරහත්තමග්ගවසෙන වීරියං වාහෙතීති – තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා. එවං තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා.

කථං ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා? කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මං ආසෙවතීති – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදං ආසෙවතීති – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගං ආසෙවතීති – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. එවං ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

ඉමා චතස්සො භාවනා රූපං පස්සන්තො භාවෙති, වෙදනං පස්සන්තො භාවෙති, සඤ්ඤං පස්සන්තො භාවෙති, සඞ්ඛාරෙ පස්සන්තො භාවෙති, විඤ්ඤාණං පස්සන්තො භාවෙති, චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන පස්සන්තො භාවෙති. යෙ යෙ ධම්මා භාවිතා හොන්ති තෙ තෙ ධම්මා එකරසා හොන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බාති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණ’’න්ති.

චතුත්ථභාණවාරො.

29. කථං ‘‘ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා’’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

එකො ධම්මො සච්ඡිකාතබ්බො – අකුප්පා චෙතොවිමුත්ති. ද්වෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – විජ්ජා ච විමුත්ති ච. තයො ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – තිස්සො විජ්ජා. චත්තාරො ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි. පඤ්ච ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – පඤ්ච ධම්මක්ඛන්ධා. ඡ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – ඡ අභිඤ්ඤා. සත්ත ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – සත්ත ඛීණාසවබලානි. අට්ඨ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – අට්ඨ විමොක්ඛා. නව ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – නව අනුපුබ්බනිරොධා. දස ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා – දස අසෙක්ඛා ධම්මා.

‘‘සබ්බං, භික්ඛවෙ, සච්ඡිකාතබ්බං. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, සබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං? චක්ඛු, භික්ඛවෙ, සච්ඡිකාතබ්බං; රූපා සච්ඡිකාතබ්බා; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සච්ඡිකාතබ්බං; චක්ඛුසම්ඵස්සො සච්ඡිකාතබ්බො ; යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි සච්ඡිකාතබ්බං. සොතං සච්ඡිකාතබ්බං; සද්දා සච්ඡිකාතබ්බා…පෙ…. ඝානං සච්ඡිකාතබ්බං; ගන්ධා සච්ඡිකාතබ්බා… ජිව්හා සච්ඡිකාතබ්බා; රසා සච්ඡිකාතබ්බා… කායො සච්ඡිකාතබ්බො; ඵොට්ඨබ්බා සච්ඡිකාතබ්බා… මනො සච්ඡිකාතබ්බො; ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා; මනොවිඤ්ඤාණං සච්ඡිකාතබ්බං; මනොසම්ඵස්සො සච්ඡිකාතබ්බො ; යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි සච්ඡිකාතබ්බං’’. රූපං පස්සන්තො සච්ඡිකරොති, වෙදනං පස්සන්තො සච්ඡිකරොති, සඤ්ඤං පස්සන්තො සච්ඡිකරොති, සඞ්ඛාරෙ පස්සන්තො සච්ඡිකරොති, විඤ්ඤාණං පස්සන්තො සච්ඡිකරොති. චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන පස්සන්තො සච්ඡිකරොති. යෙ යෙ ධම්මා සච්ඡිකතා හොන්ති තෙ තෙ ධම්මා ඵස්සිතා [ඵුසිතා (ස්‍යා.)] හොන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බාති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණ’’න්ති.

30. කථං ''ඉමෙ ධම්මා හානභාගියා, ඉමෙ ධම්මා ඨිතිභාගියා, ඉමෙ ධම්මා විසෙසභාගියා, ඉමෙ ධම්මා නිබ්බෙධභාගියා''ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො.

දුතියස්ස ඣානස්ස ලාභිං විතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. උපෙක්ඛාසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො.

තතියස්ස ඣානස්ස ලාභිං පීතිසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. අදුක්ඛමසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො.

චතුත්ථස්ස ඣානස්ස ලාභිං උපෙක්ඛාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. ආකාසානඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො.

ආකාසානඤ්චායතනස්ස ලාභිං රූපසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනස්ස ලාභිං ආකාසානඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභිං විඤ්ඤාණඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – හානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති – ඨිතිභාගියො ධම්මො. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති – විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා – නිබ්බෙධභාගියො ධම්මො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඉමෙ ධම්මා හානභාගියා, ඉමෙ ධම්මා ඨිතිභාගියා, ඉමෙ ධම්මා විසෙසභාගියා, ඉමෙ ධම්මා නිබ්බෙධභාගියාති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං''.

31. කථං ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං? ''රූපං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනා''ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං. ''වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනා''ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

32. කථං ''ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්ච''න්ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං?

33. තත්ථ කතමං දුක්ඛං අරියසච්චං? ජාතිපි දුක්ඛා, ජරාපි දුක්ඛා, මරණම්පි දුක්ඛං, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසාපි දුක්ඛා, අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො, පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො, යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං; සඞ්ඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා [පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධාපි (ක.) සතිපට්ඨානසුත්තෙ සච්චවිභඞ්ගෙ ච පස්සිතබ්බං] දුක්ඛා.

තත්ථ කතමා ජාති? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො – අයං වුච්චති ජාති.

තත්ථ කතමා ජරා යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො – අයං වුච්චති ජරා.

තත්ථ කතමං මරණං? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හා තම්හා සත්තනිකායා චුති චවනතා භෙදො අන්තරධානං මච්චු මරණං කාලකිරියා [කාලංකිරියා (ක.)] ඛන්ධානං භෙදො කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්ද්‍රියස්සුපච්ඡෙදො – ඉදං වුච්චති මරණං.

තත්ථ කතමො සොකො? ඤාතිබ්‍යසනෙන [යො ඤාතිබ්‍යසනෙන (ස්‍යා.) පස්ස සච්චවිභඞ්ගෙ] වා ඵුට්ඨස්ස, භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො චෙතසො පරිජ්ඣායනා දොමනස්සං සොකසල්ලං – අයං වුච්චති සොකො.

තත්ථ කතමො පරිදෙවො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා, පරිදෙවනා ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්තං වාචා පලාපො විප්පලාපො ලාලප්පො ලාලප්පනා ලාලප්පිතත්තං – අයං වුච්චති පරිදෙවො.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති දුක්ඛං.

තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං, චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති දොමනස්සං.

තත්ථ කතමො උපායාසො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආයාසො උපායාසො ආයාසනා උපායාසනා ආයාසිතත්තං උපායාසිතත්තං – අයං වුච්චති උපායාසො.

තත්ථ කතමො අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො? ඉධ යස්ස තෙ හොන්ති අනිට්ඨා අකන්තා අමනාපා රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා, යෙ වා පනස්ස තෙ හොන්ති අනත්ථකාමා අහිතකාමා අඵාසුකාමා අයොගක්ඛෙමකාමා, යා තෙහි සද්ධිං සඞ්ගති සමාගමො සමොධානං මිස්සීභාවො – අයං වුච්චති අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො.

තත්ථ කතමො පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො? ඉධ යස්ස තෙ හොන්ති ඉට්ඨා කන්තා මනාපා රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා, යෙ වා පනස්ස තෙ හොන්ති අත්ථකාමා හිතකාමා ඵාසුකාමා යොගක්ඛෙමකාමා මාතා වා පිතා වා භාතා වා භගිනී වා මිත්තා වා අමච්චා වා ඤාතී වා සාලොහිතා වා, යා තෙහි සද්ධිං අසඞ්ගති අසමාගමො අසමොධානං අමිස්සීභාවො – අයං වුච්චති පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො.

තත්ථ කතමං යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං? ජාතිධම්මානං සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති – ''අහො වත මයං න ජාතිධම්මා අස්සාම, න ච වත නො ජාති ආගච්ඡෙය්‍යා''ති. න ඛො පනෙතං ඉච්ඡාය පත්තබ්බං – ඉදම්පි යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං. ජරාධම්මානං සත්තානං...පෙ.... බ්‍යාධිධම්මානං සත්තානං... මරණධම්මානං සත්තානං... සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මානං සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති – ''අහො වත මයං න සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මා අස්සාම, න ච වත නො සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා ආගච්ඡෙය්‍යු''න්ති. න ඛො පනෙතං ඉච්ඡාය පත්තබ්බං – ඉදම්පි යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං.

තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා? සෙය්‍යථීදං [සෙය්‍යථිදං (ස්‍යා. සී. අට්ඨ.)] – රූපුපාදානක්ඛන්ධො, [රූපූපාදානක්ඛන්ධො (ස්‍යා.) එවමුපරිපි], වෙදනුපාදානක්ඛන්ධො සඤ්ඤුපාදානක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරුපාදානක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධො – ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා. ඉදං වුච්චති දුක්ඛං අරියසච්චං.

34. තත්ථ කතමං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං? යායං තණ්හා පොනොභවිකා [පොනොබ්භවිකා (ස්‍යා.)] නන්දිරාගසහගතා තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී, සෙය්‍යථීදං – කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා , සා ඛො පනෙසා තණ්හා කත්ථ උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, කත්ථ නිවිසමානා නිවිසති? යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං? චක්ඛු ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සොතං ලොකෙ...පෙ.... ඝානං ලොකෙ... ජිව්හා ලොකෙ... කායො ලොකෙ... මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා

උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. රූපා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සද්දා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං…පෙ…. ධම්මා ලොකෙ… චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… චක්ඛුසම්ඵස්සො ලොකෙ…පෙ…. මනොසම්ඵස්සො ලොකෙ… චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ… රූපසඤ්ඤා ලොකෙ…පෙ…. ධම්මසඤ්ඤා ලොකෙ… රූපසඤ්චෙතනා ලොකෙ…පෙ…. ධම්මසඤ්චෙතනා ලොකෙ… රූපතණ්හා ලොකෙ…පෙ. … ධම්මතණ්හා ලොකෙ… රූපවිතක්කො ලොකෙ…පෙ…. ධම්මවිතක්කො ලොකෙ… රූපවිචාරො ලොකෙ…පෙ. … ධම්මවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. ඉදං වුච්චති දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං.

35. තත්ථ කතමං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං? යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො, සා ඛො පනෙසා තණ්හා කත්ථ පහීයමානා පහීයති, කත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති? යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං? චක්ඛුලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති…පෙ…. ධම්මවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. ඉදං වුච්චති දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං.

36. තත්ථ කතමං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං – අයං වුච්චති සම්මාදිට්ඨි.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො, අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පො, අවිහිංසාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති සම්මාසඞ්කප්පො.

තත්ථ කතමා සම්මාවාචා? මුසාවාදා වෙරමණී [වෙරමණි (ක.)], පිසුණාය වාචාය වෙරමණී, ඵරුසාය වාචාය වෙරමණී, සම්ඵප්පලාපා වෙරමණී – අයං වුච්චති සම්මාවාචා.

තත්ථ කතමො සම්මාකම්මන්තො? පාණාතිපාතා වෙරමණී, අදින්නාදානා වෙරමණී, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී – අයං වුච්චති සම්මාකම්මන්තො.

තත්ථ කතමො සම්මාආජීවො? ඉධ අරියසාවකො මිච්ඡාආජීවං පහාය සම්මාආජීවෙන ජීවිකං [ජීවිතං (ක.)] කප්පෙති – අයං වුච්චති සම්මාආජීවො.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය… පෙ…. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය …පෙ…. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති – අයං වුච්චති සම්මාවායාමො.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. වෙදනාසු…පෙ…. චිත්තෙ…පෙ…. ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං – අයං වුච්චති සම්මාසති.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති **සතො ච සම්පජානො** සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති – ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති සම්මාසමාධි. ඉදං වුච්චති දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්ච’’න්ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං. එවං සොතාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

සුතමයඤාණනිද්දෙසො පඨමො.

2. සීලමයඤාණනිද්දෙසො

37. කථං සුත්වාන සංවරෙ පඤ්ඤා සීලමයෙ ඤාණං? පඤ්ච සීලානි – පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං, අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං, පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං, අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං, පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලන්ති.

තත්ථ කතමං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං? අනුපසම්පන්නානං පරියන්තසික්ඛාපදානං – ඉදං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං? උපසම්පන්නානං අපරියන්තසික්ඛාපදානං – ඉදං අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං? පුථුජ්ජනකල්‍යාණකානං කුසලධම්මෙ යුත්තානං සෙක්ඛපරියන්තෙ [සෙඛපරියන්තෙ (ක.)] පරිපූරකාරීනං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං පරිච්චත්තජීවිතානං – ඉදං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං? සත්තන්නං සෙක්ඛානං – ඉදං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලං? තථාගතසාවකානං ඛීණාසවානං පච්චෙකබුද්ධානං තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසම්බුද්ධානං – ඉදං පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලං.

38. අත්ථි සීලං පරියන්තං, අත්ථි සීලං අපරියන්තං. තත්ථ කතමං තං සීලං පරියන්තං? අත්ථි සීලං ලාභපරියන්තං, අත්ථි සීලං යසපරියන්තං, අත්ථි සීලං ඤාතිපරියන්තං, අත්ථි සීලං අඞ්ගපරියන්තං, අත්ථි සීලං ජීවිතපරියන්තං.

කතමං තං සීලං ලාභපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං [යථාසමාදිණ්ණං (ක.)] සික්ඛාපදං වීතික්කමති – ඉදං තං සීලං ලාභපරියන්තං. කතමං තං සීලං යසපරියන්තං? ඉධෙකච්චො යසහෙතු යසපච්චයා යසකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමති – ඉදං තං සීලං යසපරියන්තං. කතමං තං සීලං ඤාතිපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ඤාතිහෙතු ඤාතිපච්චයා ඤාතිකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමති – ඉදං තං සීලං ඤාතිපරියන්තං. කතමං තං සීලං අඞ්ගපරියන්තං? ඉධෙකච්චො අඞ්ගහෙතු අඞ්ගපච්චයා අඞ්ගකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමති – ඉදං තං සීලං අඞ්ගපරියන්තං. කතමං තං සීලං ජීවිතපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ජීවිතහෙතු ජීවිතපච්චයා ජීවිතකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමති – ඉදං තං සීලං ජීවිතපරියන්තං. එවරූපානි සීලානි ඛණ්ඩානි ඡිද්දානි සබලානි කම්මාසානි න භුජිස්සානි න විඤ්ඤුප්පසත්ථානි [න විඤ්ඤූපසත්ථානි (ක.)] පරාමට්ඨානි අසමාධිසංවත්තනිකානි [න සමාධිසංවත්තනිකානි (ක.)] න අවිප්පටිසාරවත්ථුකානි න පාමොජ්ජවත්ථුකානි න පීතිවත්ථුකානි න පස්සද්ධිවත්ථුකානි න සුඛවත්ථුකානි න සමාධිවත්ථුකානි න යථාභූතඤාණදස්සනවත්ථුකානි න එකන්තනිබ්බිදාය න විරාගාය න නිරොධාය න උපසමාය න අභිඤ්ඤාය න සම්බොධාය න නිබ්බානාය සංවත්තන්ති – ඉදං තං සීලං පරියන්තං.

කතමං තං සීලං අපරියන්තං? අත්ථි සීලං න ලාභපරියන්තං , අත්ථි සීලං න යසපරියන්තං, අත්ථි සීලං න ඤාතිපරියන්තං, අත්ථි සීලං න අඞ්ගපරියන්තං, අත්ථි සීලං න ජීවිතපරියන්තං.

කතමං තං සීලං න ලාභපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, කිං සො වීතික්කමිස්සති! ඉදං තං සීලං න ලාභපරියන්තං. කතමං තං සීලං න යසපරියන්තං? ඉධෙකච්චො යසහෙතු යසපච්චයා යසකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති , කිං සො වීතික්කමිස්සති! ඉදං තං සීලං න යසපරියන්තං. කතමං තං සීලං න ඤාතිපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ඤාතිහෙතු ඤාතිපච්චයා ඤාතිකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, කිං සො වීතික්කමිස්සති! ඉදං තං සීලං න ඤාතිපරියන්තං. කතමං තං සීලං න අඞ්ගපරියන්තං? ඉධෙකච්චො අඞ්ගහෙතු අඞ්ගපච්චයා අඞ්ගකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, කිං සො වීතික්කමිස්සති! ඉදං තං සීලං න අඞ්ගපරියන්තං. කතමං තං සීලං න ජීවිතපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ජීවිතහෙතු ජීවිතපච්චයා ජීවිතකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, කිං සො වීතික්කමිස්සති! ඉදං තං සීලං න ජීවිතපරියන්තං. එවරූපානි සීලානි අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි භුජිස්සානි විඤ්ඤුප්පසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානි අවිප්පටිසාරවත්ථුකානි පාමොජ්ජවත්ථුකානි පීතිවත්ථුකානි පස්සද්ධිවත්ථුකානි සුඛවත්ථුකානි සමාධිවත්ථුකානි යථාභූතඤාණදස්සනවත්ථුකානි එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති – ඉදං තං සීලං අපරියන්තං.

39. කිං සීලං? කති සීලානි? කිං සමුට්ඨානං සීලං? කති ධම්මසමොධානං සීලං?

කිං සීලන්ති චෙතනා සීලං, චෙතසිකං සීලං, සංවරො සීලං, අවීතික්කමො සීලං. **කති සීලානීති** තීණි සීලානි – කුසලසීලං, අකුසලසීලං, අබ්‍යාකතසීලං.**කිං සමුට්ඨානං සීලන්ති** කුසලචිත්තසමුට්ඨානං කුසලසීලං , අකුසලචිත්තසමුට්ඨානං අකුසලසීලං, අබ්‍යාකතචිත්තසමුට්ඨානං අබ්‍යාකතසීලං. **කති ධම්මසමොධානං සීලන්ති** සංවරසමොධානං සීලං, අවීතික්කමසමොධානං සීලං, තථාභාවෙ ජාතචෙතනාසමොධානං සීලං.

40. පාණාතිපාතං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. අදින්නාදානං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. කාමෙසුමිච්ඡාචාරං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. මුසාවාදං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. පිසුණං වාචං [පිසුණාවාචං (ස්‍යා. ක.) දී. නි. 1.9 පස්සිතබ්බා] සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. ඵරුසං වාචං [ඵරුසවාචං (ස්‍යා. ක.)] සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. සම්ඵප්පලාපං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං . අභිජ්ඣං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. බ්‍යාපාදං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. මිච්ඡාදිට්ඨිං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං.

41. නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන උද්ධච්චං… ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං… ඤාණෙන අවිජ්ජං… පාමොජ්ජෙන අරතිං….

පඨමෙන ඣානෙන [පඨමජ්ඣානෙන (ස්‍යා.) එවමීදිසෙසු ඨානෙසු] නීවරණෙ…පෙ…. දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරෙ… තතියෙන ඣානෙන පීතිං… චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛං… ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං… විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං.

අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං…පෙ…. දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං… අනත්තා අනුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං… නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං… විරාගානුපස්සනාය රාගං… නිරොධා අනුපස්සනාය සමුදයං… පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං… ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤං… වයානුපස්සනාය ආයූහනං.. විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤං… අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තං…. අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධිං… සුඤ්ඤතානුපස්සනාය අභිනිවෙසං… අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභිනිවෙසං… යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසං… ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසං… පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛං… විවට්ටනානුපස්සනාය සඤ්ඤොගාභිනිවෙසං….

සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ…පෙ…. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ… අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතෙ කිලෙසෙ… අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සංවරට්ඨෙන සීලං, අවීතික්කමට්ඨෙන සීලං.

පඤ්ච සීලානි – පාණාතිපාතස්ස පහානං සීලං, වෙරමණී සීලං, චෙතනා සීලං, සංවරො සීලං, අවීතික්කමො සීලං. එවරූපානි සීලානි චිත්තස්ස අවිප්පටිසාරාය සංවත්තන්ති, පාමොජ්ජාය සංවත්තන්ති, පීතියා සංවත්තන්ති, පස්සද්ධියා සංවත්තන්ති, සොමනස්සාය සංවත්තන්ති, ආසෙවනාය සංවත්තන්ති, භාවනාය සංවත්තන්ති, බහුලීකම්මාය සංවත්තන්ති, අලඞ්කාරාය සංවත්තන්ති, පරික්ඛාරාය සංවත්තන්ති, පරිවාරාය සංවත්තන්ති, පාරිපූරියා සංවත්තන්ති, එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති.

එවරූපානං සීලානං සංවරපාරිසුද්ධි අධිසීලං, සංවරපාරිසුද්ධියා ඨිතං චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති, අවික්ඛෙපපාරිසුද්ධි අධිචිත්තං සංවරපාරිසුද්ධිං සම්මා පස්සති, අවික්ඛෙපපාරිසුද්ධිං සම්මා පස්සති. දස්සනපාරිසුද්ධි අධිපඤ්ඤා. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා . යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා. යො තත්ථ දස්සනට්ඨො, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.

ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛති, ජානන්තො සික්ඛති, පස්සන්තො සික්ඛති, පච්චවෙක්ඛන්තො සික්ඛති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො සික්ඛති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො සික්ඛති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො සික්ඛති, සතිං උපට්ඨපෙන්තො සික්ඛති, චිත්තං සමාදහන්තො සික්ඛති, පඤ්ඤාය පජානන්තො සික්ඛති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො සික්ඛති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො සික්ඛති, පහාතබ්බං පජහන්තො සික්ඛති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛති.

පඤ්ච සීලානි – අදින්නාදානස්ස…පෙ…. කාමෙසුමිච්ඡාචාරස්ස… මුසාවාදස්ස… පිසුණාය වාචාය… ඵරුසාය වාචාය… සම්ඵප්පලාපස්ස… අභිජ්ඣාය… බ්‍යාපාදස්ස… මිච්ඡාදිට්ඨියා… භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛන්ති.

නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දස්ස…පෙ…. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදස්ස… ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධස්ස… අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චස්ස… … ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡාය… ඤාණෙන අවිජ්ජාය… පාමොජ්ජෙන අරතියා… භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛති.

පඨමෙන ඣානෙන නීවරණානං…පෙ…. දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරානං… තතියෙන ඣානෙන පීතියා… චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛානං… ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය… විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය… භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛති.

අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාය…පෙ…. දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය… අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාය… නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දියා… විරාගානුපස්සනාය රාගස්ස… නිරොධානුපස්සනාය සමුදයස්ස… පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානස්ස… ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤාය… වයානුපස්සනාය ආයූහනස්ස… විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤාය… අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තස්ස… අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධියා… සුඤ්ඤතානුපස්සනාය අභිනිවෙසස්ස… අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාගාභිනිවෙසස්ස… යථාභූතඤාණදස්සනෙන

සම්මොහාභිනිවෙසස්ස... ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසස්ස... පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛාය... විවට්ටනානුපස්සනාය සඤ්ඤොගාභිනිවෙසස්ස භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛති.

සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං...පෙ.... සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකානං කිලෙසානං... අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතානං කිලෙසානං... අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං පහානං සීලං, වෙරමණී සීලං, චෙතනා සීලං, සංවරො සීලං, අවීතික්කමො සීලං. එවරූපානි සීලානි චිත්තස්ස අවිප්පටිසාරාය සංවත්තන්ති, පාමොජ්ජාය සංවත්තන්ති, පීතියා සංවත්තන්ති, පස්සද්ධියා සංවත්තන්ති, සොමනස්සාය සංවත්තන්ති, ආසෙවනාය සංවත්තන්ති, භාවනාය සංවත්තන්ති, බහුලීකම්මාය සංවත්තන්ති, අලඞ්කාරාය සංවත්තන්ති, පරික්ඛාරාය සංවත්තන්ති, පරිවාරාය සංවත්තන්ති, පාරිපූරියා සංවත්තන්ති, එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති.

42. එවරූපානං සීලානං සංවරපාරිසුද්ධි අධිසීලං. සංවරපාරිසුද්ධියා ඨිතං චිත්තං අවික්ඛෙපං ගච්ඡති, අවික්ඛෙපපාරිසුද්ධි අධිචිත්තං. සංවරපාරිසුද්ධිං සම්මා පස්සති, අවික්ඛෙපපාරිසුද්ධිං සම්මා පස්සති. දස්සනපාරිසුද්ධි අධිපඤ්ඤා. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා. යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා. යො තත්ථ දස්සනට්ඨො, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛති, ජානන්තො සික්ඛති, පස්සන්තො සික්ඛති, පච්චවෙක්ඛන්තො සික්ඛති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො සික්ඛති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො සික්ඛති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො සික්ඛති, සතිං උපට්ඨපෙන්තො සික්ඛති, චිත්තං සමාදහන්තො සික්ඛති, පඤ්ඤාය පජානන්තො සික්ඛති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො සික්ඛති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො සික්ඛති පහාතබ්බං පජහන්තො සික්ඛති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සුත්වාන සංවරෙ පඤ්ඤා සීලමයෙ ඤාණං’’.

සීලමයඤාණනිද්දෙසො දුතියො.

3. සමාධිභාවනාමයඤාණනිද්දෙසො

43. කථං සංවරිත්වා සමාදහනෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං? එකො සමාධි – චිත්තස්ස එකග්ගතා. ද්වෙ සමාධී – ලොකියො සමාධි, ලොකුත්තරො සමාධි. තයො සමාධී – සවිතක්කසවිචාරො සමාධි, අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධි, අවිතක්කඅවිචාරො සමාධි. චත්තාරො සමාධී – හානභාගියො සමාධි, ඨිතිභාගියො සමාධි, විසෙසභාගියො සමාධි, නිබ්බෙධභාගියො සමාධි. පඤ්ච සමාධී – පීතිඵරණතා, සුඛඵරණතා, චෙතොඵරණතා, ආලොකඵරණතා, පච්චවෙක්ඛණානිමිත්තං [පච්චවෙක්ඛනානිමිත්තං (ක.)].

ඡ සමාධී – බුද්ධානුස්සතිවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, ධම්මානුස්සතිවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, සඞ්ඝානුස්සතිවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, සීලානුස්සතිවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, චාගානුස්සතිවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, දෙවතානුස්සතිවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. සත්ත සමාධී – සමාධිකුසලතා, සමාධිස්ස සමාපත්තිකුසලතා, සමාධිස්ස ඨිතිකුසලතා, සමාධිස්ස වුට්ඨානකුසලතා , සමාධිස්ස කල්ලතාකුසලතා [කල්ලිතකුසලතා (ස්‍යා. ක.)], සමාධිස්ස ගොචරකුසලතා, සමාධිස්ස අභිනීහාරකුසලතා. අට්ඨ සමාධී – පථවීකසිණවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, ආපොකසිණවසෙන...පෙ.... තෙජොකසිණවසෙන... වායොකසිණවසෙන... නීලකසිණවසෙන... පීතකසිණවසෙන... ලොහිතකසිණවසෙන... ඔදාතකසිණවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. නව සමාධී – රූපාවචරො සමාධි අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො; අරූපාවචරො සමාධි අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො; සුඤ්ඤතො සමාධි, අනිමිත්තො සමාධි, අප්පණිහිතො සමාධි. දස සමාධී – උද්ධුමාතකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, විනීලකසඤ්ඤාවසෙන...පෙ.... විපුබ්බකසඤ්ඤාවසෙන... විච්ඡිද්දකසඤ්ඤාවසෙන... වික්ඛායිතකසඤ්ඤාවසෙන... වික්ඛිත්තකසඤ්ඤාවසෙන... හතවික්ඛිත්තකසඤ්ඤාවසෙන... ලොහිතකසඤ්ඤාවසෙන... පුළවකසඤ්ඤාවසෙන [පුළුවක සඤ්ඤාවසෙන (ක.)] ... අට්ඨිකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. ඉමෙ පඤ්චපඤ්ඤාස සමාධී.

44. අපි ච, පඤ්චවීසති සමාධිස්ස සමාධිට්ඨා – පරිග්ගහට්ඨෙන සමාධි, පරිවාරට්ඨෙන සමාධි, පරිපූරට්ඨෙන සමාධි, එකග්ගට්ඨෙන සමාධි, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධි, අවිසාරට්ඨෙන සමාධි, අනාවිලට්ඨෙන සමාධි, අනිඤ්ජනට්ඨෙන සමාධි, විමුත්තට්ඨෙන සමාධි, එකත්තුපට්ඨානවසෙන චිත්තස්ස ඨිතත්තා සමාධි, සමං එසතීති සමාධි, විසමං නෙසතීති සමාධි, සමං එසිතත්තා සමාධි, විසමං නෙසිතත්තා සමාධි, සමං ආදියතීති සමාධි, විසමං නාදියතීති සමාධි, සමං ආදින්නත්තා සමාධි, විසමං අනාදින්නත්තා සමාධි, සමං පටිපජ්ජතීති සමාධි, විසමං නප්පටිපජ්ජතීති සමාධි, සමං පටිපන්නත්තා සමාධි, විසමං නප්පටිපන්නත්තා සමාධි, සමං ඣායතීති සමාධි, විසමං ඣාපෙතීති සමාධි, සමං ඣාතත්තා සමාධි, විසමං ඣාපිතත්තා සමාධි, සමො ච හිතො ච සුඛො චාති සමාධි. ඉමෙ පඤ්චවීසති සමාධිස්ස සමාධිට්ඨා. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සංවරිත්වා සමාදහනෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං’’.

සමාධිභාවනාමයඤාණනිද්දෙසො තතියො.

4. ධම්මට්ඨිතිඤාණනිද්දෙසො

45. කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං? අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සඤ්ඤොගට්ඨිති ච පලිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සඤ්ඤොගට්ඨිති ච පලිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස… නාමරූපං සළායතනස්ස… සළායතනං ඵස්සස්ස… ඵස්සො වෙදනාය… වෙදනා තණ්හාය… තණ්හා උපාදානස්ස… උපාදානං භවස්ස… භවො ජාතියා… ජාති ජරාමරණස්ස උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සඤ්ඤොගට්ඨිති ච පලිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං ජාති ජරාමරණස්ස උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සඤ්ඤොගට්ඨිති ච පලිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

46. අවිජ්ජා හෙතු, සඞ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජා හෙතු, සඞ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

සඞ්ඛාරා හෙතු, විඤ්ඤාණං හෙතුසමුප්පන්නං…පෙ…. විඤ්ඤාණං හෙතු, නාමරූපං හෙතුසමුප්පන්නං… නාමරූපං හෙතු, සළායතනං හෙතුසමුප්පන්නං… සළායතනං හෙතු, ඵස්සො හෙතුසමුප්පන්නො… ඵස්සො හෙතු, වෙදනා හෙතුසමුප්පන්නා… වෙදනා හෙතු, තණ්හා හෙතුසමුප්පන්නා… තණ්හා හෙතු, උපාදානං හෙතුසමුප්පන්නං… උපාදානං හෙතු, භවො හෙතුසමුප්පන්නො… භවො හෙතු, ජාති හෙතුසමුප්පන්නා… ජාති හෙතු, ජරාමරණං හෙතුසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං ජාති හෙතු, ජරාමරණං හෙතුසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

අවිජ්ජා පටිච්චා, සඞ්ඛාරා පටිච්චසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පටිච්චසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජා පටිච්චා, සඞ්ඛාරා පටිච්චසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පටිච්චසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

සඞ්ඛාරා පටිච්චා, විඤ්ඤාණං පටිච්චසමුප්පන්නං…පෙ…. විඤ්ඤාණං පටිච්චා, නාමරූපං පටිච්චසමුප්පන්නං… නාමරූපං පටිච්චා, සළායතනං පටිච්චසමුප්පන්නං… සළායතනං පටිච්චා, ඵස්සො පටිච්චසමුප්පන්නො… ඵස්සො පටිච්චා, වෙදනා පටිච්චසමුප්පන්නා… වෙදනා පටිච්චා, තණ්හා පටිච්චසමුප්පන්නා… තණ්හා පටිච්චා, උපාදානං පටිච්චසමුප්පන්නං… උපාදානං පටිච්චා, භවො පටිච්චසමුප්පන්නො… භවො පටිච්චා, ජාති පටිච්චසමුප්පන්නා… ජාති පටිච්චා, ජරාමරණං පටිච්චසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා පටිච්චසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං ජාති පටිච්චා, ජරාමරණං පටිච්චසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා පටිච්චසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

අවිජ්ජා පච්චයො, සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං . අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජා පච්චයො, සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

සඞ්ඛාරා පච්චයා, විඤ්ඤාණං පච්චයසමුප්පන්නං…පෙ…. විඤ්ඤාණං පච්චයො, නාමරූපං පච්චයසමුප්පන්නං… නාමරූපං පච්චයො, සළායතනං පච්චයසමුප්පන්නං… සළායතනං පච්චයො, ඵස්සො පච්චයසමුප්පන්නො… ඵස්සො පච්චයො, වෙදනා පච්චයසමුප්පන්නා… වෙදනා පච්චයො, තණ්හා පච්චයසමුප්පන්නා… තණ්හා පච්චයො, උපාදානං පච්චයසමුප්පන්නං… උපාදානං පච්චයො, භවො පච්චයසමුප්පන්නො… භවො පච්චයො, ජාති පච්චයසමුප්පන්නා… ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං…

අනාගතම්පි අද්ධානං ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති – පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

47. පුරිමකම්මභවස්මිං මොහො අවිජ්ජා, ආයූහනා සඞ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පුරිමකම්මභවස්මිං ඉධ පටිසන්ධියා පච්චයා. ඉධ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො, වෙදයිතං වෙදනා. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධුපපත්තිභවස්මිං පුරෙකතස්ස කම්මස්ස පච්චයා. ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානං මොහො අවිජ්ජා, ආයූහනා සඞ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධ කම්මභවස්මිං ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයා. ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො, වෙදයිතං වෙදනා. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං උපපත්තිභවස්මිං ඉධ කතස්ස කම්මස්ස පච්චයා. ඉතිමෙ චතුසඞ්ඛෙපෙ තයො අද්ධෙ තිසන්ධිං වීසතියා ආකාරෙහි පටිච්චසමුප්පාදං ජානාති පස්සති අඤ්ඤාති පටිවිජ්ඣති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං’’.

ධම්මට්ඨිතිඤාණනිද්දෙසො චතුත්ථො.

5. සම්මසනඤාණනිද්දෙසො

48. කථං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං ධම්මානං සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං?

යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං රූපං අනිච්චතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං, දුක්ඛතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං, අනත්තතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං.

යා කාචි වෙදනා…පෙ…. යා කාචි සඤ්ඤා… යෙ කෙචි සඞ්ඛාරා… යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං, දුක්ඛතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං, අනත්තතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං.

චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං, දුක්ඛතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං, අනත්තතො වවත්ථෙති එකං සම්මසනං.

රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං. වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා…පෙ…. සඞ්ඛාරා…පෙ…. විඤ්ඤාණං…පෙ…. චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං.

රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං. වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං.

ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං. භවපච්චයා ජාති, අසති…පෙ…. උපාදානපච්චයා භවො, අසති…පෙ…. තණ්හාපච්චයා උපාදානං, අසති…පෙ…. වෙදනාපච්චයා තණ්හා, අසති…පෙ…. ඵස්සපච්චයා වෙදනා, අසති…පෙ…. සළායතනපච්චයා ඵස්සො, අසති…පෙ…. නාමරූපපච්චයා සළායතනං, අසති…පෙ…. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, අසති…පෙ…. සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, අසති…පෙ…. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඞ්ඛාරාති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං… අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඞ්ඛාරාති සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං ධම්මානං සඞ්ඛිපිත්වා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං’’.

සම්මසනඤාණනිද්දෙසො පඤ්චමො.

6. උදයබ්බයඤාණනිද්දෙසො

49. කථං පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං? ජාතං රූපං පච්චුප්පන්නං, තස්ස නිබ්බත්තිලක්ඛණං උදයො, විපරිණාමලක්ඛණං වයො, අනුපස්සනා ඤාණං. ජාතා වෙදනා…පෙ. … ජාතා සඤ්ඤා… ජාතා සඞ්ඛාරා… ජාතං විඤ්ඤාණං… ජාතං චක්ඛු…පෙ…. ජාතො භවො පච්චුප්පන්නො, තස්ස නිබ්බත්තිලක්ඛණං උදයො, විපරිණාමලක්ඛණං වයො, අනුපස්සනා ඤාණං.

50. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, උදයබ්බයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති? පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති ; උදයබ්බයං පස්සන්තො පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පස්සති.

රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, උදයබ්බයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති? වෙදනාක්ඛන්ධස්ස…පෙ…. සඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස…පෙ…. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස…පෙ…. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, උදයබ්බයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති? රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති; උදයබ්බයං පස්සන්තො දස ලක්ඛණානි පස්සති. වෙදනාක්ඛන්ධස්ස…පෙ…. සඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස… සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස… විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති; උදයබ්බයං පස්සන්තො දස ලක්ඛණානි පස්සති.

රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. කම්මසමුදයා රූපසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. ආහාරසමුදයා රූපසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති.

වයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. තණ්හානිරොධා රූපනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. කම්මනිරොධා රූපනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. ආහාරනිරොධා රූපනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති . විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති. උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි දස ලක්ඛණානි පස්සති.

වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. තණ්හාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. කම්මසමුදයා වෙදනාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති.

වයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. තණ්හානිරොධා වෙදනානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. කම්මනිරොධා වෙදනානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති. උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි දස ලක්ඛණානි පස්සති.

සඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස…පෙ…. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස…පෙ…. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? අවිජ්ජාසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. තණ්හාසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයොතිපච්චයසමුදයට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. කම්මසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. නාමරූපසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති.

වයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? අවිජ්ජානිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. තණ්හානිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. කම්මනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. නාමරූපනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොති –

පච්චයනිරොධට්ඨෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති. උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි දස ලක්ඛණානි පස්සති.

පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති, උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පස්සති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං''. රූපක්ඛන්ධො [රූපක්ඛන්ධා (ස්‍යා.)] ආහාරසමුදයො . වෙදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා – තයො [සඞ්ඛාරාති සෙසා (ස්‍යා.)] ඛන්ධා ඵස්සසමුදයා. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාමරූපසමුදයො.

උදයබ්බයඤාණනිද්දෙසො ඡට්ඨො.

7. භඞ්ගානුපස්සනාඤාණනිද්දෙසො

51. කථං ආරම්මණං පටිසඞ්ඛා භඞ්ගානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විපස්සනෙ ඤාණං? රූපාරම්මණතා චිත්තං උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජති. තං ආරම්මණං පටිසඞ්ඛා තස්ස චිත්තස්ස භඞ්ගං අනුපස්සති. අනුපස්සතීති, කථං අනුපස්සති? අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො. දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. නිබ්බින්දති, නො නන්දති, විරජ්ජති, නො රජ්ජති. නිරොධෙති, නො සමුදෙති. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති.

52. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති. දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති. අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති. නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති. විරජ්ජන්තො රාගං පජහති. නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති.

වෙදනාරම්මණතා…පෙ…. සඤ්ඤාරම්මණතා… සඞ්ඛාරාරම්මණතා… විඤ්ඤාණාරම්මණතා… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණාරම්මණතා චිත්තං උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජති. තං ආරම්මණං පටිසඞ්ඛා තස්ස චිත්තස්ස භඞ්ගං අනුපස්සති. අනුපස්සතීති, කථං අනුපස්සති? අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො. දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. නිබ්බින්දති, නො නන්දති. විරජ්ජති, නො රජ්ජති. නිරොධෙති, නො සමුදෙති. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති.

අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති. දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති. අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති. නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති. විරජ්ජන්තො රාගං පජහති. නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති.

වත්ථුසඞ්කමනා චෙව, පඤ්ඤාය ච විවට්ටනා;
ආවජ්ජනා බලඤ්චෙව, පටිසඞ්ඛා විපස්සනා.

ආරම්මණඅන්වයෙන , උභො එකවවත්ථනා [එකවවත්ථානා (ක.)];
නිරොධෙ අධිමුත්තතා, වයලක්ඛණවිපස්සනා.

ආරම්මණඤ්ච පටිසඞ්ඛා, භඞ්ගඤ්ච අනුපස්සති;
සුඤ්ඤතො ච උපට්ඨානං, අධිපඤ්ඤා විපස්සනා.

කුසලො තීසු අනුපස්සනාසු, චතස්සො ච [චතූසු ච (ස්‍යා.)] විපස්සනාසු;
තයො උපට්ඨානෙ කුසලතා, නානාදිට්ඨීසු න කම්පතීති.

තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ආරම්මණං පටිසඞ්ඛා භඞ්ගානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විපස්සනෙ ඤාණං''.

භඞ්ගානුපස්සනාඤාණනිද්දෙසො සත්තමො.

8. ආදීනවඤාණනිද්දෙසො

53. කථං භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං? උප්පාදො භයන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං. පවත්තං භයන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං. නිමිත්තං භයන්ති…පෙ…. ආයූහනා භයන්ති…පෙ…. පටිසන්ධි භයන්ති… ගති භයන්ති… නිබ්බත්ති භයන්ති… උපපත්ති භයන්ති… ජාති භයන්ති… ජරා භයන්ති… බ්‍යාධි භයන්ති … මරණං භයන්ති… සොකො භයන්ති… පරිදෙවො භයන්ති… උපායාසො භයන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.

අනුප්පාදො ඛෙමන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. අප්පවත්තං ඛෙමන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. අනුපායාසො ඛෙමන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො භයං, අනුප්පාදො ඛෙමන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. පවත්තං භයං, අප්පවත්තං ඛෙමන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො භයං, අනුපායාසො ඛෙමන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො දුක්ඛන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං. පවත්තං දුක්ඛන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො දුක්ඛන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.

අනුප්පාදො සුඛන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. අප්පවත්තං සුඛන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. අනුපායාසො සුඛන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො දුක්ඛං, අනුප්පාදො සුඛන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. පවත්තං දුක්ඛං, අප්පවත්තං සුඛන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො දුක්ඛං, අනුපායාසො සුඛන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො සාමිසන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං. පවත්තං සාමිසන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො සාමිසන්ති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.

අනුප්පාදො නිරාමිසන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. අප්පවත්තං නිරාමිසන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. අනුපායාසො නිරාමිසන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො සාමිසං, අනුප්පාදො නිරාමිසන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. පවත්තං සාමිසං, අප්පවත්තං නිරාමිසන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො සාමිසං, අනුපායාසො නිරාමිසන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො සඞ්ඛාරාති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං. පවත්තං සඞ්ඛාරාති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො සඞ්ඛාරාති – භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.

අනුප්පාදො නිබ්බානන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. අප්පවත්තං නිබ්බානන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. අනුපායාසො නිබ්බානන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදො සඞ්ඛාරා, අනුප්පාදො නිබ්බානන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං. පවත්තං සඞ්ඛාරා, අප්පවත්තං නිබ්බානන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං…පෙ…. උපායාසො සඞ්ඛාරා, අනුපායාසො නිබ්බානන්ති – සන්තිපදෙ ඤාණං.

උප්පාදඤ්ච පවත්තඤ්ච, නිමිත්තං දුක්ඛන්ති පස්සති;
ආයූහනං පටිසන්ධිං, ඤාණං ආදීනවෙ ඉදං.

අනුප්පාදං අප්පවත්තං, අනිමිත්තං සුඛන්ති ච;
අනායූහනං අප්පටිසන්ධිං, ඤාණං සන්තිපදෙ ඉදං.

ඉදං ආදීනවෙ ඤාණං, පඤ්චඨානෙසු ජායති;
පඤ්චඨානෙ සන්තිපදෙ, දස ඤාණෙ පජානාති;
ද්වින්නං ඤාණානං කුසලතා, නානාදිට්ඨීසු න කම්පතීති.

තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං’’.

ආදීනවඤාණනිද්දෙසො අට්ඨමො.

9. සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණනිද්දෙසො

54. කථං මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා [මුච්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා (ක.)] පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං? උප්පාදං මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා [උප්පාදමුඤ්චිතුකම්‍යතා… (ස්‍යා.)] පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, පවත්තං මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, නිමිත්තං මුඤ්චිතුකම්‍යතා…පෙ…. ආයූහනං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… පටිසන්ධිං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… ගතිං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… නිබ්බත්තිං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… උපපත්තිං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… ජාතිං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… ජරං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… බ්‍යාධිං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… මරණං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… සොකං මුඤ්චිතුකම්‍යතා… පරිදෙවං මුඤ්චිතුකම්‍යතා…පෙ…. උපායාසං මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං.

උප්පාදො දුක්ඛන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. පවත්තං දුක්ඛන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං…පෙ…. උපායාසො දුක්ඛන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං.

උප්පාදො භයන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. පවත්තං භයන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං…පෙ…. උපායාසො භයන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං.

උප්පාදො සාමිසන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. පවත්තං සාමිසන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං…පෙ…. උපායාසො සාමිසන්ති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං.

උප්පාදො සඞ්ඛාරාති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. පවත්තං සඞ්ඛාරාති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං…පෙ…. උපායාසො සඞ්ඛාරාති – මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං.

උප්පාදො සඞ්ඛාරා, තෙ සඞ්ඛාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛතීති – සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා. යෙ ච සඞ්ඛාරා යා ච උපෙක්ඛා උභොපෙතෙ සඞ්ඛාරා, තෙ සඞ්ඛාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛතීති – සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා. පවත්තං සඞ්ඛාරා…පෙ…. නිමිත්තං සඞ්ඛාරා… ආයූහනා සඞ්ඛාරා… පටිසන්ධි සඞ්ඛාරා… ගති සඞ්ඛාරා… නිබ්බත්ති සඞ්ඛාරා… උපපත්ති සඞ්ඛාරා… ජාති සඞ්ඛාරා… ජරා සඞ්ඛාරා… බ්‍යාධි සඞ්ඛාරා… මරණං සඞ්ඛාරා… සොකො සඞ්ඛාරා… පරිදෙවො සඞ්ඛාරා…පෙ.… උපායාසො සඞ්ඛාරා, තෙ සඞ්ඛාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛතීති – සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා. යෙ ච සඞ්ඛාරා යා ච උපෙක්ඛා උභොපෙතෙ සඞ්ඛාරා, තෙ සඞ්ඛාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛතීති – සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා.

55. කතිහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? අට්ඨහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති. පුථුජ්ජනස්ස කතිහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? සෙක්ඛස්ස කතිහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? වීතරාගස්ස කතිහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? පුථුජ්ජනස්ස ද්වීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති. සෙක්ඛස්ස තීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති. වීතරාගස්ස තීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති.

පුථුජ්ජනස්ස කතමෙහි ද්වීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? පුථුජ්ජනො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අභිනන්දති වා විපස්සති වා. පුථුජ්ජනස්ස ඉමෙහි ද්වීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති. සෙක්ඛස්ස කතමෙහි තීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? සෙක්ඛො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අභිනන්දති වා විපස්සති වා පටිසඞ්ඛාය වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. සෙක්ඛස්ස ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති. වීතරාගස්ස කතමෙහි තීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති? වීතරාගො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං විපස්සති වා පටිසඞ්ඛාය වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තදජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා සුඤ්ඤතවිහාරෙන වා අනිමිත්තවිහාරෙන වා අප්පණිහිතවිහාරෙන වා විහරති. වීතරාගස්ස ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො හොති.

56. කථං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො එකත්තං හොති? පුථුජ්ජනස්ස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අභිනන්දතො චිත්තං කිලිස්සති, භාවනාය පරිපන්ථො හොති, පටිවෙධස්ස අන්තරායො හොති, ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයො හොති. සෙක්ඛස්සපි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අභිනන්දතො චිත්තං කිලිස්සති, භාවනාය පරිපන්ථො හොති, උත්තරිපටිවෙධස්ස අන්තරායො හොති, ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයො හොති. එවං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො එකත්තං හොති අභිනන්දනට්ඨෙන.

කථං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො එකත්තං හොති? පුථුජ්ජනො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අනිච්චතොපි දුක්ඛතොපි අනත්තතොපි විපස්සති. සෙක්ඛොපි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අනිච්චතොපි දුක්ඛතොපි අනත්තතොපි විපස්සති. වීතරාගොපි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අනිච්චතොපි දුක්ඛතොපි අනත්තතොපි විපස්සති. එවං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො එකත්තං හොති අනුපස්සනට්ඨෙන.

කථං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති? පුථුජ්ජනස්ස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා කුසලා හොති. සෙක්ඛස්සපි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා කුසලා හොති. වීතරාගස්ස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා අබ්‍යාකතා හොති. එවං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති කුසලාබ්‍යාකතට්ඨෙන.

කථං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති? පුථුජ්ජනස්ස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා කිඤ්චිකාලෙ සුවිදිතා හොති, කිඤ්චිකාලෙ න සුවිදිතා හොති. සෙක්ඛස්සපි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා කිඤ්චිකාලෙ සුවිදිතා හොති, කිඤ්චිකාලෙ න සුවිදිතා හොති. වීතරාගස්ස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා අච්චන්තං සුවිදිතා හොති. එවං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති විදිතට්ඨෙන ච අවිදිතට්ඨෙන ච.

කථං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති? පුථුජ්ජනො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අතිත්තත්තා විපස්සති. සෙක්ඛොපි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අතිත්තත්තා විපස්සති. වීතරාගො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං තිත්තත්තා විපස්සති. එවං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති තිත්තට්ඨෙන ච අතිත්තට්ඨෙන ච.

කථං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති? පුථුජ්ජනො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං තිණ්ණං සංයොජනානං පහානාය සොතාපත්තිමග්ගං පටිලාභත්ථාය විපස්සති. සෙක්ඛො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං තිණ්ණං සඤ්ඤොජනානං පහීනත්තා උත්තරිපටිලාභත්ථාය විපස්සති. වීතරාගො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථාය විපස්සති. එවං පුථුජ්ජනස්ස ච සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති පහීනට්ඨෙන ච අප්පහීනට්ඨෙන ච.

කථං සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති? සෙක්ඛො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං අභිනන්දති වා විපස්සති වා පටිසඞ්ඛාය වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. වීතරාගො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛං විපස්සති වා පටිසඞ්ඛාය වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තදජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා සුඤ්ඤතවිහාරෙන වා අනිමිත්තවිහාරෙන වා අප්පණිහිතවිහාරෙන වා විහරති. එවං සෙක්ඛස්ස ච වීතරාගස්ස ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාය චිත්තස්ස අභිනීහාරො නානත්තං හොති විහාරසමාපත්තට්ඨෙන.

57. කති සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති? කති සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති? අට්ඨ සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති. දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

කතමා අට්ඨ සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති? පඨමං ඣානං පටිලාභත්ථාය නීවරණෙ පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. දුතියං ඣානං පටිලාභත්ථාය විතක්කවිචාරෙ පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. තතියං ඣානං පටිලාභත්ථාය පීතිං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං . චතුත්ථං ඣානං පටිලාභත්ථාය සුඛදුක්ඛෙ පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. ඉමා අට්ඨ සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

කතමා දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති? සොතාපත්තිමග්ගං පටිලාභත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං…පෙ…. පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. සකදාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. සකදාගාමිඵලසමාපත්තත්ථාය…පෙ…. අනාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. අනාගාමිඵලසමාපත්තත්ථාය …පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලාභත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. අරහත්තඵලසමාපත්තත්ථාය…පෙ…. සුඤ්ඤතවිහාරසමාපත්තත්ථාය…පෙ…. අනිමිත්තවිහාරසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං…පෙ…. පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං. ඉමා දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

58. කති සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා? පන්නරස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා කුසලා, තිස්සො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා අබ්‍යාකතා. නත්ථි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා අකුසලා.

පටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා, අට්ඨ චිත්තස්ස ගොචරා;
පුථුජ්ජනස්ස ද්වෙ හොන්ති, තයො සෙක්ඛස්ස ගොචරා;
තයො ච වීතරාගස්ස, යෙහි චිත්තං විවට්ටති.

අට්ඨ සමාධිස්ස පච්චයා, දස ඤාණස්ස ගොචරා;
අට්ඨාරස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා, තිණ්ණං විමොක්ඛාන පච්චයා.

ඉමෙ අට්ඨාරසාකාරා, පඤ්ඤා යස්ස පරිච්චිතා;
කුසලො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු, නානාදිට්ඨීසු න කම්පතීති.

තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං’’.

සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණනිද්දෙසො නවමො.

10. ගොත්‍රභුඤාණනිද්දෙසො

59. කථං බහිද්ධා වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා ගොත්‍රභුඤාණං? උප්පාදං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. පවත්තං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. නිමිත්තං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ආයූහනං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. පටිසන්ධිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ගතිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. නිබ්බත්තිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. උපපත්තිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ජාතිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ජරං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. බ්‍යාධිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. මරණං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. සොකං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. පරිදෙවං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. උපායාසං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. අනුප්පාදං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. අප්පවත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු…පෙ…. නිරොධං නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු.

උප්පාදං අභිභුය්‍යිත්වා අනුප්පාදං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. පවත්තං අභිභුය්‍යිත්වා අප්පවත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. නිමිත්තං අභිභුය්‍යිත්වා අනිමිත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු …පෙ…. බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තං අභිභුය්‍යිත්වා නිරොධං නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු.

උප්පාදා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. පවත්තා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. නිමිත්තා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. ආයූහනා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. පටිසන්ධියා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. ගතියා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. නිබ්බත්තියා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. උපපත්තියා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. ජාතියා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. ජරාය වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. බ්‍යාධිම්හා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. මරණා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. සොකා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. පරිදෙවා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. උපායාසා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තා වුට්ඨාතීති – ගොත්‍රභු. අනුප්පාදං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. අප්පවත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු…පෙ…. නිරොධං නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු.

උප්පාදා වුට්ඨහිත්වා [වුට්ඨිත්වා (ස්‍යා. ක.)] අනුප්පාදං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. පවත්තා වුට්ඨහිත්වා අප්පවත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. නිමිත්තා වුට්ඨහිත්වා අනිමිත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. ආයූහනා වුට්ඨහිත්වා අනායූහනං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. පටිසන්ධියා වුට්ඨහිත්වා අප්පටිසන්ධිං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. ගතියා වුට්ඨහිත්වා අගතිං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. නිබ්බත්තියා වුට්ඨහිත්වා අනිබ්බත්තිං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. උපපත්තියා වුට්ඨහිත්වා අනුපපත්තිං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. ජාතියා වුට්ඨහිත්වා අජාතිං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. ජරාය වුට්ඨහිත්වා අජරං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. බ්‍යාධිම්හා වුට්ඨහිත්වා අබ්‍යාධිං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. මරණා වුට්ඨහිත්වා අමතං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. සොකා වුට්ඨහිත්වා අසොකං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. පරිදෙවා වුට්ඨහිත්වා අපරිදෙවං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. උපායාසා වුට්ඨහිත්වා අනුපායාසං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තා වුට්ඨහිත්වා නිරොධං නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු.

උප්පාදා විවට්ටතීති – ගොත්‍රභු. පවත්තා විවට්ටතීති – ගොත්‍රභු…පෙ…. බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තා විවට්ටතීති – ගොත්‍රභු. අනුප්පාදං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. අප්පවත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු…පෙ…. නිරොධං නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු.

උප්පාදා විවට්ටිත්වා අනුප්පාදං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු. පවත්තා විවට්ටිත්වා අප්පවත්තං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු…පෙ…. බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තා විවට්ටිත්වා නිරොධං නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති – ගොත්‍රභු.

60. කති ගොත්‍රභූ ධම්මා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති? කති ගොත්‍රභූ ධම්මා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති? අට්ඨ ගොත්‍රභූ ධම්මා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති. දස ගොත්‍රභූ ධම්මා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

කතමෙ අට්ඨ ගොත්‍රභූ ධම්මා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති? පඨමං ඣානං පටිලාභත්ථාය නීවරණෙ අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. දුතියං ඣානං පටිලාභත්ථාය විතක්කවිචාරෙ අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. තතියං ඣානං පටිලාභත්ථාය පීතිං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. චතුත්ථං ඣානං පටිලාභත්ථාය සුඛදුක්ඛෙ අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු . නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභු. ඉමෙ අට්ඨ ගොත්‍රභූ ධම්මා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

කතමෙ දස ගොත්‍රභූ ධම්මා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති? සොතාපත්තිමග්ගං පටිලාභත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභූ. සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං…පෙ…. අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභූ. සකදාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. සකදාගාමිඵලසමාපත්තත්ථාය… අනාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය… අනාගාමිඵලසමාපත්තත්ථාය… අරහත්තමග්ගං පටිලාභත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං බහිද්ධා සඞ්ඛාරනිමිත්තං අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභූ. අරහත්තඵලසමාපත්තත්ථාය… සුඤ්ඤතවිහාරසමාපත්තත්ථාය… අනිමිත්තවිහාරසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං…පෙ…. අභිභුය්‍යාතීති – ගොත්‍රභූ. ඉමෙ දස ගොත්‍රභූ ධම්මා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

කති ගොත්‍රභූ ධම්මා කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා? පන්නරස ගොත්‍රභූ ධම්මා කුසලා, තයො ගොත්‍රභූ ධම්මා අබ්‍යාකතා. නත්ථි ගොත්‍රභූ ධම්මා අකුසලාති.

සාමිසඤ්ච නිරාමිසං, පණිහිතඤ්ච අප්පණිහිතං;
සඤ්ඤුත්තඤ්ච විසඤ්ඤුත්තං, වුට්ඨිතඤ්ච අවුට්ඨිතං.

අට්ඨ සමාධිස්ස පච්චයා, දස ඤාණස්ස ගොචරා;
අට්ඨාරස ගොත්‍රභූ ධම්මා, තිණ්ණං විමොක්ඛාන පච්චයා.

ඉමෙ අට්ඨාරසාකාරා, පඤ්ඤා යස්ස පරිච්චිතා;
කුසලො විවට්ටෙ වුට්ඨානෙ, නානාදිට්ඨීසු න කම්පතීති.

තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘බහිද්ධා වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා ගොත්‍රභුඤාණං’’.

ගොත්‍රභුඤාණනිද්දෙසො දසමො.

11. මග්ගඤාණනිද්දෙසො

61. කථං දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’. අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා මිච්ඡාවාචාය වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො මිච්ඡාකම්මන්තා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො මිච්ඡාආජීවා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො මිච්ඡාවායාමා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති මිච්ඡාසතියා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිතො වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි …පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි ඔළාරිකා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා ඔළාරිකා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි අනුසහගතා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා අනුසහගතා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි රූපරාගා අරූපරාගා මානා උද්ධච්චා අවිජ්ජාය මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

62. අජාතං ඣාපෙති ජාතෙන, ඣානං තෙන පවුච්චති;
ඣානවිමොක්ඛෙ කුසලතා, නානාදිට්ඨීසු න කම්පති.

සමාදහිත්වා යථා චෙ විපස්සති, විපස්සමානො තථා චෙ සමාදහෙ;
විපස්සනා ච සමථො තදා අහු, සමානභාගා යුගනද්ධා වත්තරෙ.

දුක්ඛා සඞ්ඛාරා සුඛො, නිරොධො ඉති දස්සනං [නිරොධොති දස්සනං (ස්‍යා. ක.)];
දුභතො වුට්ඨිතා පඤ්ඤා, ඵස්සෙති අමතං පදං.

විමොක්ඛචරියං ජානාති, නානත්තෙකත්තකොවිදො;
ද්වින්නං ඤාණානං කුසලතා, නානාදිට්ඨීසු න කම්පතීති.

තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං’’.

මග්ගඤාණනිද්දෙසො එකාදසමො.

12. ඵලඤාණනිද්දෙසො

63. කථං පයොගප්පටිප්පස්සද්ධිපඤ්ඤා ඵලෙ ඤාණං? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාදිට්ඨි. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පා වුට්ඨාති තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාසඞ්කප්පො. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා මිච්ඡාවාචාය වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාවාචා. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො මිච්ඡාකම්මන්තා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාකම්මන්තො. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො මිච්ඡාආජීවා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාආජීවො. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො මිච්ඡාවායාමා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාවායාමො. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති මිච්ඡාසතියා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාසති. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිතො වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාසමාධි. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි ඔළාරිකා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා ඔළාරිකා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා වුට්ඨාති , තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාසමාධි. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි අනුසහගතා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා අනුසහගතා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාසමාධි. මග්ගස්සෙතං ඵලං.

අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි රූපරාගා අරූපරාගා මානා උද්ධච්චා අවිජ්ජාය මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තංපයොගප්පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පජ්ජති සම්මාසමාධි. මග්ගස්සෙතං ඵලං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''පයොගප්පටිප්පස්සද්ධිපඤ්ඤා ඵලෙ ඤාණං''.

ඵලඤාණනිද්දෙසො ද්වාදසමො.

13. විමුත්තිඤාණනිද්දෙසො

64. කථං ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං? සොතාපත්තිමග්ගෙන සක්කායදිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාසො, දිට්ඨානුසයො, විචිකිච්ඡානුසයො අත්තනො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා සම්මා සමුච්ඡින්නා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි උපක්කිලෙසෙහි සපරියුට්ඨානෙහි චිත්තං විමුත්තං හොති සුවිමුත්තං. තංවිමුත්ති ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං''.

සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකං කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං, ඔළාරිකො කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො – අත්තනො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා සම්මා සමුච්ඡින්නා හොන්ති. ඉමෙහි චතූහි උපක්කිලෙසෙහි සපරියුට්ඨානෙහි චිත්තං විමුත්තං හොති සුවිමුත්තං. තංවිමුත්ති ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං''.

අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතං කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං, අනුසහගතො කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො – අත්තනො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා සම්මා සමුච්ඡින්නා හොන්ති. ඉමෙහි චතූහි උපක්කිලෙසෙහි සපරියුට්ඨානෙහි චිත්තං විමුත්තං හොති සුවිමුත්තං. තංවිමුත්ති ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං''.

අරහත්තමග්ගෙන රූපරාගො, අරූපරාගො, මානො, උද්ධච්චං, අවිජ්ජා, මානානුසයො, භවරාගානුසයො, අවිජ්ජානුසයො – අත්තනො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා සම්මා සමුච්ඡින්නා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි උපක්කිලෙසෙහි සපරියුට්ඨානෙහි චිත්තං විමුත්තං හොති සුවිමුත්තං. තංවිමුත්ති ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං''. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඡින්නවටුමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤාණං''.

විමුත්තිඤාණනිද්දෙසො තෙරසමො.

14. පච්චවෙක්ඛණඤාණනිද්දෙසො

65. කථං තදා සමුදාගතෙ ධම්මෙ පස්සනෙ පඤ්ඤා පච්චවෙක්ඛණෙ ඤාණං? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි තදා සමුදාගතා. අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො තදා සමුදාගතො. පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා තදා සමුදාගතා. සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො තදා සමුදාගතො. වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො තදා සමුදාගතො. පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො තදා සමුදාගතො. උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති තදා සමුදාගතා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි තදා සමුදාගතො.

උපට්ඨානට්ඨෙන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො. පවිචයට්ඨෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො. පග්ගහට්ඨෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො. ඵරණට්ඨෙන පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො. උපසමට්ඨෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො. පටිසඞ්ඛානට්ඨෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තදා සමුදාගතො.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨෙන සද්ධාබලං තදා සමුදාගතං. කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨෙන වීරියබලං තදා සමුදාගතං. පමාදෙ අකම්පියට්ඨෙන සතිබලං තදා සමුදාගතං. උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨෙන සමාධිබලං තදා සමුදාගතං. අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං තදා සමුදාගතං.

අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං තදා සමුදාගතං. පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං තදා සමුදාගතං. උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං තදා සමුදාගතං. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං තදා සමුදාගතං. දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං තදා සමුදාගතං.

ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියා තදා සමුදාගතා. අකම්පියට්ඨෙන බලා තදා සමුදාගතා. නිය්‍යානට්ඨෙන සම්බොජ්ඣඞ්ගා තදා සමුදාගතා. හෙතුට්ඨෙන මග්ගො තදා සමුදාගතො. උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා තදා සමුදාගතා. පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා තදා සමුදාගතා. ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා තදා සමුදාගතා. තථට්ඨෙන සච්චා තදා සමුදාගතා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො තදා සමුදාගතො. අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා තදා සමුදාගතා. එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා තදා සමුදාගතා. අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං තදා සමුදාගතං. සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි තදා සමුදාගතා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි තදා සමුදාගතා. දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි තදා සමුදාගතා. විමුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො තදා සමුදාගතො. පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා තදා සමුදාගතා. පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති තදා සමුදාගතා. සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං තදා සමුදාගතං.

ඡන්දො මූලට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. සමාධි පමුඛට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. පඤ්ඤා තදුත්තරට්ඨෙන තදා සමුදාගතා . විමුත්ති සාරට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන තදා සමුදාගතං. වුට්ඨහිත්වා පච්චවෙක්ඛති, ඉමෙ ධම්මා තදා සමුදාගතා.

සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි තදා සමුදාගතා. අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො තදා සමුදාගතො…පෙ…. පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං තදා සමුදාගතං. ඡන්දො මූලට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. සමාධි පමුඛට්ඨෙන තදා සමුදාගතො. සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. පඤ්ඤා තදුත්තරට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. විමුත්ති සාරට්ඨෙන තදා සමුදාගතා. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන තදා සමුදාගතං. වුට්ඨහිත්වා පච්චවෙක්ඛති, ඉමෙ ධම්මා තදා සමුදාගතා.

සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ…පෙ…. සකදාගාමිඵලක්ඛණෙ…පෙ…. අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ…පෙ…. අනාගාමිඵලක්ඛණෙ…පෙ…. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි තදා සමුදාගතා…පෙ…. සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං තදා සමුදාගතං. ඡන්දො මූලට්ඨෙන තදා සමුදාගතො…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන තදා සමුදාගතං. වුට්ඨහිත්වා පච්චවෙක්ඛති, ඉමෙ ධම්මා තදා සමුදාගතා.

අරහත්තඵලක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි තදා සමුදාගතා …පෙ…. පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං තදා සමුදාගතං. ඡන්දො මූලට්ඨෙන තදා සමුදාගතො …පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන තදා සමුදාගතං. වුට්ඨහිත්වා පච්චවෙක්ඛති, ඉමෙ ධම්මා තදා සමුදාගතා. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘තදා සමුදාගතෙ ධම්මෙ පස්සනෙ පඤ්ඤා පච්චවෙක්ඛණෙ ඤාණං’’.

පච්චවෙක්ඛණඤාණනිද්දෙසො චුද්දසමො.

15. වත්ථුනානත්තඤාණනිද්දෙසො

66. කථං අජ්ඣත්තවවත්ථානෙ පඤ්ඤා වත්ථුනානත්තෙ ඤාණං? කථං අජ්ඣත්තධම්මෙ වවත්ථෙති? චක්ඛුං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති, සොතං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති, ඝානං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති, ජිව්හං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති, කායං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති, මනං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති.

කථං චක්ඛුං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති? චක්ඛු අවිජ්ජාසම්භූතන්ති වවත්ථෙති, චක්ඛු තණ්හාසම්භූතන්ති වවත්ථෙති, චක්ඛු කම්මසම්භූතන්ති වවත්ථෙති, චක්ඛු ආහාරසම්භූතන්ති වවත්ථෙති, චක්ඛු චතුන්නං මහාභූතානං උපාදායාති වවත්ථෙති, චක්ඛු උප්පන්නන්ති වවත්ථෙති, චක්ඛු සමුදාගතන්ති වවත්ථෙති. චක්ඛු අහුත්වා සම්භූතං, හුත්වා න භවිස්සතීති වවත්ථෙති. චක්ඛුං අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, චක්ඛු අද්ධුවං අසස්සතං විපරිණාමධම්මන්ති වවත්ථෙති, චක්ඛු අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති වවත්ථෙති . චක්ඛුං අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො වවත්ථෙති, නො සුඛතො; අනත්තතො වවත්ථෙති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති; විරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො වවත්ථෙන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො වවත්ථෙන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො වවත්ථෙන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං චක්ඛුං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති.

කථං සොතං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති? සොතං අවිජ්ජාසම්භූතන්ති වවත්ථෙති…පෙ…. එවං සොතං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති. කථං ඝානං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති? ඝානං අවිජ්ජාසම්භූතන්ති වවත්ථෙති…පෙ…. එවං ඝානං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති. කථං ජිව්හං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති? ජිව්හා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ජිව්හා තණ්හාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ජිව්හා කම්මසම්භූතාති වවත්ථෙති, ජිව්හා ආහාරසම්භූතාති වවත්ථෙති, ජිව්හා චතුන්නං මහාභූතානං උපාදායාති වවත්ථෙති, ජිව්හා උප්පන්නාති වවත්ථෙති ජිව්හා සමුදාගතාති වවත්ථෙති. ජිව්හා අහුත්වා සම්භූතා, හුත්වා න භවිස්සතීති වවත්ථෙති. ජිව්හං අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, ජිව්හා අද්ධුවා අසස්සතා විපරිණාමධම්මාති වවත්ථෙති, ජිව්හා අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මාති වවත්ථෙති. ජිව්හං

අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො වවත්ථෙන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං ජිව්හං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති.

කථං කායං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති? කායො අවිජ්ජාසම්භූතොති වවත්ථෙති, කායො තණ්හාසම්භූතොති වවත්ථෙති, කායො කම්මසම්භූතොති වවත්ථෙති, කායො ආහාරසම්භූතොති වවත්ථෙති, කායො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදායාති වවත්ථෙති, කායො උප්පන්නොති වවත්ථෙති, කායො සමුදාගතොති වවත්ථෙති. කායො අභුත්වා සම්භූතො, හුත්වා න භවිස්සතීති වවත්ථෙති. කායං අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, කායො අද්ධුවො අසස්සතො විපරිණාමධම්මොති වවත්ථෙති, කායො අනිච්චො සඞ්ඛතො පටිච්චසමුප්පන්නො ඛයධම්මො වයධම්මො විරාගධම්මො නිරොධධම්මොති වවත්ථෙති. කායං අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො වවත්ථෙති, නො සුඛතො…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො වවත්ථෙන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො වවත්ථෙන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං කායං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති.

කථං මනං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති? මනො අවිජ්ජාසම්භූතොති වවත්ථෙති, මනො තණ්හාසම්භූතොති වවත්ථෙති, මනො කම්මසම්භූතොති වවත්ථෙති, මනො ආහාරසම්භූතොති වවත්ථෙති, මනො උප්පන්නොති වවත්ථෙති , මනො සමුදාගතොති වවත්ථෙති. මනො අභුත්වා සම්භූතො, හුත්වා න භවිස්සතීති වවත්ථෙති. මනං අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, මනො අද්ධුවො අසස්සතො විපරිණාමධම්මොති වවත්ථෙති, මනො අනිච්චො සඞ්ඛතො පටිච්චසමුප්පන්නො ඛයධම්මො වයධම්මො විරාගධම්මො නිරොධධම්මොති වවත්ථෙති. මනං අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො වවත්ථෙති, නො සුඛතො; අනත්තතො වවත්ථෙති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති; විරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො වවත්ථෙන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො වවත්ථෙන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො වවත්ථෙන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං මනං අජ්ඣත්තං වවත්ථෙති. එවං අජ්ඣත්තධම්මෙ වවත්ථෙති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘අජ්ඣත්තවවත්ථානෙ පඤ්ඤා වත්ථුනානත්තෙ ඤාණං’’.

වත්ථුනානත්තඤාණනිද්දෙසො පන්නරසමො.

16. ගොචරනානත්තඤාණනිද්දෙසො

67. කථං බහිද්ධා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා ගොචරනානත්තෙ ඤාණං? කථං බහිද්ධා ධම්මෙ වවත්ථෙති? රූපෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති, සද්දෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති, ගන්ධෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති, රසෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති, ඵොට්ඨබ්බෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති, ධම්මෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති .

කථං රූපෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති? රූපා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති රූපා තණ්හාසම්භූතාති වවත්ථෙති, රූපා කම්මසම්භූතාති වවත්ථෙති, රූපා ආහාරසම්භූතාති වවත්ථෙති, රූපා චතුන්නං මහාභූතානං උපාදායාති වවත්ථෙති, රූපා උප්පන්නාති වවත්ථෙති, රූපා සමුදාගතාති වවත්ථෙති. රූපා අභුත්වා සම්භූතා, හුත්වා න භවිස්සන්තීති වවත්ථෙති. රූපෙ අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, රූපා අද්ධුවා අසස්සතා විපරිණාමධම්මාති වවත්ථෙති . රූපා අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මාති වවත්ථෙති. රූපෙ අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො වවත්ථෙති, නො සුඛතො; අනත්තතො වවත්ථෙති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති ; විරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො වවත්ථෙන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො වවත්ථෙන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො වවත්ථෙන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං රූපෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති.

කථං සද්දෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති? සද්දා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති…පෙ…. සද්දා චතුන්නං මහාභූතානං උපාදායාති වවත්ථෙති, සද්දා උප්පන්නාති වවත්ථෙති, සද්දා සමුදාගතාති වවත්ථෙති. සද්දා අභුත්වා සම්භූතා, හුත්වා න භවිස්සන්තීති වවත්ථෙති. සද්දෙ අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, සද්දා අද්ධුවා අසස්සතා විපරිණාමධම්මාති වවත්ථෙති, සද්දා අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මාති වවත්ථෙති. සද්දෙ අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො…පෙ…. එවං සද්දෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති.

කථං ගන්ධෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති? ගන්ධා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ගන්ධා තණ්හාසම්භූතාති වවත්ථෙති…පෙ…. එවං ගන්ධෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති. කථං රසෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති? රසා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති, රසා තණ්හාසම්භූතාති වවත්ථෙති…පෙ…. එවං රසෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති. කථං ඵොට්ඨබ්බෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති? ඵොට්ඨබ්බා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ඵොට්ඨබ්බා තණ්හාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ඵොට්ඨබ්බා කම්මසම්භූතාති වවත්ථෙති, ඵොට්ඨබ්බා ආහාරසම්භූතාති වවත්ථෙති, ඵොට්ඨබ්බා උප්පන්නාති වවත්ථෙති. ඵොට්ඨබ්බා සමුදාගතාති වවත්ථෙති…පෙ…. එවං ඵොට්ඨබ්බෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති.

කථං ධම්මෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති? ධම්මා අවිජ්ජාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ධම්මා තණ්හාසම්භූතාති වවත්ථෙති, ධම්මා කම්මසම්භූතාති වවත්ථෙති, ධම්මා ආහාරසම්භූතාති වවත්ථෙති, ධම්මා උප්පන්නාති වවත්ථෙති, ධම්මා සමුදාගතාති වවත්ථෙති. ධම්මා අහුත්වා සම්භූතා , හුත්වා න භවිස්සන්තීති වවත්ථෙති. ධම්මෙ අන්තවන්තතො වවත්ථෙති, ධම්මා අද්ධුවා අසස්සතා විපරිණාමධම්මාති වවත්ථෙති, ධම්මා අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මාති වවත්ථෙති. ධම්මෙ අනිච්චතො වවත්ථෙති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො වවත්ථෙති, නො සුඛතො; අනත්තතො වවත්ථෙති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති; විරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති…පෙ…. අනිච්චතො වවත්ථෙන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො වවත්ථෙන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො වවත්ථෙන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං ධම්මෙ බහිද්ධා වවත්ථෙති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘බහිද්ධා වවත්ථානෙ පඤ්ඤා ගොචරනානත්තෙ ඤාණං’’.

ගොචරනානත්තඤාණනිද්දෙසො සොළසමො.

17. චරියානානත්තඤාණනිද්දෙසො

68. කථං චරියාවවත්ථානෙ පඤ්ඤා චරියානානත්තෙ ඤාණං? **චරියා**ති තිස්සො චරියායො – විඤ්ඤාණචරියා, අඤ්ඤාණචරියා, ඤාණචරියා.

කතමා විඤ්ඤාණචරියා? දස්සනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා රූපෙසු, දස්සනට්ඨො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණචරියා රූපෙසු, දිට්ඨත්තා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු [අභිනිරොපනවිපාකමනොධාතු (සයා.)] විඤ්ඤාණචරියා රූපෙසු, අභිනිරොපිතත්තා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු විඤ්ඤාණචරියා රූපෙසු. සවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා සද්දෙසු, සවනට්ඨො සොතවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණචරියා සද්දෙසු, සුතත්තා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විඤ්ඤාණචරියා සද්දෙසු, අභිනිරොපිතත්තා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු විඤ්ඤාණචරියා සද්දෙසු. ඝායනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා ගන්ධෙසු, ඝායනට්ඨො [ඝායනත්ථො (සයා. ක.)] ඝානවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණචරියා ගන්ධෙසු, ඝායිතත්තා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විඤ්ඤාණචරියා ගන්ධෙසු, අභිනිරොපිතත්තා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු විඤ්ඤාණචරියා ගන්ධෙසු. සායනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා රසෙසු, සායනට්ඨො ජිව්හාවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණචරියා රසෙසු, සායිතත්තා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විඤ්ඤාණචරියා රසෙසු, අභිනිරොපිතත්තා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු විඤ්ඤාණචරියා රසෙසු. ඵුසනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා ඵොට්ඨබ්බෙසු, ඵුසනට්ඨො කායවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණචරියා ඵොට්ඨබ්බෙසු, ඵුට්ඨත්තා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විඤ්ඤාණචරියා ඵොට්ඨබ්බෙසු, අභිනිරොපිතත්තා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු විඤ්ඤාණචරියා ඵොට්ඨබ්බෙසු. විජානනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා ධම්මෙසු, විජානනට්ඨො මනොවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණචරියා ධම්මෙසු, විඤ්ඤාතත්තා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විඤ්ඤාණචරියා ධම්මෙසු, අභිනිරොපිතත්තා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු විඤ්ඤාණචරියා ධම්මෙසු.

69. **විඤ්ඤාණචරියා**ති කෙනට්ඨෙන විඤ්ඤාණචරියා? නීරාගා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. නිද්දොසා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. නිම්මොහා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. නිම්මානා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. නිද්දිට්ඨි චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා නිඋද්ධච්චා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. නිබ්බිචිකිච්ඡා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. නානුසයා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. රාගවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. දොසවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. මොහවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. මානවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. දිට්ඨිවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. උද්ධච්චවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. විචිකිච්ඡාවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. අනුසයවිප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. කුසලෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. අකුසලෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. සාවජ්ජෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. අනවජ්ජෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. කණ්හෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. සුක්කෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. සුඛුද්‍රයෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. දුක්ඛුද්‍රයෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. සුඛවිපාකෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. දුක්ඛවිපාකෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. විඤ්ඤාතෙ චරතීති – විඤ්ඤාණචරියා. විඤ්ඤාණස්ස එවරූපා චරියා හොතීති – විඤ්ඤාණචරියා. පකතිපරිසුද්ධමිදං චිත්තං නික්කිලෙසට්ඨෙනාති – විඤ්ඤාණචරියා. අයං විඤ්ඤාණචරියා.

කතමා අඤ්ඤාණචරියා? මනාපියෙසු රූපෙසු රාගස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; රාගස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. අමනාපියෙසු රූපෙසු දොසස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; දොසස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. තදුභයෙන අසමපෙක්ඛනස්මිං වත්ථුස්මිං මොහස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; මොහස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. විනිබන්ධස්ස මානස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; මානස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. පරාමට්ඨාය දිට්ඨියා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; දිට්ඨියා ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. වික්ඛෙපගතස්ස උද්ධච්චස්ස ජවනත්ථාය

ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; උද්ධච්චස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. අනිට්ඨඞ්ගතාය විචිකිච්ඡාය ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; විචිකිච්ඡාය ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. ථාමගතස්ස අනුසයස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා ; අනුසයස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා.

මනාපියෙසු සද්දෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ගන්ධෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු රසෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ඵොට්ඨබ්බෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ධම්මෙසු රාගස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; රාගස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. අමනාපියෙසු ධම්මෙසු දොසස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; දොසස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. තදුභයෙන අසමපෙක්ඛනස්මිං වත්ථුස්මිං මොහස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; මොහස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. විනිබන්ධස්ස මානස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; මානස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. පරාමට්ඨාය දිට්ඨියා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; දිට්ඨියා ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. වික්ඛෙපගතස්ස උද්ධච්චස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; උද්ධච්චස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා; අනිට්ඨඞ්ගතාය විචිකිච්ඡාය ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; විචිකිච්ඡාය ජවනා අඤ්ඤාණචරියා. ථාමගතස්ස අනුසයස්ස ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; අනුසයස්ස ජවනා අඤ්ඤාණචරියා.

70. **අඤ්ඤාණචරියා**ති කෙනට්ඨෙන අඤ්ඤාණචරියා? සරාගා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සදොසා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සමොහා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සමානා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සදිට්ඨී චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සඋද්ධච්චා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සවිචිකිච්ඡා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සානුසයා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා . රාගසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. දොසසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. මොහසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. මානසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා . දිට්ඨිසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. උද්ධච්චසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. අනුසයසම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. කුසලෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. අකුසලෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සාවජ්ජෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. අනවජ්ජෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා . කණ්හෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සුක්කෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සුඛුද්‍රයෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. දුක්ඛුද්‍රයෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. සුඛවිපාකෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. දුක්ඛවිපාකෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. අඤ්ඤාතෙ චරතීති – අඤ්ඤාණචරියා. අඤ්ඤාණස්ස එවරූපා චරියා හොතීති – අඤ්ඤාණචරියා. අයං අඤ්ඤාණචරියා.

71. කතමා ඤාණචරියා? අනිච්චානුපස්සනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; අනිච්චානුපස්සනා ඤාණචරියා. දුක්ඛානුපස්සනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණචරියා. අනත්තානුපස්සනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; අනත්තානුපස්සනා ඤාණචරියා. නිබ්බිදානුපස්සනත්ථාය…පෙ…. විරාගානුපස්සනත්ථාය… නිරොධානුපස්සනත්ථාය… පටිනිස්සග්ගානුපස්සනත්ථාය… ඛයානුපස්සනත්ථාය… වයානුපස්සනත්ථාය… විපරිණාමානුපස්සනත්ථාය… අනිමිත්තානුපස්සනත්ථාය… අප්පණිහිතානුපස්සනත්ථාය… සුඤ්ඤතානුපස්සනත්ථාය… අධිපඤ්ඤාධම්මානුපස්සනත්ථාය… යථාභූතඤාණදස්සනත්ථාය… ආදීනවානුපස්සනත්ථාය… පටිසඞ්ඛානුපස්සනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණචරියා; පටිසඞ්ඛානුපස්සනා ඤාණචරියා. විවට්ටනානුපස්සනා ඤාණචරියා. සොතාපත්තිමග්ගො ඤාණචරියා. සොතාපත්තිඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා. සකදාගාමිමග්ගො ඤාණචරියා. සකදාගාමිඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා. අනාගාමිමග්ගො ඤාණචරියා. අනාගාමිඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා. අරහත්තමග්ගො ඤාණචරියා. අරහත්තඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා.

ඤාණචරියාති කෙනට්ඨෙන ඤාණචරියා? නීරාගා චරතීති – ඤාණචරියා. නිද්දොසා චරතීති – ඤාණචරියා…පෙ…. නානුසයා චරතීති – ඤාණචරියා. රාගවිප්පයුත්තා චරතීති – ඤාණචරියා. දොසවිප්පයුත්තා චරතීති – ඤාණචරියා. මොහවිප්පයුත්තා චරතීති – ඤාණචරියා. මානවිප්පයුත්තා…පෙ…. දිට්ඨිවිප්පයුත්තා… උද්ධච්චවිප්පයුත්තා… විචිකිච්ඡාවිප්පයුත්තා… අනුසයවිප්පයුත්තා… කුසලෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා… අකුසලෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා… සාවජ්ජෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා… අනවජ්ජෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා… කණ්හෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා… සුක්කෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා… සුඛුද්‍රයෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා… දුක්ඛුද්‍රයෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා… සුඛවිපාකෙහි කම්මෙහි සම්පයුත්තා චරතීති – ඤාණචරියා. දුක්ඛවිපාකෙහි කම්මෙහි විප්පයුත්තා චරතීති – ඤාණචරියා. ඤාතෙ චරතීති – ඤාණචරියා . ඤාණස්ස එවරූපා චරියා හොතීති – ඤාණචරියා. අයං ඤාණචරියා. අඤ්ඤා විඤ්ඤාණචරියා, අඤ්ඤා අඤ්ඤාණචරියා, අඤ්ඤා ඤාණචරියාති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘චරියාවවත්ථානෙ පඤ්ඤා චරියානානත්තෙ ඤාණං’’.

චරියානානත්තඤාණනිද්දෙසො සත්තරසමො.

18. භූමිනානත්තඤාණනිද්දෙසො

72. කථං චතුධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා භූමිනානත්තෙ ඤාණං? චතස්සො භූමියො – කාමාවචරා භූමි, රූපාවචරා භූමි, අරූපාවචරා භූමි, අපරියාපන්නා භූමි. කතමා කාමාවචරා භූමි? හෙට්ඨතො අවීචිනිරයං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ [පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවෙ (ක.)] අන්තොකරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා ඛන්ධධාතුආයතනා රූපං වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං – අයං කාමාවචරා භූමි.

කතමා රූපාවචරා භූමි? හෙට්ඨතො බ්‍රහ්මලොකං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො අකනිට්ඨෙ දෙවෙ අන්තොකරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා – අයං රූපාවචරා භූමි.

කතමා අරූපාවචරා භූමි? හෙට්ඨතො ආකාසානඤ්චායතනූපගෙ දෙවෙ පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගෙ දෙවෙ අන්තොකරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා – අයං අරූපාවචරා භූමි.

කතමා අපරියාපන්නා භූමි? අපරියාපන්නා මග්ගා ච මග්ගඵලානි ච අසඞ්ඛතා ච ධාතු – අයං අපරියාපන්නා භූමි. ඉමා චතස්සො භූමියො.

අපරාපි චතස්සො භූමියො චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, චත්තාරි ඣානානි, චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො, චතස්සො අරූපසමාපත්තියො, චතස්සො පටිසම්භිදා, චතස්සො පටිපදා, චත්තාරි ආරම්මණානි, චත්තාරො අරියවංසා, චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි , චත්තාරි චක්කානි, චත්තාරි ධම්මපදානි – ඉමා චතස්සො භූමියො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘චතුධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා භූමිනානත්තෙ ඤාණං’’.

භූමිනානත්තඤාණනිද්දෙසො අට්ඨාරසමො.

19. ධම්මනානත්තඤාණනිද්දෙසො

73. කථං නවධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා ධම්මනානත්තෙ ඤාණං? කථං ධම්මෙ වවත්ථෙති? කාමාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අකුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති. රූපාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති. අරූපාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති. අපරියාපන්නෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති.

කථං කාමාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අකුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති? දස කුසලකම්මපථෙ කුසලතො වවත්ථෙති, දස අකුසලකම්මපථෙ අකුසලතො වවත්ථෙති, රූපඤ්ච විපාකඤ්ච කිරියඤ්ච අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති – එවං කාමාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අකුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති.

කථං රූපාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති? ඉධට්ඨස්ස චත්තාරි ඣානානි කුසලතො වවත්ථෙති, තත්‍රූපපන්නස්ස චත්තාරි ඣානානි අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති – එවං රූපාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති.

කථං අරූපාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති? ඉධට්ඨස්ස චතස්සො අරූපාවචරසමාපත්තියො කුසලතො වවත්ථෙති, තත්‍රූපපන්නස්ස චතස්සො අරූපාවචරසමාපත්තියො අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති – එවං අරූපාවචරෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති.

කථං අපරියාපන්නෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති? චත්තාරො අරියමග්ගෙ කුසලතො වවත්ථෙති, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි නිබ්බානඤ්ච අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති – එවං අපරියාපන්නෙ ධම්මෙ කුසලතො වවත්ථෙති, අබ්‍යාකතතො වවත්ථෙති. එවං ධම්මෙ වවත්ථෙති.

නව පාමොජ්ජමූලකා ධම්මා. අනිච්චතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති. සමාහිතෙ චිත්තෙ යථාභූතං පජානාති පස්සති. යථාභූතං ජානං පස්සං නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දං විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.… අනත්තතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.… විමුච්චති.

රූපං අනිච්චතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.… රූපං දුක්ඛතො මනසිකරොතො…පෙ.… වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… චක්ඛුං…පෙ.… ජරාමරණං අනිච්චතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.… ජරාමරණං දුක්ඛතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.… ජරාමරණං අනත්තතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං

වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති. සමාහිතෙ චිත්තෙ යථාභූතං පජානාති පස්සති. යථාභූතං ජානං පස්සං නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දං විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති. ඉමෙ නව පාමොජ්ජමූලකා ධම්මා .

74. නව යොනිසො මනසිකාරමූලකා ධම්මා. අනිච්චතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති. සමාහිතෙන චිත්තෙන ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. දුක්ඛතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති. සමාහිතෙන චිත්තෙන ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. අනත්තතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.....

රූපං අනිච්චතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.... රූපං දුක්ඛතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.... රූපං අනත්තතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.... වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… චක්ඛුං…පෙ.... ජරාමරණං අනිච්චතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.... ජරාමරණං දුක්ඛතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති…පෙ.... ජරාමරණං අනත්තතො යොනිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති. සමාහිතෙන චිත්තෙන ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. ඉමෙ නව යොනිසො මනසිකාරමූලකා ධම්මා.

නව නානත්තා – ධාතුනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඵස්සනානත්තං, ඵස්සනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති වෙදනානානත්තං, වෙදනානානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති සඤ්ඤානානත්තං, සඤ්ඤානානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති සඞ්කප්පනානත්තං, සඞ්කප්පනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඡන්දනානත්තං, ඡන්දනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති පරිළාහනානත්තං, පරිළාහනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති පරියෙසනානානත්තං, පරියෙසනානානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ලාභනානත්තං – ඉමෙ නව නානත්තා. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''නවධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා ධම්මනානත්තෙ ඤාණං''.

ධම්මනානත්තඤාණනිද්දෙසො එකූනවීසතිමො.

20-24. ඤාණපඤ්චකනිද්දෙසො

75. කථං අභිඤ්ඤාපඤ්ඤා ඤාතට්ඨෙ ඤාණං, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා තීරණට්ඨෙ ඤාණං, පහානෙපඤ්ඤා පරිච්චාගට්ඨෙ ඤාණං, භාවනා පඤ්ඤා එකරසට්ඨෙ ඤාණං, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤා ඵස්සනට්ඨෙ ඤාණං? යෙ යෙ ධම්මා අභිඤ්ඤාතා හොන්ති, තෙ තෙ ධම්මා ඤාතා හොන්ති. යෙ යෙ ධම්මා පරිඤ්ඤාතා හොන්ති, තෙ තෙ ධම්මා තීරිතා හොන්ති. යෙ යෙ ධම්මා පහීනා හොන්ති, තෙ තෙ ධම්මා පරිච්චත්තා හොන්ති. යෙ යෙ ධම්මා භාවිතා හොන්ති, තෙ තෙ ධම්මා එකරසා හොන්ති. යෙ යෙ ධම්මා සච්ඡිකතා හොන්ති, තෙ තෙ ධම්මා ඵස්සිතා හොන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''අභිඤ්ඤා පඤ්ඤා ඤාතට්ඨෙ ඤාණං, පරිඤ්ඤා පඤ්ඤා තීරණට්ඨෙ ඤාණං, පහානෙ පඤ්ඤා පරිච්චාගට්ඨෙ ඤාණං, භාවනා පඤ්ඤා එකරසට්ඨෙ ඤාණං, සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤා ඵුසනට්ඨෙ ඤාණං''.

ඤාණපඤ්චකනිද්දෙසො චතුවීසතිමො.

25-28. පටිසම්භිදාඤාණනිද්දෙසො

76. කථං අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං? සද්ධින්ද්‍රියං ධම්මො, වීරියින්ද්‍රියං ධම්මො, සතින්ද්‍රියං ධම්මො, සමාධින්ද්‍රියං ධම්මො, පඤ්ඤින්ද්‍රියං ධම්මො. අඤ්ඤො සද්ධින්ද්‍රියං ධම්මො, අඤ්ඤො වීරියින්ද්‍රියං ධම්මො, අඤ්ඤො සතින්ද්‍රියං ධම්මො, අඤ්ඤො සමාධින්ද්‍රියං ධම්මො, අඤ්ඤො පඤ්ඤින්ද්‍රියං ධම්මො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ''ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං''.

අධිමොක්ඛට්ඨො අත්ථො, පග්ගහට්ඨො අත්ථො, උපට්ඨානට්ඨො අත්ථො, අවික්ඛෙපට්ඨො අත්ථො, දස්සනට්ඨො අත්ථො. අඤ්ඤො අධිමොක්ඛට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පග්ගහට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො උපට්ඨානට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො අවික්ඛෙපට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො දස්සනට්ඨො අත්ථො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති ''අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං''.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්ච අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. අඤ්ඤා ධම්මනිරුත්තියො, අඤ්ඤා අත්ථනිරුත්තියො. යෙන ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

පඤ්චසු ධම්මෙසු ඤාණානි, පඤ්චසු අත්ථෙසු ඤාණානි, දසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. අඤ්ඤානි ධම්මෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි අත්ථෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි නිරුත්තීසු ඤාණානි. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

77. සද්ධාබලං ධම්මො, වීරියබලං ධම්මො, සතිබලං ධම්මො, සමාධිබලං ධම්මො, පඤ්ඤාබලං ධම්මො. අඤ්ඤො සද්ධාබලං ධම්මො, අඤ්ඤො වීරියබලං ධම්මො, අඤ්ඤො සතිබලං ධම්මො, අඤ්ඤො සමාධිබලං ධම්මො, අඤ්ඤො පඤ්ඤාබලං ධම්මො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො. කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො. පමාදෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො. උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො. අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨො අත්ථො. අඤ්ඤො අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පමාදෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨො අත්ථො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්ච අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. අඤ්ඤා ධම්මනිරුත්තියො, අඤ්ඤා අත්ථනිරුත්තියො. යෙන ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

පඤ්චසු [පඤ්ච (?)] ධම්මෙසු ඤාණානි, පඤ්චසු [පඤ්ච (?)] අත්ථෙසු ඤාණානි, දසසු [දස (?)] නිරුත්තීසු ඤාණානි. අඤ්ඤානි ධම්මෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි අත්ථෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි නිරුත්තීසු ඤාණානි. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. අඤ්ඤො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, අඤ්ඤො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, අඤ්ඤො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, අඤ්ඤො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, අඤ්ඤො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, අඤ්ඤො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො, අඤ්ඤො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

උපට්ඨානට්ඨො අත්ථො, පවිචයට්ඨො අත්ථො, පග්ගහට්ඨො අත්ථො, ඵරණට්ඨො අත්ථො, උපසමට්ඨො අත්ථො, අවික්ඛෙපට්ඨො අත්ථො, පටිසඞ්ඛානට්ඨො අත්ථො. අඤ්ඤො උපට්ඨානට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පවිචයට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පග්ගහට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො ඵරණට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො උපසමට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො අවික්ඛෙපට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පටිසඞ්ඛානට්ඨො අත්ථො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

සත්ත ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, සත්ත අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. අඤ්ඤා ධම්මනිරුත්තියො, අඤ්ඤා අත්ථනිරුත්තියො. යෙන ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

සත්තසු ධම්මෙසු ඤාණානි, සත්තසු අත්ථෙසු ඤාණානි, චුද්දසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. අඤ්ඤානි ධම්මෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි අත්ථෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි නිරුත්තීසු ඤාණානි. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ‘‘පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

සම්මාදිට්ඨි ධම්මො, සම්මාසඞ්කප්පො ධම්මො, සම්මාවාචා ධම්මො, සම්මාකම්මන්තො ධම්මො, සම්මාආජීවො ධම්මො, සම්මාවායාමො ධම්මො, සම්මාසති ධම්මො, සම්මාසමාධි ධම්මො. අඤ්ඤො සම්මාදිට්ඨි ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාසඞ්කප්පො ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාවාචා ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාකම්මන්තො ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාආජීවො ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාවායාමො ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාසති ධම්මො, අඤ්ඤො සම්මාසමාධි ධම්මො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ''ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං''.

දස්සනට්ඨො අත්ථො, අභිනිරොපනට්ඨො අත්ථො, පරිග්ගහට්ඨො අත්ථො, සමුට්ඨානට්ඨො අත්ථො, වොදානට්ඨො අත්ථො, පග්ගහට්ඨො අත්ථො, උපට්ඨානට්ඨො අත්ථො, අවික්ඛෙපට්ඨො අත්ථො. අඤ්ඤො දස්සනට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො අභිනිරොපනට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පරිග්ගහට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො සමුට්ඨානට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො වොදානට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො පග්ගහට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො උපට්ඨානට්ඨො අත්ථො, අඤ්ඤො අවික්ඛෙපට්ඨො අත්ථො. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා ඤාතා තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ''අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං''.

අට්ඨ ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, අට්ඨ අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. අඤ්ඤා ධම්මනිරුත්තියො, අඤ්ඤා අත්ථනිරුත්තියො. යෙන ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො ඤාතා , තෙනෙව ඤාණෙන ඉමා නානා නිරුත්තියො පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ''නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං''.

අට්ඨසු ධම්මෙසු ඤාණානි, අට්ඨසු අත්ථෙසු ඤාණානි සොළසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. අඤ්ඤානි ධම්මෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි අත්ථෙසු ඤාණානි, අඤ්ඤානි නිරුත්තීසු ඤාණානි. යෙන ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා ඤාතා, තෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙ නානා ඤාණා පටිවිදිතාති. තෙන වුච්චති – ''පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං''. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං. ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං. නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං. පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං''.

පටිසම්භිදාඤාණනිද්දෙසො අට්ඨවීසතිමො.

29-31. ඤාණත්තයනිද්දෙසො

78. කථං විහාරනානත්තෙ පඤ්ඤා විහාරට්ඨෙ ඤාණං, සමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා සමාපත්තට්ඨෙ ඤාණං, විහාරසමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා විහාරසමාපත්තට්ඨෙ ඤාණං? නිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – අනිමිත්තො විහාරො. පණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – අප්පණිහිතො විහාරො. අභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – සුඤ්ඤතො විහාරො.

නිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අනිමිත්තා සමාපත්ති. පණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අප්පණිහිතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අප්පණිහිතා සමාපත්ති. අභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – සුඤ්ඤතා සමාපත්ති.

නිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අනිමිත්තවිහාරසමාපත්ති. පණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අප්පණිහිතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අප්පණිහිතවිහාරසමාපත්ති. අභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – සුඤ්ඤතවිහාරසමාපත්ති.

79. රූපනිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – අනිමිත්තො විහාරො. රූපපණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – අප්පණිහිතො විහාරො. රූපාභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – සුඤ්ඤතො විහාරො.

රූපනිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අනිමිත්තා සමාපත්ති . රූපපණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අප්පණිහිතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අප්පණිහිතා

සමාපත්ති. රූපාභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – සුඤ්ඤතා සමාපත්ති.

රූපනිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අනිමිත්තවිහාරසමාපත්ති. රූපපණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අප්පණිහිතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අප්පණිහිතවිහාරසමාපත්ති. රූපාභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – සුඤ්ඤතවිහාරසමාපත්ති.

වෙදනානිමිත්තං ...පෙ.... සඤ්ඤානිමිත්තං... සඞ්ඛාරනිමිත්තං... විඤ්ඤාණනිමිත්තං... චක්ඛුනිමිත්තං...පෙ. ... ජරාමරණනිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – අනිමිත්තො විහාරො. ජරාමරණපණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – අප්පණිහිතො විහාරො. ජරාමරණාභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති – සුඤ්ඤතො විහාරො.

ජරාමරණනිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අනිමිත්තා සමාපත්ති. ජරාමරණපණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අප්පණිහිතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අප්පණිහිතා සමාපත්ති. ජරාමරණාභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – සුඤ්ඤතා සමාපත්ති.

ජරාමරණනිමිත්තං භයතො සම්පස්සමානො අනිමිත්තෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අනිමිත්තවිහාරසමාපත්ති. ජරාමරණපණිධිං භයතො සම්පස්සමානො අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං අප්පණිහිතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – අප්පණිහිතවිහාරසමාපත්ති. ජරාමරණාභිනිවෙසං භයතො සම්පස්සමානො සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තත්තා ඵුස්ස ඵුස්ස වයං පස්සති, පවත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති – සුඤ්ඤතවිහාරසමාපත්ති. අඤ්ඤො අනිමිත්තො විහාරො, අඤ්ඤො අප්පණිහිතො විහාරො, අඤ්ඤො සුඤ්ඤතො විහාරො. අඤ්ඤා අනිමිත්තසමාපත්ති, අඤ්ඤා අප්පණිහිතසමාපත්ති, අඤ්ඤා සුඤ්ඤතසමාපත්ති. අඤ්ඤා අනිමිත්තා විහාරසමාපත්ති, අඤ්ඤා අප්පණිහිතා විහාරසමාපත්ති, අඤ්ඤා සුඤ්ඤතා විහාරසමාපත්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''විහාරනානත්තෙ පඤ්ඤා විහාරට්ඨෙ ඤාණං, සමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා සමාපත්තට්ඨෙ ඤාණං, විහාරසමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා විහාරසමාපත්තට්ඨෙ ඤාණං''.

ඤාණත්තයනිද්දෙසො එකතිංසතිමො.

32. ආනන්තරිකසමාධිඤාණනිද්දෙසො

80. කථං අවික්ඛෙපපරිසුද්ධත්තා ආසවසමුච්ඡෙදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරිකසමාධිම්හි ඤාණං? නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. තස්ස සමාධිස්ස වසෙන උප්පජ්ජති ඤාණං. තෙන ඤාණෙන ආසවා ඛීයන්ති. ඉති පඨමං සමථො, පච්ඡා ඤාණං. තෙන ඤාණෙන ආසවානං ඛයො හොති . තෙන වුච්චති – ''අවික්ඛෙපපරිසුද්ධත්තා ආසවසමුච්ඡෙදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරිකසමාධිම්හි ඤාණං''.

ආසවාති කතමෙ තෙ ආසවා? කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. කත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති? සොතාපත්තිමග්ගෙන අනවසෙසො දිට්ඨාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො කාමාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො භවාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො ඛීයති, අනවසෙසො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති.

අබ්‍යාපාදවසෙන ...පෙ.... ආලොකසඤ්ඤාවසෙන... අවික්ඛෙපවසෙන... ධම්මවවත්ථානවසෙන... ඤාණවසෙන... පාමොජ්ජවසෙන... පඨමජ්ඣානවසෙන... දුතියජ්ඣානවසෙන... තතියජ්ඣානවසෙන... චතුත්ථජ්ඣානවසෙන... ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිවසෙන... විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිවසෙන... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිවසෙන... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිවසෙන... පථවීකසිණවසෙන... ආපොකසිණවසෙන ... තෙජොකසිණවසෙන... වායොකසිණවසෙන... නීලකසිණවසෙන... පීතකසිණවසෙන... ලොහිතකසිණවසෙන... ඔදාතකසිණවසෙන... ආකාසකසිණවසෙන... විඤ්ඤාණකසිණවසෙන...

බුද්ධානුස්සතිවසෙන... ධම්මානුස්සතිවසෙන... සඞ්ඝානුස්සතිවසෙන... සීලානුස්සතිවසෙන... චාගානුස්සතිවසෙන... දෙවතානුස්සතිවසෙන... ආනාපානස්සතිවසෙන... මරණස්සතිවසෙන... කායගතාසතිවසෙන... උපසමානුස්සතිවසෙන... උද්ධුමාතකසඤ්ඤාවසෙන... විනීලකසඤ්ඤාවසෙන... විපුබ්බකසඤ්ඤාවසෙන... විච්ඡිද්දකසඤ්ඤාවසෙන... වික්ඛායිතකසඤ්ඤාවසෙන... වික්ඛිත්තකසඤ්ඤාවසෙන... හතවික්ඛිත්තකසඤ්ඤාවසෙන ... ලොහිතකසඤ්ඤාවසෙන... පුළවකසඤ්ඤාවසෙන... අට්ඨිකසඤ්ඤාවසෙන.

81. දීඝං අස්සාසවසෙන...පෙ.... දීඝං පස්සාසවසෙන... රස්සං අස්සාසවසෙන... රස්සං පස්සාසවසෙන... සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන... සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන... පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසවසෙන... පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සාසවසෙන... පීතිපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන... පීතිපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන... සුඛපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන... සුඛපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන... චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන... චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන... පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං අස්සාසවසෙන... පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං පස්සාසවසෙන... චිත්තපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන... චිත්තපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන... අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසවසෙන... අභිප්පමොදයං චිත්තං පස්සාසවසෙන... සමාදහං චිත්තං...පෙ.... විමොචයං චිත්තං... අනිච්චානුපස්සී ... විරාගානුපස්සී... නිරොධානුපස්සී... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. තස්ස සමාධිස්ස වසෙන උප්පජ්ජති ඤාණං, තෙන ඤාණෙන ආසවා ඛීයන්ති. ඉති පඨමං සමථො, පච්ඡා ඤාණං. තෙන ඤාණෙන ආසවානං ඛයො හොති. තෙන වුච්චති – ''අවික්ඛෙපපරිසුද්ධත්තා ආසවසමුච්ඡෙදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරිකසමාධිම්හි ඤාණං''.

ආසවාති කතමෙ තෙ ආසවා? කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. කත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති? සොතාපත්තිමග්ගෙන අනවසෙසො දිට්ඨාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො කාමාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො භවාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො ඛීයති, අනවසෙසො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං , පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''අවික්ඛෙපපරිසුද්ධත්තා ආසවසමුච්ඡෙදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරිකසමාධිම්හි ඤාණං''.

ආනන්තරිකසමාධිඤාණනිද්දෙසො ද්වත්තිංසතිමො.

33. අරණවිහාරඤාණනිද්දෙසො

82. කථං දස්සනාධිපතෙය්‍යං සන්තො ච විහාරාධිගමො පණීතාධිමුත්තතා පඤ්ඤා අරණවිහාරෙ ඤාණං? **දස්සනාධිපතෙය්‍ය**න්ති අනිච්චානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, දුක්ඛානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, අනත්තානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, රූපෙ අනත්තානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං; වෙදනාය...පෙ.... සඤ්ඤාය... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ... චක්ඛුස්මිං... පෙ.... ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, ජරාමරණෙ දුක්ඛානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං, ජරාමරණෙ අනත්තානුපස්සනා දස්සනාධිපතෙය්‍යං.

සන්තො ච විහාරාධිගමොති සුඤ්ඤතො විහාරො සන්තො විහාරාධිගමො. අනිමිත්තො විහාරො සන්තො විහාරාධිගමො. අප්පණිහිතො විහාරො සන්තො විහාරාධිගමො.

පණීතාධිමුත්තතාති සුඤ්ඤතෙ අධිමුත්තතා පණීතාධිමුත්තතා. අනිමිත්තෙ අධිමුත්තතා පණීතාධිමුත්තතා. අප්පණිහිතෙ අධිමුත්තතා පණීතාධිමුත්තතා.

අරණවිහාරොති පඨමං ඣානං අරණවිහාරො. දුතියං ඣානං අරණවිහාරො. තතියං ඣානං අරණවිහාරො. චතුත්ථං ඣානං අරණවිහාරො. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති අරණවිහාරො...පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති අරණවිහාරො.

අරණවිහාරොති කෙනට්ඨෙන අරණවිහාරො? පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ හරතීති – අරණවිහාරො. දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරෙ හරතීති – අරණවිහාරො. තතියෙන ඣානෙන පීතිං හරතීති – අරණවිහාරො. චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛෙ හරතීති – අරණවිහාරො. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං හරතීති – අරණවිහාරො. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං හරතීති – අරණවිහාරො. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං හරතීති – අරණවිහාරො. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං හරතීති – අරණවිහාරො. අයං අරණවිහාරො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''දස්සනාධිපතෙය්‍යං සන්තො ච විහාරාධිගමො පණීතාධිමුත්තතා පඤ්ඤා අරණවිහාරෙ ඤාණං''.

34. නිරොධසමාපත්තිඤාණනිද්දෙසො

83. කථං ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසිභාවතා පඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණං?

ද්වීහි බලෙහීති ද්වෙ බලානි – සමථබලං, විපස්සනාබලං. කතමං සමථබලං? නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තස්සෙකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං. අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තස්සෙකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං. ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තස්සෙකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං. අවික්ඛෙපවසෙන චිත්තස්සෙකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන චිත්තස්සෙකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්සෙකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං.

සමථබලන්ති කෙනට්ඨෙන සමථබලං? පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ න කම්පතීති – සමථබලං. දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරෙ න කම්පතීති – සමථබලං. තතියෙන ඣානෙන පීතියා න කම්පතීති – සමථබලං. චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛෙ න කම්පතීති – සමථබලං. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. උද්ධච්චෙ ච උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච න කම්පති න චලති න වෙධතීති – සමථබලං. ඉදං සමථබලං.

කතමං විපස්සනාබලං? අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං. දුක්ඛානුපස්සනා විපස්සනාබලං. අනත්තානුපස්සනා විපස්සනාබලං. නිබ්බිදානුපස්සනා විපස්සනාබලං. විරාගානුපස්සනා විපස්සනාබලං . නිරොධානුපස්සනා විපස්සනාබලං. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං. රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං …පෙ…. රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං… පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං…පෙ…. ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං.

විපස්සනාබලන්ති කෙනට්ඨෙන විපස්සනාබලං? අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාය න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාය න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දියා න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. විරාගානුපස්සනාය රාගෙ න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. නිරොධානුපස්සනාය සමුදයෙ න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානෙ න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. අවිජ්ජාය ච අවිජ්ජා සහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච න කම්පති න චලති න වෙධතීති – විපස්සනාබලං. ඉදං විපස්සනාබලං.

තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියාති කතමෙසං තිණ්ණන්නං සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා? දුතියං ඣානං සමාපන්නස්ස විතක්කවිචාරා වචීසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සද්ධා හොන්ති. චතුත්ථං ඣානං සමාපන්නස්ස අස්සාසපස්සාසා කායසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සද්ධා හොන්ති. සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපන්නස්ස සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චිත්තසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සද්ධා හොන්ති. ඉමෙසං තිණ්ණන්නං සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා .

84. **සොළසහි ඤාණචරියාහීති** කතමාහි සොළසහි ඤාණචරියාහි? අනිච්චානුපස්සනා ඤාණචරියා, දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණචරියා, අනත්තානුපස්සනා ඤාණචරියා, නිබ්බිදානුපස්සනා ඤාණචරියා, විරාගානුපස්සනා ඤාණචරියා, නිරොධානුපස්සනා ඤාණචරියා, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණචරියා, විවට්ටනානුපස්සනා ඤාණචරියා, සොතාපත්තිමග්ගො ඤාණචරියා, සොතාපත්තිඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා, සකදාගාමිමග්ගො ඤාණචරියා, සකදාගාමිඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා, අනාගාමිමග්ගො ඤාණචරියා, අනාගාමිඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා, අරහත්තමග්ගො ඤාණචරියා, අරහත්තඵලසමාපත්ති ඤාණචරියා – ඉමාහි සොළසහි ඤාණචරියාහි.

85. **නවහි සමාධිචරියාහීති** කතමාහි නවහි සමාධිචරියාහි? පඨමං ඣානං සමාධිචරියා, දුතියං ඣානං සමාධිචරියා, තතියං ඣානං සමාධිචරියා, චතුත්ථං ඣානං සමාධිචරියා, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති…පෙ…. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති සමාධිචරියා. පඨමං ඣානං පටිලාභත්ථාය විතක්කො ච විචාරො ච පීති ච සුඛඤ්ච චිත්තෙකග්ගතා ච…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය විතක්කො ච විචාරො ච පීති ච සුඛඤ්ච චිත්තෙකග්ගතා ච – ඉමාහි නවහි සමාධිචරියාහි.

වසීති පඤ්ච වසියො. ආවජ්ජනවසී, සමාපජ්ජනවසී, අධිට්ඨානවසී , වුට්ඨානවසී, පච්චවෙක්ඛණාවසී. පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං ආවජ්ජති; ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – ආවජ්ජනවසී. පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජති; සමාපජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – සමාපජ්ජනවසී. පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං අධිට්ඨාති ; අධිට්ඨානෙ දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – අධිට්ඨානවසී.

පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං වුට්ඨාති; වුට්ඨානෙ දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – වුට්ඨානවසී. පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං පච්චවෙක්ඛති; පච්චවෙක්ඛණාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – පච්චවෙක්ඛණාවසී.

දුතියං ඣානං…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං ආවජ්ජති; ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – ආවජ්ජනවසී. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජති…පෙ…. අධිට්ඨාති… වුට්ඨාති… පච්චවෙක්ඛති; පච්චවෙක්ඛණාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති – පච්චවෙක්ඛණාවසී. ඉමා පඤ්ච වසියො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඞ්ඛාරානං පටිපස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසීභාවතා පඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණං’’.

නිරොධසමාපත්තිඤාණනිද්දෙසො චතුත්තිංසතිමො.

35. පරිනිබ්බානඤාණනිද්දෙසො

86. කථං සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානෙ පඤ්ඤා පරිනිබ්බානෙ ඤාණං? ඉධ සම්පජානො නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දස්ස පවත්තං පරියාදියති, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදස්ස පවත්තං පරියාදියති, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධස්ස පවත්තං පරියාදියති, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චස්ස පවත්තං පරියාදියති, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡාය…පෙ…. ඤාණෙන අවිජ්ජාය… පාමොජ්ජෙන අරතියා … පඨමෙන ඣානෙන නීවරණානං පවත්තං පරියාදියති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං පවත්තං පරියාදියති.

අථ වා පන සම්පජානස්ස අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායන්තස්ස ඉදඤ්චෙව චක්ඛුපවත්තං පරියාදියති, අඤ්ඤඤ්ච චක්ඛුපවත්තං න උප්පජ්ජති. ඉදඤ්චෙව සොතපවත්තං…පෙ…. ඝානපවත්තං… ජිව්හාපවත්තං… කායපවත්තං… මනොපවත්තං පරියාදියති, අඤ්ඤඤ්ච මනොපවත්තං න උප්පජ්ජති. ඉදං සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානෙ පඤ්ඤා පරිනිබ්බානෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානෙ පඤ්ඤා පරිනිබ්බානෙ ඤාණං’’.

පරිනිබ්බානඤාණනිද්දෙසො පඤ්චතිංසතිමො.

36. සමසීසට්ඨඤාණනිද්දෙසො

87. කථං සබ්බධම්මානං සම්මා සමුච්ඡෙදෙ නිරොධෙ ච අනුපට්ඨානතා පඤ්ඤා සමසීසට්ඨෙ ඤාණං? **සබ්බධම්මානන්ති** – පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො , කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා, කාමාවචරා ධම්මා, රූපාවචරා ධම්මා, අරූපාවචරා ධම්මා, අපරියාපන්නා ධම්මා. **සම්මා සමුච්ඡෙදෙති** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං සම්මා සමුච්ඡින්දති. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං සම්මා සමුච්ඡින්දති. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං සම්මා සමුච්ඡින්දති. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං සම්මා සමුච්ඡින්දති. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං සම්මා සමුච්ඡින්දති. ඤාණෙන අවිජ්ජං සම්මා සමුච්ඡින්දති. පාමොජ්ජෙන අරතිං සම්මා සමුච්ඡින්දති. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ සම්මා සමුච්ඡින්දති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සම්මා සමුච්ඡින්දති.

නිරොධෙති නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං නිරොධෙති. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං නිරොධෙති. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං නිරොධෙති. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං නිරොධෙති. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං නිරොධෙති. ඤාණෙන අවිජ්ජං නිරොධෙති. පාමොජ්ජෙන අරතිං නිරොධෙති. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ නිරොධෙති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ නිරොධෙති.

අනුපට්ඨානතාති නෙක්ඛම්මං පටිලද්ධස්ස කාමච්ඡන්දො න උපට්ඨාති. අබ්‍යාපාදං පටිලද්ධස්ස බ්‍යාපාදො න උපට්ඨාති. ආලොකසඤ්ඤං පටිලද්ධස්ස ථිනමිද්ධං න උපට්ඨාති. අවික්ඛෙපං පටිලද්ධස්ස උද්ධච්චං න උපට්ඨාති. ධම්මවවත්ථානං පටිලද්ධස්ස විචිකිච්ඡා න උපට්ඨාති. ඤාණං පටිලද්ධස්ස අවිජ්ජා න උපට්ඨාති. පාමොජ්ජං පටිලද්ධස්ස අරති න උපට්ඨාති. පඨමං ඣානං පටිලද්ධස්ස නීවරණා න උපට්ඨහන්ති…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලද්ධස්ස සබ්බකිලෙසා න උපට්ඨහන්ති.

සමන්ති කාමච්ඡන්දස්ස පහීනත්තා නෙක්ඛම්මං සමං. බ්‍යාපාදස්ස පහීනත්තා අබ්‍යාපාදො සමං. ථිනමිද්ධස්ස පහීනත්තා ආලොකසඤ්ඤා සමං. උද්ධච්චස්ස පහීනත්තා අවික්ඛෙපො සමං. විචිකිච්ඡාය පහීනත්තා ධම්මවවත්ථානං සමං. අවිජ්ජාය පහීනත්තා ඤාණං සමං. අරතියා පහීනත්තා පාමොජ්ජං සමං. නීවරණානං පහීනත්තා පඨමං ඣානං සමං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා අරහත්තමග්ගො සමං.

සීසන්ති තෙරස සීසානි – පලිබොධසීසඤ්ච තණ්හා, විනිබන්ධනසීසඤ්ච මානො, පරාමාසසීසඤ්ච දිට්ඨි, වික්ඛෙපසීසඤ්ච උද්ධච්චං, සංකිලෙසසීසඤ්ච අවිජ්ජා, අධිමොක්ඛසීසඤ්ච සද්ධා, පග්ගහසීසඤ්ච වීරියං,

උපට්ඨානසීසඤ්ච සති, අවික්ඛෙපසීසඤ්ච සමාධි, දස්සනසීසඤ්ච පඤ්ඤා, පවත්තසීසඤ්ච ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොචරසීසඤ්ච විමොක්ඛො, සඞ්ඛාරසීසඤ්ච නිරොධො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සබ්බධම්මානං සම්මා සමුච්ඡෙදෙ නිරොධෙ ච අනුපට්ඨානතා පඤ්ඤා සමසීසට්ඨෙ ඤාණං’’.

සමසීසට්ඨඤාණනිද්දෙසො ඡත්තිංසතිමො.

37. සල්ලෙඛට්ඨඤාණනිද්දෙසො

88. කථං පුථුනානත්තෙකත්තතෙජපරියාදානෙ පඤ්ඤා සල්ලෙඛට්ඨෙ [පුථුනානත්තෙකත්තතෙජපරියාදානෙ (ක.)] ඤාණං? **පුථූති** – රාගො පුථු, දොසො පුථු, මොහො පුථු, කොධො…පෙ.… උපනාහො… මක්ඛො… පළාසො… ඉස්සා… මච්ඡරියං… මායා… සාඨෙය්‍යං… ථම්භො… සාරම්භො… මානො… අතිමානො… මදො… පමාදො… සබ්බෙ කිලෙසා… සබ්බෙ දුච්චරිතා… සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා… සබ්බෙ භවගාමිකම්මා.

නානත්තෙකත්තන්ති කාමච්ඡන්දො නානත්තං, නෙක්ඛම්මං එකත්තං. බ්‍යාපාදො නානත්තං, අබ්‍යාපාදො එකත්තං. ථිනමිද්ධං නානත්තං, ආලොකසඤ්ඤා එකත්තං. උද්ධච්චං නානත්තං, අවික්ඛෙපො එකත්තං. විචිකිච්ඡා නානත්තං, ධම්මවවත්ථානං එකත්තං. අවිජ්ජා නානත්තං, ඤාණං එකත්තං. අරති නානත්තං, පාමොජ්ජං එකත්තං. නීවරණා නානත්තං, පඨමං ඣානං එකත්තං…පෙ.… සබ්බෙ කිලෙසා නානත්තං, අරහත්තමග්ගො එකත්තං.

තෙජොති පඤ්ච තෙජා – චරණතෙජො, ගුණතෙජො, පඤ්ඤාතෙජො, පුඤ්ඤතෙජො, ධම්මතෙජො. චරණතෙජෙන තෙජිතත්තා දුස්සීල්‍යතෙජං පරියාදියති. ගුණතෙජෙන තෙජිතත්තා අගුණතෙජං පරියාදියති. පඤ්ඤාතෙජෙන තෙජිතත්තා දුප්පඤ්ඤතෙජං පරියාදියති. පුඤ්ඤතෙජෙන තෙජිතත්තා අපුඤ්ඤතෙජං පරියාදියති. ධම්මතෙජෙන තෙජිතත්තා අධම්මතෙජං පරියාදියති.

සල්ලෙඛොති කාමච්ඡන්දො අසල්ලෙඛො, නෙක්ඛම්මං සල්ලෙඛො . බ්‍යාපාදො අසල්ලෙඛො, අබ්‍යාපාදො සල්ලෙඛො. ථිනමිද්ධං අසල්ලෙඛො, ආලොකසඤ්ඤා සල්ලෙඛො. උද්ධච්චං අසල්ලෙඛො, අවික්ඛෙපො සල්ලෙඛො. විචිකිච්ඡා අසල්ලෙඛො, ධම්මවවත්ථානං සල්ලෙඛො. අවිජ්ජා අසල්ලෙඛො, ඤාණං සල්ලෙඛො. අරති අසල්ලෙඛො, පාමොජ්ජං සල්ලෙඛො. නීවරණා අසල්ලෙඛො, පඨමං ඣානං සල්ලෙඛො…පෙ.… සබ්බකිලෙසා අසල්ලෙඛො, අරහත්තමග්ගො සල්ලෙඛො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘පුථුනානත්තතෙජපරියාදානෙ පඤ්ඤා සල්ලෙඛට්ඨෙ ඤාණං’’.

සල්ලෙඛට්ඨඤාණනිද්දෙසො සත්තතිංසතිමො.

38. වීරියාරම්භඤාණනිද්දෙසො

89. කථං අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං? අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං.

අනුප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස අනුප්පාදාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. උප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. අනුප්පන්නස්ස නෙක්ඛම්මස්ස උප්පාදාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. උප්පන්නස්ස නෙක්ඛම්මස්ස ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං…පෙ.….

අනුප්පන්නානං සබ්බකිලෙසානං අනුප්පාදාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. උප්පන්නානං සබ්බකිලෙසානං පහානාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං…පෙ.… අනුප්පන්නස්ස අරහත්තමග්ගස්ස උප්පාදාය අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. උප්පන්නස්ස අරහත්තමග්ගස්ස ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘අසල්ලීනත්තපහිතත්තපග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා වීරියාරම්භෙ ඤාණං’’.

වීරියාරම්භඤාණනිද්දෙසො අට්ඨතිංසතිමො.

39. අත්ථසන්දස්සනඤාණනිද්දෙසො

90. කථං නානාධම්මප්පකාසනතා පඤ්ඤා අත්ථසන්දස්සනෙ ඤාණං? **නානාධම්මාති** පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා, කාමාවචරා ධම්මා, රූපාවචරා ධම්මා, අරූපාවචරා ධම්මා, අපරියාපන්නා ධම්මා.

පකාසනතාති රූපං අනිච්චතො පකාසෙති, රූපං දුක්ඛතො පකාසෙති, රූපං අනත්තතො පකාසෙති. වෙදනං… පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චතො පකාසෙති, ජරාමරණං දුක්ඛතො පකාසෙති, ජරාමරණං අනත්තතො පකාසෙති.

අත්ථසන්දස්සනෙති කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මත්ථං සන්දස්සෙති. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදත්ථං සන්දස්සෙති. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤත්ථං සන්දස්සෙති. උද්ධච්චං පජහන්තො අවික්ඛෙපත්ථං සන්දස්සෙති. විචිකිච්ඡං පජහන්තො ධම්මවවත්ථානත්ථං සන්දස්සෙති. අවිජ්ජං පජහන්තො ඤාණත්ථං සන්දස්සෙති. අරතිං පජහන්තො පාමොජ්ජත්ථං සන්දස්සෙති. නීවරණෙ පජහන්තො පඨමඣානත්ථං සන්දස්සෙති …පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගත්ථං සන්දස්සෙති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘නානාධම්මපකාසනතා පඤ්ඤා අත්ථසන්දස්සනෙ ඤාණං’’.

අත්ථසන්දස්සනඤාණනිද්දෙසො නවතිංසතිමො.

40. දස්සනවිසුද්ධිඤාණනිද්දෙසො

91. කථං සබ්බධම්මානං එකසඞ්ගහතානානත්තෙකත්තපටිවෙධෙ පඤ්ඤා දස්සනවිසුද්ධිඤාණං? **සබ්බධම්මානන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධා…පෙ…. අපරියාපන්නා ධම්මා.

එකසඞ්ගහතාති ද්වාදසහි ආකාරෙහි සබ්බෙ ධම්මා එකසඞ්ගහිතා. තථට්ඨෙන, අනත්තට්ඨෙන, සච්චට්ඨෙන, පටිවෙධට්ඨෙන, අභිජානනට්ඨෙන, පරිජානනට්ඨෙන, ධම්මට්ඨෙන, ධාතුට්ඨෙන, ඤාතට්ඨෙන, සච්ඡිකිරියට්ඨෙන, ඵුසනට්ඨෙන, අභිසමයට්ඨෙන – ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි සබ්බෙ ධම්මා එකසඞ්ගහිතා.

නානත්තෙකත්තන්ති කාමච්ඡන්දො නානත්තං, නෙක්ඛම්මං එකත්තං…පෙ…. සබ්බකිලෙසා නානත්තං, අරහත්තමග්ගො එකත්තං.

පටිවෙධෙති දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. සමුදයසච්චං පහානපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති.

දස්සනවිසුද්ධීති සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනං විසුජ්ඣති; සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ දස්සනං විසුද්ධං. සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනං විසුජ්ඣති; සකදාගාමිඵලක්ඛණෙ දස්සනං විසුද්ධං. අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනං විසුජ්ඣති; අනාගාමිඵලක්ඛණෙ දස්සනං විසුද්ධං. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ දස්සනං විසුජ්ඣති; අරහත්තඵලක්ඛණෙ දස්සනං විසුද්ධං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සබ්බධම්මානං එකසඞ්ගහතානානත්තෙකත්තපටිවෙධෙ පඤ්ඤා දස්සනවිසුද්ධිඤාණං’’.

දස්සනවිසුද්ධිඤාණනිද්දෙසො චත්තාලීසමො.

41. ඛන්තිඤාණනිද්දෙසො

92. කථං විදිතත්තා පඤ්ඤා ඛන්තිඤාණං? රූපං අනිච්චතො විදිතං , රූපං දුක්ඛතො විදිතං, රූපං අනත්තතො විදිතං. යං යං විදිතං තං තං ඛමතීති – විදිතත්තා පඤ්ඤා ඛන්තිඤාණං. වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චතො විදිතං, ජරාමරණං දුක්ඛතො විදිතං, ජරාමරණං අනත්තතො විදිතං. යං යං විදිතං තං තං ඛමතීති – විදිතත්තා පඤ්ඤා ඛන්තිඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘විදිතත්තා පඤ්ඤා ඛන්තිඤාණං’’.

ඛන්තිඤාණනිද්දෙසො එකචත්තාලීසමො.

42. පරියොගාහණඤාණනිද්දෙසො

93. කථං ඵුට්ඨත්තා පඤ්ඤා පරියොගාහණෙ ඤාණං? රූපං අනිච්චතො ඵුසති, රූපං දුක්ඛතො ඵුසති, රූපං අනත්තතො ඵුසති. යං යං ඵුසති තං තං පරියොගාහතීති – ඵුට්ඨත්තා පඤ්ඤා පරියොගාහණෙ ඤාණං. වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චතො ඵුසති, දුක්ඛතො ඵුසති, අනත්තතො

ඵුසති. යං යං ඵුසති තං තං පරියොගාහතීති – ඵුට්ඨත්තා පඤ්ඤා පරියොගාහණෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘ඵුට්ඨත්තා පඤ්ඤා පරියොගාහණෙ ඤාණං’’.

පරියොගාහණඤාණනිද්දෙසො ද්වෙචත්තාලීසමො.

43. පදෙසවිහාරඤාණනිද්දෙසො

94. කථං සමොදහනෙ පඤ්ඤා පදෙසවිහාරෙ ඤාණං? මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයාපි වෙදයිතං, මිච්ඡාදිට්ඨිවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. සම්මාදිට්ඨිපච්චයාපි වෙදයිතං, සම්මාදිට්ඨිවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. මිච්ඡාසඞ්කප්පපච්චයාපි වෙදයිතං, මිච්ඡාසඞ්කප්පවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. සම්මාසඞ්කප්පපච්චයාපි වෙදයිතං, සම්මාසඞ්කප්පවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං…පෙ…. මිච්ඡාවිමුත්තිපච්චයාපි වෙදයිතං, මිච්ඡාවිමුත්තිවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. සම්මාවිමුත්තිපච්චයාපි වෙදයිතං, සම්මාවිමුත්තිවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. ඡන්දපච්චයාපි වෙදයිතං, ඡන්දවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. විතක්කපච්චයාපි වෙදයිතං, විතක්කවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං. සඤ්ඤාපච්චයාපි වෙදයිතං, සඤ්ඤාවූපසමපච්චයාපි වෙදයිතං.

ඡන්දො ච අවූපසන්තො හොති, විතක්කො ච අවූපසන්තො හොති, සඤ්ඤා ච අවූපසන්තා හොති, තප්පච්චයාපි වෙදයිතං. ඡන්දො ච වූපසන්තො හොති, විතක්කො ච අවූපසන්තො හොති, සඤ්ඤා ච අවූපසන්තා හොති, තප්පච්චයාපි වෙදයිතං. ඡන්දො ච වූපසන්තො හොති, විතක්කො ච වූපසන්තො හොති, සඤ්ඤා ච අවූපසන්තා හොති, තප්පච්චයාපි වෙදයිතං. ඡන්දො ච වූපසන්තො හොති, විතක්කො ච වූපසන්තො හොති, සඤ්ඤා ච වූපසන්තා හොති, තප්පච්චයාපි වෙදයිතං. අප්පත්තස්ස පත්තියා අත්ථි ආසවං, තස්මිම්පි ඨානෙ අනුප්පත්තෙ තප්පච්චයාපි වෙදයිතං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සමොදහනෙ පඤ්ඤා පදෙසවිහාරෙ ඤාණං’’.

පදෙසවිහාරඤාණනිද්දෙසො තෙචත්තාලීසමො.

44-49. ඡවිවට්ටඤාණනිද්දෙසො

95. කථං අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං? නෙක්ඛම්මාධිපතත්තා පඤ්ඤා කාමච්ඡන්දතො සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. අබ්‍යාපාදාධිපතත්තා පඤ්ඤා බ්‍යාපාදතො සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. ආලොකසඤ්ඤාධිපතත්තා පඤ්ඤා ථිනමිද්ධතො සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. අවික්ඛෙපාධිපතත්තා පඤ්ඤා උද්ධච්චතො සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. ධම්මවවත්ථානාධිපතත්තා පඤ්ඤා විචිකිච්ඡාය සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. ඤාණාධිපතත්තා පඤ්ඤා අවිජ්ජාය සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. පාමොජ්ජාධිපතත්තා පඤ්ඤා අරතියා සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං. පඨමජ්ඣානාධිපතත්තා පඤ්ඤා නීවරණෙහි සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං…පෙ…. අරහත්තමග්ගාධිපතත්තා පඤ්ඤා සබ්බකිලෙසෙහි සඤ්ඤාය විවට්ටතීති – අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං . තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘අධිපතත්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ ඤාණං’’.

96. කථං නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං? කාමච්ඡන්දො නානත්තං, නෙක්ඛම්මං එකත්තං. නෙක්ඛම්මෙකත්තං චෙතයතො කාමච්ඡන්දතො චිත්තං විවට්ටතීති – නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං. බ්‍යාපාදො නානත්තං, අබ්‍යාපාදො එකත්තං. අබ්‍යාපාදෙකත්තං චෙතයතො බ්‍යාපාදතො චිත්තං විවට්ටතීති – නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං. ථිනමිද්ධං නානත්තං, ආලොකසඤ්ඤා එකත්තං. ආලොකසඤ්ඤෙකත්තං චෙතයතො ථිනමිද්ධතො චිත්තං විවට්ටතීති – නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං…පෙ…. සබ්බකිලෙසා නානත්තං, අරහත්තමග්ගො එකත්තං. අරහත්තමග්ගෙකත්තං චෙතයතො සබ්බකිලෙසෙහි චිත්තං විවට්ටතීති – නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘නානත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොවිවට්ටෙ ඤාණං’’.

97. කථං අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං? කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ ඤාණං’’.

98. කථං සුඤ්ඤතෙ පඤ්ඤා ඤාණවිවට්ටෙ ඤාණං? ‘‘චක්ඛු සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා’’ති යථාභූතං ජානතො [පජානතො (සයා.)] පස්සතො චක්ඛාභිනිවෙසතො [කාමාභිනිවෙසතො (සයා.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] ඤාණං විවට්ටතීති – සුඤ්ඤතෙ පඤ්ඤා

ඤාණවිවට්ටෙ ඤාණං. ‘‘සොතං සුඤ්ඤං…පෙ…. ඝානං සුඤ්ඤං… ජිව්හා සුඤ්ඤා… කායො සුඤ්ඤො… මනො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා’’ති යථාභූතං ජානතො පස්සතො මනාභිනිවෙසතො ඤාණං විවට්ටතීති – සුඤ්ඤතෙ පඤ්ඤා ඤාණවිවට්ටෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘සුඤ්ඤතෙ පඤ්ඤා ඤාණවිවට්ටෙ ඤාණං’’.

99. කථං වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං? නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං වොසජ්ජතීති – වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං වොසජ්ජතීති – වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං වොසජ්ජතීති – වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං . අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං වොසජ්ජතීති – වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං වොසජ්ජතීති – වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ වොසජ්ජතීති – වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘වොසග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ ඤාණං’’.

100. කථං තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං? දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨං සඞ්ඛතට්ඨං සන්තාපට්ඨං විපරිණාමට්ඨං පරිජානන්තො විවට්ටතීති – තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං. සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨං නිදානට්ඨං සඤ්ඤොගට්ඨං පලිබොධට්ඨං පජහන්තො විවට්ටතීති – තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං. නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨං විවෙකට්ඨං අසඞ්ඛතට්ඨං අමතට්ඨං සච්ඡිකරොන්තො විවට්ටතීති – තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං. මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨං හෙතුට්ඨං දස්සනට්ඨං ආධිපතෙය්‍යට්ඨං භාවෙන්තො විවට්ටතීති – තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං.

සඤ්ඤාවිවට්ටො, චෙතොවිවට්ටො, චිත්තවිවට්ටො, ඤාණවිවට්ටො, විමොක්ඛවිවට්ටො , සච්චවිවට්ටො. සඤ්ජානන්තො විවට්ටතීති – සඤ්ඤාවිවට්ටො. චෙතයන්තො විවට්ටතීති – චෙතොවිවට්ටො. විජානන්තො විවට්ටතීති – චිත්තවිවට්ටො. ඤාණං කරොන්තො විවට්ටතීති – ඤාණවිවට්ටො. වොසජ්ජන්තො විවට්ටතීති – විමොක්ඛවිවට්ටො. තථට්ඨෙ විවට්ටතීති – සච්චවිවට්ටො.

යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො, තත්ථ චෙතොවිවට්ටො. යත්ථ චෙතොවිවට්ටො, තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො තත්ථ චිත්තවිවට්ටො. යත්ථ චිත්තවිවට්ටො, තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො, තත්ථ ඤාණවිවට්ටො. යත්ථ ඤාණවිවට්ටො, තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො, තත්ථ විමොක්ඛවිවට්ටො. යත්ථ විමොක්ඛවිවට්ටො, තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො විමොක්ඛවිවට්ටො, තත්ථ සච්චවිවට්ටො. යත්ථ සච්චවිවට්ටො, තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො විමොක්ඛවිවට්ටො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං , පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘තථට්ඨෙ පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ ඤාණං’’.

ඡවිවට්ටඤාණනිද්දෙසො නවචත්තාලීසමො.

50. ඉද්ධිවිධඤාණනිද්දෙසො

101. කථං කායම්පි චිත්තම්පි එකවවත්ථානතා සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච අධිට්ඨානවසෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙ පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ ඤාණං? ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙති පරිදමෙති, මුදුං කරොති කම්මනියං. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙත්වා පරිදමෙත්වා මුදුං කරිත්වා කම්මනියං කායම්පි චිත්තෙ සමොදහති, චිත්තම්පි කායෙ සමොදහති, කායවසෙන චිත්තං පරිණාමෙති, චිත්තවසෙන කායං පරිණාමෙති, කායවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාති, චිත්තවසෙන කායං අධිට්ඨාති; කායවසෙන චිත්තං පරිණාමෙත්වා චිත්තවසෙන කායං පරිණාමෙත්වා කායවසෙන චිත්තං අධිට්ඨහිත්වා චිත්තවසෙන කායං අධිට්ඨහිත්වා සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච කායෙ ඔක්කමිත්වා විහරති. සො තථාභාවිතෙන චිත්තෙන පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන ඉද්ධිවිධඤාණාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙති. සො අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං පච්චනුභොති.

102. එකොපි හුත්වා බහුධා හොති, බහුධාපි හුත්වා එකො හොති; ආවිභාවං තිරොභාවං; තිරොකුට්ටං [තිරොකුඞ්ඩං (ස්‍යා.)] තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි ආකාසෙ; පථවියාපි උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොති, සෙය්‍යථාපි උදකෙ; උදකෙපි අභිජ්ජමානෙ ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි පථවියං ; ආකාසෙපි පල්ලඞ්කෙන කමති [චඞ්කමති (ස්‍යා.) දී. නි. 1.238 පස්සිතබ්බා] සෙය්‍යථාපි පක්ඛී සකුණො ඉමෙපි චන්දිමසූරියෙ එවංමහිද්ධිකෙ එවංමහානුභාවෙ පාණිනා පරාමසති [පරිමසති (ස්‍යා.)] පරිමජ්ජති; යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘කායම්පි චිත්තම්පි එකවවත්ථානතා සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච අධිට්ඨානවසෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙ පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ ඤාණං’’.

ඉද්ධිවිධඤාණනිද්දෙසො පඤ්ඤාසමො.

51. සොතධාතුවිසුද්ධිඤාණනිද්දෙසො

103. කථං විතක්කවිප්ඵාරවසෙන නානත්තෙකත්තසද්දනිමිත්තානං පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා සොතධාතුවිසුද්ධිඤාණං ? ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධි…පෙ…. වීරියසමාධි… චිත්තසමාධි… වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙති පරිදමෙති, මුදුං කරොති කම්මනියං. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙත්වා පරිදමෙත්වා, මුදුං කරිත්වා කම්මනියං දූරෙපි සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, සන්තිකෙපි සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, ඔළාරිකානම්පි සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, සුඛුමානම්පි සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, සණ්හසණ්හානම්පි සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, පුරත්ථිමායපි දිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, පච්ඡිමායපි දිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, උත්තරායපි දිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, දක්ඛිණායපි දිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, පුරත්ථිමායපි අනුදිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, පච්ඡිමායපි අනුදිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, උත්තරායපි අනුදිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, දක්ඛිණායපි අනුදිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, හෙට්ඨිමායපි දිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති, උපරිමායපි දිසාය සද්දානං සද්දනිමිත්තං මනසි කරොති. සො තථාභාවිතෙන චිත්තෙන පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන සොතධාතුවිසුද්ධිඤාණාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙති. සො දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය අතික්කන්තමානුසිකාය උභො සද්දෙ සුණාති – දිබ්බෙ ච මානුසෙ ච යෙ දූරෙ සන්තිකෙ ච. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘විතක්කවිප්ඵාරවසෙන නානත්තෙකත්තසද්දනිමිත්තානං පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා සොතධාතුවිසුද්ධිඤාණං’’.

සොතධාතුවිසුද්ධිඤාණනිද්දෙසො එකපඤ්ඤාසමො.

52. චෙතොපරියඤාණනිද්දෙසො

104. කථං තිණ්ණං චිත්තානං විප්ඵාරත්තා ඉන්ද්‍රියානං පසාදවසෙන නානත්තෙකත්තවිඤ්ඤාණචරියාපරියොගාහණෙ පඤ්ඤා චෙතොපරියඤාණං? ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධි…පෙ…. චිත්තසමාධි…පෙ…. වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙති පරිදමෙති, මුදුං කරොති කම්මනියං. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙත්වා පරිදමෙත්වා, මුදුං කරිත්වා කම්මනියං එවං පජානාති – ‘‘ඉදං රූපං සොමනස්සින්ද්‍රියසමුට්ඨිතං, ඉදං රූපං දොමනස්සින්ද්‍රියසමුට්ඨිතං, ඉදං රූපං උපෙක්ඛින්ද්‍රියසමුට්ඨිත’’න්ති . සො තථාභාවිතෙන චිත්තෙන පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන චෙතොපරියඤාණාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙති. සො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාති – සරාගං වා චිත්තං ‘‘සරාගං චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතරාගං වා චිත්තං ‘‘වීතරාගං චිත්ත’’න්ති පජානාති, සදොසං වා චිත්තං…පෙ. … වීතදොසං වා චිත්තං… සමොහං වා චිත්තං… වීතමොහං වා චිත්තං… සංඛිත්තං වා චිත්තං… වික්ඛිත්තං වා චිත්තං… මහග්ගතං වා චිත්තං… අමහග්ගතං වා චිත්තං… සඋත්තරං වා චිත්තං… අනුත්තරං වා චිත්තං… සමාහිතං වා චිත්තං… අසමාහිතං වා චිත්තං… විමුත්තං වා චිත්තං… අවිමුත්තං වා චිත්තං ‘‘අවිමුත්තං චිත්තන්ති පජානාති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘තිණ්ණං චිත්තානං විප්ඵාරත්තා ඉන්ද්‍රියානං පසාදවසෙන නානත්තෙකත්තවිඤ්ඤාණචරියාපරියොගාහණෙ පඤ්ඤා චෙතොපරියඤාණං’’.

චෙතොපරියඤාණනිද්දෙසො ද්වෙපඤ්ඤාසමො.

53. පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණනිද්දෙසො

105. කථං පච්චයපවත්තානං ධම්මානං නානත්තෙකත්තකම්මවිප්ඵාරවසෙන පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං? ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධි…පෙ…. මුදුං කරිත්වා කම්මනියං එවං පජානාති – ‘‘ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති, යදිදං – අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති; එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති’’.

සො තථාභාවිතෙන චිත්තෙන පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙති. සො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථිදං – එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො තිස්සොපි ජාතියො චතස්සොපි ජාතියො පඤ්චපි ජාතියො දසපි ජාතියො වීසම්පි ජාතියො තිංසම්පි ජාතියො චත්තාලීසම්පි ජාතියො පඤ්ඤාසම්පි ජාතියො, ජාතිසතම්පි ජාතිසහස්සම්පි ජාතිසතසහස්සම්පි, අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ – ‘‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං; තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො

එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවම ආයුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො''ති. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''පච්චයපවත්තානං ධම්මානං නානත්තෙකත්තකම්මවිප්ඵාරවසෙන පරියොගාහණෙ පඤ්ඤා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං''.

පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණනිද්දෙසො තෙපඤ්ඤාසමො.

54. දිබ්බචක්ඛුඤාණනිද්දෙසො

106. කථං ඔභාසවසෙන නානත්තෙකත්තරූපනිමිත්තානං දස්සනට්ඨෙ පඤ්ඤා දිබ්බචක්ඛුඤාණං? ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධි…පෙ…. චිත්තසමාධි…පෙ…. වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙති පරිදමෙති, මුදුං කරොති කම්මනියං. සො ඉමෙසු චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙත්වා පරිදමෙත්වා, මුදුං කරිත්වා කම්මනියං ආලොකසඤ්ඤං මනසි කරොති, දිවාසඤ්ඤං අධිට්ඨාති – ''යථා දිවා තථා රත්තිං, යථා රත්තිං තථා දිවා''. ඉති විවටෙන චෙතසා අපරියොනද්ධෙන සප්පභාසං චිත්තං භාවෙති. සො තථාභාවිතෙන චිත්තෙන පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන සත්තානං චුතූපපාතඤාණාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙති. සො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන, සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති – ''ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා, වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා, මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා, අරියානං උපවාදකා, මිච්ඡාදිට්ඨිකා, මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා; තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා, වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා, මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා, සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා; තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා''ති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ, සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''ඔභාසවසෙන නානත්තෙකත්තරූපනිමිත්තානං දස්සනට්ඨෙ පඤ්ඤා දිබ්බචක්ඛුඤාණං''.

දිබ්බචක්ඛුඤාණනිද්දෙසො චතුපඤ්ඤාසමො.

55. ආසවක්ඛයඤාණනිද්දෙසො

107. කථං චතුසට්ඨියා ආකාරෙහි තිණ්ණන්නං ඉන්ද්‍රියානං වසිභාවතා පඤ්ඤා ආසවානං ඛයෙ ඤාණං? කතමෙසං තිණ්ණන්නං ඉන්ද්‍රියානං? අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියස්ස.

අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං කති ඨානානි ගච්ඡති, අඤ්ඤින්ද්‍රියං කති ඨානානි ගච්ඡති, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං කති ඨානානි ගච්ඡති? අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං එකං ඨානං ගච්ඡති – සොතාපත්තිමග්ගං. අඤ්ඤින්ද්‍රියං ඡ ඨානානි ගච්ඡති – සොතාපත්තිඵලං , සකදාගාමිමග්ගං , සකදාගාමිඵලං, අනාගාමිමග්ගං, අනාගාමිඵලං, අරහත්තමග්ගං. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං එකං ඨානං ගච්ඡති – අරහත්තඵලං.

සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති, වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහපරිවාරං හොති, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානපරිවාරං හොති, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපපරිවාරං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනපරිවාරං හොති, මනින්ද්‍රියං විජානනපරිවාරං හොති, සොමනස්සින්ද්‍රියං අභිසන්දනපරිවාරං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසන්තතාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ ජාතා ධම්මා ඨපෙත්වා චිත්තසමුට්ඨානං රූපං සබ්බෙව කුසලා හොන්ති, සබ්බෙව අනාසවා හොන්ති, සබ්බෙව නිය්‍යානිකා හොන්ති, සබ්බෙව අපචයගාමිනො හොන්ති, සබ්බෙව ලොකුත්තරා හොන්ති, සබ්බෙව නිබ්බානාරම්මණා හොන්ති. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි සහජාතපරිවාරා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරා හොන්ති, නිස්සයපරිවාරා හොන්ති, සම්පයුත්තපරිවාරා හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති. තෙව තස්ස ආකාරා චෙව හොන්ති පරිවාරා ච.

සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති, වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහපරිවාරං හොති, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානපරිවාරං හොති, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපපරිවාරං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනපරිවාරං හොති, මනින්ද්‍රියං විජානනපරිවාරං හොති, සොමනස්සින්ද්‍රියං අභිසන්දනපරිවාරං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසන්තතාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ ජාතා ධම්මා සබ්බෙව අබ්‍යාකතා හොන්ති, ඨපෙත්වා චිත්තසමුට්ඨානං රූපං සබ්බෙව අනාසවා හොන්ති, සබ්බෙව ලොකුත්තරා හොන්ති, සබ්බෙව නිබ්බානාරම්මණා හොන්ති. සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි සහජාතපරිවාරා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරා හොන්ති, නිස්සයපරිවාරා හොන්ති, සම්පයුත්තපරිවාරා හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති. තෙව තස්ස ආකාරා චෙව හොන්ති පරිවාරා ච.

සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ ...පෙ.... සකදාගාමිඵලක්ඛණෙ...පෙ.... අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ...පෙ.... අනාගාමිඵලක්ඛණෙ...පෙ.... අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති...පෙ.... ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසන්තතාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ ජාතා ධම්මා ඨපෙත්වා චිත්තසමුට්ඨානං රූපං සබ්බෙව කුසලා හොන්ති, සබ්බෙව අනාසවා හොන්ති, සබ්බෙව නිය්‍යානිකා හොන්ති, සබ්බෙව අපචයගාමිනො හොන්ති, සබ්බෙව ලොකුත්තරා හොන්ති, සබ්බෙව නිබ්බානාරම්මණා හොන්ති. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි සහජාතපරිවාරා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරා හොන්ති, නිස්සයපරිවාරා හොන්ති, සම්පයුත්තපරිවාරා හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති. තෙව තස්ස ආකාරා චෙව හොන්ති පරිවාරා ච.

අරහත්තඵලක්ඛණෙ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති, වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහපරිවාරං හොති, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානපරිවාරං හොති, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපපරිවාරං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනපරිවාරං හොති, මනින්ද්‍රියං විජානනපරිවාරං හොති, සොමනස්සින්ද්‍රියං අභිසන්දනපරිවාරං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසන්තතාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. අරහත්තඵලක්ඛණෙ ජාතා ධම්මා සබ්බෙව අබ්‍යාකතා හොන්ති, ඨපෙත්වා චිත්තසමුට්ඨානං රූපං සබ්බෙව අනාසවා හොන්ති, සබ්බෙව ලොකුත්තරා හොන්ති, සබ්බෙව නිබ්බානාරම්මණා හොන්ති. අරහත්තඵලක්ඛණෙ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියස්ස ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි සහජාතපරිවාරා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරා හොන්ති, නිස්සයපරිවාරා හොන්ති, සම්පයුත්තපරිවාරා හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති. තෙව තස්ස ආකාරා චෙව හොන්ති පරිවාරා ච. ඉති ඉමානි අට්ඨට්ඨකානි චතුසට්ඨි හොන්ති.

ආසවාති කතමෙ තෙ ආසවා? කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. කත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති? සොතාපත්තිමග්ගෙන අනවසෙසො දිට්ඨාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො කාමාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො භවාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො ඛීයති, අනවසෙසො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''චතුසට්ඨියා ආකාරෙහි තිණ්ණන්නං ඉන්ද්‍රියානං වසිභාවතා පඤ්ඤා ආසවානං ඛයෙ ඤාණං''.

ආසවක්ඛයඤාණනිද්දෙසො පඤ්චපඤ්ඤාසමො.

56-63. සච්චඤාණචතුක්කද්වයනිද්දෙසො

108. කථං පරිඤ්ඤට්ඨෙ පඤ්ඤා දුක්ඛෙ ඤාණං, පහානට්ඨෙ පඤ්ඤා සමුදයෙ ඤාණං, සච්ඡිකිරියට්ඨෙ පඤ්ඤා නිරොධෙ ඤාණං, භාවනට්ඨෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං? දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො පරිඤ්ඤාතට්ඨො; සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො නිදානට්ඨො සඤ්ඤොගට්ඨො පලිබොධට්ඨො පහානට්ඨො; නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො විවෙකට්ඨො අසඞ්ඛතට්ඨො අමතට්ඨො සච්ඡිකිරියට්ඨො; මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨො හෙතුට්ඨො දස්සනට්ඨො ආධිපතෙය්‍යට්ඨො භාවනට්ඨො. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''පරිඤ්ඤට්ඨෙ පඤ්ඤා දුක්ඛෙ ඤාණං, පහානට්ඨෙ පඤ්ඤා සමුදයෙ ඤාණං, සච්ඡිකිරියට්ඨෙ පඤ්ඤා නිරොධෙ ඤාණං, භාවනට්ඨෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං''.

109. කථං දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං? මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං දුක්ඛෙ පෙතං ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ පෙතං ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ පෙතං ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය පෙතං ඤාණං.

තත්ථ කතමං දුක්ඛෙ ඤාණං? දුක්ඛං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙභබ්‍යා චින්තා උපපරික්ඛා භූරි මෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔභාසො පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති දුක්ඛෙ ඤාණං. දුක්ඛසමුදයං ආරබ්භ...පෙ.... දුක්ඛනිරොධං ආරබ්භ...පෙ.... දුක්ඛනිරොධගාමිනිං පටිපදං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ''දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං , දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං''.

සච්චඤාණචතුක්කද්වයනිද්දෙසො තෙසට්ඨිමො.

64-67. සුද්ධිකපටිසම්භිදාඤාණනිද්දෙසො

110. කථං අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං? අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තීසු ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අත්ථනානත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මනානත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානනානත්තෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං, අත්ථවවත්ථානෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මවවත්ථානෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං නිරුත්තිවවත්ථානෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානවවත්ථානෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

අත්ථසල්ලක්ඛණෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මසල්ලක්ඛණෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිසල්ලක්ඛණෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානසල්ලක්ඛණෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං. අත්ථූපලක්ඛණෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මූපලක්ඛණෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තූපලක්ඛණෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානූපලක්ඛණෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

අත්ථප්පභෙදෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මප්පභෙදෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිප්පභෙදෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානප්පභෙදෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං. අත්ථප්පභාවනෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මප්පභාවනෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිප්පභාවනෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානප්පභාවනෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං.

අත්ථජොතනෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මජොතනෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිජොතනෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානජොතනෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං. අත්ථවිරොචනෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මවිරොචනෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිවිරොචනෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානවිරොචනෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං. අත්ථප්පකාසනෙ පඤ්ඤා අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මප්පකාසනෙ පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිප්පකාසනෙ පඤ්ඤා නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානප්පකාසනෙ පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති – ‘‘අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං’’.

සුද්ධිකපටිසම්භිදාඤාණනිද්දෙසො සත්තසට්ඨිමො.

68. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණනිද්දෙසො

111. කතමං **තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත ඤාණං?** ඉධ තථාගතො සත්තෙ පස්සති අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො අප්පෙකච්චෙ න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො.

අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙති සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, කුසීතො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. සමාහිතො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අසමාහිතො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. පඤ්ඤවා පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො.

තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙති සද්ධො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, කුසීතො පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො. උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො. සමාහිතො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, අසමාහිතො පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො. පඤ්ඤවා පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො.

ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙති සද්ධො පුග්ගලො ස්වාකාරො, අස්සද්ධො පුග්ගලො ද්වාකාරො. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො ස්වාකාරො, කුසීතො පුග්ගලො ද්වාකාරො. උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො ස්වාකාරො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො ද්වාකාරො. සමාහිතො පුග්ගලො ස්වාකාරො, අසමාහිතො පුග්ගලො ද්වාකාරො. පඤ්ඤවා පුග්ගලො ස්වාකාරො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො ද්වාකාරො.

සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙති සද්ධො පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො, අස්සද්ධො පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො, කුසීතො පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො. උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො. සමාහිතො පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො , අසමාහිතො පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො. පඤ්ඤවා පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො.

අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො, අප්පෙකච්චෙ න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනොති සද්ධො පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, අස්සද්ධො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො

පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, කුසීතො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. සමාහිතො පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, අසමාහිතො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී.

112. **ලොකොති** – ඛන්ධලොකො, ධාතුලොකො, ආයතනලොකො, විපත්තිභවලොකො , විපත්තිසම්භවලොකො, සම්පත්තිභවලොකො, සම්පත්තිසම්භවලොකො.

එකො ලොකො – සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා – නාමඤ්ච, රූපඤ්ච. තයො ලොකා – තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා – චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ලොකා – පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා – ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා – සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො . අට්ඨ ලොකා – අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා – නව සත්තාවාසා. දස ලොකා – දසායතනානි. ද්වාදසලොකා – ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා – අට්ඨාරස ධාතුයො.

වජ්ජන්ති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා. ඉති ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ ඉමස්මිඤ්ච වජ්ජෙ තිබ්බා භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා හොති, සෙය්‍යථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ. ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤාති පටිවිජ්ඣති – ඉදං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං.

ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණනිද්දෙසො අට්ඨසට්ඨිමො.

69. ආසයානුසයඤාණනිද්දෙසො

113. කතමං තථාගතස්ස සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං? ඉධ තථාගතො සත්තානං ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං ජානාති , අධිමුත්තිං ජානාති, භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ පජානාති. කතමො [කතමො ච (ස්‍යා. ක.)] සත්තානං ආසයො? ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අන්තවා ලොකො’’ති වා, ‘‘අනන්තවා ලොකො’’ති වා, ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්ති වා, ‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති වා, ‘‘හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා. ඉති භවදිට්ඨිසන්නිස්සිතා වා සත්තා හොන්ති විභවදිට්ඨිසන්නිස්සිතා වා.

එතෙ වා පන උභො අන්තෙ අනුපගම්ම ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අනුලොමිකා ඛන්ති පටිලද්ධා හොති, යථාභූතං වා ඤාණං. කාමං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තො’’ති. කාමං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාසයො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො’’ති. නෙක්ඛම්මං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො (නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාසයො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො’’ති. නෙක්ඛම්මං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තො’’ති. බ්‍යාපාදං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති) [( ) එත්ථන්තරෙ පාඨො නත්ථි ස්‍යාමපොත්ථකෙ, එවමුපරිපි] – ‘‘අයං පුග්ගලො බ්‍යාපාදගරුකො බ්‍යාපාදාසයො බ්‍යාපාදාධිමුත්තො’’ති. බ්‍යාපාදං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො (අබ්‍යාපාදගරුකො අබ්‍යාපාදාසයො අබ්‍යාපාදාධිමුත්තො’’ති. අබ්‍යාපාදං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො අබ්‍යාපාදගරුකො අබ්‍යාපාදාසයො අබ්‍යාපාදාධිමුත්තො’’ති. අබ්‍යාපාදං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො බ්‍යාපාදගරුකො බ්‍යාපාදාසයො බ්‍යාපාදාධිමුත්තො’’ති. ථිනමිද්ධං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති) – ‘‘අයං පුග්ගලො ථිනමිද්ධගරුකො ථිනමිද්ධාසයො ථිනමිද්ධාධිමුත්තො’’ති. ථිනමිද්ධං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො ආලොකසඤ්ඤාගරුකො ආලොකසඤ්ඤාසයො ආලොකසඤ්ඤාධිමුත්තො’’ති. ආලොකසඤ්ඤං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො (ආලොකසඤ්ඤාගරුකො ආලොකසඤ්ඤාසයො ආලොකසඤ්ඤාධිමුත්තො’’ති. ආලොකසඤ්ඤං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති – ‘‘අයං පුග්ගලො ථිනමිද්ධගරුකො ථිනමිද්ධාසයො ථිනමිද්ධාධිමුත්තො’’ති.) අයං සත්තානං ආසයො.

114. කතමො ච සත්තානං අනුසයො? සත්තානුසයා – කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො, මානානුසයො, දිට්ඨානුසයො, විචිකිච්ඡානුසයො, භවරාගානුසයො , අවිජ්ජානුසයො. යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථ සත්තානං කාමරාගානුසයො අනුසෙති. යං ලොකෙ අප්පියරූපං අසාතරූපං , එත්ථ සත්තානං පටිඝානුසයො අනුසෙති. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු අවිජ්ජා අනුපතිතා, තදෙකට්ඨො මානො ච දිට්ඨි ච විචිකිච්ඡා ච දට්ඨබ්බා. අයං සත්තානං අනුසයො.

කතමඤ්ච සත්තානං චරිතං? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො පරිත්තභූමකො වා මහාභූමකො වා. ඉදං සත්තානං චරිතං.

115. කතමා ච සත්තානං අධිමුත්ති? සන්ති සත්තා හීනාධිමුත්තිකා, සන්ති සත්තා පණීතාධිමුත්තිකා. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති. පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති. අතීතම්පි අද්ධානං හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිංසු භජිංසු පයිරුපාසිංසු; පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිංසු භජිංසු පයිරුපාසිංසු. අනාගතම්පි අද්ධානං හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිස්සන්ති භජිස්සන්ති පයිරුපාසිස්සන්ති; පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිස්සන්ති භජිස්සන්ති පයිරුපාසිස්සන්ති. අයං සත්තානං අධිමුත්ති.

කතමෙ සත්තා අභබ්බා? යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා, කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා, විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා , අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා, අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං – ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා.

කතමෙ සත්තා භබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා, න කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා, න විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා, සද්ධා ඡන්දිකා පඤ්ඤවන්තො, භබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං – ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බා. ඉදං තථාගතස්ස සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං.

ආසයානුසයඤාණනිද්දෙසො නවසට්ඨිමො.

70. යමකපාටිහීරඤාණනිද්දෙසො

116. කතමං **තථාගතස්ස යමකපාටිහීරෙ ඤාණං?** ඉධ තථාගතො යමකපාටිහීරං කරොති අසාධාරණං සාවකෙහි. උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති; හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තති; පුරත්ථිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, පච්ඡිමකායතො උදකධාරා පවත්තති; පච්ඡිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, පුරත්ථිමකායතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණඅක්ඛිතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, වාමඅක්ඛිතො උදකධාරා පවත්තති; වාමඅක්ඛිතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණඅක්ඛිතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණකණ්ණසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, වාමකණ්ණසොතතො උදකධාරා පවත්තති; වාමකණ්ණසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණකණ්ණසොතතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණනාසිකාසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, වාමනාසිකාසොතතො උදකධාරා පවත්තති; වාමනාසිකාසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණඅංසකූටතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, වාමඅංසකූටතො උදකධාරා පවත්තති; වාමඅංසකූටතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණඅංසකූටතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණහත්ථතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, වාමහත්ථතො උදකධාරා පවත්තති; වාමහත්ථතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණහත්ථතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණපස්සතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, වාමපස්සතො උදකධාරා පවත්තති; වාමපස්සතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණපස්සතො උදකධාරා පවත්තති; දක්ඛිණපාදතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති , වාමපාදතො උදකධාරා පවත්තති; වාමපාදතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, දක්ඛිණපාදතො උදකධාරා පවත්තති; අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, අඞ්ගුලන්තරිකාහි උදකධාරා පවත්තති; අඞ්ගුලන්තරිකාහි අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි උදකධාරා පවත්තති; එකෙකලොමතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොමතො උදකධාරා පවත්තති; ලොමකූපතො ලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, ලොමකූපතො ලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තති.

ඡන්නං වණ්ණානං – නීලානං, පීතකානං, ලොහිතකානං, ඔදාතානං, මඤ්ජිට්ඨානං [මඤ්ජෙට්ඨානං (සයා. ක.)], පභස්සරානං භගවා චඞ්කමති, නිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. භගවා තිට්ඨති, නිම්මිතො චඞ්කමති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. භගවා නිසීදති, නිම්මිතො චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. භගවා සෙය්‍යං කප්පෙති, නිම්මිතො චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා. නිම්මිතො චඞ්කමති, භගවා තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. නිම්මිතො තිට්ඨති, භගවා චඞ්කමති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. නිම්මිතො නිසීදති, භගවා චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. නිම්මිතො සෙය්‍යං කප්පෙති, භගවා චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා. ඉදං තථාගතස්ස යමකපාටිහීරෙ ඤාණං.

යමකපාටිහීරඤාණනිද්දෙසො සත්තතිමො.

71. මහාකරුණාඤාණනිද්දෙසො

117. කතමං **තථාගතස්ස මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං?** බහුකෙහි ආකාරෙහි පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. ආදිත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. උය්‍යුත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. පයාතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. කුම්මග්ගප්පටිපන්නො [කුම්මග්ගං පටිපන්නො (සයා.)]

ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. උපනීයති ලොකො අද්ධුවොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. අතාණො [අත්තාණො (සයා.)] ලොකො අනභිස්සරොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. අස්සකො ලොකො , සබ්බං පහාය ගමනීයන්ති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. ඌනො ලොකො අතිත්තො තණ්හාදාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. අතායනො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. අලෙණො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං …පෙ…. අසරණො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. අසරණීභූතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ. ….

උද්ධතො ලොකො අවූපසන්තොති – පස්සන්තානං…පෙ…. සසල්ලො ලොකසන්නිවාසො, විද්ධො පුථුසල්ලෙහි; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි සල්ලානං උද්ධතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. අවිජ්ජන්ධකාරාවරණො ලොකසන්නිවාසො අණ්ඩභූතො කිලෙසපඤ්ජරපක්ඛිත්තො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි ආලොකං දස්සෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. අවිජ්ජාගතො ලොකසන්නිවාසො අණ්ඩභූතො පරියොනද්ධො තන්තාකුලකජාතො [තන්තාකුලජාතො (සයා.)] කුලාගණ්ඨිකජාතො [ගුළාගුණ්ඨිකජාතො (සයා.), ගුලාගුණ්ඩිකජාතො (ක. සී. අට්ඨ.) දී. නි. 2.95 පස්සිතබ්බං] මුඤ්ජපබ්බජභූතො අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තතීති – පස්සන්තානං…පෙ…. අවිජ්ජාවිසදොසසංලිත්තො ලොකසන්නිවාසො කිලෙසකලලීභූතොති – පස්සන්තානං…පෙ…. රාගදොසමොහජටාජටිතො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි ජටං විජටෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…..

තණ්හාසඞ්ඝාටපටිමුක්කො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තණ්හාජාලෙන ඔත්ථටො [ඔත්ථතො (ක.)] ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තණ්හාසොතෙන වුය්හති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තණ්හාසඤ්ඤොජනෙන සඤ්ඤුත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තණ්හානුසයෙන අනුසටො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තණ්හාසන්තාපෙන සන්තප්පති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තණ්හාපරිළාහෙන පරිඩය්හති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…..

දිට්ඨිසඞ්ඝාටපටිමුක්කො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දිට්ඨිජාලෙන ඔත්ථටො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දිට්ඨිසොතෙන වුය්හති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දිට්ඨිසඤ්ඤොජනෙන සඤ්ඤුත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දිට්ඨානුසයෙන අනුසටො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දිට්ඨිසන්තාපෙන සන්තප්පති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දිට්ඨිපරිළාහෙන පරිඩය්හති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…..

ජාතියා අනුගතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ජරාය අනුසටො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. බ්‍යාධිනා අභිභූතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං …පෙ…. මරණෙන අබ්භාහතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…..

තණ්හාය උඩ්ඩිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ජරාපාකාරපරික්ඛිත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. මච්චුපාසෙන පරික්ඛිත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාබන්ධනබන්ධො ලොකසන්නිවාසො – රාගබන්ධනෙන දොසබන්ධනෙන මොහබන්ධනෙන මානබන්ධනෙන දිට්ඨිබන්ධනෙන කිලෙසබන්ධනෙන දුච්චරිතබන්ධනෙන; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි බන්ධනං මොචෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාසම්බාධප්පටිපන්නො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි ඔකාසං දස්සෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං… මහාපලිබොධෙන පලිබුද්ධො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි පලිබොධං ඡෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාපපාතෙ පතිතො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි පපාතා උද්ධතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාකන්තාරප්පටිපන්නො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි කන්තාරං තාරෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාසංසාරප්පටිපන්නො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි සංසාරා මොචෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාවිදුග්ගෙ සම්පරිවත්තති ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි විදුග්ගා උද්ධතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහාපලිපෙ [මහාපල්ලෙපෙ (සයා.)] පලිපන්නො ලොකසන්නිවාසො ; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි පලිපා උද්ධතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…..

අබ්භාහතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ආදිත්තො ලොකසන්නිවාසො – රාගග්ගිනා දොසග්ගිනා මොහග්ගිනා ජාතියා ජරාය මරණෙන සොකෙහි පරිදෙවෙහි දුක්ඛෙහි දොමනස්සෙහි උපායාසෙහි; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි නිබ්බාපෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. උන්නීතකො ලොකසන්නිවාසො හඤ්ඤති නිච්චමතාණො පත්තදණ්ඩො තක්කරොති – පස්සන්තානං…පෙ…. වජ්ජබන්ධනබද්ධො ලොකසන්නිවාසො ආඝාතනපච්චුපට්ඨිතො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි බන්ධනං මොචෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. අනාථො ලොකසන්නිවාසො පරමකාරුඤ්ඤප්පත්තො; තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි තායෙතා,

අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. දුක්ඛාභිතුන්නො [දුක්ඛාභිතුණ්ණො (ක.)] ලොකසන්නිවාසො චිරරත්තං පීළිතොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ගධිතො ලොකසන්නිවාසො නිච්චං පිපාසිතොති – පස්සන්තානං…පෙ…..

අන්ධො ලොකසන්නිවාසො අචක්ඛුකොති – පස්සන්තානං…පෙ…. හතනෙත්තො ලොකසන්නිවාසො අපරිණායකොති – පස්සන්තානං…පෙ…. විපථපක්ඛන්දො [විපථං පක්ඛන්තො (සහා.)] ලොකසන්නිවාසො අඤ්ජසාපරද්ධො; තස්ස නත්‍ථඤ්ඤො කොචි අරියපථං ආනෙතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…. මහොඝපක්ඛන්දො ලොකසන්නිවාසො; තස්ස නත්‍ථඤ්ඤො කොචි ඔඝා උද්ධතා, අඤ්ඤත්‍ර මයාති – පස්සන්තානං…පෙ…..

118. ද්වීහි දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. තීහි දුච්චරිතෙහි විප්පටිපන්නො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. චතූහි යොගෙහි යුත්තො ලොකසන්නිවාසො චතුයොගයොජිතොති – පස්සන්තානං…පෙ…. චතූහි ගන්ථෙහි [ගණ්ඨෙහි (සහා.)] ගන්ථිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. චතූහි උපාදානෙහි උපාදියති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. පඤ්චගතිසමාරුළ්හො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. පඤ්චහි කාමගුණෙහි රජ්ජති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. පඤ්චහි නීවරණෙහි ඔත්‍ථටො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ඡහි විවාදමූලෙහි විවදති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ඡහි තණ්හාකායෙහි රජ්ජති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. ඡහි දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං …පෙ…. සත්තහි අනුසයෙහි අනුසටො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. සත්තහි සඤ්ඤොජනෙහි සඤ්ඤුත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. සත්තහි මානෙහි උන්නතො [උණ්ණතො (සහා. ක.)] ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි සම්පරිවත්තති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. අට්ඨහි මිච්ඡත්තෙහි නියාතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. අට්ඨහි පුරිසදොසෙහි දුස්සති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. නවහි ආඝාතවත්‍ථූහි ආඝාතිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං …පෙ…. නවවිධමානෙහි උන්නතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. නවහි තණ්හාමූලකෙහි ධම්මෙහි රජ්ජති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසහි කිලෙසවත්‍ථූහි කිලිස්සති ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසහි ආඝාතවත්‍ථූහි ආඝාතිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසහි අකුසලකම්මපථෙහි සමන්නාගතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසහි සඤ්ඤොජනෙහි සඤ්ඤුත්තො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසහි මිච්ඡත්තෙහි නියාතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසවත්‍ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. දසවත්‍ථුකාය අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා සමන්නාගතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං…පෙ…. අට්ඨසතතණ්හාපපඤ්චසතෙහි පපඤ්චිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතො ලොකසන්නිවාසොති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති.

අහඤ්චම්හි තිණ්ණො, ලොකො ච අතිණ්ණො අහං චම්හි මුත්තො, ලොකො ච අමුත්තො; අහඤ්චම්හි දන්තො, ලොකො ච අදන්තො; අහං චම්හි සන්තො, ලොකො ච අසන්තො; අහං චම්හි අස්සත්‍ථො, ලොකො ච අනස්සත්‍ථො; අහං චම්හි පරිනිබ්බුතො, ලොකො ච අපරිනිබ්බුතො; පහොමි ඛ්වාහං තිණ්ණො තාරෙතුං, මුත්තො මොචෙතුං, දන්තො දමෙතුං, සන්තො සමෙතුං, අස්සත්‍ථො අස්සාසෙතුං, පරිනිබ්බුතො පරෙ ච පරිනිබ්බාපෙතුන්ති – පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. ඉදං තථාගතස්ස මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං.

මහාකරුණාඤාණනිද්දෙසො එකසත්තතිමො.

72-73. සබ්බඤ්ඤුතඤාණනිද්දෙසො

119. කතමං **තථාගතස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං?** සබ්බං සඞ්ඛතමසඞ්ඛතං අනවසෙසං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්‍ථ ආවරණං නත්‍ථීති – අනාවරණඤාණං [අනාවරණං ඤාණං (සහා.) එවමුපරිපි].

120. අතීතං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්‍ථ ආවරණං නත්‍ථීති – අනාවරණඤාණං. අනාගතං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්‍ථ ආවරණං නත්‍ථීති – අනාවරණඤාණං. පච්චුප්පන්නං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්‍ථ ආවරණං නත්‍ථීති – අනාවරණඤාණං.

චක්ඛු චෙව රූපා ච, එවං තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්‍ථ ආවරණං නත්‍ථීති – අනාවරණඤාණං. සොතඤ්චෙව සද්දා ච…පෙ…. ඝානඤ්චෙව ගන්ධා ච… ජිව්හා චෙව රසා ච… කායො චෙව ඵොට්ඨබ්බා ච… මනො චෙව ධම්මා ච, එවං තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්‍ථ ආවරණං නත්‍ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා අනිච්චට්ඨං දුක්ඛට්ඨං අනත්තට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා රූපස්ස අනිච්චට්ඨං දුක්ඛට්ඨං අනත්තට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා වෙදනාය…පෙ…. යාවතා සඤ්ඤාය…පෙ…. යාවතා සඞ්ඛාරානං…පෙ…. යාවතා විඤ්ඤාණස්ස …පෙ…. යාවතා චක්ඛුස්ස…පෙ…. ජරාමරණස්ස අනිච්චට්ඨං දුක්ඛට්ඨං අනත්තට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා පරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤට්ඨං…පෙ…. යාවතා පහානස්ස [පහානාය (සයා.)] පහානට්ඨං…පෙ…. යාවතා භාවනාය භාවනට්ඨං…පෙ…. යාවතා සච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකිරියට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා ධාතූනං ධාතුට්ඨං…පෙ…. යාවතා ආයතනානං ආයතනට්ඨං…පෙ…. යාවතා සඞ්ඛතානං සඞ්ඛතට්ඨං…පෙ…. යාවතා අසඞ්ඛතස්ස අසඞ්ඛතට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා කුසලෙ ධම්මෙ, සබ්බං [සබ්බෙ (අට්ඨකථා)] ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා අකුසලෙ ධම්මෙ…පෙ…. යාවතා අබ්‍යාකතෙ ධම්මෙ… යාවතා කාමාවචරෙ ධම්මෙ… යාවතා රූපාවචරෙ ධම්මෙ… යාවතා අරූපාවචරෙ ධම්මෙ… යාවතා අපරියාපන්නෙ ධම්මෙ, සබ්බං [සබ්බෙ (අට්ඨකථා)] ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා සමුදයස්ස සමුදයට්ඨං…පෙ…. යාවතා නිරොධස්ස නිරොධට්ඨං…පෙ…. යාවතා මග්ගස්ස මග්ගට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා අත්ථපටිසම්භිදාය අත්ථපටිසම්භිදට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා ධම්මපටිසම්භිදාය ධම්මපටිසම්භිදට්ඨං…පෙ…. යාවතා නිරුත්තිපටිසම්භිදාය නිරුත්තිපටිසම්භිදට්ඨං…පෙ…. යාවතා පටිභානපටිසම්භිදාය පටිභානපටිසම්භිදට්ඨං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං…පෙ…. යාවතා යමකපාටිහීරෙ ඤාණං…පෙ…. යාවතා මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්‍රහ්මකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, තං සබ්බං ජානාතීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

121. න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං.

සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං, තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති [මහානි. 156; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 85].

සමන්තචක්ඛූති කෙනට්ඨෙන සමන්තචක්ඛු? චුද්දස බුද්ධඤාණානි. දුක්ඛෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං බුද්ධඤාණං, අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, යමකපාටිහීරෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං බුද්ධඤාණං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං බුද්ධඤාණං, අනාවරණඤාණං බුද්ධඤාණං – ඉමානි චුද්දස බුද්ධඤාණානි. ඉමෙසං චුද්දසන්නං බුද්ධඤාණානං අට්ඨ ඤාණානි සාවකසාධාරණානි; ඡ ඤාණානි අසාධාරණානි සාවකෙහි.

යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො, සබ්බො ඤාතො; අඤ්ඤාතො දුක්ඛට්ඨො නත්ථීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො, සබ්බො ඤාතො, සබ්බො දිට්ඨො, සබ්බො විදිතො, සබ්බො සච්ඡිකතො, සබ්බො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය; අඵස්සිතො පඤ්ඤාය දුක්ඛට්ඨො නත්ථීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං. යාවතා සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො…පෙ…. යාවතා නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො… යාවතා මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො…පෙ…. යාවතා අත්ථපටිසම්භිදාය අත්ථපටිසම්භිදට්ඨො…

යාවතා ධම්මපටිසම්භිදාය ධම්මපටිසම්භිදට්ඨො... යාවතා නිරුත්තිපටිසම්භිදාය නිරුත්තිපටිසම්භිදට්ඨො... යාවතා පටිභානපටිසම්භිදාය පටිභානපටිසම්භිදට්ඨො, සබ්බො ඤාතො, සබ්බො දිට්ඨො, සබ්බො විදිතො , සබ්බො සච්ඡිකතො, සබ්බො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය; අඵස්සිතො පඤ්ඤාය පටිභානපටිසම්භිදට්ඨො නත්ථීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං...පෙ.... යාවතා සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං... යාවතා යමකපාටිහීරෙ ඤාණං... යාවතා මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං; සබ්බ ඤාතං, සබ්බං දිට්ඨං, සබ්බං විදිතං, සබ්බං සච්ඡිකතං, සබ්බං ඵස්සිතං පඤ්ඤාය; අඵස්සිතං පඤ්ඤාය මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං නත්ථීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

යාවතා සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්‍රහ්මකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, සබ්බං ඤාතං, සබ්බං දිට්ඨං, සබ්බං විදිතං, සබ්බං සච්ඡිකතං, සබ්බං ඵස්සිතං පඤ්ඤාය; අඵස්සිතං පඤ්ඤාය නත්ථීති – සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති – අනාවරණඤාණං.

න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං, තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති.

සබ්බඤ්ඤුතඤාණනිද්දෙසො තෙසත්තතිමො.

ඤාණකථා නිට්ඨිතා.

2. දිට්ඨිකථා

122. කා දිට්ඨි, කති දිට්ඨිට්ඨානානි, කති දිට්ඨිපරියුට්ඨානානි, කති දිට්ඨියො, කති දිට්ඨාභිනිවෙසා, කතමො දිට්ඨිට්ඨානසමුග්ඝාතොති?

[1] **කා දිට්ඨීති** අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. [2] **කති දිට්ඨිට්ඨානානීති** අට්ඨ දිට්ඨිට්ඨානානි. [3] **කති දිට්ඨිපරියුට්ඨානානීති** අට්ඨාරස දිට්ඨිපරියුට්ඨානානි. [4] **කති දිට්ඨියොති** සොළස දිට්ඨියො. [5] **කති දිට්ඨාභිනිවෙසාති** තීණි සතං දිට්ඨාභිනිවෙසා. [6] **කතමො දිට්ඨිට්ඨානසමුග්ඝාතොති** සොතාපත්තිමග්ගො දිට්ඨිට්ඨානසමුග්ඝාතො .

123. කථං **අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි?** [කති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨීති (ස්‍යා.)] රූපං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. වෙදනං එතං මම...පෙ.... සඤ්ඤං එතං මම... සඞ්ඛාරෙ එතං මම... විඤ්ඤාණං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. චක්ඛුං එතං මම...පෙ.... සොතං එතං මම... ඝානං එතං මම... ජිව්හං එතං මම... කායං එතං මම... මනං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. රූපෙ [රූපං (ස්‍යා.) තථා පඤ්චසු ආරම්මණෙසු එකවචනෙන] එතං මම...පෙ.... සද්දෙ එතං මම... ගන්ධෙ එතං මම... රසෙ එතං මම... ඵොට්ඨබ්බෙ එතං මම... ධම්මෙ එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං එතං මම...පෙ.... සොතවිඤ්ඤාණං එතං මම... ඝානවිඤ්ඤාණං එතං මම... ජිව්හාවිඤ්ඤාණං එතං මම... කායවිඤ්ඤාණං එතං මම... මනොවිඤ්ඤාණං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. චක්ඛුසම්ඵස්සං එතං මම...පෙ.... සොතසම්ඵස්සං එතං මම... ඝානසම්ඵස්සං එතං මම... ජිව්හාසම්ඵස්සං එතං මම... කායසම්ඵස්සං එතං මම... මනොසම්ඵස්සං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං...පෙ.... සොතසම්ඵස්සජං වෙදනං... ඝානසම්ඵස්සජං වෙදනං... ජිව්හාසම්ඵස්සජං වෙදනං... කායසම්ඵස්සජං වෙදනං... මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

රූපසඤ්ඤං එතං මම...පෙ.... සද්දසඤ්ඤං එතං මම... ගන්ධසඤ්ඤං එතං මම... රසසඤ්ඤං එතං මම... ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤං එතං මම... ධම්මසඤ්ඤං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. රූපසඤ්චෙතනං එතං මම...පෙ.... සද්දසඤ්චෙතනං එතං මම... ගන්ධසඤ්චෙතනං එතං මම... රසසඤ්චෙතනං එතං මම... ඵොට්ඨබ්බසඤ්චෙතනං එතං මම... ධම්මසඤ්චෙතනං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. රූපතණ්හං එතං මම...පෙ.... සද්දතණ්හං එතං මම... ගන්ධතණ්හං එතං මම... රසතණ්හං එතං මම... ඵොට්ඨබ්බතණ්හං එතං මම... ධම්මතණ්හං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. රූපවිතක්කං එතං මම...පෙ.... සද්දවිතක්කං එතං මම... ගන්ධවිතක්කං එතං මම... රසවිතක්කං එතං මම... ඵොට්ඨබ්බවිතක්කං එතං මම... ධම්මවිතක්කං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. රූපවිචාරං එතං මම...පෙ.... සද්දවිචාරං එතං මම... ගන්ධවිචාරං එතං මම... රසවිචාරං එතං මම... ඵොට්ඨබ්බවිචාරං එතං මම... ධම්මවිචාරං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

පථවීධාතුං එතං මම…පෙ…. ආපොධාතුං එතං මම… තෙජොධාතුං එතං මම… වායොධාතුං එතං මම… ආකාසධාතුං එතං මම… විඤ්ඤාණධාතුං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. පථවීකසිණං එතං මම…පෙ…. ආපොකසිණං… තෙජොකසිණං… වායොකසිණං … නීලකසිණං… පීතකසිණං… ලොහිතකසිණං… ඔදාතකසිණං… ආකාසකසිණං… විඤ්ඤාණකසිණං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

කෙසං එතං මම…පෙ…. ලොමං එතං මම… නඛං එතං මම… දන්තං එතං මම… තචං එතං මම… මංසං එතං මම… න්හාරුං එතං මම… අට්ඨිං එතං මම… අට්ඨිමිඤ්ජං එතං මම… වක්කං එතං මම… හදයං එතං මම… යකනං එතං මම… කිලොමකං එතං මම… පිහකං එතං මම… පප්ඵාසං එතං මම… අන්තං එතං මම… අන්තගුණං එතං මම… උදරියං එතං මම… කරීසං එතං මම… පිත්තං එතං මම… සෙම්හං එතං මම… පුබ්බං එතං මම … ලොහිතං එතං මම… සෙදං එතං මම… මෙදං එතං මම… අස්සුං එතං මම… වසං එතං මම … ඛෙළං එතං මම… සිඞ්ඝාණිකං එතං මම… ලසිකං එතං මම… මුත්තං එතං මම… මත්ථලුඞ්ගං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

චක්ඛායතනං එතං මම…පෙ…. රූපායතනං එතං මම… සොතායතනං එතං මම… සද්දායතනං එතං මම… ඝානායතනං එතං මම… ගන්ධායතනං එතං මම… ජිව්හායතනං එතං මම… රසායතනං එතං මම… කායායතනං එතං මම… ඵොට්ඨබ්බායතනං එතං මම… මනායතනං එතං මම… ධම්මායතනං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

චක්ඛුධාතුං එතං මම…පෙ…. රූපධාතුං එතං මම… චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුං එතං මම… සොතධාතුං එතං මම… සද්දධාතුං එතං මම… සොතවිඤ්ඤාණධාතුං එතං මම… ඝානධාතුං එතං මම… ගන්ධධාතුං එතං මම… ඝානවිඤ්ඤාණධාතුං එතං මම… ජිව්හාධාතුං එතං මම… රසධාතුං එතං මම… ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතුං එතං මම… කායධාතුං එතං මම… ඵොට්ඨබ්බධාතුං එතං මම… කායවිඤ්ඤාණධාතුං එතං මම… මනොධාතුං එතං මම… ධම්මධාතුං එතං මම… මනොවිඤ්ඤාණධාතුං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

චක්ඛුන්ද්‍රියං එතං මම…පෙ…. සොතින්ද්‍රියං එතං මම… ඝානින්ද්‍රියං එතං මම… ජිව්හින්ද්‍රියං එතං මම… කායින්ද්‍රියං එතං මම… මනින්ද්‍රියං එතං මම… ජීවිතින්ද්‍රියං එතං මම… ඉත්ථින්ද්‍රියං එතං මම… පුරිසින්ද්‍රියං එතං මම… සුඛින්ද්‍රියං එතං මම… දුක්ඛින්ද්‍රියං එතං මම… සොමනස්සින්ද්‍රියං එතං මම… දොමනස්සින්ද්‍රියං එතං මම… උපෙක්ඛින්ද්‍රියං එතං මම… සද්ධින්ද්‍රියං එතං මම… වීරියින්ද්‍රියං එතං මම… සතින්ද්‍රියං එතං මම… සමාධින්ද්‍රියං එතං මම… පඤ්ඤින්ද්‍රියං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

කාමධාතුං එතං මම…පෙ…. රූපධාතුං එතං මම… අරූපධාතුං එතං මම… කාමභවං එතං මම… රූපභවං එතං මම… අරූපභවං එතං මම… සඤ්ඤාභවං එතං මම… අසඤ්ඤාභවං එතං මම… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවං එතං මම… එකවොකාරභවං එතං මම… චතුවොකාරභවං එතං මම… පඤ්චවොකාරභවං එතං මම… පඨමජ්ඣානං එතං මම… දුතියජ්ඣානං එතං මම… තතියජ්ඣානං එතං මම… චතුත්ථජ්ඣානං එතං මම… මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං එතං මම… කරුණං චෙතොවිමුත්තිං එතං මම… මුදිතං චෙතොවිමුත්තිං එතං මම… උපෙක්ඛං චෙතොවිමුත්තිං එතං මම… ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං එතං මම… විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං එතං මම… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං එතං මම… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

අවිජ්ජං එතං මම…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ එතං මම… විඤ්ඤාණං එතං මම… නාමරූපං එතං මම… සළායතනං එතං මම… ඵස්සං එතං මම… වෙදනං එතං මම… තණ්හං එතං මම… උපාදානං එතං මම… භවං එතං මම … ජාතිං එතං මම… ජරාමරණං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. එවං අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

124. කතමානි අට්ඨ **දිට්ඨිට්ඨානානි?** ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං, ඵස්සොපි දිට්ඨිට්ඨානං, සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං, විතක්කොපි [විතක්කාපි (ස්‍යා.)] දිට්ඨිට්ඨානං, අයොනිසො මනසිකාරොපි දිට්ඨිට්ඨානං, පාපමිත්තොපි දිට්ඨිට්ඨානං, පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨානං.

ඛන්ධා හෙතු ඛන්ධා පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං. අවිජ්ජා හෙතු අවිජ්ජා පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං. ඵස්සො හෙතු ඵස්සො පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං ඵස්සොපි දිට්ඨිට්ඨානං. සඤ්ඤා හෙතු සඤ්ඤා පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං. විතක්කො හෙතු විතක්කො පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය, සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං විතක්කොපි දිට්ඨිට්ඨානං. අයොනිසො මනසිකාරො හෙතු අයොනිසො මනසිකාරො පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං අයොනිසො මනසිකාරොපි දිට්ඨිට්ඨානං. පාපමිත්තො හෙතු පාපමිත්තො පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය, සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං පාපමිත්තොපි දිට්ඨිට්ඨානං.

පරතොඝොසො හෙතු පරතොඝොසො පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන – එවං පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨානං. ඉමානි අට්ඨ දිට්ඨිට්ඨානානි.

125. කතමානි **අට්ඨාරස දිට්ඨිපරියුට්ඨානානි?** යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං, දිට්ඨිගහනං, දිට්ඨිකන්තාරං, දිට්ඨිවිසූකං, දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං, දිට්ඨිසඤ්ඤොජනං, දිට්ඨිසල්ලං, දිට්ඨිසම්බාධො, දිට්ඨිපලිබොධො, දිට්ඨිබන්ධනං, දිට්ඨිපපාතො, දිට්ඨානුසයො, දිට්ඨිසන්තාපො, දිට්ඨිපරිළාහො , දිට්ඨිගන්ථො, දිට්ඨුපාදානං, දිට්ඨාභිනිවෙසො, දිට්ඨිපරාමාසො – ඉමානි අට්ඨාරස දිට්ඨිපරියුට්ඨානානි.

126. කතමා **සොළස දිට්ඨියො?** අස්සාදදිට්ඨි, අත්තානුදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි, සක්කායදිට්ඨි, සක්කායවත්ථුකා සස්සතදිට්ඨි, සක්කායවත්ථුකා උච්ඡෙදදිට්ඨි, අන්තග්ගාහිකාදිට්ඨි, පුබ්බන්තානුදිට්ඨි, අපරන්තානුදිට්ඨි, සඤ්ඤොජනිකා දිට්ඨි, අහන්ති මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි, මමන්ති මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි, අත්තවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි, ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි, භවදිට්ඨි, විභවදිට්ඨි – ඉමා සොළස දිට්ඨියො.

127. කතමෙ **තීණි සතං දිට්ඨාභිනිවෙසා?** අස්සාදදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? අත්තානුදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? මිච්ඡාදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? සක්කායදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? සක්කායවත්ථුකාය සස්සතදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? සක්කායවත්ථුකාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? අපරන්තානුදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? සඤ්ඤොජනිකාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? අහන්ති මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? මමන්ති මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? අත්තවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ලොකවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? භවදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? විභවදිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති?

අස්සාදදිට්ඨියා පඤ්චතිංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. අත්තානුදිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. මිච්ඡාදිට්ඨියා දසහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. සක්කායදිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. සක්කායවත්ථුකාය සස්සතදිට්ඨියා පන්නරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. සක්කායවත්ථුකාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති . පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. අපරන්තානුදිට්ඨියා චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. සඤ්ඤොජනිකාය දිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. අහන්ති මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. මමන්ති මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. අත්තවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. ලොකවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා අට්ඨහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. භවදිට්ඨියා එකෙන ආකාරෙන [එකූනවීසතියා ආකාරෙන (සයා.)] අභිනිවෙසො හොති. විභවදිට්ඨියා එකෙන ආකාරෙන අභිනිවෙසො හොති.

1. අස්සාදදිට්ඨිනිද්දෙසො

128. අස්සාදදිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චතිංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? යං රූපං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං රූපස්ස අස්සාදොති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න අස්සාදො, අස්සාදො න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤො අස්සාදො. යා ච දිට්ඨි යො ච අස්සාදො – අයං වුච්චති අස්සාදදිට්ඨි.

අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති. තාය දිට්ඨිවිපත්තියා සමන්නාගතො පුග්ගලො දිට්ඨිවිපන්නො. දිට්ඨිවිපන්නො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා. යො දිට්ඨියා රාගො [යා දිට්ඨි යො රාගො (සයා.)], සො න දිට්ඨි. දිට්ඨි න රාගො. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤො රාගො. යා ච දිට්ඨි යො ච රාගො – අයං වුච්චති දිට්ඨිරාගො. තාය ච දිට්ඨියා තෙන ච රාගෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො දිට්ඨිරාගරත්තො. දිට්ඨිරාගරත්තෙ පුග්ගලෙ දින්නං දානං න මහප්ඵලං හොති න මහානිසංසං. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි.

මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස ද්වෙව ගතියො – නිරයො වා තිරච්ඡානයොනි වා. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස යඤ්චෙව කායකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යඤ්ච වචීකම්මං…පෙ…. යඤ්ච මනොකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යා ච චෙතනා යා ච පත්ථනා යො ච පණිධි යෙ ච සඞ්ඛාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකන්තාය අමනාපාය අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා. සෙය්‍යථාපි නිම්බබීජං වා කොසාතකීබීජං වා තිත්තකාලාබුබීජං වා අල්ලාය පථවියා නික්ඛිත්තං යං චෙව පථවිරසං උපාදියති, යඤ්ච ආපොරසං උපාදියති, සබ්බං තං තිත්තකත්තාය කටුකත්තාය අසාතත්තාය [අසාරතාය (සයා.)] සංවත්තති. තං කිස්ස හෙතු? බීජං හිස්ස පාපිකං. එවමෙවං මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස යඤ්චෙව කායකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යඤ්ච වචීකම්මං…පෙ…. යඤ්ච මනොකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යා ච චෙතනා යා ච

පත්ථනා යො ච පණිධි යෙ ච සඞ්ඛාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකන්තාය අමනාපාය අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි.

මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිගතං, දිට්ඨිගහනං, දිට්ඨිකන්තාරං, දිට්ඨිවිසූකං, දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං, දිට්ඨිසඤ්ඤොජනං, දිට්ඨිසල්ලං, දිට්ඨිසම්බාධො, දිට්ඨිපලිබොධො, දිට්ඨිබන්ධනං, දිට්ඨිපපාතො, දිට්ඨානුසයො, දිට්ඨිසන්තාපො, දිට්ඨිපරිළාහො, දිට්ඨිගන්ථො, දිට්ඨුපාදානං, දිට්ඨාභිනිවෙසො, දිට්ඨිපරාමාසො – ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි පරියුට්ඨිතචිත්තස්ස සඤ්ඤොගො.

129. අත්ථි සඤ්ඤොජනානි චෙව දිට්ඨියො ච, අත්ථි සඤ්ඤොජනානි න ච දිට්ඨියො. කතමානි සඤ්ඤොජනානි චෙව දිට්ඨියො ච? සක්කායදිට්ඨි, සීලබ්බතපරාමාසො – ඉමානි සඤ්ඤොජනානි චෙව දිට්ඨියො ච. කතමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො? කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං, මානසඤ්ඤොජනං, විචිකිච්ඡාසඤ්ඤොජනං, භවරාගසඤ්ඤොජනං, ඉස්සාසඤ්ඤොජනං, මච්ඡරියසඤ්ඤොජනං, අනුනයසඤ්ඤොජනං, අවිජ්ජාසඤ්ඤොජනං – ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

යං වෙදනං පටිච්ච…පෙ…. යං සඤ්ඤං පටිච්ච…පෙ…. යං සඞ්ඛාරෙ [යෙ සඞ්ඛාරෙ (ක.) සං. නි. 3.28 පස්සිතබ්බා] පටිච්ච…පෙ…. යං විඤ්ඤාණං පටිච්ච… යං චක්ඛුං පටිච්ච… යං සොතං පටිච්ච… යං ඝානං පටිච්ච… යං ජිව්හං පටිච්ච… යං කායං පටිච්ච… යං මනං පටිච්ච… යං රූපෙ පටිච්ච… යං සද්දෙ පටිච්ච… යං ගන්ධෙ පටිච්ච … යං රසෙ පටිච්ච… යං ඵොට්ඨබ්බෙ පටිච්ච… යං ධම්මෙ පටිච්ච… යං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං පටිච්ච… යං සොතවිඤ්ඤාණං පටිච්ච… යං ඝානවිඤ්ඤාණං පටිච්ච… යං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං පටිච්ච… යං කායවිඤ්ඤාණං පටිච්ච… යං මනොවිඤ්ඤාණං පටිච්ච … යං චක්ඛුසම්ඵස්සං පටිච්ච… යං සොතසම්ඵස්සං පටිච්ච… යං ඝානසම්ඵස්සං පටිච්ච… යං ජිව්හාසම්ඵස්සං පටිච්ච… යං කායසම්ඵස්සං පටිච්ච… යං මනොසම්ඵස්සං පටිච්ච… යං චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං පටිච්ච… යං සොතසම්ඵස්සජං වෙදනං පටිච්ච… යං ඝානසම්ඵස්සජං වෙදනං පටිච්ච… යං ජිව්හාසම්ඵස්සජං වෙදනං පටිච්ච… යං කායසම්ඵස්සජං වෙදනං පටිච්ච… යං මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං මනොසම්ඵස්සජාය වෙදනාය අස්සාදොති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න අස්සාදො, අස්සාදො න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤො අස්සාදො. යා ච දිට්ඨි යො ච අස්සාදො – අයං වුච්චති අස්සාදදිට්ඨි.

අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති. තාය දිට්ඨිවිපත්තියා සමන්නාගතො පුග්ගලො දිට්ඨිවිපන්නො. දිට්ඨිවිපන්නො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා. යො දිට්ඨියා රාගො, සො න දිට්ඨි. දිට්ඨි න රාගො. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤො රාගො. යා ච දිට්ඨි යො ච රාගො, අයං වුච්චති දිට්ඨිරාගො. තාය ච දිට්ඨියා තෙන ච රාගෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො දිට්ඨිරාගරත්තො. දිට්ඨිරාගරත්තෙ පුග්ගලෙ දින්නං දානං න මහප්ඵලං හොති න මහානිසංසං. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි.

මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස ද්වෙව ගතියො – නිරයො වා තිරච්ඡානයොනි වා. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස යඤ්චෙව කායකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යඤ්ච වචීකම්මං…පෙ…. යඤ්ච මනොකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යා ච චෙතනා යා ච පත්ථනා යො ච පණිධි යෙ ච සඞ්ඛාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකන්තාය අමනාපාය අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා. සෙය්‍යථාපි නිම්බබීජං වා කොසාතකීබීජං වා තිත්තකාලාබුබීජං වා අල්ලාය පථවියා නික්ඛිත්තං යඤ්චෙව පථවිරසං උපාදියති යඤ්ච ආපොරසං උපාදියති, සබ්බං තං තිත්තකත්තාය කටුකත්තාය අසාතත්තාය සංවත්තති. තං කිස්ස හෙතු? බීජං හිස්ස පාපිකං. එවමෙවං මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස යඤ්චෙව කායකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං යඤ්ච වචීකම්මං…පෙ…. යඤ්ච මනොකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නං, යා ච චෙතනා යා ච පත්ථනා යො ච පණිධි යෙ ච සඞ්ඛාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකන්තාය අමනාපාය අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දිට්ඨි හිස්ස පාපිකා අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි.

මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං…පෙ…. දිට්ඨාභිනිවෙසො දිට්ඨිපරාමාසො – ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි පරියුට්ඨිතචිත්තස්ස සඤ්ඤොගො.

අත්ථි සඤ්ඤොජනානි චෙව දිට්ඨියො ච, අත්ථි සඤ්ඤොජනානි න ච දිට්ඨියො. කතමානි සඤ්ඤොජනානි චෙව දිට්ඨියො ච? සක්කායදිට්ඨි, සීලබ්බතපරාමාසො – ඉමානි සඤ්ඤොජනානි චෙව දිට්ඨියො ච. කතමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො? කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං, මානසඤ්ඤොජනං, විචිකිච්ඡාසඤ්ඤොජනං, භවරාගසඤ්ඤොජනං, ඉස්සාසඤ්ඤොජනං, මච්ඡරියසඤ්ඤොජනං, අනුනයසඤ්ඤොජනං, අවිජ්ජාසඤ්ඤොජනං – ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. අස්සාදදිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චතිංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අස්සාදදිට්ඨිනිද්දෙසො පඨමො.

2. අත්තානුදිට්ඨිනිද්දෙසො

130. අත්තානුදිට්ඨියා කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො, සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං; වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ…පෙ…. විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං.

131. කථං **රූපං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො පථවීකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති – ''යං පථවීකසිණං, සො අහං; යො අහං, තං පථවීකසිණ''න්ති. පථවීකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ''යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චී''ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො පථවීකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති – ''යං පථවීකසිණං, සො අහං; යො අහං , තං පථවීකසිණ''න්ති. පථවීකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා රූපවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස ද්වෙව ගතියො…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

ඉධෙකච්චො ආපොකසිණං… තෙජොකසිණං… වායොකසිණං… නීලකසිණං… පීතකසිණං… ලොහිතකසිණං… ඔදාතකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති – ''යං ඔදාතකසිණං, සො අහං; යො අහං, තං ඔදාතකසිණ''න්ති. ඔදාතකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ''යා අච්චි, සො වණ්ණො; යො වණ්ණො, සා අච්චී''ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො… පෙ…. ඔදාතකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා රූපවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති.

කථං **රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා රූපෙන රූපවා''ති. රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො ඡායාසම්පන්නො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං රුක්ඛො, අයං ඡායා. අඤ්ඤො රුක්ඛො, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුක්ඛො ඉමාය ඡායාය ඡායාවා''ති. ඡායාවන්තං රුක්ඛං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන අයං අත්තා ඉමිනා රූපෙන රූපවා''ති. රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං දුතියා රූපවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති.

කථං **අත්තනි රූපං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි ඉදං රූප''න්ති. අත්තනි රූපං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි පුප්ඵං ගන්ධසම්පන්නං අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ''ඉදං පුප්ඵං, අයං ගන්ධො; අඤ්ඤං පුප්ඵං, අඤ්ඤො ගන්ධො. සො ඛො පනායං ගන්ධො ඉමස්මිං පුප්ඵෙ''ති. පුප්ඵස්මිං ගන්ධං සමනුපස්සති . එවමෙවං ඉධෙකච්චො වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි ඉදං රූප''න්ති. අත්තනි රූපං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං තතියා රූපවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං අත්තනි රූපං සමනුපස්සති.

කථං **රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමස්මිං රූපෙ''ති. රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි මණි කරණ්ඩකෙ පක්ඛිත්තො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං මණි, අයං කරණ්ඩකො. අඤ්ඤො මණි, අඤ්ඤො කරණ්ඩකො. සො ඛො පනායං මණි ඉමස්මිං කරණ්ඩකෙ''ති. කරණ්ඩකස්මිං මණිං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති . තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමස්මිං රූපෙ''ති. රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං චතුත්ථා රූපවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති.

132. කථං **වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං සොතසම්ඵස්සජං වෙදනං ඝානසම්ඵස්සජං වෙදනං ජිව්හාසම්ඵස්සජං වෙදනං කායසම්ඵස්සජං වෙදනං මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං අත්තතො

සමනුපස්සති. ‘‘යා මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා සො අහං, යො අහං සා මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා’’ති – මනොසම්ඵස්සජං වෙදනඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ‘‘යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චී’’ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. ‘‘යා මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා සො අහං, යො අහං සා මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා’’ති – මනොසම්ඵස්සජං වෙදනඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා වෙදනාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති.

කථං **වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනාය වෙදනාවා’’ති. වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො ඡායාසම්පන්නො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘අයං රුක්ඛො, අයං ඡායා. අඤ්ඤො රුක්ඛො, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුක්ඛො ඉමාය ඡායාය ඡායාවා’’ති. ඡායාවන්තං රුක්ඛං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනාය වෙදනාවා’’ති. වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං දුතියා වෙදනාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති.

කථං **අත්තනි වෙදනං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි අයං වෙදනා’’ති. අත්තනි වෙදනං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි පුප්ඵං ගන්ධසම්පන්නං අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘ඉදං පුප්ඵං, අයං ගන්ධො; අඤ්ඤං පුප්ඵං, අඤ්ඤො ගන්ධො. සො ඛො පනායං ගන්ධො ඉමස්මිං පුප්ඵෙ’’ති. පුප්ඵස්මිං ගන්ධං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි අයං වෙදනා’’ති. අත්තනි වෙදනං සමනුපස්සති . අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං තතියා වෙදනාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං අත්තනි වෙදනං සමනුපස්සති.

කථං **වෙදනාය අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනායා’’ති. වෙදනාය අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි මණි කරණ්ඩකෙ පක්ඛිත්තො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘අයං මණි, අයං කරණ්ඩකො. අඤ්ඤො මණි, අඤ්ඤො කරණ්ඩකො. සො ඛො පනායං මණි ඉමස්මිං කරණ්ඩකෙ’’ති. කරණ්ඩකස්මිං මණිං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනායා’’ති. වෙදනාය අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං චතුත්ථා වෙදනාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං වෙදනාය අත්තානං සමනුපස්සති.

133. කථං **සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො චක්ඛුසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං…පෙ…. සොතසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං… ඝානසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං… ජිව්හාසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං… කායසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං… මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. යා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සො අහං, යො අහං සා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා’’ති. මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ‘‘යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චී’’ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති – ‘‘යා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සො අහං, යො අහං සා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා’’ති. මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා සඤ්ඤාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති.

කථං **සඤ්ඤාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො සඞ්ඛාරෙ…පෙ…. විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය සඤ්ඤාය සඤ්ඤාවා’’ති. සඤ්ඤාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො ඡායාසම්පන්නො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘අයං රුක්ඛො, අයං ඡායා. අඤ්ඤො රුක්ඛො, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුක්ඛො ඉමාය ඡායාය ඡායාවා’’ති. ඡායාවන්තං රුක්ඛං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය සඤ්ඤාය සඤ්ඤාවා’’ති. සඤ්ඤාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි.

අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං දුතියා සඤ්ඤාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං සඤ්ඤාවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති.

කථං **අත්තනි සඤ්ඤං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො සඞ්ඛාරෙ…පෙ…. විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි අයං සඤ්ඤා’’ති. අත්තනි සඤ්ඤං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි පුප්ඵං ගන්ධසම්පන්නං අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘ඉදං පුප්ඵං, අයං ගන්ධො. අඤ්ඤං පුප්ඵං, අඤ්ඤො ගන්ධො. සො ඛො පනායං ගන්ධො ඉමස්මිං පුප්ඵෙ’’ති. පුප්ඵස්මිං ගන්ධං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි අයං සඤ්ඤා’’ති. අත්තනි සඤ්ඤං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං තතියා සඤ්ඤාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං අත්තනි සඤ්ඤං සමනුපස්සති.

කථං **සඤ්ඤාය අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො සඞ්ඛාරෙ …පෙ…. විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය සඤ්ඤායා’’ති. සඤ්ඤාය අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි මණි කරණ්ඩකෙ පක්ඛිත්තො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘අයං මණි, අයං කරණ්ඩකො. අඤ්ඤො මණි, අඤ්ඤො කරණ්ඩකො. සො ඛො පනායං මණි ඉමස්මිං කරණ්ඩකෙ’’ති. කරණ්ඩකස්මිං මණිං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය සඤ්ඤායා’’ති. සඤ්ඤාය අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං චතුත්ථා සඤ්ඤාවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි න ච දිට්ඨියො. එවං සඤ්ඤාය අත්තානං සමනුපස්සති.

134. කථං **සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො චක්ඛුසම්ඵස්සජං චෙතනං සොතසම්ඵස්සජං චෙතනං ඝානසම්ඵස්සජං චෙතනං ජිව්හාසම්ඵස්සජං චෙතනං කායසම්ඵස්සජං චෙතනං මනොසම්ඵස්සජං චෙතනං අත්තතො සමනුපස්සති. ‘‘යා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා, සො අහං; යො අහං සා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා’’ති – මනොසම්ඵස්සජං චෙතනඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ‘‘යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චී’’ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො මනොසම්ඵස්සජං චෙතනං අත්තතො සමනුපස්සති. ‘‘යා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා සො අහං, යො අහං සා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා’’ති – මනොසම්ඵස්සජං චෙතනඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා සඞ්ඛාරවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති.

කථං **සඞ්ඛාරවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමෙහි සඞ්ඛාරෙහි සඞ්ඛාරවා’’ති. සඞ්ඛාරවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො ඡායාසම්පන්නො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘අයං රුක්ඛො, අයං ඡායා. අඤ්ඤො රුක්ඛො, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුක්ඛො ඉමාය ඡායාය ඡායාවා’’ති. ඡායාවන්තං රුක්ඛං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා. ඉමෙහි සඞ්ඛාරෙහි සඞ්ඛාරවා’’ති. සඞ්ඛාරවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං දුතියා සඞ්ඛාරවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං සඞ්ඛාරවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති.

කථං **අත්තනි සඞ්ඛාරෙ සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි ඉමෙ සඞ්ඛාරා’’ති. අත්තනි සඞ්ඛාරෙ සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි පුප්ඵං ගන්ධසම්පන්නං අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘ඉදං පුප්ඵං, අයං ගන්ධො; අඤ්ඤං පුප්ඵං, අඤ්ඤො ගන්ධො. සො ඛො පනායං ගන්ධො ඉමස්මිං පුප්ඵෙ’’ති. පුප්ඵස්මිං ගන්ධං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි ඉමෙ සඞ්ඛාරා’’ති. අත්තනි සඞ්ඛාරෙ සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං තතියා සඞ්ඛාරවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං අත්තනි සඞ්ඛාරෙ සමනුපස්සති.

කථං **සඞ්ඛාරෙසු අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං… රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමෙසු සඞ්ඛාරෙසූ’’ති. සඞ්ඛාරෙසු අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි මණි කරණ්ඩකෙ පක්ඛිත්තො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය –

''අයං මණි, අයං කරණ්ඩකො. අඤ්ඤො මණි, අඤ්ඤො කරණ්ඩකො. සො ඛො පනායං මණි ඉමස්මිං කරණ්ඩකෙ''ති. කරණ්ඩකස්මිං මණිං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං... රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමෙසු සඞ්ඛාරෙසූ''ති. සඞ්ඛාරෙසු අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං චතුත්ථා සඞ්ඛාරවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං සඞ්ඛාරෙසු අත්තානං සමනුපස්සති.

135. කථං **විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං... සොතවිඤ්ඤාණං... ඝානවිඤ්ඤාණං... ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං... මනොවිඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. ''යං මනොවිඤ්ඤාණං, සො අහං; යො අහං, තං මනොවිඤ්ඤාණ''න්ති – මනොවිඤ්ඤාණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ''යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චී''ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො මනොවිඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති . ''යං මනොවිඤ්ඤාණං, සො අහං; යො අහං තං මනොවිඤ්ඤාණ''න්ති – මනොවිඤ්ඤාණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා විඤ්ඤාණවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති.

කථං **විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාණවා''ති. විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො ඡායාසම්පන්නො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං රුක්ඛො, අයං ඡායා. අඤ්ඤො රුක්ඛො, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුක්ඛො ඉමාය ඡායාය ඡායාවා''ති. ඡායාවන්තං රුක්ඛං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාණවා''ති. විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං දුතියා විඤ්ඤාණවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති.

කථං **අත්තනි විඤ්ඤාණං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා . ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි ඉදං විඤ්ඤාණ''න්ති. අත්තනි විඤ්ඤාණං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි පුප්ඵං ගන්ධසම්පන්නං අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ''ඉදං පුප්ඵං, අයං ගන්ධො; අඤ්ඤං පුප්ඵං, අඤ්ඤො ගන්ධො. සො ඛො පනායං ගන්ධො ඉමස්මිං පුප්ඵෙ''ති. පුප්ඵස්මිං ගන්ධං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. ඉමස්මිඤ්ච පන අත්තනි ඉදං විඤ්ඤාණ''න්ති. අත්තනි විඤ්ඤාණං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං තතියා විඤ්ඤාණවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං අත්තනි විඤ්ඤාණං සමනුපස්සති.

කථං **විඤ්ඤාණස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමස්මිං විඤ්ඤාණෙ''ති. විඤ්ඤාණස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි මණි කරණ්ඩකෙ පක්ඛිත්තො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං මණි, අයං කරණ්ඩකො. අඤ්ඤො මණි, අඤ්ඤො කරණ්ඩකො. සො ඛො පනායං මණි ඉමස්මිං කරණ්ඩකෙ''ති. කරණ්ඩකස්මිං මණිං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො රූපං... වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ''අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමස්මිං විඤ්ඤාණෙ''ති. විඤ්ඤාණස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං චතුත්ථා විඤ්ඤාණවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං විඤ්ඤාණස්මිං අත්තානං සමනුපස්සති. අත්තානුදිට්ඨියා ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අත්තානුදිට්ඨිනිද්දෙසො දුතියො.

3. මිච්ඡාදිට්ඨිනිද්දෙසො

136. මිච්ඡාදිට්ඨියා කතමෙහි දසහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ''නත්ථි දින්න''න්ති – වත්ථු [වත්ථුං (ස්‍යා.) එවමුපරිපි]. එවංවාදො මිච්ඡාභිනිවෙසපරාමාසො [මිච්ඡාදිට්ඨාභිනිවෙසපරාමාසො (ස්‍යා.)] දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා මිච්ඡාවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. ''නත්ථි යිට්ඨ''න්ති – වත්ථු...පෙ.... ''නත්ථි හුත''න්ති

– වත්ථු… ‘‘නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො’’ති – වත්ථු… ‘‘නත්ථි අයං ලොකො’’ති – වත්ථු… ‘‘නත්ථි පරො ලොකො’’ති – වත්ථු… ‘‘නත්ථි මාතා’’ති – වත්ථු… ‘‘නත්ථි පිතා’’ති – වත්ථු… ‘‘නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති – වත්ථු… ‘‘නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා [සමග්ගතා (ක.)] සම්මාපටිපන්නා, යෙ ඉමඤ්ච ලොකං, පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී’’ති – වත්ථු. එවංවාදො මිච්ඡාභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං දසමා මිච්ඡාවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස ද්වෙව ගතියො…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. මිච්ඡාදිට්ඨියා ඉමෙහි දසහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

මිච්ඡාදිට්ඨිනිද්දෙසො තතියො.

4. සක්කායදිට්ඨිනිද්දෙසො

137. සක්කායදිට්ඨියා කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො, සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං.

කථං **රූපං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො පථවීකසිණං…පෙ…. ඔදාතකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති. ‘‘යං ඔදාතකසිණං, සො අහං; යො අහං, තං ඔදාතකසිණ’’න්ති – ඔදාතකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති . සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො…පෙ…. එවමෙවං ඉධෙකච්චො ඔදාතකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි…පෙ…. අයං පඨමා රූපවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. සක්කායදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති…පෙ…. සක්කායදිට්ඨියා ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සක්කායදිට්ඨිනිද්දෙසො චතුත්ථො.

5. සස්සතදිට්ඨිනිද්දෙසො

138. සක්කායවත්ථුකාය සස්සතදිට්ඨියා කතමෙහි පන්නරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං. වෙදනාවන්තං වා අත්තානං…පෙ…. සඤ්ඤාවන්තං වා අත්තානං… සඞ්ඛාරවන්තං වා අත්තානං… විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං.

කථං **රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අයං ඛො මෙ අත්තා. සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා රූපෙන රූපවා’’ති. රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො ඡායාසම්පන්නො අස්ස. තමෙනං පුරිසො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘අයං රුක්ඛො, අයං ඡායා; අඤ්ඤො රුක්ඛො, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුක්ඛො ඉමාය ඡායාය ඡායාවා’’ති. ඡායාවන්තං රුක්ඛං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො වෙදනං…පෙ…. අයං පඨමා සක්කායවත්ථුකා සස්සතදිට්ඨි. සස්සතදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති…පෙ…. සක්කායවත්ථුකාය සස්සතදිට්ඨියා ඉමෙහි පන්නරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සස්සතදිට්ඨිනිද්දෙසො පඤ්චමො.

6. උච්ඡෙදදිට්ඨිනිද්දෙසො

139. සක්කායවත්ථුකාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති, සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සති, සඞ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපස්සති, විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති.

කථං **රූපං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො පථවීකසිණං…පෙ…. ඔදාතකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති. ‘‘යං ඔදාතකසිණං, සො අහං ; යො අහං, තං ඔදාතකසිණ’’න්ති – ඔදාතකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො…පෙ…. අයං පඨමා සක්කායවත්ථුකා උච්ඡෙදදිට්ඨි. උච්ඡෙදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති…පෙ…. සක්කායවත්ථුකාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

උච්ඡෙදදිට්ඨිනිද්දෙසො ඡට්ඨො.

7. අන්තග්ගාහිකාදිට්ඨිනිද්දෙසො

140. අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ‘‘අන්තවා ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා… ‘‘අනන්තවා ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා… ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා… ‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා… ‘‘හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති…පෙ…. න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති… ‘‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති… ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතිහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති?

‘‘සස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති…පෙ…. ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ක] ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ලොකො චෙව සස්සතං චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි …පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ලොකො චෙව සස්සතා චාති…පෙ…. සඤ්ඤා ලොකො චෙව සස්සතා චාති…පෙ…. සඞ්ඛාරා ලොකො චෙව සස්සතා චාති…පෙ…. විඤ්ඤාණං ලොකො චෙව සස්සතඤ්චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඤ්චමී සස්සතො ලොකොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ඛ] ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ලොකො චෙව අසස්සතඤ්චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි…පෙ…. අයං පඨමා ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ලොකො චෙව අසස්සතා චාති…පෙ…. සඤ්ඤා ලොකො චෙව අසස්සතා චාති…පෙ…. සඞ්ඛාරා ලොකො චෙව අසස්සතා චාති…පෙ…. විඤ්ඤාණං ලොකො චෙව අසස්සතඤ්චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො . ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ග] ‘‘අන්තවා ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධෙකච්චො පරිත්තං ඔකාසං නීලකතො ඵරති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අන්තවා අයං ලොකො පරිවටුමො’’ති. අන්තසඤ්ඤී හොති. යං ඵරති, තං වත්ථු චෙව ලොකො ච. යෙන ඵරති, සො අත්තා චෙව ලොකො චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ‘‘අන්තවා ලොකො’’ති අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

ඉධෙකච්චො පරිත්තං ඔකාසං පීතකතො ඵරති… ලොහිතකතො ඵරති… ඔදාතකතො ඵරති… ඔභාසකතො ඵරති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අන්තවා අයං ලොකො පරිවටුමො’’ති. අන්තසඤ්ඤී හොති. යං ඵරති තං වත්ථු චෙව ලොකො ච. යෙන ඵරති සො අත්තා චෙව ලොකො චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි…පෙ…. අන්තවා ලොකොති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ඝ] ‘‘අනන්තවා ලොකො’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධෙකච්චො විපුලං ඔකාසං නීලකතො ඵරති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අනන්තවා අයං ලොකො අපරියන්තො’’ති. අනන්තසඤ්ඤී හොති. යං ඵරති තං වත්ථු චෙව ලොකො ච; යෙන ඵරති සො අත්තා චෙව ලොකො චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න

දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ''අනන්තවා ලොකො''ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

ඉධෙකච්චො විපුලං ඔකාසං පීතකතො ඵරති... ලොහිතකතො ඵරති... ඔදාතකතො ඵරති... ඔභාසකතො ඵරති. තස්ස එවං හොති – ''අනන්තවා අයං ලොකො අපරියන්තො''ති. අනන්තසඤ්ඤී හොති. යං ඵරති තං වත්ථු චෙව ලොකො ච; යෙන ඵරති සො අත්තා චෙව ලොකො චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි...පෙ.... අනන්තවා ලොකොති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ඩ] ''තං ජීවං තං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ජීවඤ්චෙව සරීරඤ්ච; යං ජීවං තං සරීරං, යං සරීරං තං ජීවන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ''තං ජීවං තං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ජීවා චෙව සරීරං ච... සඤ්ඤා ජීවා චෙව සරීරං ච... සඞ්ඛාරා ජීවා චෙව සරීරං ච... විඤ්ඤාණං ජීවඤ්චෙව සරීරඤ්ච; යං ජීවං තං සරීරං, යං සරීරං තං ජීවන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි...පෙ.... ''තං ජීවං තං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ච] ''අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං සරීරං, න ජීවං; ජීවං න සරීරං. අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ''අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා සරීරං, න ජීවං... සඤ්ඤා සරීරං, න ජීවං... සඞ්ඛාරා සරීරං, න ජීවං... විඤ්ඤාණං සරීරං, න ජීවං; ජීවං න සරීරං. අඤ්ඤං ජීවං, අඤ්ඤං සරීරන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි...පෙ.... අඤ්ඤං ජීවං, අඤ්ඤං සරීරන්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ඡ] ''හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතො කායස්ස භෙදා හොතිපි තිට්ඨතිපි උප්පජ්ජතිපි නිබ්බත්තතිපීති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ''හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මා...පෙ.... සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මා... සඞ්ඛාරා ඉධෙව මරණධම්මා... විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතො කායස්ස භෙදා හොතිපි තිට්ඨතිපි උප්පජ්ජතිපි නිබ්බත්තතිපීති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි...පෙ.... ''හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ජ] ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතොපි කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති; න හොති තථාගතො පරං මරණාති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි...පෙ.... ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මා...පෙ.... සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මා... සඞ්ඛාරා ඉධෙව මරණධම්මා... විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතොපි කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති. ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි...පෙ.... ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ඣ] ''හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතො කායස්ස භෙදා හොති ච න ච හොතීති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න

දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ‘‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මා…පෙ…. සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මා… සඞ්ඛාරා ඉධෙව මරණධම්මා… විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතො කායස්ස භෙදා හොති ච න ච හොතීති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි…පෙ…. ‘‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

[ඤ] ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? රූපං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතො කායස්ස භෙදා පරං මරණා නෙව හොති න න හොතීති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මා…පෙ…. සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මා… සඞ්ඛාරා ඉධෙව මරණධම්මා… විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං. තථාගතො කායස්ස භෙදා පරං මරණා නෙව හොති න න හොතීති – අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. තාය දිට්ඨියා සො අන්තො ගහිතොති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඤ්චමී ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි. අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති. අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අන්තග්ගාහිකාදිට්ඨිනිද්දෙසො සත්තමො.

8. පුබ්බන්තානුදිට්ඨිනිද්දෙසො

141. පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා කතමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? චත්තාරො සස්සතවාදා, චත්තාරො එකච්චසස්සතිකා, චත්තාරො අන්තානන්තිකා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා – පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

පුබ්බන්තානුදිට්ඨිනිද්දෙසො අට්ඨමො.

9. අපරන්තානුදිට්ඨිනිද්දෙසො

142. අපරන්තානුදිට්ඨියා කතමෙහි චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා , සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා – අපරන්තානුදිට්ඨියා ඉමෙහි චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අපරන්තානුදිට්ඨිනිද්දෙසො නවමො.

10-12. සඤ්ඤොජනිකාදිදිට්ඨිනිද්දෙසො

143. සඤ්ඤොජනිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං…පෙ…. දිට්ඨාභිනිවෙසො දිට්ඨිපරාමාසො – සඤ්ඤොජනිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

144. ‘‘අහ’’න්ති – මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා කතමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? චක්ඛු අහන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො. අහන්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ‘‘අහ’’න්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

සොතං අහන්ති…පෙ…. ඝානං අහන්ති…පෙ…. ජිව්හා අහන්ති…පෙ…. කායො අහන්ති…පෙ…. මනො අහන්ති…පෙ…. රූපා අහන්ති…පෙ…. ධම්මා අහන්ති… චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අහන්ති…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං අහන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො. අහන්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං අට්ඨාරසමී ‘‘අහ’’න්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි

මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. ‘‘අහ’’න්ති – මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

145. ‘‘මම’’න්ති – මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා කතමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? චක්ඛු මමන්ති – අභිනිවෙසපරාමාසො. මමන්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ‘‘මම’’න්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි… පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

සොතං මමන්ති…පෙ…. ඝානං මමන්ති…පෙ…. ජිව්හා මමන්ති…පෙ…. කායො මමන්ති…පෙ…. මනො මමන්ති…පෙ…. රූපා මමන්ති…පෙ…. ධම්මා මමන්ති…පෙ…. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මමන්ති…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං මමන්ති අභිනිවෙසපරාමාසො. මමන්ති මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං අට්ඨාරසමී ‘‘මම’’න්ති – මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි. මානවිනිබන්ධා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. ‘‘මම’’න්ති – මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සඤ්ඤොජනිකාදිදිට්ඨිනිද්දෙසො ද්වාදසමො.

13. අත්තවාදපටිසංයුත්තදිට්ඨිනිද්දෙසො

146. අත්තවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං…පෙ…..

කථං **රූපං අත්තතො සමනුපස්සති?** ඉධෙකච්චො පථවීකසිණං…පෙ…. ඔදාතකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති. ‘‘යං ඔදාතකසිණං, සො අහං; යො අහං, තං ඔදාතකසිණ’’න්ති – ඔදාතකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො ‘‘යා අච්චි, සො වණ්ණො; යො වණ්ණො, සා අච්චී’’ති – අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එවමෙවං ඉධෙකච්චො ඔදාතකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති…පෙ…. අයං පඨමා රූපවත්ථුකා අත්තවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි. අත්තවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති…පෙ…. අත්තවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අත්තවාදපටිසංයුත්තදිට්ඨිනිද්දෙසො තෙරසමො.

14. ලොකවාදපටිසංයුත්තදිට්ඨිනිද්දෙසො

147. ලොකවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා කතමෙහි අට්ඨහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති? සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති – අභිනිවෙසපරාමාසො ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා, දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං පඨමා ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි. ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි…පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො.

අසස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති…පෙ…. සස්සතො ච අසස්සතො ච අත්තා ච ලොකො චාති…පෙ…. නෙව සස්සතො නාසස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති… අන්තවා අත්තා ච ලොකො චාති… අනන්තවා අත්තා ච ලොකො චාති… අන්තවා ච අනන්තවා ච අත්තා ච ලොකො චාති… නෙව අන්තවා න අනන්තවා අත්තා ච ලොකො චාති අභිනිවෙසපරාමාසො ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වත්ථු, වත්ථු න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වත්ථු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වත්ථු – අයං අට්ඨමී ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි. ලොකවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි …පෙ…. ඉමානි සඤ්ඤොජනානි, න ච දිට්ඨියො. ලොකවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා ඉමෙහි අට්ඨහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

ලොකවාදපටිසංයුත්තදිට්ඨිනිද්දෙසො චුද්දසමො.

15-16. භව-විභවදිට්ඨිනිද්දෙසො

148. ඔලීයනාභිනිවෙසො භවදිට්ඨි. අතිධාවනාභිනිවෙසො විභවදිට්ඨි. අස්සාදදිට්ඨියා පඤ්චතිංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො කති භවදිට්ඨියො, කති විභවදිට්ඨියො? අත්තානුදිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො කති

භවදිට්ඨියො කති විභවදිට්ඨියො...පෙ.... ලොකවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා අට්ඨහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො කති භවදිට්ඨියො කති විභවදිට්ඨියො?

අස්සාදදිට්ඨියා පඤ්චතිංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො. අත්තානුදිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො පන්නරස භවදිට්ඨියො, පඤ්ච විභවදිට්ඨියො. මිච්ඡාදිට්ඨියා දසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා විභවදිට්ඨියො. සක්කායදිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො පන්නරස භවදිට්ඨියො, පඤ්ච විභවදිට්ඨියො. සක්කායවත්ථුකාය සස්සතදිට්ඨියා පන්නරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා භවදිට්ඨියො. සක්කායවත්ථුකාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා විභවදිට්ඨියො.

''සස්සතො ලොකො''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා භවදිට්ඨියො. ''අසස්සතො ලොකො''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා විභවදිට්ඨියො . ''අන්තවා ලොකො''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො. ''අනන්තවා ලොකො''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො. ''තං ජීවං තං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා විභවදිට්ඨියො. ''අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර''න්ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා භවදිට්ඨියො. ''හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා භවදිට්ඨියො. ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා විභවදිට්ඨියො. ''හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො ''නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති – අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චහාකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො.

පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො. අපරන්තානුදිට්ඨියා චතුචත්තාරීසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො. සඤ්ඤොජනිකාය දිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො. අහන්ති – මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා විභවදිට්ඨියො. මමන්ති – මානවිනිබන්ධාය දිට්ඨියා අට්ඨාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව තා භවදිට්ඨියො. අත්තවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා වීසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො පන්නරස භවදිට්ඨියො, පඤ්ච විභවදිට්ඨියො. ලොකවාදපටිසංයුත්තාය දිට්ඨියා අට්ඨහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා භවදිට්ඨියො, සියා විභවදිට්ඨියො.

සබ්බාව තා දිට්ඨියො අස්සාදදිට්ඨියො. සබ්බාව තා දිට්ඨියො අත්තානුදිට්ඨියො. සබ්බාව තා දිට්ඨියො මිච්ඡාදිට්ඨියො. සබ්බාව තා දිට්ඨියො සක්කායදිට්ඨියො. සබ්බාව තා දිට්ඨියො අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨියො. සබ්බාව තා දිට්ඨියො සඤ්ඤොජනිකා දිට්ඨියො. සබ්බාව තා දිට්ඨියො අත්තවාදපටිසංයුත්තා දිට්ඨියො.

> භවඤ්ච දිට්ඨිං විභවඤ්ච දිට්ඨිං, එතං ද්වයං තක්කිකා නිස්සිතාසෙ;
> තෙසං නිරොධම්හි න හත්ථි ඤාණං, යත්ථායං ලොකො විපරීතසඤ්ඤීති.

149. ''ද්වීහි, භික්ඛවෙ, දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතා දෙවමනුස්සා ඔලීයන්ති [ඔලියන්ති (ස්‍යා. ක.) ඉතිවු. 49 පස්සිතබ්බා] එකෙ, අතිධාවන්ති එකෙ; චක්ඛුමන්තො ච පස්සන්ති. කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, ඔලීයන්ති එකෙ? භවාරාමා, භික්ඛවෙ, දෙවමනුස්සා භවරතා භවසම්මුදිතා. තෙසං භවනිරොධාය ධම්මෙ දෙසියමානෙ චිත්තං න පක්ඛන්දති න පසීදති න සන්තිට්ඨති නාධිමුච්චති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, ඔලීයන්ති එකෙ.

''කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, අතිධාවන්ති එකෙ? භවෙනෙව ඛො පනෙකෙ අට්ටීයමානා [අට්ටියමානා (ස්‍යා. ක.) ඉතිවු. 49 පස්සිතබ්බා] හරායමානා ජිගුච්ඡමානා විභවං අභිනන්දන්ති – ''යතො කිර, භො, අයං අත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එතං සන්තං එතං පණීතං එතං යාථාවන්ති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, අතිධාවන්ති එකෙ.

''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, චක්ඛුමන්තො ච පස්සන්ති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භූතං භූතතො පස්සති. භූතං භූතතො දිස්වා භූතස්ස නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො හොති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, චක්ඛුමන්තො ච පස්සන්ති.

> ''යො [අයං ගාථා ඉතිවු. 49 දිස්සති] භූතං භූතතො දිස්වා, භූතස්ස ච අතික්කමං;
> යථාභූතෙධිමුච්චති, භවතණ්හා පරික්ඛයා.
>
> ''ස වෙ භූතපරිඤ්ඤාතො, වීතතණ්හො භවාභවෙ;
> භූතස්ස විභවා භික්ඛු, නාගච්ඡති පුනබ්භව''න්ති.

150. තයො පුග්ගලා විපන්නදිට්ඨී, තයො පුග්ගලා සම්පන්නදිට්ඨී. කතමෙ තයො පුග්ගලා විපන්නදිට්ඨී? තිත්ථියො ච, තිත්ථියසාවකො ච, යො ච මිච්ඡාදිට්ඨිකො – ඉමෙ තයො පුග්ගලා විපන්නදිට්ඨී.

කතමෙ තයො පුග්ගලා සම්පන්නදිට්ඨී? තථාගතො ච, තථාගතසාවකො ච, යො ච සම්මාදිට්ඨිකො – ඉමෙ තයො පුග්ගලා සම්පන්නදිට්ඨී.

“කොධනො උපනාහී ච, පාපමක්ඛී ච යො නරො;
විපන්නදිට්ඨී මායාවී, තං ජඤ්ඤා වසලො ඉති” [ඉමෙ (ස්‍යා.) සු. නි. 116 පස්සිතබ්බා].

අක්කොධනො අනුපනාහී, විසුද්ධො [අමක්ඛී (ස්‍යා.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] සුද්ධතං ගතො;
සම්පන්නදිට්ඨී මෙධාවී, තං ජඤ්ඤා අරියො ඉතීති.

තිස්සො විපන්නදිට්ඨියො, තිස්සො සම්පන්නදිට්ඨියො. කතමා තිස්සො විපන්නදිට්ඨියො? එතං මමාති – විපන්නදිට්ඨි. එසොහමස්මීති – විපන්නදිට්ඨි. එසො මෙ අත්තාති – විපන්නදිට්ඨි. ඉමා තිස්සො විපන්නදිට්ඨියො.

කතමා තිස්සො සම්පන්නදිට්ඨියො? නෙතං මමාති – සම්පන්නදිට්ඨි. නෙසොහමස්මීති – සම්පන්නදිට්ඨි. න මෙසො අත්තාති – සම්පන්නදිට්ඨි. ඉමා තිස්සො සම්පන්නදිට්ඨියො.

එතං මමාති – කා දිට්ඨි, කති දිට්ඨියො, කතමන්තානුග්ගහිතා තා දිට්ඨියො? **එසොහමස්මීති** – කා දිට්ඨි, කති දිට්ඨියො, කතමන්තානුග්ගහිතා තා දිට්ඨියො? **එසො මෙ අත්තාති** – කා දිට්ඨි, කති දිට්ඨියො, කතමන්තානුග්ගහිතා තා දිට්ඨියො?

එතං මමාති – පුබ්බන්තානුදිට්ඨි. අට්ඨාරස දිට්ඨියො. පුබ්බන්තානුග්ගහිතා තා දිට්ඨියො. **එසොහමස්මීති** – අපරන්තානුදිට්ඨි. චතුචත්තාරීසං දිට්ඨියො. අපරන්තානුග්ගහිතා තා දිට්ඨියො. **එසො මෙ අත්තාති** – වීසතිවත්ථුකා අත්තානුදිට්ඨි. වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. සක්කායදිට්ඨිප්පමුඛානි [සක්කායදිට්ඨිප්පමුඛෙන (ස්‍යා.)] ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි. පුබ්බන්තාපරන්තානුග්ගහිතා තා දිට්ඨියො.

151. “යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, මයි නිට්ඨං ගතා, සබ්බෙ තෙ දිට්ඨිසම්පන්නා. තෙසං දිට්ඨිසම්පන්නානං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා, පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා. කතමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා? සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස, කොලංකොලස්ස, එකබීජිස්ස, සකදාගාමිස්ස, යො ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරහා – ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා.

“කතමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා? අන්තරාපරිනිබ්බායිස්ස, උපහච්චපරිනිබ්බායිස්ස, අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිස්ස, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිස්ස, උද්ධංසොතස්ස, අකනිට්ඨගාමිනො – ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා.

“යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, මයි නිට්ඨං ගතා, සබ්බෙ තෙ දිට්ඨිසම්පන්නා. තෙසං දිට්ඨිසම්පන්නානං ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා, ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා.

“යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, මයි අවෙච්චප්පසන්නා, සබ්බෙ තෙ සොතාපන්නා. තෙසං සොතාපන්නානං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා, පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා. කතමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා? සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස , කොලංකොලස්ස, එකබීජිස්ස, සකදාගාමිස්ස, යො ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරහා – ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා.

“කතමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා? අන්තරාපරිනිබ්බායිස්ස, උපහච්චපරිනිබ්බායිස්ස, අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිස්ස, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිස්ස, උද්ධංසොතස්ස, අකනිට්ඨගාමිනො – ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා.

“යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, මයි අවෙච්චප්පසන්නා, සබ්බෙ තෙ සොතාපන්නා. තෙසං සොතාපන්නානං ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා. ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨාති”.

භවවිභවදිට්ඨිනිද්දෙසො සොළසමො.

දිට්ඨිකථා නිට්ඨිතා.

3. ආනාපානස්සතිකථා

1. ගණනවාර

152. සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං [ආනාපානසතිසමාධිං (සී. අට්ඨ.)] භාවයතො සමාධිකානි ද්වෙ ඤාණසතානි උප්පජ්ජන්ති – අට්ඨ පරිපන්ථෙ [පරිබන්ධෙ (ක.)] ඤාණානි, අට්ඨ ච උපකාරෙ ඤාණානි, අට්ඨාරස

උපක්කිලෙසෙ ඤාණානි, තෙරස වොදානෙ ඤාණානි, බාත්තිංස සතොකාරිස්ස [සතොකාරීසු (ස්‍යා.)] ඤාණානි, චතුවීසති සමාධිවසෙන ඤාණානි, ද්වෙසත්තති විපස්සනාවසෙන ඤාණානි, අට්ඨ නිබ්බිදාඤාණානි, අට්ඨ නිබ්බිදානුලොමඤාණානි, අට්ඨ නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණානි, එකවීසති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණානි.

කතමානි අට්ඨ පරිපන්ථෙ ඤාණානි, අට්ඨ ච උපකාරෙ ඤාණානි? කාමච්ඡන්දො සමාධිස්ස පරිපන්ථො, නෙක්ඛම්මං සමාධිස්ස උපකාරං. බ්‍යාපාදො සමාධිස්ස පරිපන්ථො, අබ්‍යාපාදො සමාධිස්ස උපකාරං. ථිනමිද්ධං සමාධිස්ස පරිපන්ථො, ආලොකසඤ්ඤා සමාධිස්ස උපකාරං. උද්ධච්චං සමාධිස්ස පරිපන්ථො, අවික්ඛෙපො සමාධිස්ස උපකාරං. විචිකිච්ඡා සමාධිස්ස පරිපන්ථො, ධම්මවවත්ථානං සමාධිස්ස උපකාරං. අවිජ්ජා සමාධිස්ස පරිපන්ථො, ඤාණං සමාධිස්ස උපකාරං. අරති සමාධිස්ස පරිපන්ථො, පාමොජ්ජං සමාධිස්ස උපකාරං. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා සමාධිස්ස පරිපන්ථා, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා සමාධිස්ස උපකාරා. ඉමානි අට්ඨ පරිපන්ථෙ ඤාණානි, අට්ඨ ච උපකාරෙ ඤාණානි.

ගණනවාරො පඨමො.

2. සොළසඤාණනිද්දෙසො

153. ඉමෙහි සොළසහි ආකාරෙහි උදුචිත්තං චිත්තං සමුදුචිතං චිත්තං එකත්තෙ සන්තිට්ඨති, නීවරණෙහි විසුජ්ඣති. කතමෙ තෙ එකත්තා? නෙක්ඛම්මං එකත්තං, අබ්‍යාපාදො එකත්තං, ආලොකසඤ්ඤා එකත්තං, අවික්ඛෙපො එකත්තං, ධම්මවවත්ථානං එකත්තං, ඤාණං එකත්තං, පාමොජ්ජං එකත්තං, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා එකත්තා.

නීවරණාති, කතමෙ තෙ නීවරණා? කාමච්ඡන්දො නීවරණං, බ්‍යාපාදො නීවරණං, ථිනමිද්ධං නීවරණං, උද්ධච්චකුක්කුච්චං නීවරණං, විචිකිච්ඡා නීවරණං, අවිජ්ජා නීවරණං, අරති නීවරණං, සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා නීවරණා.

නීවරණාති, කෙනට්ඨෙන නීවරණා? නියානාවරණට්ඨෙන නීවරණා. කතමෙ තෙ නියානා? නෙක්ඛම්මං අරියානං නියානං. තෙන ච නෙක්ඛම්මෙන අරියා නියන්ති. කාමච්ඡන්දො නියානාවරණං. තෙන ච කාමච්ඡන්දෙන නිවුතත්තා නෙක්ඛම්මං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – කාමච්ඡන්දො නියානාවරණං. අබ්‍යාපාදො අරියානං නියානං. තෙන ච අබ්‍යාපාදෙන අරියා නියන්ති. බ්‍යාපාදො නියානාවරණං. තෙන ච බ්‍යාපාදෙන නිවුතත්තා අබ්‍යාපාදං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – බ්‍යාපාදො නියානාවරණං. ආලොකසඤ්ඤා අරියානං නියානං. තාය ච ආලොකසඤ්ඤාය අරියා නියන්ති . ථිනමිද්ධං නියානාවරණං. තෙන ච ථිනමිද්ධෙන නිවුතත්තා ආලොකසඤ්ඤං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – ථිනමිද්ධං නියානාවරණං. අවික්ඛෙපො අරියානං නියානං. තෙන ච අවික්ඛෙපෙන අරියා නියන්ති. උද්ධච්චං නියානාවරණං . තෙන ච උද්ධච්චෙන නිවුතත්තා අවික්ඛෙපං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – උද්ධච්චං නියානාවරණං. ධම්මවවත්ථානං අරියානං නියානං. තෙන ච ධම්මවවත්ථානෙන අරියා නියන්ති. විචිකිච්ඡා නියානාවරණං. තාය ච විචිකිච්ඡාය නිවුතත්තා ධම්මවවත්ථානං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – විචිකිච්ඡා නියානාවරණං. ඤාණං අරියානං නියානං. තෙන ච ඤාණෙන අරියා නියන්ති. අවිජ්ජා නියානාවරණං. තාය ච අවිජ්ජාය නිවුතත්තා ඤාණං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – අවිජ්ජා නියානාවරණං. පාමොජ්ජං අරියානං නියානං. තෙන ච පාමොජ්ජෙන අරියා නියන්ති. අරති නියානාවරණං. තාය ච අරතියා නිවුතත්තා පාමොජ්ජං අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – අරති නියානාවරණං. සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා අරියානං නියානං. තෙහි ච කුසලෙහි ධම්මෙහි අරියා නියන්ති. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා නියානාවරණා. තෙහි ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි නිවුතත්තා කුසලෙ ධම්මෙ අරියානං නියානං නප්පජානාතීති – සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා නියානාවරණා. ඉමෙහි ච පන නීවරණෙහි විසුද්ධචිත්තස්ස සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං භාවයතො ඛණිකසමොධානා.

සොළසඤාණනිද්දෙසො දුතියො.

3. උපක්කිලෙසඤාණනිද්දෙසො

පඨමච්ඡක්කං

154. ඉමෙහි ච පන නීවරණෙහි විසුද්ධචිත්තස්ස සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං භාවයතො ඛණිකසමොධානා කතමෙ අට්ඨාරස උපක්කිලෙසා උප්පජ්ජන්ති? අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තවික්ඛෙපගතං චිත්තං සමාධිස්ස පරිපන්ථො. පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධාවික්ඛෙපගතං චිත්තං සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අස්සාසපටිකඞ්ඛනා නිකන්ති තණ්හාචරියා සමාධිස්ස පරිපන්ථො. පස්සාසපටිකඞ්ඛනා නිකන්ති තණ්හාචරියා සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අස්සාසෙනාභිතුන්නස්ස පස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා සමාධිස්ස පරිපන්ථො. පස්සාසෙනාභිතුන්නස්ස අස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා සමාධිස්ස පරිපන්ථො.

අනුගච්ඡනා ච අස්සාසං, පස්සාසං අනුගච්ඡනා;
සති අජ්ඣත්තවික්ඛෙපා, කඞ්ඛනා බහිද්ධාවික්ඛෙපපත්ථනා [වික්ඛෙපපත්ථනා (සයා.)].

අස්සාසෙනාභිතුන්නස්ස, පස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා;
පස්සාසෙනාභිතුන්නස්ස, අස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා.

ඡ එතෙ උපක්කිලෙසා, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස;
යෙහි වික්ඛිප්පමානස්ස [විකම්පමානස්ස (සයා.)], නො ච චිත්තං විමුච්චති;
විමොක්ඛං අප්පජානන්තා, තෙ හොන්ති පරපත්තියාති.

දුතියඡක්කං

155. නිමිත්තං ආවජ්ජතො අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පති – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අස්සාසං ආවජ්ජතො නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පති – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. නිමිත්තං ආවජ්ජතො පස්සාසෙ චිත්තං විකම්පති – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. පස්සාසං ආවජ්ජතො නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පති – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අස්සාසං ආවජ්ජතො පස්සාසෙ චිත්තං විකම්පති – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. පස්සාසං ආවජ්ජතො අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පති – සමාධිස්ස පරිපන්ථො.

නිමිත්තං ආවජ්ජමානස්ස, අස්සාසෙ වික්ඛිපතෙ මනො;
අස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස, නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පති.

නිමිත්තං ආවජ්ජමානස්ස, පස්සාසෙ වික්ඛිපතෙ මනො;
පස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස, නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පති.

අස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස, පස්සාසෙ වික්ඛිපතෙ මනො;
පස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස, අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පති.

ඡ එතෙ උපක්කිලෙසා, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස;
යෙහි වික්ඛිප්පමානස්ස, නො ච චිත්තං විමුච්චති;
විමොක්ඛං අප්පජානන්තා, තෙ හොන්ති පරපත්තියාති.

තතියඡක්කං

156. අතීතානුධාවනං චිත්තං වික්ඛෙපානුපතිතං – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අනාගතපටිකඞ්ඛනං චිත්තං විකම්පිතං – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. ලීනං චිත්තං කොසජ්ජානුපතිතං – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අතිපග්ගහිතං චිත්තං උද්ධච්චානුපතිතං – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අභිනතං චිත්තං රාගානුපතිතං – සමාධිස්ස පරිපන්ථො. අපනතං චිත්තං බ්‍යාපාදානුපතිතං – සමාධිස්ස පරිපන්ථො.

අතීතානුධාවනං චිත්තං, අනාගතපටිකඞ්ඛනං ලීනං;
අතිපග්ගහිතං අභිනතං, අපනතං චිත්තං න සමාධියති.

ඡ එතෙ උපක්කිලෙසා, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස;
යෙහි උපක්කිලිට්ඨසඞ්කප්පො, අධිචිත්තං නප්පජානාතීති.

157. අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධාවික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අස්සාසපටිකඞ්ඛනාය නිකන්තියා තණ්හාචරියාය කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. පස්සාසපටිකඞ්ඛනාය නිකන්තියා තණ්හාචරියාය කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අස්සාසෙනාභිතුන්නස්ස පස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. පස්සාසෙනාභිතුන්නස්ස අස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. නිමිත්තං ආවජ්ජතො අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අස්සාසං ආවජ්ජතො නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. නිමිත්තං ආවජ්ජතො පස්සාසෙ චිත්තං විකම්පිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. පස්සාසං ආවජ්ජතො නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අස්සාසං ආවජ්ජතො පස්සාසෙ චිත්තං විකම්පිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. පස්සාසං ආවජ්ජතො අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පිතත්තා කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අතීතානුධාවනෙන චිත්තෙන වික්ඛෙපානුපතිතෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච.

අනාගතපටිකඞ්ඛනෙන චිත්තෙන විකම්පිතෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. ලීනෙන චිත්තෙන කොසජ්ජානුපතිතෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අතිපග්ගහිතෙන චිත්තෙන උද්ධච්චානුපතිතෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අභිනතෙන චිත්තෙන රාගානුපතිතෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. අපනතෙන චිත්තෙන බ්‍යාපාදානුපතිතෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච.

ආනාපානස්සති යස්ස, පරිපුණ්ණා අභාවිතා;
කායොපි ඉඤ්ජිතො හොති, චිත්තම්පි හොති ඉඤ්ජිතං;
කායොපි ඵන්දිතො හොති, චිත්තම්පි හොති ඵන්දිතං.

ආනාපානස්සති යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
කායොපි අනිඤ්ජිතො හොති, චිත්තම්පි හොති අනිඤ්ජිතං;
කායොපි අඵන්දිතො හොති, චිත්තම්පි හොති අඵන්දිතන්ති.

ඉමෙහි ච පන නීවරණෙහි විසුද්ධචිත්තස්ස සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං භාවයතො ඛණිකසමොධානා ඉමෙ අට්ඨාරස උපක්කිලෙසා උප්පජ්ජන්ති.

උපක්කිලෙසඤාණනිද්දෙසො තතියො.

4. වොදානඤාණනිද්දෙසො

158. කතමානි තෙරස වොදානෙ ඤාණානි? අතීතානුධාවනං චිත්තං වික්ඛෙපානුපතිතං; තං විවජ්ජයිත්වා එකට්ඨානෙ සමාදහති – එවම්පි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති. අනාගතපටිකඞ්ඛනං චිත්තං විකම්පිතං ; තං විවජ්ජයිත්වා තත්ථෙව අධිමොචෙති – එවම්පි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති. ලීනං චිත්තං කොසජ්ජානුපතිතං; තං පග්ගණ්හිත්වා කොසජ්ජං පජහති – එවම්පි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති. අතිපග්ගහිතං චිත්තං උද්ධච්චානුපතිතං; තං විනිග්ගණ්හිත්වා උද්ධච්චං පජහති – එවම්පි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති. අභිනතං චිත්තං රාගානුපතිතං; තං සම්පජානො හුත්වා රාගං පජහති – එවම්පි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති. අපනතං චිත්තං බ්‍යාපාදානුපතිතං; තං සම්පජානො හුත්වා බ්‍යාපාදං පජහති – එවම්පි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති. ඉමෙහි ඡහි ඨානෙහි පරිසුද්ධං චිත්තං පරියොදාතං එකත්තගතං හොති.

කතමෙ තෙ එකත්තා? දානවොසග්ගුපට්ඨානෙකත්තං, සමථනිමිත්තුපට්ඨානෙකත්තං, වයලක්ඛණූපට්ඨානෙකත්තං, නිරොධූපට්ඨානෙකත්තං. දානවොසග්ගුපට්ඨානෙකත්තං චාගාධිමුත්තානං, සමථනිමිත්තුපට්ඨානෙකත්තඤ්ච අධිචිත්තමනුයුත්තානං, වයලක්ඛණූපට්ඨානෙකත්තඤ්ච විපස්සකානං, නිරොධූපට්ඨානෙකත්තඤ්ච අරියපුග්ගලානං – ඉමෙහි චතූහි ඨානෙහි එකත්තගතං චිත්තං පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දඤ්චෙව හොති, උපෙක්ඛානුබ්‍රූහිතඤ්ච, ඤාණෙන ච සම්පහංසිතං.

පඨමස්ස ඣානස්ස කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං? පඨමස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ, සම්පහංසනා පරියොසානං. පඨමස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි. ආදිස්ස කති ලක්ඛණානි? ආදිස්ස තීණි ලක්ඛණානි. යො තස්ස පරිපන්ථො තතො චිත්තං විසුජ්ඣති, විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. යඤ්ච පරිපන්ථතො චිත්තං විසුජ්ඣති, යඤ්ච විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, යඤ්ච පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. පඨමස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි. ආදිස්ස ඉමානි තීණි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති – ‘‘පඨමං ඣානං ආදිකල්‍යාණඤ්චෙව හොති ලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච’’.

පඨමස්ස ඣානස්ස උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ. මජ්ඣස්ස කති ලක්ඛණානි? මජ්ඣස්ස තීණි ලක්ඛණානි. විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. යඤ්ච විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති – පඨමස්ස ඣානස්ස උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ. මජ්ඣස්ස ඉමානි තීණි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති – ‘‘පඨමං ඣානං මජ්ඣෙකල්‍යාණඤ්චෙව හොති ලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච’’.

පඨමස්ස ඣානස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං. පරියොසානස්ස කති ලක්ඛණානි? පරියොසානස්ස චත්තාරි ලක්ඛණානි. තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන සම්පහංසනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ආසෙවනට්ඨෙන සම්පහංසනා. පඨමස්ස ඣානස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං. පරියොසානස්ස ඉමානි චත්තාරි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති – ‘‘පඨමං ඣානං පරියොසානකල්‍යාණඤ්චෙව හොති ලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච’’. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නං විතක්කසම්පන්නඤ්චෙව හොති විචාරසම්පන්නඤ්ච පීතිසම්පන්නඤ්ච සුඛසම්පන්නඤ්ච චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච වීරියසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

දුතියස්ස ඣානස්ස කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං? දුතියස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ, සම්පහංසනා පරියොසානං…පෙ…. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නං පීතිසම්පන්නඤ්චෙව හොති සුඛසම්පන්නඤ්ච චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච වීරියසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

තතියස්ස ඣානස්ස කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං…පෙ…. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නං සුඛසම්පන්නඤ්චෙව හොති චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච වීරියසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

චතුත්ථස්ස ඣානස්ස කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං…පෙ…. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච උපෙක්ඛාසම්පන්නඤ්චෙව හොති චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච වීරියසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා…පෙ…. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං…පෙ…. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නං උපෙක්ඛාසම්පන්නඤ්චෙව හොති චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නං ච…පෙ…. පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

අනිච්චානුපස්සනාය කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං…පෙ…. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නං විතක්කසම්පන්නඤ්චෙව හොති විචාරසම්පන්නඤ්ච පීතිසම්පන්නඤ්ච සුඛසම්පන්නඤ්ච චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච වීරියසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච. දුක්ඛානුපස්සනාය…පෙ…. අනත්තානුපස්සනාය… නිබ්බිදානුපස්සනාය… විරාගානුපස්සනාය… නිරොධානුපස්සනාය… පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය… ඛයානුපස්සනාය… වයානුපස්සනාය… විපරිණාමානුපස්සනාය… අනිමිත්තානුපස්සනාය… අප්පණිහිතානුපස්සනාය… සුඤ්ඤතානුපස්සනාය… අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය… යථාභූතඤාණදස්සනාය… ආදීනවානුපස්සනාය… පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය… විවට්ටනානුපස්සනාය… පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

සොතාපත්තිමග්ගස්ස…පෙ…. සකදාගාමිමග්ගස්ස… අනාගාමිමග්ගස්ස… අරහත්තමග්ගස්ස කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං? අරහත්තමග්ගස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ, සම්පහංසනා පරියොසානං. අරහත්තමග්ගස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි. ආදිස්ස කති ලක්ඛණානි? ආදිස්ස තීණි ලක්ඛණානි. යො තස්ස පරිපන්ථො තතො චිත්තං විසුජ්ඣති, විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති . යඤ්ච පරිපන්ථතො චිත්තං විසුජ්ඣති, යඤ්ච විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, යඤ්ච පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති – අරහත්තමග්ගස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි. ආදිස්ස ඉමානි තීණි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති – ‘‘අරහත්තමග්ගො ආදිකල්‍යාණො චෙව හොති ලක්ඛණසම්පන්නො ච’’.

අරහත්තමග්ගස්ස උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ. මජ්ඣස්ස කති ලක්ඛණානි? මජ්ඣස්ස තීණි ලක්ඛණානි. විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. යඤ්ච විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. තෙන වුච්චති – ‘‘අරහත්තමග්ගො මජ්ඣෙකල්‍යාණො චෙව හොති ලක්ඛණසම්පන්නො ච’’.

අරහත්තමග්ගස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං. පරියොසානස්ස කති ලක්ඛණානි? පරියොසානස්ස චත්තාරි ලක්ඛණානි. තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන සම්පහංසනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ආසෙවනට්ඨෙන සම්පහංසනා. අරහත්තමග්ගස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං. පරියොසානස්ස ඉමානි චත්තාරි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති – ‘‘අරහත්තමග්ගො පරියොසානකල්‍යාණො චෙව හොති ලක්ඛණසම්පන්නො ච’’. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්‍යාණකං දසලක්ඛණසම්පන්නං විතක්කසම්පන්නඤ්චෙව හොති විචාරසම්පන්නඤ්ච පීතිසම්පන්නඤ්ච සුඛසම්පන්නඤ්ච චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච වීරියසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච .

159. නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
අජානතො ච තයො ධම්මෙ, භාවනා නුපලබ්භති.

නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
ජානතො ච තයො ධම්මෙ, භාවනා උපලබ්භතීති.

කථං ඉමෙ තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස ආරම්මණා න හොන්ති, න චිමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, න ච චිත්තං වික්ඛෙපං ගච්ඡති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති? සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො සමෙ භූමිභාගෙ නික්ඛිත්තො. තමෙනං පුරිසො කකචෙන ඡින්දෙය්‍ය. රුක්ඛෙ ඵුට්ඨකකචදන්තානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා හොති; න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති. න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා

හොන්ති , පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති. යථා රුක්ඛො සමෙ භූමිභාගෙ නික්ඛිත්තො. එවං උපනිබන්ධනා නිමිත්තං. යථා කකචදන්තා, එවං අස්සාසපස්සාසා. යථා රුක්ඛෙ ඵුට්ඨකකචදන්තානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා හොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා හොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති. එවමෙවං භික්ඛු නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා නිසින්නො හොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා අස්සාසපස්සාසෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා අස්සාසපස්සාසා අවිදිතා හොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති. විසෙසමධිගච්ඡති පධානඤ්ච.

කතමං පධානං? ආරද්ධවීරියස්ස කායොපි චිත්තම්පි කම්මනියං හොති – ඉදං පධානං. කතමො පයොගො? ආරද්ධවීරියස්ස උපක්කිලෙසා පහීයන්ති, විතක්කා වූපසමන්ති – අයං පයොගො. කතමො විසෙසො? ආරද්ධවීරියස්ස සඤ්ඤොජනා පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති [අනුසයා බ්‍යාසන්ති (ස්‍යා.)]. අයං විසෙසො. එවං ඉමෙ තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස ආරම්මණා න හොන්ති , න චිමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, න ච චිත්තං වික්ඛෙපං ගච්ඡති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති.

160. ආනාපානස්සති යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතා;
සො ඉමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමාති.

ආනන්ති අස්සාසො, නො පස්සාසො. **අපානන්ති** [අපානනන්ති (ක.)] පස්සාසො, නො අස්සාසො. අස්සාසවසෙන උපට්ඨානං සති, පස්සාසවසෙන උපට්ඨානං සති.

යො අස්සසති තස්සුපට්ඨාති, යො පස්සසති තස්සුපට්ඨාති. **පරිපුණ්ණාති** පරිග්ගහට්ඨෙන පරිපුණ්ණා, පරිවාරට්ඨෙන පරිපුණ්ණා, පරිපූරට්ඨෙන පරිපුණ්ණා . **සුභාවිතාති** චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. තස්සිමෙ චත්තාරො භාවනට්ඨා යානීකතා හොන්ති වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා.

යානීකතාති යත්ථ යත්ථ ආකඞ්ඛති තත්ථ තත්ථ වසිප්පත්තො හොති බලප්පත්තො වෙසාරජ්ජප්පත්තො . තස්ස මෙ තෙ ධම්මා ආවජ්ජනපටිබද්ධා [ආවජ්ජනපටිබන්ධා (ක.) එවමීදිසෙසු පදෙසු] හොන්ති ආකඞ්ඛපටිබද්ධා මනසිකාරපටිබද්ධා චිත්තුප්පාදපටිබද්ධා. තෙන වුච්චති – ‘‘යානීකතා’’ති. **වත්ථුකතාති** යස්මිං යස්මිං වත්ථුස්මිං චිත්තං ස්වාධිට්ඨිතං හොති, තස්මිං තස්මිං වත්ථුස්මිං සති සුපට්ඨිතා හොති. යස්මිං යස්මිං වා පන වත්ථුස්මිං සති සූපට්ඨිතා [සුපට්ඨිතා (ක.)] හොති, තස්මිං තස්මිං වත්ථුස්මිං චිත්තං ස්වාධිට්ඨිතං හොති. තෙන වුච්චති – ‘‘වත්ථුකතා’’ති. **අනුට්ඨිතාති** වත්ථුස්මිං යෙන යෙන චිත්තං අභිනීහරති තෙන තෙන සති අනුපරිවත්තති. යෙන යෙන වා පන සති අනුපරිවත්තති තෙන තෙන චිත්තං අභිනීහරති. තෙන වුච්චති – ‘‘අනුට්ඨිතා’’ති. **පරිචිතාති** පරිග්ගහට්ඨෙන පරිචිතා, පරිවාරට්ඨෙන පරිචිතා, පරිපූරට්ඨෙන පරිචිතා. සතියා පරිග්ගණ්හන්තො ජිනාති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ. තෙන වුච්චති – ‘‘පරිචිතා’’ති. **සුසමාරද්ධාති** චත්තාරො සුසමාරද්ධා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන සුසමාරද්ධා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන සුසමාරද්ධා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන සුසමාරද්ධා, තප්පච්චනීකානං කිලෙසානං සුසමූහතත්තා [සුසමුහතත්තා (ක.)] සුසමාරද්ධා.

161. **සුසමන්ති** අත්ථි සමං, අත්ථි සුසමං. කතමං සමං? යෙ තත්ථ ජාතා අනවජ්ජා කුසලා බොධිපක්ඛියා – ඉදං සමං. කතමං සුසමං? යං තෙසං තෙසං ධම්මානං ආරම්මණං නිරොධො නිබ්බානං – ඉදං සුසමං. ඉති ඉදඤ්ච සමං ඉදඤ්ච සුසමං ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤාය. ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනං, උපට්ඨිතා සති අසම්මුළ්හා [අපමුට්ඨා (ස්‍යා.)], පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං. තෙන වුච්චති – ‘‘සුසමාරද්ධා’’ති.

අනුපුබ්බං පරිචිතාති දීඝං අස්සාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිචිතා, පච්ඡිමා පච්ඡිමා අනුපරිචිතා. දීඝං පස්සාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිචිතා, පච්ඡිමා පච්ඡිමා අනුපරිචිතා. රස්සං අස්සාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිචිතා , පච්ඡිමා පච්ඡිමා අනුපරිචිතා. රස්සං පස්සාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිචිතා, පච්ඡිමා පච්ඡිමා අනුපරිචිතා…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිචිතා, පච්ඡිමා පච්ඡිමා අනුපරිචිතා. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිචිතා, පච්ඡිමා පච්ඡිමා අනුපරිචිතා. සබ්බාපි සොළසවත්ථුකා ආනාපානස්සතියො අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිචිතා චෙව හොන්ති අනුපරිචිතා ච. තෙන වුච්චති – ‘‘අනුපුබ්බපරිචිතා’’ති.

යථාති දස යථත්ථා – අත්තදමථත්ථො යථත්ථො, අත්තසමථත්ථො යථත්ථො, අත්තපරිනිබ්බාපනත්ථො යථත්ථො, අභිඤ්ඤත්ථො යථත්ථො, පරිඤ්ඤත්ථො යථත්ථො, පහානත්ථො යථත්ථො, භාවනත්ථො යථත්ථො, සච්ඡිකිරියත්ථො යථත්ථො, සච්චාභිසමයත්ථො යථත්ථො, නිරොධෙ පතිට්ඨාපකත්ථො යථත්ථො.

බුද්ධොති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණි, බලෙසු ච වසීභාවං.

162. බුද්ධොති කෙනට්ඨෙන බුද්ධො? බුජ්ඣිතා සච්චානීති – බුද්ධො. බොධෙතා පජායාති – බුද්ධො. සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධො. සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො. අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො. විසවිතාය [විකසිතාය (ස්‍යා.)] බුද්ධො. ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො. නිරුපලෙපසඞ්ඛාතෙන [නිරුපක්කිලෙසසඞ්ඛාතෙන (ස්‍යා.)] බුද්ධො. එකන්තවීතරාගොති – බුද්ධො. එකන්තවීතදොසොති – බුද්ධො. එකන්තවීතමොහොති – බුද්ධො. එකන්තනික්කිලෙසොති – බුද්ධො. එකායනමග්ගං ගතොති – බුද්ධො. එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති – බුද්ධො. අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභා – බුද්ධො. බුද්ධොති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භගිනියා කතං, න මිත්තාමච්චෙහි කතං, න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං, න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං. විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං – බුද්ධොති. **දෙසිතා**ති අත්තදමථත්ථො යථත්ථො යථා බුද්ධෙන දෙසිතො, අත්තසමථත්ථො යථත්ථො යථා බුද්ධෙන දෙසිතො, අත්තපරිනිබ්බාපනත්ථො යථත්ථො යථා බුද්ධෙන දෙසිතො... පෙ.... නිරොධෙ පතිට්ඨාපකත්ථො යථත්ථො යථා බුද්ධෙන දෙසිතො.

සොති ගහට්ඨො වා හොති පබ්බජිතො වා. **ලොකො**ති. ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො විපත්තිභවලොකො විපත්තිසම්භවලොකො සම්පත්තිභවලොකො සම්පත්තිසම්භවලොකො. එකො ලොකො – සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා...පෙ.... අට්ඨාරස ලොකා – අට්ඨාරස ධාතුයො. **පභාසෙතී**ති අත්තදමථත්ථං යථත්ථං අභිසම්බුද්ධත්තා . සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති. අත්තසමථත්ථං යථත්ථං අභිසම්බුද්ධත්තා. සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති. අත්තපරිනිබ්බාපනත්ථං යථත්ථං අභිසම්බුද්ධත්තා. සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති...පෙ.... නිරොධෙ පතිට්ඨාපකත්ථං යථත්ථං අභිසම්බුද්ධත්තා. සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති.

අබ්භා මුත්තොව චන්දිමාති යථා අබ්භා, එවං කිලෙසා. යථා චන්දො, එවං අරියඤාණං. යථා චන්දිමා දෙවපුත්තො, එවං භික්ඛු. යථා චන්දො අබ්භා මුත්තො මහිකා මුත්තො ධූමරජා මුත්තො රාහුගහණා [රාහුපාණා (ස්‍යා.)] විප්පමුත්තො භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචතෙ [විරොචති (ස්‍යා.)] ච, එවමෙවං භික්ඛු සබ්බකිලෙසෙහි විප්පමුත්තො භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචතෙ ච. තෙන වුච්චති – අබ්භා මුත්තොව චන්දිමාති. ඉමානි තෙරස වොදානෙ ඤාණානි.

වොදානඤාණනිද්දෙසො චතුත්ථො.

භාණවාරො.

5. සතොකාරිඤාණනිද්දෙසො

163. කතමානි බාත්තිංස සතොකාරිස්ස ඤාණානි? ඉධ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා. සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසති. දීඝං වා අස්සසන්තො ''දීඝං අස්සසාමී''ති පජානාති. දීඝං වා පස්සසන්තො ''දීඝං පස්සසාමී''ති පජානාති. රස්සං වා අස්සසන්තො ''රස්සං අස්සසාමී''ති පජානාති. රස්සං වා පස්සසන්තො ''රස්සං පස්සසාමී''ති පජානාති. ''සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. ''සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. ''පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. ''පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. පීතිපටිසංවෙදී...පෙ.... සුඛපටිසංවෙදී... චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී ... පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං... චිත්තපටිසංවෙදී... අභිප්පමොදයං චිත්තං... සමාදහං චිත්තං... විමොචයං චිත්තං... අනිච්චානුපස්සී... විරාගානුපස්සී... නිරොධානුපස්සී... ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති.

164. **ඉධා**ති ඉමිස්සා දිට්ඨියා, ඉමිස්සා ඛන්තියා, ඉමිස්සා රුචියා, ඉමස්මිං ආදායෙ, ඉමස්මිං ධම්මෙ, ඉමස්මිං විනයෙ, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ, ඉමස්මිං පාවචනෙ, ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ, ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ. තෙන වුච්චති – ''ඉධා''ති. **භික්ඛූ**ති පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො වා හොති භික්ඛු සෙක්ඛො වා අරහා වා අකුප්පධම්මො. **අරඤ්ඤ**න්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤං. **රුක්ඛමූල**න්ති යත්ථ භික්ඛුනො ආසනං පඤ්ඤත්තං හොති මඤ්චො වා පීඨං වා භිසි වා තට්ටිකා වා චම්මඛණ්ඩො වා තිණසන්ථරො [තිණසණ්ඨරො (ස්‍යා.)] වා පණ්ණසන්ථරො වා පලාලසන්ථරො [පලාසසන්ඨරො (ස්‍යා.)] වා, තත්ථ භික්ඛු චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති. **සුඤ්ඤ**න්ති කෙනචි අනාකිණ්ණං හොති ගහට්ඨෙහි වා පබ්බජිතෙහි වා. **අගාර**න්ති [ආගාරන්ති (ස්‍යා.)] විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා. **නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා**ති නිසින්නො හොති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා . **උජුං කායං පණිධායා**ති උජුකො හොති කායො ඨිතො [පනිධිතො (ස්‍යා.)] සුපණිහිතො. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා**ති. **පරී**ති පරිග්ගහට්ඨො. **මුඛ**න්ති නිය්‍යානට්ඨො. **සතී**ති උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති – ''පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති.

165. **සතොව අස්සසති, සතො පස්සසතී**ති බාත්තිංසාය ආකාරෙහි සතො කාරී හොති. දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති.

දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති. රස්සං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති. රස්සං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති...පෙ.... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති.

පඨමචතුක්කනිද්දෙසො

166. කථං දීඝං අස්සසන්තො ''දීඝං අස්සසාමී''ති පජානාති, දීඝං පස්සසන්තො ''දීඝං පස්සසාමී''ති පජානාති? දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති, දීඝං පස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ පස්සසති, දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති, ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං පස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ පස්සසති, ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං පස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ පස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි දීඝං අස්සාසපස්සාසාපි චිත්තං විවත්තති, උපෙක්ඛා සණ්ඨාති. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායො. උපට්ඨානං සති. අනුපස්සනා ඤාණං. කායො උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා''ති.

167. **අනුපස්සතී**ති කථං තං කායං අනුපස්සති? අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො. දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. නිබ්බින්දති, නො නන්දති. විරජ්ජති, නො රජ්ජති. නිරොධෙති, නො සමුදෙති. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති. දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති. අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති. නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති. විරජ්ජන්තො රාගං පජහති. නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං තං කායං අනුපස්සති.

භාවනාති චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. දීඝං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති. විදිතා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති. විදිතා විතක්කා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති.

කථං විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති? කථං වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති? අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති. තණ්හාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති... කම්මසමුදයා වෙදනාසමුදයොති... ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයොති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සතොපි වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති. එවං වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති.

කථං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති? අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොති. එවං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති.

කථං වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති? අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. තණ්හානිරොධා වෙදනානිරොධොති ...පෙ.... කම්මනිරොධා වෙදනානිරොධොති...පෙ.... ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධොති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සතොපි වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. එවං වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. එවං විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති.

කථං විදිතා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති? කථං සඤ්ඤාය උප්පාදො විදිතො හොති? අවිජ්ජාසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන සඤ්ඤාය උප්පාදො විදිතො හොති. තණ්හාසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයොති...පෙ.... කම්මසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයොති...පෙ.... ඵස්සසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන සඤ්ඤාය උප්පාදො විදිතො හොති. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සතොපි සඤ්ඤාය උප්පාදො විදිතො හොති. එවං සඤ්ඤාය උප්පාදො විදිතො හොති.

කථං සඤ්ඤාය උපට්ඨානං විදිතං හොති? අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොති. එවං සඤ්ඤාය උපට්ඨානං විදිතං හොති.

කථං සඤ්ඤාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති? අවිජ්ජානිරොධා සඤ්ඤානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන සඤ්ඤාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. තණ්හානිරොධා සඤ්ඤානිරොධොති…පෙ…. කම්මනිරොධා සඤ්ඤානිරොධොති…පෙ…. ඵස්සනිරොධා සඤ්ඤානිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන සඤ්ඤාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සතොපි සඤ්ඤාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. එවං සඤ්ඤාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. එවං විදිතා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති.

කථං විදිතා විතක්කා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති? කථං විතක්කානං උප්පාදො විදිතො හොති? අවිජ්ජාසමුදයා විතක්කසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන විතක්කානං උප්පාදො විදිතො හොති. තණ්හාසමුදයා විතක්කසමුදයොති…පෙ…. කම්මසමුදයා විතක්කසමුදයොති…පෙ…. සඤ්ඤාසමුදයා විතක්කසමුදයොති – පච්චයසමුදයට්ඨෙන විතක්කානං උප්පාදො විදිතො හොති. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සතොපි විතක්කානං උප්පාදො විදිතො හොති. එවං විතක්කානං උප්පාදො විදිතො හොති.

කථං විතක්කානං උපට්ඨානං විදිතං හොති? අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොති. එවං විතක්කානං උපට්ඨානං විදිතං හොති.

කථං විතක්කානං අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති? අවිජ්ජානිරොධා විතක්කනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන විතක්කානං අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. තණ්හානිරොධා විතක්කනිරොධොති…පෙ…. කම්මනිරොධා විතක්කනිරොධොති…පෙ…. සඤ්ඤානිරොධා විතක්කනිරොධොති – පච්චයනිරොධට්ඨෙන විතක්කානං අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සතොපි විතක්කානං අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. එවං විතක්කානං අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. එවං විදිතා විතක්කා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති.

168. දීඝං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති…පෙ…. මග්ගං සමොධානෙති, ධම්මෙ සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙතීති කථං ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති? අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං සමොධානෙති, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං සමොධානෙති, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං සමොධානෙති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං සමොධානෙති, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි ඉමස්මිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙතී’’ති.

ගොචරඤ්ච පජානාතීති යං තස්ස ආරම්මණං, තං තස්ස ගොචරං. යං තස්ස ගොචරං, තං තස්ස ආරම්මණං. **පජානාතී**ති පුග්ගලො. පජානනා පඤ්ඤා.

සමන්ති ආරම්මණස්ස උපට්ඨානං සමං, චිත්තස්ස අවික්ඛෙපො සමං, චිත්තස්ස අධිට්ඨානං සමං, චිත්තස්ස වොදානං සමං. **අත්ථො**ති අනවජ්ජට්ඨො නික්කිලෙසට්ඨො වොදානට්ඨො පරමට්ඨො. **පටිවිජ්ඣතී**ති ආරම්මණස්ස උපට්ඨානට්ඨං පටිවිජ්ඣති, චිත්තස්ස අවික්ඛෙපට්ඨං පටිවිජ්ඣති, චිත්තස්ස අධිට්ඨානට්ඨං පටිවිජ්ඣති, චිත්තස්ස වොදානට්ඨං පටිවිජ්ඣති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

බලානි සමොධානෙතීති කථං බලානි සමොධානෙති? අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨෙන සද්ධාබලං සමොධානෙති, කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨෙන වීරියබලං සමොධානෙති, පමාදෙ අකම්පියට්ඨෙන සතිබලං සමොධානෙති, උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨෙන සමාධිබලං සමොධානෙති , අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමානි බලානි ඉමස්මිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති . තෙන වුච්චති – බලානි සමොධානෙතීති. ගොචරඤ්ච පජානාතීති…පෙ…. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

බොජ්ඣඞ්ගෙ සමොධානෙතීති කථං බොජ්ඣඞ්ගෙ සමොධානෙති? උපට්ඨානට්ඨෙන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති, පවිචයට්ඨෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති, පග්ගහට්ඨෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති, ඵරණට්ඨෙන පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති, උපසමට්ඨෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති, පටිසඞ්ඛානට්ඨෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ ඉමස්මිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘බොජ්ඣඞ්ගෙ සමොධානෙතී’’ති. ගොචරඤ්ච පජානාතීති…පෙ…. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

මග්ගං සමොධානෙතීති කථං මග්ගං සමොධානෙති? දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨිං සමොධානෙති, අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පං සමොධානෙති, පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචං සමොධානෙති, සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තං සමොධානෙති, වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවං සමොධානෙති, පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමං සමොධානෙති, උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසතිං සමොධානෙති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධිං සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමං මග්ගං ඉමස්මිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ''මග්ගං සමොධානෙතී''ති. ගොචරඤ්ච පජානාතීති…පෙ…. තෙන වුච්චති – ''සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී''ති.

ධම්මෙ සමොධානෙතීති කථං ධම්මෙ සමොධානෙති? ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, අකම්පියට්ඨෙන බලානි සමොධානෙති, නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගෙ සමොධානෙති, හෙතුට්ඨෙන මග්ගං සමොධානෙති, උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානං සමොධානෙති, පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානං සමොධානෙති, ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදං සමොධානෙති තථට්ඨෙන සච්චං සමොධානෙති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථං සමොධානෙති, අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනං සමොධානෙති, එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනං සමොධානෙති, අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං සමොධානෙති, සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධිං සමොධානෙති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධිං සමොධානෙති, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිං සමොධානෙති, විමුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛං සමොධානෙති , පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජං සමොධානෙති, පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්තිං සමොධානෙති, සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං සමොධානෙති , පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං සමොධානෙති, ඡන්දං මූලට්ඨෙන සමොධානෙති, මනසිකාරං සමුට්ඨානට්ඨෙන සමොධානෙති, ඵස්සං සමොධානට්ඨෙන සමොධානෙති, වෙදනං සමොසරණට්ඨෙන සමොධානෙති, සමාධිං පමුඛට්ඨෙන සමොධානෙති, සතිං ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමොධානෙති, පඤ්ඤං තතුත්තරට්ඨෙන සමොධානෙති, විමුත්තිං සාරට්ඨෙන සමොධානෙති, අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමෙ ධම්මෙ ඉමස්මිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ''ධම්මෙ සමොධානෙතී''ති.

ගොචරඤ්ච පජානාතීති යං තස්ස ආරම්මණං, තං තස්ස ගොචරං. යං තස්ස ගොචරං, තං තස්ස ආරම්මණං **පජානාතීති** පුග්ගලො. පජානනා පඤ්ඤා. **සමන්ති** ආරම්මණස්ස උපට්ඨානං සමං, චිත්තස්ස අවික්ඛෙපො සමං, චිත්තස්ස අධිට්ඨානං සමං, චිත්තස්ස වොදානං සමං. **අත්ථොති** අනවජ්ජට්ඨො නික්කිලෙසට්ඨො වොදානට්ඨො පරමට්ඨො. **පටිවිජ්ඣතීති** ආරම්මණස්ස උපට්ඨානට්ඨං පටිවිජ්ඣති, චිත්තස්ස අවික්ඛෙපට්ඨං පටිවිජ්ඣති, චිත්තස්ස අධිට්ඨානට්ඨං පටිවිජ්ඣති, චිත්තස්ස වොදානට්ඨං පටිවිජ්ඣති. තෙන වුච්චති – ''සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී''ති.

169. කථං රස්සං අස්සසන්තො ''රස්සං අස්සසාමී''ති පජානාති, රස්සං පස්සසන්තො ''රස්සං පස්සසාමී''ති පජානාති? රස්සං අස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසති, රස්සං පස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ පස්සසති, රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං අස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං පස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ පස්සසති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං අස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං පස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ පස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි රස්සා අස්සාසපස්සාසා චිත්තං විවත්තති, උපෙක්ඛා සණ්ඨාති. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි රස්සා අස්සාසපස්සාසා කායො උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. කායො උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා''ති.

අනුපස්සතීති කථං තං කායං අනුපස්සති…පෙ…. එවං තං කායං අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. රස්සං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති…පෙ…. රස්සං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති…පෙ…. තෙන වුච්චති – ''සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී''ති.

170. කථං ''සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති, ''සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති? **කායොති** ද්වෙ කායා – නාමකායො ච රූපකායො ච. කතමො නාමකායො? වෙදනා, සඤ්ඤා, චෙතනා, ඵස්සො, මනසිකාරො, නාමඤ්ච නාමකායො ච, යෙ ච වුච්චන්ති චිත්තසඞ්ඛාරා – අයං නාමකායො. කතමො රූපකායො? චත්තාරො ච මහාභූතා, චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං, අස්සාසො ච පස්සාසො ච, නිමිත්තඤ්ච උපනිබන්ධනා, යෙ ච වුච්චන්ති කායසඞ්ඛාරා – අයං රූපකායො.

කථං තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති. රස්සං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ

කායා පටිවිදිතා හොන්ති. රස්සං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති.

ආවජ්ජතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, පජානතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, පස්සතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, පච්චවෙක්ඛතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, චිත්තං අධිට්ඨහතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, සද්ධාය අධිමුච්චතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, වීරියං පග්ගණ්හතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, සතිං උපට්ඨාපයතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, චිත්තං සමාදහතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, පඤ්ඤාය පජානතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, පහාතබ්බං පජහතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, භාවෙතබ්බං භාවයතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති. එවං තෙ කායා පටිවිදිතා හොන්ති. සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසා කායො උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. කායො උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං කායං අනුපස්සති…පෙ.… එවං තං කායං අනුපස්සති. **භාවනා**ති චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසානං [අස්සාසපස්සාසා (ස්‍යා.)] සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා. යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා. යො තත්ථ දස්සනට්ඨො, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛති, ජානන්තො සික්ඛති, පස්සන්තො සික්ඛති, පච්චවෙක්ඛන්තො සික්ඛති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො සික්ඛති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො සික්ඛති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො සික්ඛති, සතිං උපට්ඨපෙන්තො සික්ඛති, චිත්තං සමාදහන්තො සික්ඛති, පඤ්ඤාය පජානන්තො සික්ඛති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො සික්ඛති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො සික්ඛති, පහාතබ්බං පජහන්තො සික්ඛති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛති.

සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති…පෙ.… සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති…පෙ.… තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

171. කථං ‘‘පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමො කායසඞ්ඛාරො? දීඝං අස්සාසා කායිකා. එතෙ ධම්මා කායපටිබද්ධා කායසඞ්ඛාරා. තෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති. දීඝං පස්සාසා කායිකා. එතෙ ධම්මා කායපටිබද්ධා කායසඞ්ඛාරා. තෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති. රස්සං අස්සාසා රස්සං පස්සාසා. සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසා සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සාසා කායිකා. එතෙ ධම්මා කායපටිබද්ධා කායසඞ්ඛාරා. තෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති.

යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි යා කායස්ස ආනමනා විනමනා සන්නමනා පණමනා ඉඤ්ජනා ඵන්දනා චලනා පකම්පනා – පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි යා කායස්ස න ආනමනා න විනමනා න සන්නමනා න පණමනා අනිඤ්ජනා අඵන්දනා අචලනා අකම්පනා සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති.

ඉති කිර ‘‘පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා න හොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා න හොති, ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා න හොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා න හොති; න ච නං තං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි.

ඉති කිර ‘‘පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා හොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා හොති. ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා හොති; තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි. යථා කථං විය? සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොටිතෙ පඨමං ඔළාරිකා සද්දා පවත්තන්ති. ඔළාරිකානං සද්දානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ සද්දෙ, අථ පච්ඡා සුඛුමකා සද්දා පවත්තන්ති. සුඛුමකානං සද්දානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුඛුමකෙ සද්දෙ, අථ පච්ඡා සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපි චිත්තං පවත්තති. එවමෙවං පඨමං ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති; ඔළාරිකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ, අථ පච්ඡා සුඛුමකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති. සුඛුමකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං

සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුඛුමකෙ අස්සාසපස්සාසෙ, අථ පච්ඡා සුඛුමකඅස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තාරම්මණතාපි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති.

එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා හොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා හොති; තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසා කායො උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. කායො උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං කායං අනුපස්සති…පෙ.… එවං තං කායං අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං, අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා; යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා; යො තත්ථ දස්සනට්ඨො අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛති…පෙ.… සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති…පෙ.… පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති…පෙ.… තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

අට්ඨ අනුපස්සනාඤාණානි, අට්ඨ ච උපට්ඨානානුස්සතියො , චත්තාරි සුත්තන්තිකවත්ථූනි කායෙ කායානුපස්සනාය.

භාණවාරො.

දුතියචතුක්කනිද්දෙසො

172. කථං ‘‘පීතිපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති ‘‘පීතිපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමා පීති? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො උප්පජ්ජති පීති පාමොජ්ජං. යා පීති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා. චිත්තස්ස දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො උප්පජ්ජති පීති පාමොජ්ජං…පෙ.… රස්සං අස්සාසවසෙන, රස්සං පස්සාසවසෙන, සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන, සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන, පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසවසෙන, පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො උප්පජ්ජති පීති පාමොජ්ජං. යා පීති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං පීති.

කථං සා පීති පටිවිදිතා හොති? දීඝං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිවිදිතා හොති. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිවිදිතා හොති. රස්සං අස්සාසවසෙන…පෙ.… රස්සං පස්සාසවසෙන… සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන… සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන… පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසවසෙන… පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිවිදිතා හොති. ආවජ්ජතො සා පීති පටිවිදිතා හොති, ජානතො…පෙ.… පස්සතො… පච්චවෙක්ඛතො… චිත්තං අධිට්ඨහතො… සද්ධාය අධිමුච්චතො… වීරියං පග්ගණ්හතො… සතිං උපට්ඨාපයතො… චිත්තං සමාදහතො… පඤ්ඤාය පජානතො… අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානතො… පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානතො… පහාතබ්බං පජහතො… භාවෙතබ්බං භාවයතො… සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො සා පීති පටිවිදිතා හොති. එවං සා පීති පටිවිදිතා හොති.

පීතිපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. වෙදනා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං වෙදනං අනුපස්සති? අනිච්චතො අනුපස්සති…පෙ.… එවං තං වෙදනං අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. පීතිපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… පීතිපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

173. කථං ‘‘සුඛපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘සුඛපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? **සුඛන්ති** ද්වෙ සුඛානි – කායිකඤ්ච සුඛං, චෙතසිකඤ්ච සුඛං. කතමං කායිකං සුඛං? යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං, කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං, කායසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං කායිකං සුඛං. කතමං චෙතසිකං සුඛං? යං චෙතසිකං

සාතං චෙතසිකං සුඛං, චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං චෙතසිකං සුඛං.

කථං තෙ සුඛා පටිවිදිතා හොන්ති? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ සුඛා පටිවිදිතා හොන්ති. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ සුඛා පටිවිදිතා හොන්ති…පෙ…. සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො තෙ සුඛා පටිවිදිතා හොන්ති. එවං තෙ සුඛා පටිවිදිතා හොන්ති. සුඛපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. වෙදනා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං වෙදනං අනුපස්සති. අනිච්චතො අනුපස්සති…පෙ…. එවං තං වෙදනං අනුපස්සති. **භාවනා**ති චතස්සො භාවනා…පෙ…. ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. සුඛපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ…. සුඛපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ…. පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

174. කථං ‘‘චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමො චිත්තසඞ්ඛාරො? දීඝං අස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා – එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා. දීඝං පස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා – එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා…පෙ…. සුඛපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන… සුඛපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා – එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා – අයං චිත්තසඞ්ඛාරො.

කථං තෙ චිත්තසඞ්ඛාරා පටිවිදිතා හොන්ති? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ චිත්තසඞ්ඛාරා පටිවිදිතා හොන්ති. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ චිත්තසඞ්ඛාරා පටිවිදිතා හොන්ති…පෙ…. සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො තෙ චිත්තසඞ්ඛාරා පටිවිදිතා හොන්ති. එවං තෙ චිත්තසඞ්ඛාරා පටිවිදිතා හොන්ති. චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. වෙදනා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙ ඤාණෙන තං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං වෙදනං අනුපස්සති? අනිච්චතො අනුපස්සති…පෙ…. එවං තං වෙදනං අනුපස්සති. **භාවනා**ති චතස්සො භාවනා…පෙ…. ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ…. චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ…. පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

175. කථං ‘‘පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමො චිත්තසඞ්ඛාරො? දීඝං අස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා – එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා. තෙ චිත්තසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති. දීඝං පස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා – එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා. තෙ චිත්තසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති. චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන… චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා – එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා. තෙ චිත්තසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති. පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. වෙදනා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං වෙදනං අනුපස්සති…පෙ…. එවං තං වෙදනං අනුපස්සති. **භාවනා**ති චතස්සො භාවනා…පෙ…. ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ…. පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ…. පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

අට්ඨ අනුපස්සනාඤාණානි අට්ඨ ච උපට්ඨානානුස්සතියො චත්තාරි සුත්තන්තිකවත්ථූනි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාය.

තතියචතුක්කනිද්දෙසො

176. කථං ‘‘චිත්තපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘චිත්තපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමං තං චිත්තං? දීඝං අස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං. යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං

මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. දීඝං පස්සාසවසෙන …පෙ.… පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං අස්සාසවසෙන… පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං පස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං. යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මානායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං චිත්තං.

කථං තං චිත්තං පටිවිදිතං හොති? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං පටිවිදිතං හොති. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං පටිවිදිතං හොති…පෙ.… සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො තං චිත්තං පටිවිදිතං හොති. එවං තං චිත්තං පටිවිදිතං හොති. චිත්තපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. චිත්තං උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං චිත්තං අනුපස්සති…පෙ.… එවං තං චිත්තං අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. චිත්තපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… චිත්තපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

177. කථං ‘‘අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති, ‘‘අභිප්පමොදයං චිත්තං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමො චිත්තස්ස අභිප්පමොදො? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො උප්පජ්ජති චිත්තස්ස අභිප්පමොදො. යා චිත්තස්ස ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා. චිත්තස්ස දීඝං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො උප්පජ්ජති චිත්තස්ස අභිප්පමොදො. යා චිත්තස්ස ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස…පෙ.… චිත්තපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන… චිත්තපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො උප්පජ්ජති චිත්තස්ස අභිප්පමොදො. යා චිත්තස්ස ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං චිත්තස්ස අභිප්පමොදො. අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. චිත්තං උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං චිත්තං අනුපස්සති…පෙ.… එවං තං චිත්තං අනුපස්සතීති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

178. කථං ‘‘සමාදහං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘සමාදහං චිත්තං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? කතමො සමාධි [කතමඤ්ච සමාධින්ද්‍රියං (ස්‍යා.)]? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති [අධිට්ඨිති (ස්‍යා.)] අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා [අවිසාහතමානසතා (ස්‍යා. ක.)] සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි…පෙ.… සමාදහං චිත්තං අස්සාසවසෙන…පෙ.… සමාදහං චිත්තං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි – අයං සමාධි. සමාදහං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං උපට්ඨානං සති **අනුපස්සනා** ඤාණං. චිත්තං උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තං චිත්තං අනුපස්සති…පෙ.… එවං තං චිත්තං අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. සමාදහං චිත්තං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… සමාදහං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

179. කථං ‘‘විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘විමොචයං චිත්තං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? ‘‘රාගතො විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘රාගතො විමොචයං චිත්තං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. ‘‘දොසතො විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘දොසතො විමොචයං චිත්තං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. ‘‘මොහතො විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති…පෙ.… මානතො විමොචයං චිත්තං… දිට්ඨියා විමොචයං චිත්තං… විචිකිච්ඡාය විමොචයං චිත්තං… ථිනතො විමොචයං චිත්තං… උද්ධච්චතො විමොචයං චිත්තං… අහිරිකතො විමොචයං චිත්තං… ‘‘අනොත්තප්පතො විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘අනොත්තප්පතො විමොචයං චිත්තං පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. විමොචයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං උපට්ඨානං සති…පෙ.…

අනුපස්සතීති කථං තං චිත්තං **අනුපස්සති**…පෙ.… එවං තං චිත්තං **අනුපස්සති**. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.…ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. විමොචයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… විමොචයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො …පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

අට්ඨ අනුපස්සනාඤාණානි අට්ඨ ච උපට්ඨානානුස්සතියො චත්තාරි සුත්තන්තිකවත්ථූනි චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාය.

චතුත්ථචතුක්කනිද්දෙසො

180. කථං ‘‘අනිච්චානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘අනිච්චානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? **අනිච්චන්ති** කිං අනිච්චං? පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා. කෙනට්ඨෙන අනිච්චා? උප්පාදවයට්ඨෙන අනිච්චා. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, උදයබ්බයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති? පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පස්සති.

‘‘රූපෙ අනිච්චානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘රූපෙ අනිච්චානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. ‘‘වෙදනාය…පෙ.… සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ.… ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. අනිච්චානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන ධම්මා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. ධම්මා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති…පෙ.… එවං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. අනිච්චානුපස්සී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… අනිච්චානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

කථං ‘‘විරාගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘විරාගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? රූපෙ ආදීනවං දිස්වා රූපවිරාගෙ ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. ‘‘රූපෙ විරාගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘රූපෙ විරාගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. වෙදනාය…පෙ.… සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ.… ජරාමරණෙ ආදීනවං දිස්වා ජරාමරණවිරාගෙ ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. ‘‘ජරාමරණෙ විරාගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘ජරාමරණෙ විරාගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. විරාගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන ධම්මා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. ධම්මා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අනුපස්සතීති කථං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති…පෙ.… එවං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා…පෙ.… ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. විරාගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ.… විරාගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො…පෙ.… පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ‘‘සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී’’ති.

කථං ‘‘නිරොධානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘නිරොධානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති? රූපෙ ආදීනවං දිස්වා රූපනිරොධෙ ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. ‘‘රූපෙ **නිරොධානුපස්සී** අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘රූපෙ නිරොධානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති. වෙදනාය…පෙ.… සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ.… ජරාමරණෙ ආදීනවං දිස්වා ජරාමරණනිරොධෙ ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. ‘‘ජරාමරණෙ නිරොධානුපස්සී අස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති, ‘‘ජරාමරණෙ නිරොධානුපස්සී පස්සසිස්සාමී’’ති සික්ඛති.

181. කතිහාකාරෙහි අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති? කතිහාකාරෙහි අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති? පඤ්චහාකාරෙහි අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති. අට්ඨහාකාරෙහි අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති.

කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති? අනිච්චට්ඨෙන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, අනත්තට්ඨෙන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, සන්තාපට්ඨෙන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, විපරිණාමට්ඨෙන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති – ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති.

කතමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති? නිදානනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, සමුදයනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, ජාතිනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, පභවනිරොධෙන [ආහාරනිරොධෙන (ස්‍යා.)] අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, හෙතුනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, පච්චයනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, ඤාණුප්පාදෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, නිරොධුපට්ඨානෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති. ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අවිජ්ජාය ආදීනවං දිස්වා – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි අවිජ්ජානිරොධෙ ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. ''අවිජ්ජාය නිරොධානුපස්සී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති, ''අවිජ්ජාය නිරොධානුපස්සී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති.

කතිහාකාරෙහි සඞ්ඛාරෙසු ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්ති...පෙ.... කතිහාකාරෙහි විඤ්ඤාණෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි විඤ්ඤාණං නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි නාමරූපෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි නාමරූපං නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි සළායතනෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි සළායතනං නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි ඵස්සෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි ඵස්සො නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි වෙදනාය ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි වෙදනා නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි තණ්හාය ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි තණ්හා නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි උපාදානෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි උපාදානං නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි භවෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි භවො නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි ජාතියා ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි ජාති නිරුජ්ඣති... කතිහාකාරෙහි ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති, කතිහාකාරෙහි ජරාමරණං නිරුජ්ඣති? පඤ්චහාකාරෙහි ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති, අට්ඨහාකාරෙහි ජරාමරණං නිරුජ්ඣති.

කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති? අනිච්චට්ඨෙන ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන...පෙ.... අනත්තට්ඨෙන...පෙ.... සන්තාපට්ඨෙන...පෙ.... විපරිණාමට්ඨෙන ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති – ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති.

කතමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි ජරාමරණං නිරුජ්ඣති? නිදානනිරොධෙන ජරාමරණං නිරුජ්ඣති, සමුදයනිරොධෙන...පෙ.... ජාතිනිරොධෙන...පෙ.... පභවනිරොධෙන [භවනිරොධෙන (ස්‍යා.)] ... හෙතුනිරොධෙන... පච්චයනිරොධෙන... ඤාණුප්පාදෙන...පෙ.... නිරොධුපට්ඨානෙන ජරාමරණං නිරුජ්ඣති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි ජරාමරණං නිරුජ්ඣති. ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි ජරාමරණෙ ආදීනවං දිස්වා ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි ජරාමරණනිරොධෙ ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. ''ජරාමරණෙ නිරොධානුපස්සී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති, ''ජරාමරණෙ නිරොධානුපස්සී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. නිරොධානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන ධම්මා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. ධම්මා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා''ති.

අනුපස්සතීති කථං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති...පෙ.... එවං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා...පෙ.... ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. නිරොධානුපස්සී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි...පෙ.... නිරොධානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො...පෙ.... පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති – ''සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති''ති.

182. කථං ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති, ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති? **පටිනිස්සග්ගාති** ද්වෙ පටිනිස්සග්ගා – පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො ච. රූපං පරිච්චජතීති – පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො. රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ චිත්තං පක්ඛන්දතීති – පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො. ''රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති, ''රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. වෙදනං...පෙ.... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං... චක්ඛුං...පෙ.... ජරාමරණං පරිච්චජතීති – පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො. ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ චිත්තං පක්ඛන්දතීති – පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො. ''ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති, ''ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන ධම්මා උපට්ඨානං සති අනුපස්සනා ඤාණං. ධම්මා උපට්ඨානං, නො සති; සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා''ති.

අනුපස්සතීති කථං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති? අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො...පෙ.... පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති...පෙ.... පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. එවං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. **භාවනාති** චතස්සො භාවනා. තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා...පෙ.... ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා; යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා; යො තත්ථ දස්සනට්ඨො, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා – ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛති ජානන්තො සික්ඛති...පෙ.... සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛති.

පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ත්න්ත්ති ...පෙ.... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානන්තො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති ගොචරඤ්ච පජානාති සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති; බලානි සමොධානෙති... බොජ්ඣඞ්ගෙ සමොධානෙති... මග්ගං සමොධානෙති... ධම්මෙ සමොධානෙති ගොචරඤ්ච පජානාති සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙතීති කථං ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති? අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං සමොධානෙති...පෙ.... තෙන වුච්චති – ''සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣතී''ති.

අට්ඨ අනුපස්සනෙ ඤාණානි අට්ඨ ච උපට්ඨානානුස්සතියො චත්තාරි සුත්තන්තිකවත්ථූනි ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාය. ඉමානි බාත්තිංස සතොකාරිස්ස ඤාණානි.

සතොකාරිඤාණනිද්දෙසො පඤ්චමො.

6. ඤාණරාසිඡක්කනිද්දෙසො

183. කතමානි චතුවීසති සමාධිවසෙන ඤාණානි? දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි...පෙ.... විමොචයං චිත්තං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි, විමොචයං චිත්තං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. ඉමානි චතුවීසති සමාධිවසෙන ඤාණානි.

කතමානි ද්වෙසත්තති විපස්සනාවසෙන ඤාණානි? දීඝං අස්සාසං අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දීඝං පස්සාසං අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා...පෙ.... විමොචයං චිත්තං අස්සාසං, විමොචයං චිත්තං පස්සාසං අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා. ඉමානි ද්වෙසත්තති විපස්සනාවසෙන ඤාණානි.

කතමානි අට්ඨ නිබ්බිදාඤාණානි? අනිච්චානුපස්සී අස්සාසං යථාභූතං ජානාති පස්සතීති – නිබ්බිදාඤාණං, අනිච්චානුපස්සී පස්සාසං යථාභූතං ජානාති පස්සතීති – නිබ්බිදාඤාණං...පෙ.... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසං යථාභූතං ජානාති පස්සතීති – නිබ්බිදාඤාණං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසං යථාභූතං ජානාති පස්සතීති – නිබ්බිදාඤාණං. ඉමානි අට්ඨ නිබ්බිදාඤාණානි.

කතමානි අට්ඨ නිබ්බිදානුලොමෙ ඤාණානි? අනිච්චානුපස්සී අස්සාසං භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිදානුලොමෙ ඤාණං, අනිච්චානුපස්සී පස්සාසං භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිදානුලොමෙ ඤාණං...පෙ.... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසං භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිදානුලොමෙ ඤාණං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසං භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිදානුලොමෙ ඤාණං – ඉමානි අට්ඨ නිබ්බිදානුලොමෙ ඤාණානි.

කතමානි අට්ඨ නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණානි? අනිච්චානුපස්සී අස්සාසං පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණං, අනිච්චානුපස්සී පස්සාසං පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණං...පෙ.... පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසං පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසං පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණං – ඉමානි අට්ඨ නිබ්බිදාපටිප්පස්සද්ධිඤාණානි.

කතමානි එකවීසති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණානි? සොතාපත්තිමග්ගෙන සක්කායදිට්ඨියා පහීනත්තා සමුච්ඡින්නත්තා උප්පජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණං, විචිකිච්ඡාය පහීනත්තා සමුච්ඡින්නත්තා උප්පජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණං, සීලබ්බතපරාමාසස්ස...පෙ.... දිට්ඨානුසයස්ස, විචිකිච්ඡානුසයස්ස පහීනත්තා සමුච්ඡින්නත්තා උප්පජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණං, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකස්ස, කාමරාගසඤ්ඤොජනස්ස...පෙ.... පටිඝසඤ්ඤොජනස්ස, ඔළාරිකස්ස කාමරාගානුසයස්ස, පටිඝානුසයස්ස පහීනත්තා සමුච්ඡින්නත්තා උප්පජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණං, අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතස්ස කාමරාගසඤ්ඤොජනස්ස...පෙ.... පටිඝසඤ්ඤොජනස්ස, අනුසහගතස්ස කාමරාගානුසයස්ස, පටිඝානුසයස්ස පහීනත්තා සමුච්ඡින්නත්තා උප්පජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණං, අරහත්තමග්ගෙන, රූපරාගස්ස...පෙ.... අරූපරාගස්ස, මානස්ස, උද්ධච්චස්ස, අවිජ්ජාය, මානානුසයස්ස, භවරාගානුසයස්ස, අවිජ්ජානුසයස්ස පහීනත්තා සමුච්ඡින්නත්තා උප්පජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණං. ඉමානි එකවීසති විමුත්තිසුඛෙ ඤාණානි. සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං භාවයතො සමධිකානි ඉමානි ද්වෙ ඤාණසතානි උප්පජ්ජන්ති.

ඤාණරාසිඡක්කනිද්දෙසො ඡට්ඨො.

ආනාපානස්සතිකථා [ආනාපානකථා (ස්‍යා. ක.)] නිට්ඨිතා.

4. ඉන්ද්‍රියකථා

1. පඨමසුත්තන්තනිද්දෙසො

184. එවං මෙ සුතං – එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘භික්ඛවො’’ති. ‘‘භදන්තෙ’’ති [‘‘භද්දන්තෙ’’ති (ක.)] තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං. භගවා එතදවොච –

‘‘පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි පඤ්ච? සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චින්ද්‍රියානි’’ [සං. නි. 5.471].

185. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි කතිහාකාරෙහි විසුජ්ඣන්ති? ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි පන්නරසහි ආකාරෙහි විසුජ්ඣන්ති. අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සද්ධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. කුසීතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සම්මප්පධානෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි වීරියින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. මුට්ඨස්සතී පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සතී පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සතින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ඣානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සමාධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤාණචරියං පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි පඤ්ඤින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. ඉති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො , පඤ්ච පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පඤ්ච සුත්තන්තක්ඛන්ධෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි පන්නරසහි ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විසුජ්ඣන්ති.

කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති, කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා හොති? දසහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති, දසහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා හොති. අස්සද්ධියං පජහන්තො සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙති, සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙන්තො අස්සද්ධියං පජහති; කොසජ්ජං පජහන්තො වීරියින්ද්‍රියං භාවෙති, වීරියින්ද්‍රියං භාවෙන්තො කොසජ්ජං පජහති; පමාදං පජහන්තො සතින්ද්‍රියං භාවෙති, සතින්ද්‍රියං භාවෙන්තො පමාදං පජහති; උද්ධච්චං පජහන්තො සමාධින්ද්‍රියං භාවෙති, සමාධින්ද්‍රියං භාවෙන්තො උද්ධච්චං පජහති; අවිජ්ජං පජහන්තො පඤ්ඤින්ද්‍රියං භාවෙති, පඤ්ඤින්ද්‍රියං භාවෙන්තො අවිජ්ජං පජහති. ඉමෙහි දසහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති, ඉමෙහි දසහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා හොති.

කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි? දසහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි. අස්සද්ධියස්ස පහීනත්තා සුප්පහීනත්තා සද්ධින්ද්‍රියං භාවිතං හොති සුභාවිතං; සද්ධින්ද්‍රියස්ස භාවිතත්තා සුභාවිතත්තා අස්සද්ධියං පහීනං හොති සුප්පහීනං. කොසජ්ජස්ස පහීනත්තා සුප්පහීනත්තා වීරියින්ද්‍රියං භාවිතං හොති සුභාවිතං; වීරියින්ද්‍රියස්ස භාවිතත්තා සුභාවිතත්තා කොසජ්ජං පහීනං හොති සුප්පහීනං. පමාදස්ස පහීනත්තා සුප්පහීනත්තා සතින්ද්‍රියං භාවිතං හොති සුභාවිතං; සතින්ද්‍රියස්ස භාවිතත්තා සුභාවිතත්තා පමාදො පහීනො හොති සුප්පහීනො. උද්ධච්චස්ස පහීනත්තා සුප්පහීනත්තා සමාධින්ද්‍රියං භාවිතං හොති සුභාවිතං; සමාධින්ද්‍රියස්ස භාවිතත්තා සුභාවිතත්තා උද්ධච්චං පහීනං හොති සුප්පහීනං. අවිජ්ජාය පහීනත්තා පඤ්ඤින්ද්‍රියං භාවිතං හොති සුභාවිතං; පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස භාවිතත්තා සුභාවිතත්තා අවිජ්ජා පහීනා හොති සුප්පහීනා. ඉමෙහි දසහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි.

186. කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති, කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච? චතූහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති චතූහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති; සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච. සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති; සකදාගාමිඵලක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච. අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති; අනාගාමිඵලක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති; අරහත්තඵලක්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච. ඉති චතස්සො මග්ගවිසුද්ධියො, චතස්සො ඵලවිසුද්ධියො, චතස්සො සමුච්ඡෙදවිසුද්ධියො, චතස්සො පටිප්පස්සද්ධිවිසුද්ධියො. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවියන්ති; ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි චෙව හොන්ති සුභාවිතානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච.

කතිනං පුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියභාවනා; කති පුග්ගලා භාවිතින්ද්‍රියා? අට්ඨන්නං පුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියභාවනා; තයො පුග්ගලා භාවිතින්ද්‍රියා. කතමෙසං අට්ඨන්නං පුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියභාවනා? සත්තන්නඤ්ච සෙක්ඛානං, පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස ච – ඉමෙසං අට්ඨන්නං පුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියභාවනා. කතමෙ තයො පුග්ගලා භාවිතින්ද්‍රියා? සවනෙන බුද්ධො තථාගතස්ස සාවකො ඛීණාසවො භාවිතින්ද්‍රියො, සයං භූතට්ඨෙන පච්චෙකසම්බුද්ධො භාවිතින්ද්‍රියො, අප්පමෙය්‍යට්ඨෙන තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො භාවිතින්ද්‍රියො – ඉමෙ තයො පුග්ගලා භාවිතින්ද්‍රියා. ඉති ඉමෙසං අට්ඨන්නං පුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියභාවනා; ඉමෙ තයො පුග්ගලා භාවිතින්ද්‍රියා.

සුත්තන්තනිද්දෙසො පඨමො.

2. දුතියසුත්තන්තනිද්දෙසො

187. සාවත්ථිනිදානං. ‘‘පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි පඤ්ච? සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං , පඤ්ඤින්ද්‍රියං. යෙ හි කෙචි, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච යථාභූතං නප්පජානන්ති, න මෙ තෙ, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා සමණෙසු [චෙව (ක.) සං. නි. 5.476] වා සමණසම්මතා, බ්‍රාහ්මණෙසු වා බ්‍රාහ්මණසම්මතා; න ච පනෙතෙ ආයස්මන්තා [ආයස්මන්තො සං. නි. 5.476] සාමඤ්ඤත්ථං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථං වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරන්ති. යෙ ච ඛො කෙචි [යෙ කෙචි ඛො (ස්‍යා.), යෙ හි කෙචි ඛො (ක.) සං. නි. 5.476 පස්සිතබ්බං] භික්ඛවෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච යථාභූතං පජානන්ති, තෙ ඛො මෙ, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා සමණෙසු වා සමණසම්මතා, බ්‍රාහ්මණෙසු වා බ්‍රාහ්මණසම්මතා; තෙ ච පනායස්මන්තා සාමඤ්ඤත්ථඤ්ච බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථඤ්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරන්ති’’ති.

188. කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයො හොති; කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයං පජානාති? කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමො හොති; කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමං පජානාති? කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදො හොති, කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදං පජානාති? කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවො හොති; කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවං පජානාති? කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං හොති; කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං පජානාති?

චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයො හොති; චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයං පජානාති. චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමො හොති; චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමං පජානාති. පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදො හොති; පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදං පජානාති. පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවො හොති; පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවං පජානාති. අසීතිසතං ආකාරෙහි [අසීතිසතාකාරෙහි (ස්‍යා.)] පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං හොති; අසීතිසතං ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං පජානාති.

කතමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයො හොති; කතමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයං පජානාති? අධිමොක්ඛත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අධිමොක්ඛවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අධිමොක්ඛවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති; පග්ගහත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, පග්ගහවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, පග්ගහවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති; උපට්ඨානත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, උපට්ඨානවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, උපට්ඨානවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති; අවික්ඛෙපත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති; දස්සනත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, දස්සනවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, දස්සනවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති. අධිමොක්ඛත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, පග්ගහත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, උපට්ඨානත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අවික්ඛෙපත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, දස්සනත්ථාය ආවජ්ජනාය සමුදයො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති. අධිමොක්ඛවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, පග්ගහවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, උපට්ඨානවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, දස්සනවසෙන ඡන්දස්ස සමුදයො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො

හොති. අධිමොක්ඛවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, පග්ගහවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, උපට්ඨානවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, දස්සනවසෙන මනසිකාරස්ස සමුදයො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති , පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තුපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සමුදයො හොති.

ඉමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයො හොති, ඉමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයං පජානාති.

කතමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමො හොති; කතමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමං පජානාති? අධිමොක්ඛත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අධිමොක්ඛවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අධිමොක්ඛවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං [එකත්තං අනුපට්ඨානං (ස්‍යා.)] සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන අත්ථඞ්ගමො හොති; පග්ගහත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පග්ගහවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පග්ගහවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති; උපට්ඨානත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, උපට්ඨානවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, උපට්ඨානවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති; අවික්ඛෙපත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති; දස්සනත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, දස්සනවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, දස්සනවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති.

අධිමොක්ඛත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පග්ගහත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, උපට්ඨානත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අවික්ඛෙපත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, දස්සනත්ථාය ආවජ්ජනාය අත්ථඞ්ගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති. අධිමොක්ඛවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පග්ගහවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, උපට්ඨානවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, දස්සනවසෙන ඡන්දස්ස අත්ථඞ්ගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති. අධිමොක්ඛවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පග්ගහවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, උපට්ඨානවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, අවික්ඛෙපවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, දස්සනවසෙන මනසිකාරස්ස අත්ථඞ්ගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන එකත්තඅනුපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අත්ථඞ්ගමො හොති.

ඉමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමො හොති; ඉමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අත්ථඞ්ගමං පජානාති.

ක. අස්සාදනිද්දෙසො

189. කතමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදො හොති; කතමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදං පජානාති? අස්සද්ධියස්ස අනුපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, අස්සද්ධියපරිළාහස්ස අනුපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, අධිමොක්ඛචරියාය වෙසාරජ්ජං සද්ධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, සන්තො ච විහාරාධිගමො සද්ධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, යං සද්ධින්ද්‍රියං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං සද්ධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො.

කොසජ්ජස්ස අනුපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, කොසජ්ජපරිළාහස්ස අනුපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, පග්ගහචරියාය වෙසාරජ්ජං වීරියින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, සන්තො ච විහාරාධිගමො වීරියින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, යං වීරියින්ද්‍රියං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං වීරියින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො.

පමාදස්ස අනුපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, පමාදපරිළාහස්ස අනුපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, උපට්ඨානචරියාය වෙසාරජ්ජං සතින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, සන්තො ච විහාරාධිගමො සතින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, යං සතින්ද්‍රියං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං සතින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො.

උද්ධච්චස්ස අනුපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, උද්ධච්චපරිළාහස්ස අනුපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, අවික්ඛෙපචරියාය වෙසාරජ්ජං සමාධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, සන්තො ච විහාරාධිගමො සමාධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, යං සමාධින්ද්‍රියං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං සමාධින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො.

අවිජ්ජාය අනුපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, අවිජ්ජාපරිළාහස්ස අනුපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, දස්සනචරියාය වෙසාරජ්ජං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති , සන්තො ච විහාරාධිගමො පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො හොති, යං පඤ්ඤින්ද්‍රියං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අස්සාදො.

ඉමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදො හොති; ඉමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං අස්සාදං පජානාති.

ඛ. ආදීනවනිද්දෙසො

190. කතමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවො හොති; කතමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවං පජානාති? අස්සද්ධියස්ස උපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අස්සද්ධියපරිළාහස්ස උපට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනත්තට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති.

කොසජ්ජස්ස උපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, කොසජ්ජපරිළාහස්ස උපට්ඨානං වීරියින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන…පෙ…. අනත්තට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති.

පමාදස්ස උපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, පමාදපරිළාහස්ස උපට්ඨානං සතින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන…පෙ…. අනත්තට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති.

උද්ධච්චස්ස උපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, උද්ධච්චපරිළාහස්ස උපට්ඨානං සමාධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන…පෙ…. අනත්තට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති.

අවිජ්ජාය උපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අවිජ්ජාපරිළාහස්ස උපට්ඨානං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති, අනත්තට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආදීනවො හොති.

ඉමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවො හොති; ඉමෙහි පඤ්චවීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවං පජානාති.

ග. නිස්සරණනිද්දෙසො

191. කතමෙහි අසීතිසතං ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං හොති; කතමෙහි අසීතිසතං ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං පජානාති? අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං අස්සද්ධියා නිස්සටං හොති, අස්සද්ධියපරිළාහා නිස්සටං හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච නිස්සටං හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි නිස්සටං හොති, තතො පණීතතරසද්ධින්ද්‍රියස්ස පටිලාභා පුරිමතරසද්ධින්ද්‍රියා නිස්සටං හොති; පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං කොසජ්ජා නිස්සටං හොති, කොසජ්ජපරිළාහා නිස්සටං හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච නිස්සටං හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි නිස්සටං හොති, තතො පණීතතරවීරියින්ද්‍රියස්ස පටිලාභා පුරිමතරවීරියින්ද්‍රියා නිස්සටං හොති; උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං පමාදා නිස්සටං හොති, පමාදපරිළාහා නිස්සටං හොති , තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච නිස්සටං හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි නිස්සටං හොති, තතො පණීතතරසතින්ද්‍රියස්ස පටිලාභා පුරිමතරසතින්ද්‍රියා නිස්සටං හොති; අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං උද්ධච්චා නිස්සටං හොති, උද්ධච්චපරිළාහා නිස්සටං හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච නිස්සටං හොති, බහිද්ධා ච

සබ්බනිමිත්තෙහි නිස්සටං හොති, තතො පණීතතරසමාධින්ද්‍රියස්ස පටිලාභා පුරිමතරසමාධින්ද්‍රියා නිස්සටං හොති; දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අවිජ්ජාය නිස්සටං හොති, අවිජ්ජාපරිළාහා නිස්සටං හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච නිස්සටං හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි නිස්සටං හොති, තතො පණීතතරපඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පටිලාභා පුරිමතරපඤ්ඤින්ද්‍රියා නිස්සටං හොති.

192. පුබ්බභාගෙ පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි පඨමජ්ඣානවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, පඨමෙ ඣානෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි දුතියජ්ඣානවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, දුතියෙ ඣානෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි තතියජ්ඣානවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, තතියෙ ඣානෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි චතුත්ථජ්ඣානවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, චතුත්ථෙ ඣානෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති , ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අනිච්චානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති.

අනිච්චානුපස්සනා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි දුක්ඛානුපස්සනාවසෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, දුක්ඛානුපස්සනා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අනත්තානුපස්සනාවසෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, අනත්තානුපස්සනා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි නිබ්බිදානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, නිබ්බිදානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි විරාගානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, විරාගානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි නිරොධානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, නිරොධානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි ඛයානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, ඛයානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි වයානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, වයානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි විපරිණාමානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, විපරිණාමානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අනිමිත්තානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, අනිමිත්තානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අප්පණිහිතානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි සුඤ්ඤතානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති සුඤ්ඤතානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති. අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි යථාභූතඤාණදස්සනවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, යථාභූතඤාණදස්සනෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි ආදීනවානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, ආදීනවානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි පටිසඞ්ඛානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි විවට්ටනානුපස්සනාවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති. විවට්ටනානුපස්සනාය පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි සොතාපත්තිමග්ගවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති.

සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, සොතාපත්තිඵලසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි සකදාගාමිමග්ගවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, සකදාගාමිමග්ගෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි සකදාගාමිඵලසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, සකදාගාමිඵලසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අනාගාමිමග්ගවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අනාගාමිඵලසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, අනාගාමිඵලසමාපත්තියා පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අරහත්තමග්ගවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති, අරහත්තමග්ගෙ පඤ්චහින්ද්‍රියෙහි අරහත්තඵලසමාපත්තිවසෙන පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි හොන්ති.

නෙක්ඛම්මෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි කාමච්ඡන්දතො නිස්සටානි හොන්ති, අබ්‍යාපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි බ්‍යාපාදතො නිස්සටානි හොන්ති, ආලොකසඤ්ඤාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ථිනමිද්ධතො නිස්සටානි හොන්ති, අවික්ඛෙපෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි උද්ධච්චතො නිස්සටානි හොන්ති, ධම්මවවත්ථානෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි විචිකිච්ඡාය නිස්සටානි හොන්ති, ඤාණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි අවිජ්ජාය නිස්සටානි හොන්ති, පාමොජ්ජෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි අරතියා නිස්සටානි හොන්ති.

193. පඨමෙ ඣානෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි නීවරණෙහි නිස්සටානි හොන්ති, දුතියෙ ඣානෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි විතක්කවිචාරෙහි නිස්සටානි හොන්ති, තතියෙ ඣානෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පීතියා නිස්සටානි හොන්ති, චතුත්ථෙ ඣානෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සුඛදුක්ඛෙහි නිස්සටානි හොන්ති, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා පඤ්චින්ද්‍රියානි රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා පඤ්චින්ද්‍රියානි ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පඤ්චින්ද්‍රියානි විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පඤ්චින්ද්‍රියානි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති.

අනිච්චානුපස්සනා පඤ්චින්ද්‍රියානි නිච්චසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති, දුක්ඛානුපස්සනා පඤ්චින්ද්‍රියානි සුඛසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති, අනත්තානුපස්සනා පඤ්චින්ද්‍රියානි අත්තසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති,

නිබ්බිදානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි නන්දියා නිස්සටානි හොන්ති, විරාගානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි රාගතො නිස්සටානි හොන්ති, නිරොධානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි සමුදයතො නිස්සටානි හොන්ති, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ආදානතො නිස්සටානි හොන්ති, ඛයානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ඝනසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති , වයානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ආයූහනතො නිස්සටානි හොන්ති, විපරිණාමානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ධුවසඤ්ඤාය නිස්සටානි හොන්ති, අනිමිත්තානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි නිමිත්තතො නිස්සටානි හොන්ති, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි පණිධියා නිස්සටානි හොන්ති, සුඤ්ඤතානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි අභිනිවෙසතො නිස්සටානි හොන්ති. අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි සාරාදානාභිනිවෙසතො නිස්සටානි හොන්ති, යථාභූතඤාණදස්සනෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සම්මොහාභිනිවෙසතො නිස්සටානි හොන්ති, ආදීනවානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ආලයාභිනිවෙසතො නිස්සටානි හොන්ති, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි අප්පටිසඞ්ඛාය නිස්සටානි හොන්ති, විවට්ටනානුපස්සනාය පඤ්චින්ද්‍රියානි සඤ්ඤොගාභිනිවෙසතො නිස්සටානි හොන්ති.

සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි දිට්ඨෙකට්ඨෙහි කිලෙසෙහි නිස්සටානි හොන්ති, සකදාගාමිමග්ගෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි ඔළාරිකෙහි කිලෙසෙහි නිස්සටානි හොන්ති, අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි අනුසහගතෙහි කිලෙසෙහි නිස්සටානි හොන්ති, අරහත්තමග්ගෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සබ්බකිලෙසෙහි නිස්සටානි හොන්ති, සබ්බෙසඤ්ඤෙව ඛීණාසවානං තත්ථ තත්ථ පඤ්චින්ද්‍රියානි නිස්සටානි චෙව හොන්ති සුනිස්සටානි ච පටිප්පස්සද්ධානි ච සුප්පටිප්පස්සද්ධානි ච.

ඉමෙහි අසීතිසතං ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං හොති; ඉමෙහි අසීතිසතං ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං නිස්සරණං පජානාති.

සුත්තන්තනිද්දෙසො දුතියො.

පඨමභාණවාරො.

3. තතියසුත්තන්තනිද්දෙසො

194. සාවත්ථිනිදානං [සං. නි. 5.478-479 පස්සිතබ්බං]. ''පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි පඤ්ච? සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු – එත්ථ සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු සම්මප්පධානෙසු – එත්ථ වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච , භික්ඛවෙ, සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු සතිපට්ඨානෙසු – එත්ථ සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු ඣානෙසු – එත්ථ සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං? චතූසු අරියසච්චෙසු – එත්ථ පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං''.

චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? චතූසු සම්මප්පධානෙසු වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? චතූසු ඣානෙසු සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි?

චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි. චතූසු සම්මප්පධානෙසු වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි. චතූසු ඣානෙසු සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි. චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

ක. පභෙදගණනනිද්දෙසො

195. චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? සප්පුරිසසංසෙවෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙ අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං , දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං; සද්ධම්මසවනෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙ... යොනිසොමනසිකාරෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙ... ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා සොතාපත්තියඞ්ගෙ අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

චතූසු සම්මප්පධානෙසු වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය සම්මප්පධානෙ පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං

දට්ඨබ්බං, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය සම්මප්පධානෙ…පෙ…. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය සම්මප්පධානෙ…පෙ…. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සම්මප්පධානෙ පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. චතූසු සම්මප්පධානෙසු වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ…පෙ…. චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ… ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

චතූසු ඣානෙසු සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? පඨමෙ ඣානෙ අවික්ඛෙපාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. දුතියෙ ඣානෙ…පෙ…. තතියෙ ඣානෙ… චතුත්ථෙ ඣානෙ අවික්ඛෙපාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. චතූසු ඣානෙසු සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? දුක්ඛෙ අරියසච්චෙ දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. දුක්ඛසමුදයෙ අරියසච්චෙ…පෙ…. දුක්ඛනිරොධෙ අරියසච්චෙ… දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අරියසච්චෙ දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

ඛ. චරියවාරො

196. චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා?

චතූසු සම්මප්පධානෙසු…පෙ…. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු… චතූසු ඣානෙසු… චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතිහාකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා? චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා. චතූසු සම්මප්පධානෙසු…පෙ…. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු… චතූසු ඣානෙසු… චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා? සප්පුරිසසංසෙවෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙ අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. සද්ධම්මසවනෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙ…පෙ…. යොනිසො මනසිකාරෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙ… ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා සොතාපත්තියඞ්ගෙ අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතූසු සම්මප්පධානෙසු වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා? අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය සම්මප්පධානෙ පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අධිමොක්ඛට්ඨෙන

සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය සම්මප්පධානෙ…පෙ…. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය සම්මප්පධානෙ…පෙ…. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සම්මප්පධානෙ පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා…පෙ…. චතූසු සම්මප්පධානෙසු වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා? කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ…පෙ…. චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ…පෙ…. ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා…පෙ…. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතූසු ඣානෙසු සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා? පඨමෙ ඣානෙ අවික්ඛෙපාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. දුතියෙ ඣානෙ…පෙ…. තතියෙ ඣානෙ…පෙ…. චතුත්ථෙ ඣානෙ අවික්ඛෙපාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා…පෙ…. චතූසු ඣානෙසු සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා? දුක්ඛෙ අරියසච්චෙ දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. දුක්ඛසමුදයෙ අරියසච්චෙ…පෙ…. දුක්ඛනිරොධෙ අරියසච්චෙ… දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අරියසච්චෙ දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. චතූසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

ග. චාරවිහාරනිද්දෙසො

197. චාරො ච විහාරො ච අනුබුද්ධො හොති පටිවිද්ධො, යථාචරන්තං යථාවිහරන්තං විඤ්ඤූ සබ්‍රහ්මචාරී ගම්භීරෙසු ඨානෙසු ඔකප්පෙය්‍යුං – ‘‘අද්ධා, අයමායස්මා පත්තො වා පාපුණිස්සති වා’’.

චරියාති අට්ඨ චරියායො – ඉරියාපථචරියා, ආයතනචරියා, සතිචරියා, සමාධිචරියා, ඤාණචරියා, මග්ගචරියා, පත්තිචරියා, ලොකත්ථචරියාති. **ඉරියාපථචරියාති** චතූසු ඉරියාපථෙසු. **ආයතනචරියාති** ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු. **සතිචරියාති** චතූසු සතිපට්ඨානෙසු. **සමාධිචරියාති** චතූසු ඣානෙසු. **ඤාණචරියාති** චතූසු අරියසච්චෙසු. **මග්ගචරියාති** චතූසු අරියමග්ගෙසු. **පත්තිචරියාති** චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු. **ලොකත්ථචරියාති** තථාගතෙසු අරහන්තෙසු සම්මාසම්බුද්ධෙසු, පදෙසෙ පච්චෙකබුද්ධෙසු, පදෙසෙ සාවකෙසු. ඉරියාපථචරියා ච පණිධිසම්පන්නානං, ආයතනචරියා ච ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං, සතිචරියා ච අප්පමාදවිහාරීනං, සමාධිචරියා ච අධිචිත්තමනුයුත්තානං, ඤාණචරියා ච බුද්ධිසම්පන්නානං, මග්ගචරියා ච සම්මාපටිපන්නානං, පත්තිචරියා ච අධිගතඵලානං, ලොකත්ථචරියා ච තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසම්බුද්ධානං, පදෙසෙ පච්චෙකබුද්ධානං, පදෙසෙ සාවකානං. ඉමා අට්ඨ චරියායො.

අපරාපි අට්ඨ චරියායො. අධිමුච්චන්තො සද්ධාය චරති, පග්ගණ්හන්තො වීරියෙන චරති, උපට්ඨාපෙන්තො සතියා චරති, අවික්ඛෙපං කරොන්තො සමාධිනා චරති, පජානන්තො පඤ්ඤාය චරති, විජානන්තො විඤ්ඤාණචරියාය චරති, එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙන්තීති ආයතනචරියාය චරති, එවං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති විසෙසචරියාය චරති – ඉමා අට්ඨ චරියායො.

අපරාපි අට්ඨ චරියායො. දස්සනචරියා ච සම්මාදිට්ඨියා, අභිනිරොපනචරියා ච සම්මාසඞ්කප්පස්ස, පරිග්ගහචරියා ච සම්මාවාචාය, සමුට්ඨානචරියා ච සම්මාකම්මන්තස්ස, වොදානචරියා ච සම්මාආජීවස්ස, පග්ගහචරියා ච සම්මාවායාමස්ස, උපට්ඨානචරියා ච සම්මාසතියා, අවික්ඛෙපචරියා ච සම්මාසමාධිස්ස – ඉමා අට්ඨ චරියායො.

විහාරොති අධිමුච්චන්තො සද්ධාය විහරති, පග්ගණ්හන්තො වීරියෙන විහරති, උපට්ඨාපෙන්තො සතියා විහරති, අවික්ඛෙපං කරොන්තො සමාධිනා විහරති, පජානන්තො පඤ්ඤාය විහරති.

අනුබුද්ධොති සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛට්ඨො අනුබුද්ධො හොති, වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහට්ඨො අනුබුද්ධො හොති, සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානට්ඨො අනුබුද්ධො හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො අනුබුද්ධො හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස දස්සනට්ඨො අනුබුද්ධො හොති.

පටිවිද්ධොති සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛට්ඨො පටිවිද්ධො හොති, වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහට්ඨො පටිවිද්ධො හොති, සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානට්ඨො පටිවිද්ධො හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපට්ඨො පටිවිද්ධො හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස දස්සනට්ඨො පටිවිද්ධො හොති. **යථාචරන්තන්ති** එවං සද්ධාය චරන්තං, එවං වීරියෙන චරන්තං, එවං සතියා චරන්තං, එවං සමාධිනා චරන්තං, එවං පඤ්ඤාය චරන්තං. **යථාවිහරන්තන්ති** එවං සද්ධාය විහරන්තං, එවං වීරියෙන විහරන්තං, එවං සතියා විහරන්තං, එවං සමාධිනා විහරන්තං, එවං පඤ්ඤාය විහරන්තං. **විඤ්ඤූති** විඤ්ඤූ විභාවී මෙධාවී පණ්ඩිතා බුද්ධිසම්පන්නා. **සබ්‍රහ්මචාරීති** එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතා. **ගම්භීරෙසු ඨානෙසූති** ගම්භීරානි ඨානානි වුච්චන්ති ඣානා ච විමොක්ඛා ච සමාධී ච සමාපත්තියො ච මග්ගා ච ඵලානි ච අභිඤ්ඤායො ච පටිසම්භිදා ච. **ඔකප්පෙය්‍යුන්ති** සද්දහෙය්‍යුං අධිමුච්චෙය්‍යුං. **අද්ධාති** එකංසවචනමෙතං නිස්සංසයවචනමෙතං නික්කඞ්ඛවචනමෙතං අද්වෙජ්ඣවචනමෙතං අද්වෙළ්හකවචනමෙතං නියොගවචනමෙතං අපණ්ණකවචනමෙතං අවත්ථාපනවචනමෙතං – අද්ධාති. **ආයස්මාති** පියවචනමෙතං ගරුවචනමෙතං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං – ආයස්මාති. **පත්තො වාති** අධිගතො වා. **පාපුණිස්සති වාති** අධිගමිස්සති වා.

සුත්තන්තනිද්දෙසො තතියො.

4. චතුත්ථසුත්තන්තනිද්දෙසො

198. පුරිමනිදානං [පරිපුණ්ණනිදානං (ස්‍යා. ක.)]. ‘‘පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි පඤ්ච? සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චින්ද්‍රියානි. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි කතිහාකාරෙහි කෙනට්ඨෙන දට්ඨබ්බානි? ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ඡහාකාරෙහි තෙනට්ඨෙන දට්ඨබ්බානි – ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ආදිවිසොධනට්ඨෙන අධිමත්තට්ඨෙන, අධිට්ඨානට්ඨෙන, පරියාදානට්ඨෙන, පතිට්ඨාපකට්ඨෙන’’.

ක. ආධිපතෙය්‍යට්ඨනිද්දෙසො

199. කථං **ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි?** අස්සද්ධියං පජහතො අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කොසජ්ජං පජහතො පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. පමාදං පජහතො උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. උද්ධච්චං පජහතො අවික්ඛෙපාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. අවිජ්ජං පජහතො දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං.

කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, වීරියින්ද්‍රියස්ස වසෙන උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සතින්ද්‍රියස්ස වසෙන අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන අවික්ඛෙපාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. කාමච්ඡන්දං පජහතො නෙක්ඛම්මවසෙන දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං.

බ්‍යාපාදං පජහතො අබ්‍යාපාදවසෙන...පෙ.... ථිනමිද්ධං පජහතො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන...පෙ.... සබ්බකිලෙසෙ පජහතො අරහත්තමග්ගවසෙන අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං...පෙ.... සබ්බකිලෙසෙ පජහතො අරහත්තමග්ගවසෙන දස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. එවං ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

ඛ. ආදිවිසොධනට්ඨනිද්දෙසො

200. කථං **ආදිවිසොධනට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි?** අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං, අස්සද්ධියසංවරට්ඨෙන [අස්සද්ධියං සංවරට්ඨෙන (ස්‍යා. ක.) එවමීදිසෙසු පදෙසුපි] සීලවිසුද්ධි – සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා. පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං, කොසජ්ජසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – වීරියින්ද්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා. උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං, පමාදසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – සතින්ද්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං, උද්ධච්චසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – සමාධින්ද්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා. දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අවිජ්ජාසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා. නෙක්ඛම්මෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි, කාමච්ඡන්දසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා. අබ්‍යාපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි, බ්‍යාපාදසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා...පෙ.... අරහත්තමග්ගෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි, සබ්බකිලෙසසංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි – පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා. එවං ආදිවිසොධනට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

ග. අධිමත්තට්ඨනිද්දෙසො

201. කථං **අධිමත්තට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි?** සද්ධින්ද්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දො උප්පජ්ජති – ඡන්දවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති . ඡන්දවසෙන පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති – පාමොජ්ජවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පාමොජ්ජවසෙන පීති උප්පජ්ජති – පීතිවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පීතිවසෙන පස්සද්ධි උප්පජ්ජති – පස්සද්ධිවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පස්සද්ධිවසෙන සුඛං උප්පජ්ජති – සුඛවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සුඛවසෙන ඔභාසො උප්පජ්ජති – ඔභාසවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. ඔභාසවසෙන සංවෙගො උප්පජ්ජති – සංවෙගවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සංවෙජෙත්වා චිත්තං සමාදහති – සමාධිවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. තථා සමාහිතං චිත්තං සාධුකං පග්ගණ්හාති – පග්ගහවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. තථාපග්ගහිතං චිත්තං සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛති – උපෙක්ඛාවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. උපෙක්ඛාවසෙන නානත්තකිලෙසෙහි චිත්තං විමුච්චති – විමොක්ඛවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. විමුත්තත්තා තෙ ධම්මා එකරසා හොන්ති – එකරසට්ඨෙන භාවනාවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. භාවිතත්තා තතො පණීතතරෙ විවට්ටන්ති – විවට්ටනාවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. විවට්ටිතත්තා තතො වොසජ්ජති [වොස්සජ්ජති (ස්‍යා. ක.)] – වොසග්ගවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. වොසජ්ජිතත්තා තතො නිරුජ්ඣන්ති – නිරොධවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. නිරොධවසෙන ද්වෙ වොසග්ගා – පරිච්චාගවොසග්ගො ච, පක්ඛන්දනවොසග්ගො ච. කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතීති – පරිච්චාගවොසග්ගො. නිරොධනිබ්බානධාතුයා චිත්තං පක්ඛන්දතීති – පක්ඛන්දනවොසග්ගො. නිරොධවසෙන ඉමෙ ද්වෙ වොසග්ගා.

අස්සද්ධියස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... අස්සද්ධියපරිළාහස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... ඔළාරිකානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... අනුසහගතානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... සබ්බකිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති – ඡන්දවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති...පෙ.... වීරියින්ද්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... කොසජ්ජස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... කොසජ්ජපරිළාහස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... සබ්බකිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... සතින්ද්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... පමාදස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... පමාදපරිළාහස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... සබ්බකිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... සමාධින්ද්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... පෙ.... උද්ධච්චස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති උද්ධච්චපරිළාහස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... සබ්බකිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දො උප්පජ්ජති...පෙ.... අවිජ්ජාය පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... අවිජ්ජාපරිළාහස්ස පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... ඔළාරිකානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... අනුසහගතානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති... සබ්බකිලෙසානං පහානාය ඡන්දො උප්පජ්ජති – ඡන්දවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. ඡන්දවසෙන පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති – පාමොජ්ජවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පාමොජ්ජවසෙන පීති උප්පජ්ජති – පීතිවසෙන පඤ්ඤා වසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පීතිවසෙන පස්සද්ධි උප්පජ්ජති – පස්සද්ධිවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පස්සද්ධිවසෙන සුඛං උප්පජ්ජති – සුඛවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සුඛවසෙන ඔභාසො උප්පජ්ජති –

ඔභාසවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. ඔභාසවසෙන සංවෙගො උප්පජ්ජති – සංවෙගවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සංවෙජෙත්වා චිත්තං සමාදහති – සමාධිවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. තථාසමාහිතං චිත්තං සාධුකං පග්ගණ්හාති – පග්ගහවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. තථාපග්ගහිතං චිත්තං සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛති – උපෙක්ඛාවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. උපෙක්ඛාවසෙන නානත්තකිලෙසෙහි චිත්තං විමුච්චති – විමොක්ඛවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. විමුත්තත්තා තෙ ධම්මා එකරසා හොන්ති – භාවනාවසෙන [එකරසට්ඨෙන භාවනාවසෙන (ස්‍යා. ක.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. භාවිතත්තා තතො පණීතතරෙ විවට්ටන්ති – විවට්ටනාවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. විවට්ටිතත්තා තතො වොසජ්ජති – වොසග්ගවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. වොසජ්ජිතත්තා තතො නිරුජ්ඣන්ති – නිරොධවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. නිරොධවසෙන ද්වෙ වොසග්ගා – පරිච්චාගවොසග්ගො ච, පක්ඛන්දනවොසග්ගො ච. කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතීති – පරිච්චාගවොසග්ගො. නිරොධනිබ්බානධාතුයා චිත්තං පක්ඛන්දතීති – පක්ඛන්දනවොසග්ගො. නිරොධවසෙන ඉමෙ ද්වෙ වොසග්ගා. එවං අධිමත්තට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

දුතියභාණවාරො.

ඝ. අධිට්ඨානට්ඨනිද්දෙසො

202. කථං අධිට්ඨානට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? සද්ධින්ද්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දො උප්පජ්ජති – ඡන්දවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිට්ඨාති. ඡන්දවසෙන පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති – පාමොජ්ජවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධින්ද්‍රියං අධිට්ඨාති…පෙ…. එවං අධිට්ඨානට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

ඞ. පරියාදානට්ඨනිද්දෙසො

කථං පරියාදානට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං අස්සද්ධියං පරියාදියති , අස්සද්ධියපරිළාහං පරියාදියති. පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං කොසජ්ජං පරියාදියති, කොසජ්ජපරිළාහං පරියාදියති. උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං පමාදං පරියාදියති, පමාදපරිළාහං පරියාදියති. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං උද්ධච්චං පරියාදියති, උද්ධච්චපරිළාහං පරියාදියති. දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අවිජ්ජං පරියාදියති, අවිජ්ජාපරිළාහං පරියාදියති. නෙක්ඛම්මෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි කාමච්ඡන්දං පරියාදියන්ති. අබ්‍යාපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි බ්‍යාපාදං පරියාදියන්ති. ආලොකසඤ්ඤාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ථිනමිද්ධං පරියාදියන්ති. අවික්ඛෙපෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි උද්ධච්චං පරියාදියන්ති…පෙ.… අරහත්තමග්ගෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සබ්බකිලෙසෙ පරියාදියන්ති. එවං පරියාදානට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

ච. පතිට්ඨාපකට්ඨනිද්දෙසො

203. කථං පතිට්ඨාපකට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි? සද්ධො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛෙ පතිට්ඨාපෙති, සද්ධස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛෙ පතිට්ඨාපෙති. වීරියවා වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහෙ පතිට්ඨාපෙති, වීරියවතො වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහෙ පතිට්ඨාපෙති. සතිමා සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානෙ පතිට්ඨාපෙති, සතිමතො සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානෙ පතිට්ඨාපෙති. සමාහිතො සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපෙ පතිට්ඨාපෙති, සමාහිතස්ස සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපෙ පතිට්ඨාපෙති. පඤ්ඤවා පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනෙ පතිට්ඨාපෙති, පඤ්ඤවතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනෙ පතිට්ඨාපෙති. යොගාවචරො පඤ්චින්ද්‍රියානි නෙක්ඛම්මෙ පතිට්ඨාපෙති, යොගාවචරස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි නෙක්ඛම්මෙ පතිට්ඨාපෙන්ති. යොගාවචරො පඤ්චින්ද්‍රියානි අබ්‍යාපාදෙ පතිට්ඨාපෙති, යොගාවචරස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි අබ්‍යාපාදෙ පතිට්ඨාපෙන්ති. යොගාවචරො පඤ්චින්ද්‍රියානි ආලොකසඤ්ඤාය පතිට්ඨාපෙති, යොගාවචරස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි ආලොකසඤ්ඤාය පතිට්ඨාපෙන්ති. යොගාවචරො පඤ්චින්ද්‍රියානි අවික්ඛෙපෙ පතිට්ඨාපෙති , යොගාවචරස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි අවික්ඛෙපෙ පතිට්ඨාපෙන්ති…පෙ…. යොගාවචරො පඤ්චින්ද්‍රියානි අරහත්තමග්ගෙ පතිට්ඨාපෙති, යොගාවචරස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි අරහත්තමග්ගෙ පතිට්ඨාපෙන්ති. එවං පතිට්ඨාපකට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

සුත්තන්තනිද්දෙසො චතුත්ථො.

5. ඉන්ද්‍රියසමොධානං

204. පුථුජ්ජනො සමාධිං භාවෙන්තො කතිහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති? සෙක්ඛො සමාධිං භාවෙන්තො කතිහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති? වීතරාගො සමාධිං භාවෙන්තො කතිහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති? පුථුජ්ජනො සමාධිං භාවෙන්තො සත්තහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති. සෙක්ඛො සමාධිං භාවෙන්තො අට්ඨහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති. වීතරාගො සමාධිං භාවෙන්තො දසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති.

පුථුජ්ජනො සමාධිං භාවෙන්තො කතමෙහි සත්තහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති? ආවජ්ජිතත්තා ආරම්මණූපට්ඨානකුසලො හොති, සමථනිමිත්තූපට්ඨානකුසලො හොති, පග්ගහනිමිත්තූපට්ඨානකුසලො හොති,

අවික්ඛෙපූපට්ඨානකුසලො හොති, ඔභාසූපට්ඨානකුසලො හොති, සම්පහංසනූපට්ඨානකුසලො හොති, උපෙක්ඛූපට්ඨානකුසලො හොති – පුථුජ්ජනො සමාධිං භාවෙන්තො ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති.

සෙක්ඛො සමාධිං භාවෙන්තො කතමෙහි අට්ඨහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති? ආවජ්ජිතත්තා ආරම්මණූපට්ඨානකුසලො හොති, සමථනිමිත්තූපට්ඨානකුසලො හොති, පග්ගහනිමිත්තූපට්ඨානකුසලො හොති, අවික්ඛෙපූපට්ඨානකුසලො හොති, ඔභාසූපට්ඨානකුසලො හොති, සම්පහංසනූපට්ඨානකුසලො හොති, උපෙක්ඛූපට්ඨානකුසලො හොති, එකත්තූපට්ඨානකුසලො හොති – සෙක්ඛො සමාධිං භාවෙන්තො ඉමෙහි අට්ඨහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති.

වීතරාගො සමාධිං භාවෙන්තො කතමෙහි දසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති? ආවජ්ජිතත්තා ආරම්මණූපට්ඨානකුසලො හොති…පෙ…. එකත්තූපට්ඨානකුසලො හොති, ඤාණූපට්ඨානකුසලො හොති, විමුත්තූපට්ඨානකුසලො හොති – වීතරාගො සමාධිං භාවෙන්තො ඉමෙහි දසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති.

205. පුථුජ්ජනො විපස්සනං භාවෙන්තො කතිහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, කතිහාකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති? සෙක්ඛො විපස්සනං භාවෙන්තො කතිහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති , කතිහාකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති? වීතරාගො විපස්සනං භාවෙන්තො කතිහාකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, කතිහාකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති?

පුථුජ්ජනො විපස්සනං භාවෙන්තො නවහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, නවහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති. සෙක්ඛො විපස්සනං භාවෙන්තො දසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, දසහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති. වීතරාගො විපස්සනං භාවෙන්තො ද්වාදසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, ද්වාදසහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති.

පුථුජ්ජනො විපස්සනං භාවෙන්තො කතමෙහි නවහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, කතමෙහි නවහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති? අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලො හොති, නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති. දුක්ඛතො උපට්ඨානකුසලො හොති, සුඛතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති. අනත්තතො උපට්ඨානකුසලො හොති, අත්තතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති. ඛයතො උපට්ඨානකුසලො හොති, ඝනතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති. වයතො උපට්ඨානකුසලො හොති, ආයූහනානුපට්ඨානකුසලො හොති. විපරිණාමූපට්ඨානකුසලො හොති, ධුවතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති. අනිමිත්තූපට්ඨානකුසලො හොති, නිමිත්තානුපට්ඨානකුසලො හොති. අප්පණිහිතූපට්ඨානකුසලො හොති, පණිධිඅනුපට්ඨානකුසලො [පණිධානුපට්ඨානකුසලො (ස්‍යා.)] හොති. සුඤ්ඤතූපට්ඨානකුසලො හොති, අභිනිවෙසානුපට්ඨානකුසලො හොති – පුථුජ්ජනො විපස්සනං භාවෙන්තො ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති.

206. සෙක්ඛො විපස්සනං භාවෙන්තො කතමෙහි දසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, කතමෙහි දසහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති? අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලො හොති, නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති…පෙ…. සුඤ්ඤතූපට්ඨානකුසලො හොති, අභිනිවෙසානුපට්ඨානකුසලො හොති. ඤාණූපට්ඨානකුසලො හොති, අඤ්ඤාණඅනුපට්ඨානකුසලො හොති – සෙක්ඛො විපස්සනං භාවෙන්තො ඉමෙහි දසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, ඉමෙහි දසහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති.

වීතරාගො විපස්සනං භාවෙන්තො කතමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, කතමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති? අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලො හොති, නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති…පෙ…. ඤාණූපට්ඨානකුසලො හොති, අඤ්ඤාණානුපට්ඨානකුසලො හොති. විසඤ්ඤොගූපට්ඨානකුසලො හොති, සඤ්ඤොගානුපට්ඨානකුසලො හොති. නිරොධූපට්ඨානකුසලො හොති, සඞ්ඛාරානුපට්ඨානකුසලො හොති – වීතරාගො විපස්සනං භාවෙන්තො ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි උපට්ඨානකුසලො හොති, ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි අනුපට්ඨානකුසලො හොති.

ආවජ්ජිතත්තා ආරම්මණූපට්ඨානකුසලවසෙන ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති…පෙ…. ධම්මෙ සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති. **ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙතී**ති කථං ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති? අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං සමොධානෙති…පෙ…. සමථනිමිත්තූපට්ඨානකුසලවසෙන, පග්ගහනිමිත්තූපට්ඨානකුසලවසෙන, අවික්ඛෙපූපට්ඨානකුසලවසෙන, ඔභාසූපට්ඨානකුසලවසෙන, සම්පහංසනූපට්ඨානකුසලවසෙන, උපෙක්ඛූපට්ඨානකුසලවසෙන , එකත්තූපට්ඨානකුසලවසෙන, ඤාණූපට්ඨානකුසලවසෙන, විමුත්තූපට්ඨානකුසලවසෙන.

අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලවසෙන, නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන, දුක්ඛතො උපට්ඨානකුසලවසෙන, සුඛතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන, අනත්තතො උපට්ඨානකුසලවසෙන, අත්තතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන, ඛයතො උපට්ඨානකුසලවසෙන, ඝනතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන, වයතො උපට්ඨානකුසලවසෙන,

ආයූහනානුපට්ඨානකුසලවසෙන, විපරිණාමූපට්ඨානකුසලවසෙන, ධුවතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන, අනිමිත්තූපට්ඨානකුසලවසෙන, නිමිත්තානුපට්ඨානකුසලවසෙන, අප්පණිහිතූපට්ඨානකුසලවසෙන, පණිධිඅනුපට්ඨානකුසලවසෙන, සුඤ්ඤතූපට්ඨානකුසලවසෙන, අභිනිවෙසානුපට්ඨානකුසලවසෙන, ඤාණූපට්ඨානකුසලවසෙන, අඤ්ඤාණානුපට්ඨානකුසලවසෙන, විසඤ්ඤොගූපට්ඨානකුසලවසෙන, සඤ්ඤොගානුපට්ඨානකුසලවසෙන , නිරොධූපට්ඨානකුසලවසෙන, සඞ්ඛාරානුපට්ඨානකුසලවසෙන ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ථඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

207. චතුසට්ඨියා ආකාරෙහි තිණ්ණන්නං ඉන්ද්‍රියානං වසීභාවතාපඤ්ඤා ආසවානං ඛයෙ ඤාණං. කතමෙසං තිණ්ණන්නං ඉන්ද්‍රියානං? අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස, අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියස්ස.

අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං කති ඨානානි ගච්ඡති? අඤ්ඤින්ද්‍රියං කති ඨානානි ගච්ඡති? අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං කති ඨානානි ගච්ඡති? අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං එකං ඨානං ගච්ඡති – සොතාපත්තිමග්ගං. අඤ්ඤින්ද්‍රියං ඡ ඨානානි ගච්ඡති – සොතාපත්තිඵලං, සකදාගාමිමග්ගං, සකදාගාමිඵලං, අනාගාමිමග්ගං, අනාගාමිඵලං, අරහත්තමග්ගං. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං එකං ඨානං ගච්ඡති – අරහත්තඵලං.

සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති, වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහපරිවාරං හොති, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානපරිවාරං හොති, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපපරිවාරං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනපරිවාරං හොති, මනින්ද්‍රියං විජානනපරිවාරං හොති, සොමනස්සින්ද්‍රියං අභිසන්දනපරිවාරං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසන්තතාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ ජාතා ධම්මා, ඨපෙත්වා චිත්තසමුට්ඨානං රූපං, සබ්බෙව කුසලා හොන්ති, සබ්බෙව අනාසවා හොන්ති, සබ්බෙව නිය්‍යානිකා හොන්ති, සබ්බෙව අපචයගාමිනො හොන්ති, සබ්බෙව ලොකුත්තරා හොන්ති, සබ්බෙව නිබ්බානාරම්මණා හොන්ති. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි සහජාතපරිවාරා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරා හොන්ති, නිස්සයපරිවාරා හොන්ති, සම්පයුත්තපරිවාරා හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති. තෙව තස්ස ආකාරා චෙව හොන්ති පරිවාරා ච.

සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ…පෙ…. අරහත්තඵලක්ඛණෙ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති…පෙ…. ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසන්තතාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. අරහත්තඵලක්ඛණෙ ජාතා ධම්මා සබ්බෙව අබ්‍යාකතා හොන්ති, ඨපෙත්වා චිත්තසමුට්ඨානං රූපං සබ්බෙව අනාසවා හොන්ති, සබ්බෙව ලොකුත්තරා හොන්ති, සබ්බෙව නිබ්බානාරම්මණා හොන්ති. අරහත්තඵලක්ඛණෙ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියස්ස ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි සහජාතපරිවාරා හොන්ති . තෙව තස්ස ආකාරා චෙව හොන්ති පරිවාරා ච. ඉති ඉමානි අට්ඨ අට්ඨකානි චතුසට්ඨි හොන්ති.

ආසවාති කතමෙ තෙ ආසවා? කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. කත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති [ඛිය්‍යන්ති (ක.)]? සොතාපත්තිමග්ගෙන අනවසෙසො දිට්ඨාසවො ඛීයති. අපායගමනීයො කාමාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො භවාසවො ඛීයති, අපායගමනීයො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො භවාසවො ඛීයති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති. අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො ඛීයති, අනවසෙසො අවිජ්ජාසවො ඛීයති. එත්ථෙතෙ ආසවා ඛීයන්ති.

208. න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං, තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති.

සමන්තචක්ඛූති කෙනට්ඨෙන සමන්තචක්ඛු? චුද්දස බුද්ධඤාණානි – දුක්ඛෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං බුද්ධඤාණං…පෙ…. සබ්බඤ්ඤුතඤාණං බුද්ධඤාණං, අනාවරණඤාණං බුද්ධඤාණං. ඉමානි චුද්දස බුද්ධඤාණානි. ඉමෙසං චුද්දසන්නං බුද්ධඤාණානං අට්ඨ ඤාණානි සාවකසාධාරණානි, ඡ ඤාණානි අසාධාරණානි සාවකෙහි.

යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො ඤාතො, අඤ්ඤාතො දුක්ඛට්ඨො නත්ථීති – සමන්තචක්ඛු. යං සමන්තචක්ඛු තං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං. යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය; අඵස්සිතො පඤ්ඤාය දුක්ඛට්ඨො නත්ථීති – සමන්තචක්ඛු. යං සමන්තචක්ඛු තං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං. යාවතා සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො…පෙ…. යාවතා නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො… යාවතා මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො… යාවතා අත්ථපටිසම්භිදාය අත්ථපටිසම්භිදට්ඨො… යාවතා ධම්මපටිසම්භිදාය ධම්මපටිසම්භිදට්ඨො… යාවතා නිරුත්තිපටිසම්භිදාය නිරුත්තිපටිසම්භිදට්ඨො… යාවතා පටිභානපටිසම්භිදාය පටිභානපටිසම්භිදට්ඨො… යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං… යාවතා සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං… යාවතා යමකපාටිහීරෙ ඤාණං… යාවතා මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං… යාවතා සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්‍රහ්මකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං

අනුවිචරිතං මනසා, තං ඤාතං දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤාය. අඵස්සිතං පඤ්ඤාය නත්ථීති – සමන්තචක්ඛු. යං සමන්තචක්ඛු තං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං.

සද්දහන්තො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හන්තො සද්දහති. සද්දහන්තො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙන්තො සද්දහති. සද්දහන්තො සමාදහති, සමාදහන්තො සද්දහති. සද්දහන්තො පජානාති, පජානන්තො සද්දහති. පග්ගණ්හන්තො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙන්තො පග්ගණ්හාති. පග්ගණ්හන්තො සමාදහති, සමාදහන්තො පග්ගණ්හාති. පග්ගණ්හන්තො පජානාති, පජානන්තො පග්ගණ්හාති. පග්ගණ්හන්තො සද්දහති, සද්දහන්තො පග්ගණ්හාති. උපට්ඨාපෙන්තො සමාදහති, සමාදහන්තො උපට්ඨාපෙති. උපට්ඨාපෙන්තො පජානාති, පජානන්තො උපට්ඨාපෙති. උපට්ඨාපෙන්තො සද්දහති, සද්දහන්තො උපට්ඨාපෙති. උපට්ඨාපෙන්තො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හන්තො උපට්ඨාපෙති. සමාදහන්තො පජානාති, පජානන්තො සමාදහති. සමාදහන්තො සද්දහති, සද්දහන්තො සමාදහති. සමාදහන්තො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හන්තො සමාදහති. සමාදහන්තො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙන්තො සමාදහති. පජානන්තො සද්දහති, සද්දහන්තො පජානාති. පජානන්තො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හන්තො පජානාති. පජානන්තො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙන්තො පජානාති. පජානන්තො සමාදහති, සමාදහන්තො පජානාති.

සද්දහිතත්තා පග්ගහිතං, පග්ගහිතත්තා සද්දහිතං. සද්දහිතත්තා උපට්ඨාපිතං, උපට්ඨාපිතත්තා සද්දහිතං. සද්දහිතත්තා සමාදහිතං, සමාදහිතත්තා සද්දහිතං. සද්දහිතත්තා පජානිතං, පජානිතත්තා සද්දහිතං. පග්ගහිතත්තා උපට්ඨාපිතං , උපට්ඨාපිතත්තා පග්ගහිතං. පග්ගහිතත්තා සමාදහිතං, සමාදහිතත්තා පග්ගහිතං. පග්ගහිතත්තා පජානිතං පජානිතත්තා පග්ගහිතං. පග්ගහිතත්තා සද්දහිතං, සද්දහිතත්තා පග්ගහිතං. උපට්ඨාපිතත්තා සමාදහිතං, සමාදහිතත්තා උපට්ඨාපිතං. උපට්ඨාපිතත්තා පජානිතං, පජානිතත්තා උපට්ඨාපිතං. උපට්ඨාපිතත්තා සද්දහිතං, සද්දහිතත්තා උපට්ඨාපිතං. උපට්ඨාපිතත්තා පග්ගහිතං, පග්ගහිතත්තා උපට්ඨාපිතං. සමාදහිතත්තා පජානිතං, පජානිතත්තා සමාදහිතං. සමාදහිතත්තා සද්දහිතං, සද්දහිතත්තා සමාදහිතං. සමාදහිතත්තා පග්ගහිතං, පග්ගහිතත්තා සමාදහිතං. සමාදහිතත්තා උපට්ඨාපිතං, උපට්ඨාපිතත්තා සමාදහිතං. පජානිතත්තා සද්දහිතං, සද්දහිතත්තා පජානිතං. පජානිතත්තා පග්ගහිතං, පග්ගහිතත්තා පජානිතං. පජානිතත්තා උපට්ඨාපිතං, උපට්ඨාපිතත්තා පජානිතං. පජානිතත්තා සමාදහිතං, සමාදහිතත්තා පජානිතං.

යං බුද්ධචක්ඛු තං බුද්ධඤාණං, යං බුද්ධඤාණං තං බුද්ධචක්ඛු, යෙන චක්ඛුනා තථාගතො සත්තෙ පස්සති අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො [පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනෙ (ස්‍යා. ක.)], අප්පෙකච්චෙ නපරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො.

අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙති සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, කුසීතො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. සමාහිතො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අසමාහිතො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. පඤ්ඤවා පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො.

තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙති සද්ධො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො...පෙ.... පඤ්ඤවා පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මුදින්ද්‍රියො. **ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ**ති සද්ධො පුග්ගලො ස්වාකාරො, අස්සද්ධො පුග්ගලො ද්වාකාරො...පෙ.... පඤ්ඤවා පුග්ගලො ස්වාකාරො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො ද්වාකාරො. **සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ**ති සද්ධො පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො, අස්සද්ධො පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො...පෙ.... පඤ්ඤවා පුග්ගලො සුවිඤ්ඤාපයො, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො දුවිඤ්ඤාපයො.

අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො, අප්පෙකච්චෙ නපරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනොති සද්ධො පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, අස්සද්ධො පුග්ගලො නපරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී , කුසීතො පුග්ගලො නපරලොකවජ්ජභයදස්සාවී...පෙ.... පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො නපරලොකවජ්ජභයදස්සාවී.

ලොකොති ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො විපත්තිභවලොකො විපත්තිසම්භවලොකො සම්පත්තිභවලොකො සම්පත්තිසම්භවලොකො.

එකො ලොකො – සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා – නාමඤ්ච රූපඤ්ච. තයො ලොකා – තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා – චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ලොකා – පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා – ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා – සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ලොකා – අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා – නව සත්තාවාසා. දස ලොකා – දසායතනානි. ද්වාදස ලොකා – ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා – අට්ඨාරස ධාතුයො.

වජ්ජන්ති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා. ඉති ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ ඉමස්මිඤ්ච වජ්ජෙ තිබ්බා භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා හොන්ති, සෙය්‍යථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ. ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤාති පටිවිජ්ඣතීති.

ඉන්ද්‍රියසමොධානො පඤ්චමො.

තතියභාණවාරො.

ඉන්ද්‍රියකථා නිට්ඨිතා.

5. විමොක්ඛකථා

1. උද්දෙසො

209. පුරිමනිදානං . ‘‘තයොමෙ , භික්ඛවෙ, විමොක්ඛා. කතමෙ තයො? සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, අනිමිත්තො විමොක්ඛො, අප්පණිහිතො විමොක්ඛො – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො විමොක්ඛා.

‘‘අපි ච, අට්ඨසට්ඨි විමොක්ඛා – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, අනිමිත්තො විමොක්ඛො, අප්පණිහිතො විමොක්ඛො; අජ්ඣත්තවුට්ඨානො විමොක්ඛො, බහිද්ධාවුට්ඨානො විමොක්ඛො, දුභතො වුට්ඨානො විමොක්ඛො; අජ්ඣත්තවුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා, බහිද්ධාවුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා, දුභතො වුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා; අජ්ඣත්තවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා, බහිද්ධාවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා, දුභතො වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා; අජ්ඣත්තවුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී [අජ්ඣත්තවුට්ඨානා පටිප්පස්සද්ධී (ස්‍යා.)] චත්තාරො විමොක්ඛා, බහිද්ධාවුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා, දුභතො වුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා; රූපී රූපානි පස්සතීති විමොක්ඛො, අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති විමොක්ඛො, සුභං තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො; ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො; නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො, සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති විමොක්ඛො; සමයවිමොක්ඛො, අසමයවිමොක්ඛො; සාමයිකො විමොක්ඛො, අසාමයිකො විමොක්ඛො; කුප්පො විමොක්ඛො, අකුප්පො විමොක්ඛො; ලොකියො විමොක්ඛො, ලොකුත්තරො විමොක්ඛො; සාසවො විමොක්ඛො, අනාසවො විමොක්ඛො; සාමිසො විමොක්ඛො, නිරාමිසො විමොක්ඛො; නිරාමිසානිරාමිසතරො විමොක්ඛො, පණිහිතො විමොක්ඛො, අප්පණිහිතො විමොක්ඛො, පණිහිතප්පටිප්පස්සද්ධි විමොක්ඛො; සඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො, විසඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො; එකත්තවිමොක්ඛො, නානත්තවිමොක්ඛො , සඤ්ඤාවිමොක්ඛො, ඤාණවිමොක්ඛො; සීතිසියාවිමොක්ඛො [සීතීසියාවිමොක්ඛො (සී. අට්ඨ.)], ඣානවිමොක්ඛො, අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො’’.

2. නිද්දෙසො

210. කතමො **සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘සුඤ්ඤමිදං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා’’ති. සො තත්ථ අභිනිවෙසං න කරොතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. අයං සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො.

කතමො **අනිමිත්තො විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘සුඤ්ඤමිදං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා’’ති. සො තත්ථ නිමිත්තං න කරොතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. අයං අනිමිත්තො විමොක්ඛො.

කතමො **අප්පණිහිතො විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘සුඤ්ඤමිදං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා’’ති. සො තත්ථ පණිධිං න කරොතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. අයං අප්පණිහිතො විමොක්ඛො.

කතමො **අජ්ඣත්තවුට්ඨානො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ඣානානි – අයං අජ්ඣත්තවුට්ඨානො විමොක්ඛො. කතමො බහිද්ධාවුට්ඨානො විමොක්ඛො? චතස්සො අරූපසමාපත්තියො – අයං බහිද්ධාවුට්ඨානො විමොක්ඛො. කතමො දුභතො වුට්ඨානො විමොක්ඛො? චත්තාරො අරියමග්ගා – අයං දුභතො වුට්ඨානො විමොක්ඛො.

කතමෙ **අජ්ඣත්තවුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා?** පඨමං ඣානං නීවරණෙහි වුට්ඨාති. දුතියං ඣානං විතක්කවිචාරෙහි වුට්ඨාති. තතියං ඣානං පීතියා වුට්ඨාති. චතුත්ථං ඣානං සුඛදුක්ඛෙහි වුට්ඨාති. ඉමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **බහිද්ධාවුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා?** ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය වුට්ඨාති. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය වුට්ඨාති. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය වුට්ඨාති. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය වුට්ඨාති. ඉමෙ බහිද්ධාවුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **දුභතො වුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා?** සොතාපත්තිමග්ගො සක්කායදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමාසා දිට්ඨානුසයා විචිකිච්ඡානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. සකදාගාමිමග්ගො ඔළාරිකා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා ඔළාරිකා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති . අනාගාමිමග්ගො අනුසහගතා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා අනුසහගතා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. අරහත්තමග්ගො රූපරාගා අරූපරාගා මානා උද්ධච්චා අවිජ්ජාය මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨාති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. ඉමෙ දුභතො වුට්ඨානා චත්තාරො විමොක්ඛා.

211. කතමෙ **අජ්ඣත්තවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා?** පඨමං ඣානං පටිලාභත්ථාය විතක්කො ච විචාරො ච පීති ච සුඛඤ්ච චිත්තෙකග්ගතා ච, දුතියං ඣානං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. තතියං ඣානං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං පටිලාභත්ථාය විතක්කො ච විචාරො ච පීති ච සුඛඤ්ච චිත්තෙකග්ගතා ච – ඉමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **බහිද්ධාවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා?** ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය විතක්කො ච විචාරො ච පීති ච සුඛඤ්ච චිත්තෙකග්ගතා ච, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං…පෙ…. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං …පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය විතක්කො ච විචාරො ච පීති ච සුඛඤ්ච චිත්තෙකග්ගතා ච – ඉමෙ බහිද්ධාවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **දුභතො වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා?** සොතාපත්තිමග්ගං පටිලාභත්ථාය **අනිච්චානුපස්සනා, දුක්ඛානුපස්සනා, අනත්තානුපස්සනා**. සකදාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. අනාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලාභත්ථාය **අනිච්චානුපස්සනා, දුක්ඛානුපස්සනා, අනත්තානුපස්සනා** – ඉමෙ දුභතො වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **අජ්ඣත්තවුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා?** පඨමස්ස ඣානස්ස පටිලාභො වා විපාකො වා, දුතියස්ස ඣානස්ස…පෙ…. තතියස්ස ඣානස්ස…පෙ…. චතුත්ථස්ස ඣානස්ස පටිලාභො වා විපාකො වා – ඉමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **බහිද්ධාවුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා?** ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා පටිලාභො වා විපාකො වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා…පෙ…. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පටිලාභො වා විපාකො වා – ඉමෙ බහිද්ධාවුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ **දුභතො වුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා?** සොතාපත්තිමග්ගස්ස සොතාපත්තිඵලං, සකදාගාමිමග්ගස්ස සකදාගාමිඵලං , අනාගාමිමග්ගස්ස අනාගාමිඵලං, අරහත්තමග්ගස්ස අරහත්තඵලං – ඉමෙ දුභතො වුට්ඨානපටිප්පස්සද්ධී චත්තාරො විමොක්ඛා.

212. කථං **රූපී රූපානි පස්සතීති – විමොක්ඛො?** ඉධෙකච්චො අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නීලනිමිත්තං මනසිකරොති, නීලසඤ්ඤං පටිලභති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං [සුපධාරිතං (ක.)] උපධාරෙත්වා ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙත්වා බහිද්ධා නීලනිමිත්තෙ චිත්තං උපසංහරති, නීලසඤ්ඤං පටිලභති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා උපධාරෙත්වා ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙත්වා ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච උභයමිදං රූප’’න්ති, රූපසඤ්ඤී හොති. ඉධෙකච්චො අජ්ඣත්තං පච්චත්තං පීතනිමිත්තං…පෙ…. ලොහිතනිමිත්තං…පෙ…. ඔදාතනිමිත්තං මනසිකරොති, ඔදාතසඤ්ඤං පටිලභති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙත්වා බහිද්ධා ඔදාතනිමිත්තෙ චිත්තං උපසංහරති, ඔදාතසඤ්ඤං පටිලභති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙත්වා ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච උභයමිදං රූප’’න්ති, රූපසඤ්ඤී හොති. එවං රූපී රූපානි පස්සතීති – විමොක්ඛො.

කථං **අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති – විමොක්ඛො?** ඉධෙකච්චො අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නීලනිමිත්තං න මනසිකරොති, නීලසඤ්ඤං න පටිලභති; බහිද්ධා නීලනිමිත්තෙ චිත්තං උපසංහරති, නීලසඤ්ඤං පටිලභති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙත්වා ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අජ්ඣත්තං අරූපං, බහිද්ධා රූපමිද’’න්ති, රූපසඤ්ඤී හොති. ඉධෙකච්චො අජ්ඣත්තං පච්චත්තං පීතනිමිත්තං…පෙ…. ලොහිතනිමිත්තං…පෙ…. ඔදාතනිමිත්තං න මනසිකරොති, ඔදාතසඤ්ඤං න පටිලභති; බහිද්ධා ඔදාතනිමිත්තෙ චිත්තං උපසංහරති, ඔදාතසඤ්ඤං පටිලභති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා ස්වාවත්ථිතං අවත්ථාපෙත්වා ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස එවං හොති – ‘‘අජ්ඣත්තං අරූපං බහිද්ධා රූපමිද’’න්ති, රූපසඤ්ඤී හොති. එවං අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති – විමොක්ඛො.

කථං **‘‘සුභ’’න්තෙව අධිමුත්තො හොතීති – විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන [අබ්‍යාපජ්ඣෙන (ස්‍යා.)] ඵරිත්වා විහරති. මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. කරුණාසහගතෙන චෙතසා…පෙ…. කරුණාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. මුදිතාසහගතෙන චෙතසා…පෙ…. මුදිතාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති…පෙ…. උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. එවං ‘‘සුභං’’ තෙව අධිමුත්තො හොතීති – විමොක්ඛො.

213. කතමො **ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ‘‘අනන්තො ආකාසො’’ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො.

කතමො **විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’’න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො.

කතමො **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො .

කතමො **නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො.

කතමො **සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති විමොක්ඛො?** ඉධ භික්ඛු සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති විමොක්ඛො.

කතමො **සමයවිමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං සමයවිමොක්ඛො.

කතමො **අසමයවිමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං අසමයවිමොක්ඛො.

කතමො **සාමයිකො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං සාමයිකො විමොක්ඛො.

කතමො **අසාමයිකො විමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං අසාමයිකො විමොක්ඛො.

කතමො **කුප්පො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං කුප්පො විමොක්ඛො.

කතමො **අකුප්පො විමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං අකුප්පො විමොක්ඛො.

කතමො **ලොකියො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං ලොකියො විමොක්ඛො.

කතමො **ලොකුත්තරො විමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං ලොකුත්තරො විමොක්ඛො.

කතමො **සාසවො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං සාසවො විමොක්ඛො.

කතමො **අනාසවො විමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං අනාසවො විමොක්ඛො.

කතමො **සාමිසො විමොක්ඛො?** රූපප්පටිසඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො – අයං සාමිසො විමොක්ඛො.

කතමො **නිරාමිසො විමොක්ඛො?** අරූපප්පටිසඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො – අයං නිරාමිසො විමොක්ඛො.

කතමො **නිරාමිසා නිරාමිසතරො විමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං නිරාමිසානිරාමිසතරො විමොක්ඛො.

කතමො **පණිහිතො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං පණිහිතො විමොක්ඛො. කතමො අප්පණිහිතො විමොක්ඛො? චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං අප්පණිහිතො විමොක්ඛො.

කතමො **පණිහිතප්පටිප්පස්සද්ධි විමොක්ඛො?** පඨමස්ස ඣානස්ස පටිලාභො වා විපාකො වා …පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පටිලාභො වා විපාකො වා – අයං පණිහිතප්පටිප්පස්සද්ධි විමොක්ඛො.

කතමො **සඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං සඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො.

කතමො **විසඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං විසඤ්ඤුත්තො විමොක්ඛො.

කතමො **එකත්තවිමොක්ඛො?** චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – අයං එකත්තවිමොක්ඛො.

කතමො **නානත්තවිමොක්ඛො?** චත්තාරි ච ඣානානි, චතස්සො ච අරූපසමාපත්තියො – අයං නානත්තවිමොක්ඛො.

214. කතමො **සඤ්ඤාවිමොක්ඛො?** සියා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො හොති, වත්ථුවසෙන පරියායෙන. කථඤ්ච සියා? අනිච්චානුපස්සනාඤාං නිච්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො . දුක්ඛානුපස්සනාඤාං සුඛතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනාඤාණං අත්තතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං නන්දියා සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනාඤාණං රාගතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. නිරොධානුපස්සනාඤාණං සමුදයතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං ආදානතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං නිමිත්තතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං පණිධියා සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො…පෙ…. රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො…පෙ…. ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො සඤ්ඤාය මුච්චතීති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛො . එවං සියා, එකො

සඤ්ඤාවිමොක්ඛො දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සඤ්ඤාවිමොක්ඛා එකො සඤ්ඤාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන – අයං සඤ්ඤාවිමොක්ඛො.

215. කතමො **ඤාණවිමොක්ඛො?** සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛා හොන්ති, දස ඤාණවිමොක්ඛා එකො ඤාණවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන **සියාති** . කථඤ්ච සියා? අනිච්චානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිච්චතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. දුක්ඛානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං සුඛතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අත්තතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නන්දියා සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං රාගතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. නිරොධානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං සමුදයතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං ආදානතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිමිත්තතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනා ථාභූතං ඤාණං පණිධියා සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අභිනිවෙසතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛා හොන්ති, දස ඤාණවිමොක්ඛා එකො ඤාණවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිච්චතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො…පෙ. … රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අභිනිවෙසතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛා හොන්ති, දස ඤාණවිමොක්ඛා එකො ඤාණවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

වෙදනාය …පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිච්චතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො…පෙ…. ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අභිනිවෙසතො සම්මොහා අඤ්ඤාණා මුච්චතීති – ඤාණවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛා හොන්ති, දස ඤාණවිමොක්ඛා එකො ඤාණවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන – අයං ඤාණවිමොක්ඛො.

216. කතමො **සීතිසියාවිමොක්ඛො?** සියා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො දස සීතිසියාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සීතිසියාවිමොක්ඛා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන **සියාති**. කථඤ්ච සියා? අනිච්චානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං නිච්චතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. දුක්ඛානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං සුඛතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං අත්තතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං නන්දියා සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං රාගතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො . නිරොධානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං සමුදයතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං ආදානතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං නිමිත්තතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං පණිධියා සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං අභිනිවෙසතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො දස සීතිසියාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සීතිසියාවිමොක්ඛා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං නිච්චතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො…පෙ…. රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං අභිනිවෙසතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො දස සීතිසියාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සීතිසියාවිමොක්ඛා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං නිච්චතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො…පෙ…. ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනා අනුත්තරං සීතිභාවං ඤාණං අභිනිවෙසතො සන්තාපපරිළාහදරථා මුච්චතීති – සීතිසියාවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො දස සීතිසියාවිමොක්ඛා හොන්ති, දස සීතිසියාවිමොක්ඛා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන – අයං සීතිසියාවිමොක්ඛො.

217. කතමො **ඣානවිමොක්ඛො?** නෙක්ඛම්මං ඣායතීති [ජායතීති (ස්‍යා.)] ඣානං. කාමච්ඡන්දං ඣාපෙතීති – ඣානං. ඣායන්තො [ජායන්තො (ස්‍යා.)] මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣාපෙන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣායන්තීති – ධම්මා. ඣාපෙතීති – කිලෙසෙ. ඣාතෙ ච ඣාපෙ ච ජානාතීති – ඣානවිමොක්ඛො. අබ්‍යාපාදො

ඣායතීති – ඣානං. බ්‍යාපාදං ඣාපෙතීති – ඣානං. ඣායන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣාපෙන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣායන්තීති – ධම්මා. ඣාපෙතීති – කිලෙසෙ. ඣාතෙ ච ඣාපෙ ච ජානාතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ආලොකසඤ්ඤා ඣායතීති – ඣානං. ථිනමිද්ධං ඣාපෙතීති – ඣානං...පෙ.... අවික්ඛෙපො ඣායතීති – ඣානං. උද්ධච්චං ඣාපෙතීති – ඣානං. ධම්මවවත්ථානං ඣායතීති – ඣානං. විචිකිච්ඡං ඣාපෙතීති – ඣානං. ඤාණං ඣායතීති – ඣානං. අවිජ්ජං ඣාපෙතීති – ඣානං. පාමොජ්ජං ඣායතීති – ඣානං. අරතිං ඣාපෙතීති – ඣානං. පඨමං ඣානං ඣායතීති – ඣානං. නීවරණෙ ඣාපෙතීති – ඣානං...පෙ.... අරහත්තමග්ගො ඣායතීති – ඣානං. සබ්බකිලෙසෙ ඣාපෙතීති – ඣානං. ඣායන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣාපෙන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣායන්තීති – ධම්මා. ඣාපෙතීති – කිලෙසෙ. ඣාතෙ ච ඣාපෙ ච ජානාතීති – ඣානවිමොක්ඛො – අයං ඣානවිමොක්ඛො.

218. කතමො **අනුපාදා චිත්තස්ස විමොක්ඛො?** සියා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා හොන්ති, දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන **සියාති** . කථඤ්ච සියා? අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං සුඛතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනාඤාණං අත්තතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං නන්දියා උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනාඤාණං රාගතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. නිරොධානුපස්සනාඤාණං සමුදයතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං ආදානතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං නිමිත්තතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං පණිධියා උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. එවං සියා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා හොන්ති, දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො...පෙ.... රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. එවං සියා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා හොන්ති, දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

වෙදනාය...පෙ.... සඤ්ඤාය... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ... චක්ඛුස්මිං...පෙ.... ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො...පෙ.... ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො උපාදානා මුච්චතීති – අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො. එවං සියා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා හොන්ති , දස අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛා එකො අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො හොති වත්ථුවසෙන පරියායෙන.

අනිච්චානුපස්සනාඤාණං කතිහුපාදානෙහි මුච්චති? දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං කතිහුපාදානෙහි මුච්චති? අනත්තානුපස්සනාඤාණං කතිහුපාදානෙහි මුච්චති? නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං...පෙ.... විරාගානුපස්සනාඤාණං... නිරොධානුපස්සනාඤාණං... පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං... අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං... අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං... සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං කතිහුපාදානෙහි මුච්චතීති?

අනිච්චානුපස්සනාඤාණං තීහුපාදානෙහි මුච්චති. දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං එකුපාදානා මුච්චති. අනත්තානුපස්සනාඤාණං තීහුපාදානෙහි මුච්චති. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං එකුපාදානා මුච්චති. විරාගානුපස්සනාඤාණං එකුපාදානා මුච්චති. නිරොධානුපස්සනාඤාණං චතූහුපාදානෙහි මුච්චති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං චතූහුපාදානෙහි මුච්චති. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං තීහුපාදානෙහි මුච්චති. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං එකුපාදානා මුච්චති. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං තීහුපාදානෙහි මුච්චති.

අනිච්චානුපස්සනාඤාණං කතමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති? දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා – අනිච්චානුපස්සනාඤාණං ඉමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති. දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං කතමා එකුපාදානා [එකුපාදානා (සී. අට්ඨ.)] මුච්චති? කාමුපාදානා – දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං ඉදං එකුපාදානා මුච්චති. [ඉමා එකුපාදානා (ස්‍යා.)] අනත්තානුපස්සනාඤාණං කතමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති? දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා – අනත්තානුපස්සනාඤාණං ඉමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං කතමා එකුපාදානා මුච්චති? කාමුපාදානා – නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං ඉදං එකුපාදානා මුච්චති. විරාගානුපස්සනාඤාණං කතමා එකුපාදානා මුච්චති? කාමුපාදානා – විරාගානුපස්සනාඤාණං ඉදං එකුපාදානා මුච්චති. නිරොධානුපස්සනාඤාණං කතමෙහි චතූහුපාදානෙහි මුච්චති? කාමුපාදානා, දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා – නිරොධානුපස්සනාඤාණං ඉමෙහි චතූහුපාදානෙහි මුච්චති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං කතමෙහි චතූහුපාදානෙහි මුච්චති? කාමුපාදානා, දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා – පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං ඉමෙහි චතූහුපාදානෙහි මුච්චති. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං කතමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති? දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා –

අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං ඉමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං කතමා එකුපාදානා මුච්චති? කාමුපාදානා – අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං ඉදං එකුපාදානා මුච්චති. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං කතමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති? දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා – සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං ඉමෙහි තීහුපාදානෙහි මුච්චති.

යඤ්ච අනිච්චානුපස්සනාඤාණං, යඤ්ච අනත්තානුපස්සනාඤාණං, යඤ්ච අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං, යඤ්ච සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං – ඉමානි චත්තාරි ඤාණානි තීහුපාදානෙහි මුච්චන්ති – දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා. යඤ්ච දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං, යං ච නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං, යඤ්ච විරාගානුපස්සනාඤාණං, යඤ්ච අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං – ඉමානි චත්තාරි ඤාණානි එකුපාදානා මුච්චන්ති – කාමුපාදානා. යඤ්ච නිරොධානුපස්සනාඤාණං, යඤ්ච පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං – ඉමානි ද්වෙ ඤාණානි චතූහුපාදානෙහි මුච්චන්ති – කාමුපාදානා, දිට්ඨුපාදානා, සීලබ්බතුපාදානා, අත්තවාදුපාදානා – අයං අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො.

විමොක්ඛකථාය පඨමභාණවාරො.

219. තීණි ඛො පනිමානි විමොක්ඛමුඛානි ලොකනියානාය සංවත්තන්ති. සබ්බසඞ්ඛාරෙ පරිච්ඡෙදපරිවටුමතො [පරිච්ඡෙදපරිවට්ටුමතො (ස්‍යා.)] සමනුපස්සනතාය අනිමිත්තාය ච ධාතුයා චිත්තසම්පක්ඛන්දනතාය, සබ්බසඞ්ඛාරෙසු මනොසමුත්තෙජනතාය අප්පණිහිතාය ච ධාතුයා චිත්තසම්පක්ඛන්දනතාය, සබ්බධම්මෙ පරතො සමනුපස්සනතාය සුඤ්ඤතාය ච ධාතුයා චිත්තසම්පක්ඛන්දනතාය – ඉමානි තීණි විමොක්ඛමුඛානි ලොකනියානාය සංවත්තන්ති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කථං සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කථං සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති? අනත්තතො මනසිකරොතො කථං සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතො සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතො සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති, අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතො සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කිං බහුලං චිත්තං හොති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කිං බහුලං චිත්තං හොති? අනත්තතො මනසිකරොතො කිං බහුලං චිත්තං හොති? අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලං චිත්තං හොති . දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලං චිත්තං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලං චිත්තං හොති.

අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අධිමොක්ඛබහුලො කතමින්ද්‍රියං පටිලභති? දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො පස්සද්ධිබහුලො කතමින්ද්‍රියං පටිලභති? අනත්තතො මනසිකරොන්තො වෙදබහුලො කතමින්ද්‍රියං පටිලභති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අධිමොක්ඛබහුලො සද්ධින්ද්‍රියං පටිලභති. දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො පස්සද්ධිබහුලො සමාධින්ද්‍රියං පටිලභති. අනත්තතො මනසිකරොන්තො වෙදබහුලො පඤ්ඤින්ද්‍රියං පටිලභති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති, භාවනාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා [තදන්වයානි (ස්‍යා.)] හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කො භාවෙති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති, භාවනාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කො භාවෙති? අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති, භාවනාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කො භාවෙති? අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස සද්ධින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. භාවනාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති; නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස ඉන්ද්‍රියභාවනා. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස සමාධින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. භාවනාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති , සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති , එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති; නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස ඉන්ද්‍රියභාවනා. අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. භාවනාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති; නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස ඉන්ද්‍රියභාවනා.

220. අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති? භාවනාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති? පටිවෙධකාලෙ කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති? පටිවෙධාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති? කෙනට්ඨෙන භාවනා? කෙනට්ඨෙන පටිවෙධො? දුක්ඛතො මනසිකරොතො

පස්සද්ධිබහුලස්ස කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති? භාවනාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති , අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති? පටිවෙධකාලෙ කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති? පටිවෙධාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති? කෙනට්ඨෙන භාවනා? කෙනට්ඨෙන පටිවෙධො? අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති? භාවනාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති? පටිවෙධකාලෙ කතමින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති? පටිවෙධාය කතින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති? කෙනට්ඨෙන භාවනා? කෙනට්ඨෙන පටිවෙධො?

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස සද්ධින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. භාවනාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති , සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිවෙධකාලෙ පඤ්ඤින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. පටිවෙධාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. දස්සනට්ඨෙන පටිවෙධො. එවං පටිවිජ්ඣන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්තොපි පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස සමාධින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. භාවනාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිවෙධකාලෙ පඤ්ඤින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. පටිවෙධාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. දස්සනට්ඨෙන පටිවෙධො. එවං පටිවිජ්ඣන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්තොපි පටිවිජ්ඣති. අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. භාවනාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිවෙධකාලෙපි පඤ්ඤින්ද්‍රියං ආධිපතෙය්‍යං හොති. පටිවෙධාය චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. දස්සනට්ඨෙන පටිවෙධො. එවං පටිවිජ්ඣන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්තොපි පටිවිජ්ඣති.

221. අනිච්චතො මනසිකරොතො කතමින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති? කතමින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො [සද්ධාධිමුත්තො (ස්‍යා.)] හොති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කතමින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති? කතමින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී [කායසක්ඛි (ස්‍යා. ක.) අභි. පු. ප. 95 පස්සිතබ්බා] හොති? අනත්තතො මනසිකරොතො කතමින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති? කතමින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති?

අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති.

සද්දහන්තො විමුත්තොති – සද්ධාවිමුත්තො. ඵුට්ඨත්තා සච්ඡිකතොති [සච්ඡිකරොතීති (ස්‍යා. පී.)] – කායසක්ඛී. දිට්ඨත්තා පත්තොති – දිට්ඨිප්පත්තො. සද්දහන්තො විමුච්චතීති – සද්ධාවිමුත්තො. ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති – කායසක්ඛී. ‘‘දුක්ඛා සඞ්ඛාරා, සුඛො නිරොධො’’ති ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤායාති – දිට්ඨිප්පත්තො. යො චායං පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො, යො ච කායසක්ඛී, යො ච දිට්ඨිප්පත්තො, සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා සද්ධාවිමුත්තාපි කායසක්ඛීපි දිට්ඨිප්පත්තාපි වත්ථුවසෙන පරියායෙන **සියා**ති. කථඤ්ච සියා? අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති. එවං ඉමෙ තයො පුග්ගලා සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති. අනිච්චතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති. එවං ඉමෙ තයො පුග්ගලා සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී.

අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති. අනිච්චතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති. එවං ඉමෙ තයො පුග්ගලා පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යො වායං පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො, යො ච කායසක්ඛී, යො ච දිට්ඨිප්පත්තො, එවං සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා සද්ධාවිමුත්තාපි කායසක්ඛීපි දිට්ඨිප්පත්තාපි වත්ථුවසෙන පරියායෙන. යො වායං පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො, යො ච කායසක්ඛී, යො ච දිට්ඨිප්පත්තො, සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා…පෙ…. අඤ්ඤොයෙව සද්ධාවිමුත්තො, අඤ්ඤො කායසක්ඛී, අඤ්ඤො දිට්ඨිප්පත්තො **සියා**ති. කථඤ්ච සියා? අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති. යො වායං පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො, යො ච කායසක්ඛී, යො ච දිට්ඨිප්පත්තො, එවං සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා සද්ධාවිමුත්තාපි කායසක්ඛීපි දිට්ඨිප්පත්තාපි වත්ථුවසෙන පරියායෙන. අඤ්ඤොයෙව සද්ධාවිමුත්තො, අඤ්ඤො කායසක්ඛී, අඤ්ඤො දිට්ඨිප්පත්තො.

අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභති; තෙන වුච්චති – ‘‘සද්ධානුසාරී’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා හොති. යෙ හි කෙචි සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභන්ති , සබ්බෙ තෙ සද්ධානුසාරිනො.

අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකතං හොති; තෙන වුච්චති – ‘‘සද්ධාවිමුත්තො’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි . යෙහි කෙචි සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ සද්ධාවිමුත්තා.

අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සකදාගාමිමග්ගං පටිලභති…පෙ…. සකදාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. අනාගාමිමග්ගං පටිලභති… අනාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලභති… අරහත්තං [අරහත්තඵලං (ස්‍යා. ක.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] සච්ඡිකතං හොති; තෙන වුච්චති – ‘‘සද්ධාවිමුත්තො’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති…පෙ…. සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි. යෙහි කෙචි සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන අරහත්තං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ සද්ධාවිමුත්තා.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභති; තෙන වුච්චති – ‘‘කායසක්ඛී’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති , සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා හොති. යෙ හි කෙචි සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභන්ති, සබ්බෙ තෙ කායසක්ඛී.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. සකදාගාමිමග්ගං පටිලභති…පෙ…. සකදාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. අනාගාමිමග්ගං පටිලභති…පෙ…. අනාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලභති…පෙ…. අරහත්තං සච්ඡිකතං හොති; තෙන වුච්චති – ‘‘කායසක්ඛී’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි. යෙහි කෙචි සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන අරහත්තං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ කායසක්ඛී.

අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභති; තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මානුසාරී’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති…පෙ…. සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා හොති. යෙ හි කෙචි පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභන්ති, සබ්බෙ තෙ ධම්මානුසාරිනො.

අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකතං හොති; තෙන වුච්චති – ‘‘දිට්ඨිප්පත්තො’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති…පෙ…. සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි. යෙහි කෙචි පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ දිට්ඨිප්පත්තා.

අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තත්තා සකදාගාමිමග්ගං පටිලභති…පෙ…. සකදාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. අනාගාමිමග්ගං පටිලභති…පෙ…. අනාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලභති…පෙ…. අරහත්තං සච්ඡිකතං හොති; තෙන වුච්චති – ‘‘දිට්ඨිප්පත්තො’’. චත්තාරින්ද්‍රියානි තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති,

නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන චත්තාරින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි. යෙහි කෙචි පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන අරහත්තං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ දිට්ඨිප්පත්තා.

222. යෙ හි කෙචි නෙක්ඛම්මං භාවිතා වා භාවෙන්ති වා භාවිස්සන්ති වා, අධිගතා වා අධිගච්ඡන්ති වා අධිගමිස්සන්ති වා, පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, පටිලද්ධා වා පටිලභන්ති වා පටිලභිස්සන්ති වා, පටිවිද්ධා වා පටිවිජ්ඣන්ති වා පටිවිජ්ඣිස්සන්ති වා, සච්ඡිකතා වා සච්ඡිකරොන්ති වා සච්ඡිකරිස්සන්ති වා, ඵස්සිතා වා ඵස්සන්ති වා ඵස්සිස්සන්ති වා, වසිප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, පාරමිප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, වෙසාරජ්ජප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, සබ්බෙ තෙ සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යෙ හි කෙචි අබ්‍යාපාදං…පෙ…. ආලොකසඤ්ඤං… අවික්ඛෙපං… ධම්මවවත්ථානං… ඤාණං… පාමොජ්ජං… පඨමං ඣානං… දුතියං ඣානං… තතියං ඣානං… චතුත්ථං ඣානං… ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං… විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං … ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං… අනිච්චානුපස්සනං… දුක්ඛානුපස්සනං… අනත්තානුපස්සනං… නිබ්බිදානුපස්සනං… විරාගානුපස්සනං … නිරොධානුපස්සනං… පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං… ඛයානුපස්සනං… වයානුපස්සනං… විපරිණාමානුපස්සනං… අනිමිත්තානුපස්සනං… අප්පණිහිතානුපස්සනං… සුඤ්ඤතානුපස්සනං… අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනං… යථාභූතඤාණදස්සනං… ආදීනවානුපස්සනං… පටිසඞ්ඛානුපස්සනං… විවට්ටනානුපස්සනං… සොතාපත්තිමග්ගං… සකදාගාමිමග්ගං… අනාගාමිමග්ගං… අරහත්තමග්ගං….

යෙ හි කෙචි චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ… චත්තාරො සම්මප්පධානෙ… චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ… පඤ්චින්ද්‍රියානි… පඤ්ච බලානි… සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ… අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං… යෙ හි කෙචි අට්ඨ විමොක්ඛෙ භාවිතා වා භාවෙන්ති වා භාවිස්සන්ති වා, අධිගතා වා අධිගච්ඡන්ති වා අධිගමිස්සන්ති වා, පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, පටිලද්ධා වා පටිලභන්ති වා පටිලභිස්සන්ති වා, පටිවිද්ධා වා පටිවිජ්ඣන්ති වා පටිවිජ්ඣිස්සන්ති වා, සච්ඡිකතා වා සච්ඡිකරොන්ති වා සච්ඡිකරිස්සන්ති වා, ඵස්සිතා වා ඵස්සන්ති වා ඵස්සිස්සන්ති වා, වසිප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා පාරමිප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, වෙසාරජ්ජප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, සබ්බෙ තෙ සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යෙ හි කෙචි චතස්සො පටිසම්භිදා පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා…පෙ…. සබ්බෙ තෙ සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යෙ හි කෙචි තිස්සො විජ්ජා පටිවිද්ධා වා පටිවිජ්ඣන්ති වා පටිවිජ්ඣිස්සන්ති වා…පෙ…. සබ්බෙ තෙ සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යෙ හි කෙචි තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිතා වා සික්ඛන්ති වා සික්ඛිස්සන්ති වා, සච්ඡිකතා වා සච්ඡිකරොන්ති වා සච්ඡිකරිස්සන්ති වා, ඵස්සිතා වා ඵස්සන්ති වා ඵස්සිස්සන්ති වා, වසිප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, පාරමිප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, වෙසාරජ්ජප්පත්තා වා පාපුණන්ති වා පාපුණිස්සන්ති වා, සබ්බෙ තෙ සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යෙ හි කෙචි දුක්ඛං පරිජානන්ති සමුදයං පජහන්ති නිරොධං සච්ඡිකරොන්ති මග්ගං භාවෙන්ති, සබ්බෙ තෙ සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

කතිහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති? කතිහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති? චතූහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. චතූහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, සමුදයසච්චං පහානප්පටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣන්තො සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තො, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තො.

කතිහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති? කතිහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති ? නවහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති, නවහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, සමුදයසච්චං පහානප්පටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. අභිඤ්ඤාපටිවෙධො ච සබ්බධම්මානං, පරිඤ්ඤාපටිවෙධො ච සබ්බසඞ්ඛාරානං, පහානප්පටිවෙධො ච සබ්බාකුසලානං, භාවනාපටිවෙධො ච චතුන්නං මග්ගානං, සච්ඡිකිරියාපටිවෙධො ච නිරොධස්ස. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣන්තො සද්ධින්ද්‍රියස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තො, සමාධින්ද්‍රියස්ස වසෙන කායසක්ඛී, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තො.

දුතියභාණවාරො.

223. අනිච්චතො මනසිකරොතො කථං සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කථං සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති? අනත්තතො මනසිකරොතො කථං සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතො සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතො සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතො සඞ්ඛාරා උපට්ඨන්ති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කිං බහුලං චිත්තං හොති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කිං බහුලං චිත්තං හොති? අනත්තතො මනසිකරොතො කිං බහුලං චිත්තං හොති? අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලං චිත්තං හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලං චිත්තං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලං චිත්තං හොති.

අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අධිමොක්ඛබහුලො කතමං විමොක්ඛං පටිලභති? දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො පස්සද්ධිබහුලො කතමං විමොක්ඛං පටිලභති? අනත්තතො මනසිකරොන්තො වෙදබහුලො කතමං විමොක්ඛං පටිලභති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අධිමොක්ඛබහුලො අනිමිත්තං විමොක්ඛං පටිලභති. දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො පස්සද්ධිබහුලො අප්පණිහිතං විමොක්ඛං පටිලභති. අනත්තතො මනසිකරොන්තො වෙදබහුලො සුඤ්ඤතං විමොක්ඛං පටිලභති.

224. අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කො භාවෙති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කො භාවෙති? අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති , සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කො භාවෙති?

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස අනිමිත්තො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති. භාවනාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති; නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස විමොක්ඛභාවනා. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස අප්පණිහිතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති. භාවනාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති; නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස විමොක්ඛභාවනා. අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති. භාවනාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා. යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති; නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස විමොක්ඛභාවනා.

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, පටිවෙධකාලෙ කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, පටිවෙධාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කෙනට්ඨෙන පටිවෙධො? දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, පටිවෙධකාලෙ කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, පටිවෙධාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කෙනට්ඨෙන පටිවෙධො? අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය කති විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, පටිවෙධකාලෙ කතමො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, පටිවෙධාය කතිවිමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති , නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, කෙනට්ඨෙන භාවනා, කෙනට්ඨෙන පටිවෙධො?

225. අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබහුලස්ස අනිමිත්තො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, පටිවෙධකාලෙපි අනිමිත්තො විමොක්ඛො

ආධිපතෙය්‍යො හොති, පටිවෙධාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, එකරසට්ඨෙන භාවනා, දස්සනට්ඨෙන පටිවෙධො, එවං පටිවිජ්ඣන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්තොපි පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස අප්පණිහිතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, පටිවෙධකාලෙපි අප්පණිහිතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, පටිවෙධාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, එකරසට්ඨෙන භාවනා, දස්සනට්ඨෙන පටිවෙධො, එවං පටිවිජ්ඣන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්තොපි පටිවිජ්ඣති. අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, පටිවෙධකාලෙපි සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, පටිවෙධාය ද්වෙ විමොක්ඛා තදන්වයා හොන්ති, සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති, එකරසා හොන්ති, එකරසට්ඨෙන භාවනා, දස්සනට්ඨෙන පටිවෙධො, එවං පටිවිජ්ඣන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්තොපි පටිවිජ්ඣති.

226. අනිච්චතො මනසිකරොතො කතමො විමොක්ඛො අධිමත්තො හොති? කතමවිමොක්ඛස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති ? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කතමො විමොක්ඛො අධිමත්තො හොති? කතමවිමොක්ඛස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති? අනත්තතො මනසිකරොතො කතමො විමොක්ඛො අධිමත්තො හොති? කතමවිමොක්ඛස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති?

අනිච්චතො මනසිකරොතො අනිමිත්තො විමොක්ඛො අධිමත්තො හොති. අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස අධිමත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො අප්පණිහිතො විමොක්ඛො අධිමත්තො හොති. අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස අධිමත්තත්තා කායසක්ඛී හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො අධිමත්තො හොති. සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස අධිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති.

සද්දහන්තො විමුත්තොති – සද්ධාවිමුත්තො. ඵුට්ඨත්තා සච්ඡිකතොති – කායසක්ඛී. දිට්ඨත්තා පත්තොති – දිට්ඨිප්පත්තො. සද්දහන්තො විමුච්චතීති – සද්ධාවිමුත්තො. ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති – කායසක්ඛී. ‘‘දුක්ඛා සඞ්ඛාරා, සුඛො නිරොධො’’ති ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤායාති – දිට්ඨිප්පත්තො…පෙ…. යෙ හි කෙචි නෙක්ඛම්මං භාවිතා වා භාවෙන්ති වා භාවිස්සන්ති වා…පෙ…. සබ්බෙ තෙ අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන කායසක්ඛී, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

යෙ හි කෙචි අබ්‍යාපාදං… ආලොකසඤ්ඤං… අවික්ඛෙපං… යෙ හි කෙචි දුක්ඛං පරිජානන්ති, සමුදයං පජහන්ති, නිරොධං සච්ඡිකරොන්ති, මග්ගං භාවෙන්ති, සබ්බෙ තෙ අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තා, අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන කායසක්ඛී, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තා.

කතිහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති? කතිහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති? චතූහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. චතූහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, සමුදයසච්චං පහානපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තො, අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන කායසක්ඛී, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තො.

කතිහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති? කතිහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති? නවහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. නවහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති…පෙ…. සච්ඡිකිරියාපටිවෙධො ච නිරොධස්ස. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි සච්චප්පටිවෙධො හොති. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි සච්චානි පටිවිජ්ඣන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන සද්ධාවිමුත්තො, අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන කායසක්ඛී, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පත්තො.

227. අනිච්චතො මනසිකරොන්තො කතමෙ ධම්මෙ යථාභූතං ජානාති පස්සති? කථං සම්මාදස්සනං හොති? කථං තදන්වයෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චතො සුදිට්ඨා හොන්ති? කත්ථ කඞ්ඛා පහීයති? දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො කතමෙ ධම්මෙ යථාභූතං ජානාති පස්සති? කථං සම්මාදස්සනං හොති? කථං තදන්වයෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛතො සුදිට්ඨා හොන්ති? කත්ථ කඞ්ඛා පහීයති? අනත්තතො මනසිකරොන්තො කතමෙ ධම්මෙ යථාභූතං ජානාති පස්සති? කථං සම්මාදස්සනං හොති? කථං තදන්වයෙන සබ්බෙ ධම්මා අනත්තතො සුදිට්ඨා හොන්ති? කත්ථ කඞ්ඛා පහීයති?

අනිච්චතො මනසිකරොන්තො නිමිත්තං යථාභූතං ජානාති පස්සති; තෙන වුච්චති – සම්මාදස්සනං. එවං තදන්වයෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චතො සුදිට්ඨා හොන්ති. එත්ථ කඞ්ඛා පහීයති. දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො

පවත්තං යථාභූතං ජානාති පස්සති; තෙන වුච්චති – සම්මාදස්සනං. එවං තදන්වයෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛතො සුදිට්ඨා හොන්ති. එත්ථ කඞ්ඛා පහීයති. අනත්තතො මනසිකරොන්තො නිමිත්තඤ්ච පවත්තඤ්ච යථාභූතං ජානාති පස්සති; තෙන වුච්චති – සම්මාදස්සනං. එවං තදන්වයෙන සබ්බෙ ධම්මා අනත්තතො සුදිට්ඨා හොන්ති. එත්ථ කඞ්ඛා පහීයති.

යඤ්ච යථාභූතං ඤාණං යඤ්ච සම්මාදස්සනං යා ච කඞ්ඛාවිතරණා, ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති? යඤ්ච යථාභූතං ඤාණං යඤ්ච සම්මාදස්සනං යා ච කඞ්ඛාවිතරණා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කිං භයතො උපට්ඨාති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කිං භයතො උපට්ඨාති? අනත්තතො මනසිකරොතො කිං භයතො උපට්ඨාති? අනිච්චතො මනසිකරොතො නිමිත්තං භයතො උපට්ඨාති . දුක්ඛතො මනසිකරොතො පවත්තං භයතො උපට්ඨාති. අනත්තතො මනසිකරොතො නිමිත්තඤ්ච පවත්තඤ්ච භයතො උපට්ඨාති.

යා ච භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා යඤ්ච ආදීනවෙ ඤාණං යා ච නිබ්බිදා, ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති? යා ච භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා යඤ්ච ආදීනවෙ ඤාණං යා ච නිබ්බිදා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

යා ච අනත්තානුපස්සනා යා ච සුඤ්ඤතානුපස්සනා, ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති? යා ච අනත්තානුපස්සනා යා ච සුඤ්ඤතානුපස්සනා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කිං පටිසඞ්ඛා ඤාණං උප්පජ්ජති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කිං පටිසඞ්ඛා ඤාණං උප්පජ්ජති? අනත්තතො මනසිකරොතො කිං පටිසඞ්ඛා ඤාණං උප්පජ්ජති? අනිච්චතො මනසිකරොතො නිමිත්තං පටිසඞ්ඛා ඤාණං උප්පජ්ජති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පවත්තං පටිසඞ්ඛා ඤාණං උප්පජ්ජති. අනත්තතො මනසිකරොතො නිමිත්තඤ්ච පවත්තඤ්ච පටිසඞ්ඛා ඤාණං උප්පජ්ජති.

යා ච මුච්චිතුකම්‍යතා යා ච පටිසඞ්ඛානුපස්සනා යා ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා, ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති? යා ච මුච්චිතුකම්‍යතා යා ච පටිසඞ්ඛානුපස්සනා යා ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කුතො චිත්තං වුට්ඨාති, කත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති? දුක්ඛතො මනසිකරොතො කුතො චිත්තං වුට්ඨාති, කත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති? අනත්තතො මනසිකරොතො කුතො චිත්තං වුට්ඨාති, කත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති? අනිච්චතො මනසිකරොතො නිමිත්තා චිත්තං වුට්ඨාති, අනිමිත්තෙ චිත්තං පක්ඛන්දති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො පවත්තා චිත්තං වුට්ඨාති, අප්පවත්තෙ චිත්තං පක්ඛන්දති. අනත්තතො මනසිකරොතො නිමිත්තා ච පවත්තා ච චිත්තං වුට්ඨාති, අනිමිත්තෙ අප්පවත්තෙ නිරොධෙ නිබ්බානධාතුයා [නිරොධනිබ්බානධාතුයා (සී.)] චිත්තං පක්ඛන්දති.

යා ච බහිද්ධාවුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා යෙ ච ගොත්‍රභූ ධම්මා, ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති? යා ච බහිද්ධාවුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා යෙ ච ගොත්‍රභූ ධම්මා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

අනිච්චතො මනසිකරොන්තො කතමෙන විමොක්ඛෙන විමුච්චති? දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො කතමෙන විමොක්ඛෙන විමුච්චති? අනත්තතො මනසිකරොන්තො කතමෙන විමොක්ඛෙන විමුච්චති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො අප්පණිහිතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. අනත්තතො මනසිකරොන්තො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. යා ච දුභතොවුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා යඤ්ච මග්ගෙ ඤාණං , ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති? යා ච දුභතොවුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා යඤ්ච මග්ගෙ ඤාණං, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

228. කතිහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ [නානාඛණෙ (ස්‍යා. ක.)] හොන්ති? කතිහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති? චතූහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති. සත්තහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති.

කතමෙහි චතූහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති? ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන, අධිට්ඨානට්ඨෙන, අභිනීහාරට්ඨෙන, නිය්‍යානට්ඨෙන. කථං ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොතො අනිමිත්තො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො අප්පණිහිතො

විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති, අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ආධිපතෙය්‍යො හොති. එවං ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති.

කථං අධිට්ඨානට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන චිත්තං අධිට්ඨාති, දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන චිත්තං අධිට්ඨාති, අනත්තතො මනසිකරොන්තො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන චිත්තං අධිට්ඨාති. එවං අධිට්ඨානට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති.

කථං අභිනීහාරට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන චිත්තං අභිනීහරති, දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන චිත්තං අභිනීහරති, අනත්තතො මනසිකරොන්තො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන චිත්තං අභිනීහරති. එවං අභිනීහාරට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති.

කථං නිය්‍යානට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛස්ස වසෙන නිරොධං නිබ්බානං නිය්‍යාති, දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො අප්පණිහිතවිමොක්ඛස්ස වසෙන නිරොධං නිබ්බානං නිය්‍යාති, අනත්තතො මනසිකරොන්තො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛස්ස වසෙන නිරොධං නිබ්බානං නිය්‍යාති. එවං නිය්‍යානට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා නානාක්ඛණෙ හොන්ති.

කතමෙහි සත්තහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති ? සමොධානට්ඨෙන, අධිගමනට්ඨෙන, පටිලාභට්ඨෙන පටිවෙධට්ඨෙන, සච්ඡිකිරියට්ඨෙන, ඵස්සනට්ඨෙන, අභිසමයට්ඨෙන. කථං සමොධානට්ඨෙන අධිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවෙධට්ඨෙන සච්ඡිකිරියට්ඨෙන ඵස්සනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති? අනිච්චතො මනසිකරොන්තො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. යතො මුච්චති, තත්ථ න පණිදහතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. යත්ථ න පණිදහති, තෙන සුඤ්ඤොති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. යෙන සුඤ්ඤො, තෙන නිමිත්තෙන අනිමිත්තොති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. එවං සමොධානට්ඨෙන අධිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවෙධට්ඨෙන සච්ඡිකිරියට්ඨෙන ඵස්සනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති.

දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. යත්ථ න පණිදහති, තෙන සුඤ්ඤොති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. යෙන සුඤ්ඤො, තෙන නිමිත්තෙන අනිමිත්තොති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. යෙන නිමිත්තෙන අනිමිත්තො, තත්ථ න පණිදහතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. එවං සමොධානට්ඨෙන අධිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවෙධට්ඨෙන සච්ඡිකිරියට්ඨෙන ඵස්සනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති.

අනත්තතො මනසිකරොන්තො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. යෙන සුඤ්ඤො, තෙන නිමිත්තෙන අනිමිත්තොති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. යෙන නිමිත්තෙන අනිමිත්තො, තත්ථ න පණිදහතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. යත්ථ න පණිදහති, තෙන සුඤ්ඤොති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. එවං සමොධානට්ඨෙන අධිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවෙධට්ඨෙන සච්ඡිකිරියට්ඨෙන ඵස්සනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහාකාරෙහි තයො විමොක්ඛා එකක්ඛණෙ හොන්ති.

229. අත්ථි විමොක්ඛො, අත්ථි මුඛං, අත්ථි විමොක්ඛමුඛං, අත්ථි විමොක්ඛපච්චනීකං, අත්ථි විමොක්ඛානුලොමං, අත්ථි විමොක්ඛවිවට්ටො, අත්ථි විමොක්ඛභාවනා, අත්ථි විමොක්ඛප්පටිප්පස්සද්ධි.

කතමො **විමොක්ඛො?** සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, අනිමිත්තො විමොක්ඛො, අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. කතමො සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො? අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං සුඛතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනාඤාණං අත්තතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං නන්දියා අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනාඤාණං රාගතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. නිරොධානුපස්සනාඤාණං සමුදයතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං ආදානතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං නිමිත්තතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං පණිධියා අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං සබ්බාභිනිවෙසෙහි මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො අභිනිවෙසා මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො…පෙ…. රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං සබ්බාභිනිවෙසෙහි මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො අභිනිවෙසා

මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො…පෙ…. ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං සබ්බාභිනිවෙසෙහි මුච්චතීති – සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො. අයං සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො.

කතමො අනිමිත්තො විමොක්ඛො? අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං සුඛතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනාඤාණං අත්තතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං නන්දියා නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනාඤාණං රාගතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. නිරොධානුපස්සනාඤාණං සමුදයතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං ආදානතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං සබ්බනිමිත්තෙහි මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං පණිධියා නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො …පෙ…. රූපෙ අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං සබ්බනිමිත්තෙහි මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. රූපෙ අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං පණිධියා නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං සබ්බනිමිත්තෙහි මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. ජරාමරණෙ අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං පණිධියා නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො නිමිත්තා මුච්චතීති – අනිමිත්තො විමොක්ඛො. අයං අනිමිත්තො විමොක්ඛො.

කතමො අප්පණිහිතො විමොක්ඛො? අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. දුක්ඛානුපස්සනාඤාණං සුඛතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. අනත්තානුපස්සනාඤාණං අත්තතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං නන්දියා පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. විරාගානුපස්සනාඤාණං රාගතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. නිරොධානුපස්සනාඤාණං සමුදයතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාඤාණං ආදානතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනාඤාණං නිමිත්තතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං සබ්බපණිධීහි මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො…පෙ…. රූපෙ අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං සබ්බපණිධීහි මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. රූපෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො…පෙ…. ජරාමරණෙ අප්පණිහිතානුපස්සනාඤාණං සබ්බපණිධීහි මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. ජරාමරණෙ සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤාණං අභිනිවෙසතො පණිධියා මුච්චතීති – අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. අයං අප්පණිහිතො විමොක්ඛො. අයං විමොක්ඛො.

230. කතමං **මුඛං?** යෙ තත්ථ ජාතා අනවජ්ජා කුසලා බොධිපක්ඛියාධම්මා, ඉදං මුඛං.

කතමං **විමොක්ඛමුඛං?** යං තෙසං ධම්මානං ආරම්මණං නිරොධො නිබ්බානං, ඉදං විමොක්ඛමුඛං. විමොක්ඛඤ්ච මුඛඤ්ච විමොක්ඛමුඛං, ඉදං විමොක්ඛමුඛං.

කතමං **විමොක්ඛපච්චනීකං?** තීණි අකුසලමූලානි විමොක්ඛපච්චනීකානි, තීණි දුච්චරිතානි විමොක්ඛපච්චනීකානි, සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා විමොක්ඛපච්චනීකා, ඉදං විමොක්ඛපච්චනීකං.

කතමං **විමොක්ඛානුලොමං?** තීණි කුසලමූලානි විමොක්ඛානුලොමානි, තීණි සුචරිතානි විමොක්ඛානුලොමානි, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා විමොක්ඛානුලොමා, ඉදං විමොක්ඛානුලොමං.

කතමො **විමොක්ඛවිවට්ටො?** සඤ්ඤාවිවට්ටො, චෙතොවිවට්ටො, චිත්තවිවට්ටො, ඤාණවිවට්ටො, විමොක්ඛවිවට්ටො, සච්චවිවට්ටො. සඤ්ජානන්තො විවට්ටතීති – සඤ්ඤාවිවට්ටො. චෙතයන්තො විවට්ටතීති – චෙතොවිවට්ටො. විජානන්තො විවට්ටතීති – චිත්තවිවට්ටො. ඤාණං කරොන්තො විවට්ටතීති – ඤාණවිවට්ටො. වොසජ්ජන්තො විවට්ටතීති – විමොක්ඛවිවට්ටො. තථට්ඨෙන විවට්ටතීති – සච්චවිවට්ටො.

යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො තත්ථ චෙතොවිවට්ටො, යත්ථ චෙතොවිවට්ටො තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො, යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො තත්ථ චිත්තවිවට්ටො, යත්ථ චිත්තවිවට්ටො තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො තත්ථ ඤාණවිවට්ටො, යත්ථ ඤාණවිවට්ටො තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො තත්ථ විමොක්ඛවිවට්ටො, යත්ථ විමොක්ඛවිවට්ටො තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො. යත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො විමොක්ඛවිවට්ටො තත්ථ සච්චවිවට්ටො, යත්ථ සච්චවිවට්ටො තත්ථ සඤ්ඤාවිවට්ටො චෙතොවිවට්ටො චිත්තවිවට්ටො ඤාණවිවට්ටො විමොක්ඛවිවට්ටො. අයං විමොක්ඛවිවට්ටො.

කතමා **විමොක්ඛභාවනා?** පඨමස්ස ඣානස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, දුතියස්ස ඣානස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, තතියස්ස ඣානස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, චතුත්ථස්ස ඣානස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා… පෙ…. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, සොතාපත්තිමග්ගස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, සකදාගාමිමග්ගස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, අනාගාමිමග්ගස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, අරහත්තමග්ගස්ස ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, අයං විමොක්ඛභාවනා.

කතමා **විමොක්ඛප්පටිප්පස්සද්ධි?** පඨමස්ස ඣානස්ස පටිලාභො වා විපාකො වා, දුතියස්ස ඣානස්ස පටිලාභො වා විපාකො වා, තතියස්ස ඣානස්ස…පෙ…. චතුත්ථස්ස ඣානස්ස… ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා… විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පටිලාභො වා විපාකො වා, සොතාපත්තිමග්ගස්ස සොතාපත්තිඵලං, සකදාගාමිමග්ගස්ස සකදාගාමිඵලං, අනාගාමිමග්ගස්ස අනාගාමිඵලං, අරහත්තමග්ගස්ස අරහත්තඵලං, අයං විමොක්ඛප්පටිප්පස්සද්ධීති.

තතියභාණවාරො.

විමොක්ඛකථා නිට්ඨිතා.

6. ගතිකථා

231. ගතිසම්පත්තියා ඤාණසම්පයුත්තෙ කතිනං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණසම්පයුත්තෙ කතිනං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? රූපාවචරානං දෙවානං කතිනං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? අරූපාවචරානං දෙවානං කතිනං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති?

ගතිසම්පත්තියා ඤාණසම්පයුත්තෙ අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති. ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණසම්පයුත්තෙ අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති. රූපාවචරානං දෙවානං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති. අරූපාවචරානං දෙවානං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

232. ගතිසම්පත්තියා ඤාණසම්පයුත්තෙ කතමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ තයො හෙතූ කුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – කුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා. නිකන්තික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ අකුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – අකුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ අබ්‍යාකතා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ‘‘නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමරූපං’’ .

පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චක්ඛන්ධා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො මහාභූතා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො ජීවිතසඞ්ඛාරා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති , විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච රූපඤ්ච සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො ඛන්ධා අරූපිනො සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච විඤ්ඤාණඤ්ච සහජාතපච්චයා

හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ අට්ඨවීසති ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. ගතිසම්පත්තියා ඤාණසම්පයුත්තෙ ඉමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණසම්පයුත්තෙ කතමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ තයො හෙතූ කුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ''කුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා''. නිකන්තික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ අකුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ''අකුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා''. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ අබ්‍යාකතා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ''නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමරූපං''.

පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චක්ඛන්ධා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො මහාභූතා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො ජීවිතසඞ්ඛාරා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච රූපඤ්ච සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො ඛන්ධා අරූපිනො සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච විඤ්ඤාණඤ්ච සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ අට්ඨවීසති ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණසම්පයුත්තෙ ඉමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

රූපාවචරානං දෙවානං කතමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ තයො හෙතූ කුසලා...පෙ.... රූපාවචරානං දෙවානං ඉමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

අරූපාවචරානං දෙවානං කතමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ තයො හෙතූ කුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ''කුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා''. නිකන්තික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ අකුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ''අකුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා''. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ අබ්‍යාකතා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ''නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමං''.

පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො ඛන්ධා අරූපිනො සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච විඤ්ඤාණඤ්ච සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. අරූපාවචරානං දෙවානං ඉමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

233. ගතිසම්පත්තියා ඤාණවිප්පයුත්තෙ කතිනං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණවිප්පයුත්තෙ කතිනං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති?

ගතිසම්පත්තියා ඤාණවිප්පයුත්තෙ ඡන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති. ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණවිප්පයුත්තෙ ඡන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති .

ගතිසම්පත්තියා ඤාණවිප්පයුත්තෙ කතමෙසං ඡන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ කුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – කුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා. නිකන්තික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ අකුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – අකුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා. පටිසන්ධික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ අබ්‍යාකතා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ‘‘නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමරූපං’’.

පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චක්ඛන්ධා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො මහාභූතා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො ජීවිතසඞ්ඛාරා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච රූපඤ්ච සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරො ඛන්ධා අරූපිනො සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමඤ්ච විඤ්ඤාණඤ්ච සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ ද්වාදස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සම්පයුත්තපච්චයා හොන්ති . පටිසන්ධික්ඛණෙ ඉමෙ ඡබ්බීසති ධම්මා සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා හොන්ති, විප්පයුත්තපච්චයා හොන්ති. ගතිසම්පත්තියා ඤාණවිප්පයුත්තෙ ඉමෙසං ඡන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණවිප්පයුත්තෙ කතමෙසං ඡන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ කුසලා; තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති. තෙන වුච්චති – ‘‘කුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා…පෙ…. ඛත්තියමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපතිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණවිප්පයුත්තෙ ඉමෙසං ඡන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොතී’’ති.

ගතිකථා නිට්ඨිතා.

7. කම්මකථා

234. අහොසි කම්මං, අහොසි කම්මවිපාකො. අහොසි කම්මං, නාහොසි කම්මවිපාකො. අහොසි කම්මං, අත්ථි කම්මවිපාකො. අහොසි කම්මං, නත්ථි කම්මවිපාකො. අහොසි කම්මං, භවිස්සති කම්මවිපාකො. අහොසි කම්මං, න භවිස්සති කම්මවිපාකො. [අතීතකම්මං]

අත්ථි කම්මං, අත්ථි කම්මවිපාකො. අත්ථි කම්මං, නත්ථි කම්මවිපාකො. අත්ථි කම්මං, භවිස්සති කම්මවිපාකො . අත්ථි කම්මං, න භවිස්සති කම්මවිපාකො. [පච්චුප්පන්නකම්මං]

භවිස්සති කම්මං, භවිස්සති කම්මවිපාකො. භවිස්සති කම්මං, න භවිස්සති කම්මවිපාකො. [අනාගතකම්මං]

235. අහොසි කුසලං කම්මං, අහොසි කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි කුසලං කම්මං, නාහොසි කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි කුසලං කම්මං, අත්ථි කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි කුසලං කම්මං, නත්ථි කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි කුසලං කම්මං, භවිස්සති කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි කුසලං කම්මං, න භවිස්සති කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො.

අත්ථි කුසලං කම්මං, අත්ථි කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි කුසලං කම්මං, නත්ථි කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි කුසලං කම්මං, භවිස්සති කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි කුසලං කම්මං, න භවිස්සති කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො.

භවිස්සති කුසලං කම්මං, භවිස්සති කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. භවිස්සති කුසලං කම්මං, න භවිස්සති කුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො.

අහොසි අකුසලං කම්මං, අහොසි අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි අකුසලං කම්මං, නාහොසි අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි අකුසලං කම්මං, අත්ථි අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි අකුසලං කම්මං, නත්ථි

අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි අකුසලං කම්මං, භවිස්සති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි අකුසලං කම්මං, න භවිස්සති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො.

අත්ථි අකුසලං කම්මං, අත්ථි අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි අකුසලං කම්මං, නත්ථි අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි අකුසලං කම්මං, භවිස්සති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි අකුසලං කම්මං, න භවිස්සති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො.

භවිස්සති අකුසලං කම්මං, භවිස්සති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො. භවිස්සති අකුසලං කම්මං, න භවිස්සති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකො.

අහොසි සාවජ්ජං කම්මං…පෙ…. අහොසි අනවජ්ජං කම්මං…පෙ…. අහොසි කණ්හං කම්මං…පෙ…. අහොසි සුක්කං කම්මං…පෙ…. අහොසි සුඛුද්‍රයං කම්මං…පෙ…. අහොසි දුක්ඛුද්‍රයං කම්මං…පෙ…. අහොසි සුඛවිපාකං කම්මං…පෙ…. අහොසි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, අහොසි දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, නාහොසි දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, අත්ථි දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, නත්ථි දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, භවිස්සති දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අහොසි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, න භවිස්සති දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො.

අත්ථි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, අත්ථි දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, නත්ථි දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, භවිස්සති දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. අත්ථි දුක්ඛවිපාකං කම්මං, න භවිස්සති දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො.

භවිස්සති දුක්ඛවිපාකං කම්මං, භවිස්සති දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකො. භවිස්සති දුක්ඛවිපාකං කම්මං, න භවිස්සති දුක්ඛවිපාකස්ස කම්මස්ස විපාකොති.

කම්මකථා නිට්ඨිතා.

8. විපල්ලාසකථා

236. පුරිමනිදානං . ‘‘චත්තාරොමෙ , භික්ඛවෙ [අ. නි. 4.49 පස්සිතබ්බං], සඤ්ඤාවිපල්ලාසා චිත්තවිපල්ලාසා දිට්ඨිවිපල්ලාසා. කතමෙ චත්තාරො? අනිච්චෙ, භික්ඛවෙ, නිච්චන්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චිත්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො. දුක්ඛෙ, භික්ඛවෙ, සුඛන්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චිත්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො. අනත්තනි, භික්ඛවෙ, අත්තාති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චිත්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො. අසුභෙ, භික්ඛවෙ, සුභන්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චිත්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො සඤ්ඤාවිපල්ලාසා චිත්තවිපල්ලාසා දිට්ඨිවිපල්ලාසා.

‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, නසඤ්ඤාවිපල්ලාසා නචිත්තවිපල්ලාසා නදිට්ඨිවිපල්ලාසා. කතමෙ චත්තාරො? අනිච්චෙ, භික්ඛවෙ, අනිච්චන්ති නසඤ්ඤාවිපල්ලාසො නචිත්තවිපල්ලාසො නදිට්ඨිවිපල්ලාසො. දුක්ඛෙ, භික්ඛවෙ, දුක්ඛන්ති නසඤ්ඤාවිපල්ලාසො නචිත්තවිපල්ලාසො නදිට්ඨිවිපල්ලාසො. අනත්තනි, භික්ඛවෙ, අනත්තාති නසඤ්ඤාවිපල්ලාසො නචිත්තවිපල්ලාසො නදිට්ඨිවිපල්ලාසො. අසුභෙ, භික්ඛවෙ, අසුභන්ති නසඤ්ඤාවිපල්ලාසො නචිත්තවිපල්ලාසො නදිට්ඨිවිපල්ලාසො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො නසඤ්ඤාවිපල්ලාසා නචිත්තවිපල්ලාසා නදිට්ඨිවිපල්ලාසා’’ති.

‘‘අනිච්චෙ නිච්චසඤ්ඤිනො, දුක්ඛෙ ච සුඛසඤ්ඤිනො;
අනත්තනි ච අත්තාති [අත්තසඤ්ඤිනො (සයා.) අ. නි. 4.49 පස්සිතබ්බං], අසුභෙ සුභසඤ්ඤිනො;
මිච්ඡාදිට්ඨිහතා සත්තා, ඛිත්තචිත්තා විසඤ්ඤිනො.

‘‘තෙ යොගයුත්තා මාරස්ස, අයොගක්ඛෙමිනො ජනා;
සත්තා ගච්ඡන්ති සංසාරං, ජාතිමරණගාමිනො.

‘‘යදා ච බුද්ධා ලොකස්මිං, උප්පජ්ජන්ති පභඞ්කරා;
තෙ ඉමං ධම්මං පකාසෙන්ති, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

‘‘තෙසං සුත්වාන සප්පඤ්ඤා, සචිත්තං පච්චලද්ධු [පච්චලද්ධුං (සයා.), පච්චලද්ධා අ. නි. 4.49] තෙ;
අනිච්චං අනිච්චතො දක්ඛුං, දුක්ඛමද්දක්ඛු දුක්ඛතො.

‘‘අනත්තනි අනත්තාති, අසුභං අසුභතද්දසුං;
සම්මාදිට්ඨිසමාදානා, සබ්බං දුක්ඛං උපච්චගු’’න්ති.

ඉමෙ චත්තාරො විපල්ලාසා දිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස පහීනා, අප්පහීනාති. කෙචි පහීනා, කෙචි අප්පහීනා? අනිච්චෙ නිච්චන්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චිත්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො පහීනො. දුක්ඛෙ සුඛන්ති සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, චිත්තං උප්පජ්ජති, දිට්ඨිවිපල්ලාසො පහීනො. අනත්තනි අත්තාති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චිත්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො පහීනො. අසුභෙ සුභන්ති සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, චිත්තං උප්පජ්ජති, දිට්ඨිවිපල්ලාසො පහීනො. ද්වීසු වත්ථූසු ඡ විපල්ලාසා පහීනා . ද්වීසු වත්ථූසු ද්වෙ විපල්ලාසා පහීනා, චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනා. චතූසු වත්ථූසු අට්ඨ විපල්ලාසා පහීනා, චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනාති.

විපල්ලාසකථා නිට්ඨිතා.

9. මග්ගකථා

237. මග්ගොති කෙනට්ඨෙන මග්ගො? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය [උත්තරිං පටිවෙධාය (ස්‍යා.)] මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා මිච්ඡාවාචාය පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො මිච්ඡාකම්මන්තස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො මිච්ඡාආජීවස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච…පෙ…. පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො මිච්ඡාවායාමස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච…පෙ…. උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති මිච්ඡාසතියා පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි ඔළාරිකස්ස කාමරාගසඤ්ඤොජනස්ස පටිඝසඤ්ඤොජනස්ස ඔළාරිකස්ස කාමරාගානුසයස්ස පටිඝානුසයස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි අනුසහගතස්ස කාමරාගසඤ්ඤොජනස්ස පටිඝසඤ්ඤොජනස්ස, අනුසහගතස්ස කාමරාගානුසයස්ස පටිඝානුසයස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච , විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි රූපරාගස්ස අරූපරාගස්ස මානස්ස උද්ධච්චස්ස අවිජ්ජාය, මානානුසයස්ස භවරාගානුසයස්ස අවිජ්ජානුසයස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, පටිවෙධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස අධිට්ඨානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, චිත්තස්ස, වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, උත්තරි පටිවෙධාය මග්ගො චෙව හෙතු ච, සච්චාභිසමයාය මග්ගො චෙව, හෙතු ච, නිරොධෙ පතිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ච.

දස්සනමග්ගො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරොපනමග්ගො සම්මාසඞ්කප්පො , පරිග්ගහමග්ගො සම්මාවාචා, සමුට්ඨානමග්ගො සම්මාකම්මන්තො, වොදානමග්ගො සම්මාආජීවො, පග්ගහමග්ගො සම්මාවායාමො, උපට්ඨානමග්ගො සම්මාසති, අවික්ඛෙපමග්ගො සම්මාසමාධි. උපට්ඨානමග්ගො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පවිචයමග්ගො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පග්ගහමග්ගො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ඵරණමග්ගො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපසමමග්ගො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අවික්ඛෙපමග්ගො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පටිසඞ්ඛානමග්ගො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියමග්ගො සද්ධාබලං, කොසජ්ජෙ අකම්පියමග්ගො වීරියබලං, පමාදෙ අකම්පියමග්ගො සතිබලං, උද්ධච්චෙ අකම්පියමග්ගො සමාධිබලං, අවිජ්ජාය අකම්පියමග්ගො පඤ්ඤාබලං. අධිමොක්ඛමග්ගො සද්ධින්ද්‍රියං, පග්ගහමග්ගො වීරියින්ද්‍රියං, උපට්ඨානමග්ගො සතින්ද්‍රියං, අවික්ඛෙපමග්ගො සමාධින්ද්‍රියං, දස්සනමග්ගො පඤ්ඤින්ද්‍රියං.

ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියා මග්ගො, අකම්පියට්ඨෙන බලා මග්ගො, නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා මග්ගො, හෙතුට්ඨෙන මග්ගඞ්ගා මග්ගො, උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා මග්ගො, පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා මග්ගො, ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා මග්ගො, තථට්ඨෙන සච්චානි මග්ගො, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො මග්ගො, අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා මග්ගො, එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා මග්ගො, අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධා මග්ගො, සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි මග්ගො, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි මග්ගො, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි මග්ගො, මුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො මග්ගො, පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා මග්ගො, පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති මග්ගො, සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං මග්ගො, ඡන්දො මූලට්ඨෙන මග්ගො, මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන මග්ගො, ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන මග්ගො, වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන මග්ගො, සමාධි පමුඛට්ඨෙන මග්ගො, සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන මග්ගො, පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන මග්ගො, විමුත්ති සාරට්ඨෙන මග්ගො, අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන මග්ගොති.

මග්ගකථා නිට්ඨිතා.

10. මණ්ඩපෙය්‍යකථා

238. ''මණ්ඩපෙය්‍යමිදං , භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියං. සත්ථා සම්මුඛීභූතො තිධත්තමණ්ඩො [තිවිධො මණ්ඩො (බහූසු) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා]. සත්ථරි සම්මුඛීභූතෙ දෙසනාමණ්ඩො, පටිග්ගහමණ්ඩො, බ්‍රහ්මචරියමණ්ඩො''.

කතමො **දෙසනාමණ්ඩො?** චතුන්නං අරියසච්චානං ආචික්ඛනා දෙසනා පඤ්ඤාපනා පට්ඨපනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මං [උත්තානිකම්මං (ක.)], චතුන්නං සතිපට්ඨානානං…පෙ…. චතුන්නං සම්මප්පධානානං… චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං… පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං… පඤ්චන්නං බලානං… සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං… අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස ආචික්ඛනා දෙසනා පඤ්ඤාපනා පට්ඨපනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මං – අයං දෙසනාමණ්ඩො.

කතමො **පටිග්ගහමණ්ඩො?** භික්ඛූ භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො දෙවා මනුස්සා යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි විඤ්ඤාතාරො – අයං පටිග්ගහමණ්ඩො.

කතමො **බ්‍රහ්මචරියමණ්ඩො?** අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි – අයං බ්‍රහ්මචරියමණ්ඩො.

239. අධිමොක්ඛමණ්ඩො සද්ධින්ද්‍රියං, අස්සද්ධියං කසටො; අස්සද්ධියං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පග්ගහමණ්ඩො වීරියින්ද්‍රියං, කොසජ්ජං කසටො; කොසජ්ජං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. උපට්ඨානමණ්ඩො සතින්ද්‍රියං, පමාදො කසටො; පමාදං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. අවික්ඛෙපමණ්ඩො සමාධින්ද්‍රියං, උද්ධච්චං කසටො; උද්ධච්චං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. දස්සනමණ්ඩො පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අවිජ්ජං කසටො; අවිජ්ජං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස දස්සනමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියමණ්ඩො සද්ධාබලං, අස්සද්ධියං කසටො; අස්සද්ධියං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. කොසජ්ජෙ අකම්පියමණ්ඩො වීරියබලං, කොසජ්ජං කසටො; කොසජ්ජං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා වීරියබලස්ස කොසජ්ජෙ අකම්පියමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පමාදෙ අකම්පියමණ්ඩො සතිබලං, පමාදො කසටො; පමාදං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සතිබලස්ස පමාදෙ අකම්පියමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. උද්ධච්චෙ අකම්පියමණ්ඩො සමාධිබලං, උද්ධච්චං කසටො; උද්ධච්චං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ අකම්පියමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. අවිජ්ජාය අකම්පියමණ්ඩො පඤ්ඤාබලං, අවිජ්ජා කසටො; අවිජ්ජං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං.

උපට්ඨානමණ්ඩො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගා, පමාදො කසටො; පමාදං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පවිචයමණ්ඩො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අවිජ්ජා කසටො; අවිජ්ජං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පග්ගහමණ්ඩො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, කොසජ්ජං කසටො; කොසජ්ජං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. ඵරණමණ්ඩො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පරිළාහො කසටො; පරිළාහං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. උපසමමණ්ඩො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො , දුට්ඨුල්ලං කසටො; දුට්ඨුල්ලං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපසමමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. අවික්ඛෙපමණ්ඩො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උද්ධච්චං කසටො; උද්ධච්චං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පටිසඞ්ඛානමණ්ඩො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අප්පටිසඞ්ඛා කසටො; අප්පටිසඞ්ඛං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං.

දස්සනමණ්ඩො සම්මාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි කසටො; මිච්ඡාදිට්ඨිං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාදිට්ඨියා දස්සනමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. අභිනිරොපනමණ්ඩො සම්මාසඞ්කප්පො, මිච්ඡාසඞ්කප්පො කසටො; මිච්ඡාසඞ්කප්පං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනිරොපනමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පරිග්ගහමණ්ඩො සම්මාවාචා, මිච්ඡාවාචා කසටො; මිච්ඡාවාචං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාවාචාය පරිග්ගහමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. සමුට්ඨානමණ්ඩො සම්මාකම්මන්තො, මිච්ඡාකම්මන්තො කසටො; මිච්ඡාකම්මන්තං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. වොදානමණ්ඩො සම්මාආජීවො, මිච්ඡාආජීවො කසටො; මිච්ඡාආජීවං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාආජීවස්ස වොදානමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. පග්ගහමණ්ඩො සම්මාවායාමො, මිච්ඡාවායාමො කසටො; මිච්ඡාවායාමං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාවායාමස්ස පග්ගහමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. උපට්ඨානමණ්ඩො සම්මාසති, මිච්ඡාසති කසටො; මිච්ඡාසතිං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාසතියා උපට්ඨානමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං. අවික්ඛෙපමණ්ඩො සම්මාසමාධි, මිච්ඡාසමාධි කසටො; මිච්ඡාසමාධිං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපමණ්ඩං පිවතීති – මණ්ඩපෙය්‍යං.

240. අත්ථි මණ්ඩො, අත්ථි පෙය්‍යං, අත්ථි කසටො. අධිමොක්ඛමණ්ඩො සද්ධින්ද්‍රියං, අස්සද්ධියං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. පග්ගහමණ්ඩො වීරියින්ද්‍රියං, කොසජ්ජං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. උපට්ඨානමණ්ඩො සතින්ද්‍රියං, පමාදො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. අවික්ඛෙපමණ්ඩො සමාධින්ද්‍රියං, උද්ධච්චං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. දස්සනමණ්ඩො පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අවිජ්ජා කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියමණ්ඩො සද්ධාබලං, අස්සද්ධියං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. කොසජ්ජෙ අකම්පියමණ්ඩො වීරියබලං, කොසජ්ජං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. පමාදෙ අකම්පියමණ්ඩො සතිබලං, පමාදො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. උද්ධච්චෙ අකම්පියමණ්ඩො සමාධිබලං, උද්ධච්චං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. අවිජ්ජාය අකම්පියමණ්ඩො පඤ්ඤාබලං, අවිජ්ජා කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං.

උපට්ඨානමණ්ඩො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පමාදො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. පවිචයමණ්ඩො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අවිජ්ජා කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. පග්ගහමණ්ඩො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, කොසජ්ජං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. ඵරණමණ්ඩො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පරිළාහො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. උපසමමණ්ඩො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, දුට්ඨුල්ලං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. අවික්ඛෙපමණ්ඩො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උද්ධච්චං කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. පටිසඞ්ඛානමණ්ඩො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අපටිසඞ්ඛා කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං.

දස්සනමණ්ඩො සම්මාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. අභිනිරොපනමණ්ඩො සම්මාසඞ්කප්පො, මිච්ඡාසඞ්කප්පො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො

– ඉදං පෙය්‍යං. පරිග්ගහමණ්ඩො සම්මාවාචා, මිච්ඡාවාචා කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. සමුට්ඨානමණ්ඩො සම්මාකම්මන්තො, මිච්ඡාකම්මන්තො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. වොදානමණ්ඩො සම්මාආජීවො, මිච්ඡාආජීවො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. පග්ගහමණ්ඩො සම්මාවායාමො, මිච්ඡාවායාමො කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. උපට්ඨානමණ්ඩො සම්මාසති, මිච්ඡාසති කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං. අවික්ඛෙපමණ්ඩො සම්මාසමාධි, මිච්ඡාසමාධි කසටො; යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො – ඉදං පෙය්‍යං.

දස්සනමණ්ඩො සම්මාදිට්ඨි… අභිනිරොපනමණ්ඩො සම්මාසඞ්කප්පො… පරිග්ගහමණ්ඩො සම්මාවාචා… සමුට්ඨානමණ්ඩො සම්මාකම්මන්තො… වොදානමණ්ඩො සම්මාආජීවො… පග්ගහමණ්ඩො සම්මාවායාමො… උපට්ඨානමණ්ඩො සම්මාසති… අවික්ඛෙපමණ්ඩො සම්මාසමාධි.

උපට්ඨානමණ්ඩො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො… පවිචයමණ්ඩො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො… පග්ගහමණ්ඩො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො… ඵරණමණ්ඩො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො… උපසමමණ්ඩො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො… අවික්ඛෙපමණ්ඩො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො… පටිසඞ්ඛානමණ්ඩො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියමණ්ඩො සද්ධාබලං… කොසජ්ජෙ අකම්පියමණ්ඩො වීරියබලං… පමාදෙ අකම්පියමණ්ඩො සතිබලං… උද්ධච්චෙ අකම්පියමණ්ඩො සමාධිබලං… අවිජ්ජාය අකම්පියමණ්ඩො පඤ්ඤාබලං.

අධිමොක්ඛමණ්ඩො සද්ධින්ද්‍රියං… පග්ගහමණ්ඩො වීරියින්ද්‍රියං… උපට්ඨානමණ්ඩො සතින්ද්‍රියං… අවික්ඛෙපමණ්ඩො සමාධින්ද්‍රියං… දස්සනමණ්ඩො පඤ්ඤින්ද්‍රියං.

ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියා මණ්ඩො, අකම්පියට්ඨෙන බලා මණ්ඩො, නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා මණ්ඩො, හෙතුට්ඨෙන මග්ගො මණ්ඩො, උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා මණ්ඩො, පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා මණ්ඩො, ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා මණ්ඩො, තථට්ඨෙන සච්චා මණ්ඩො, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො මණ්ඩො, අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා මණ්ඩො, එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා මණ්ඩො, අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධා මණ්ඩො, සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි මණ්ඩො, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි මණ්ඩො, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි මණ්ඩො, මුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො මණ්ඩො, පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා මණ්ඩො, පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති මණ්ඩො, සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං මණ්ඩො, පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං මණ්ඩො, ඡන්දො මූලට්ඨෙන මණ්ඩො, මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන මණ්ඩො, ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන මණ්ඩො, වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන මණ්ඩො, සමාධි පමුඛට්ඨෙන මණ්ඩො, සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන මණ්ඩො, පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන මණ්ඩො, විමුත්ති සාරට්ඨෙන මණ්ඩො, අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන මණ්ඩොති.

චතුත්ථභාණවාරො.

මණ්ඩපෙය්‍යකථා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගො පඨමො.

තස්සුද්දානං –

ඤාණදිට්ඨී ච අස්සාසා, ඉන්ද්‍රියං විමොක්ඛපඤ්චමා;
ගතිකම්මවිපල්ලාසා, මග්ගො මණ්ඩෙන තෙ දසාති.

එස නිකායධරෙහි ඨපිතො, අසමො [අස්සමො (ස්‍යා.)] පඨමො පවරො

වරවග්ගොති [වරමග්ගොති (ස්‍යා.)].

2. යුගනද්ධවග්ගො

1. යුගනද්ධකථා

1. එවං මෙ සුතං – එකං සමයං ආයස්මා ආනන්දො කොසම්බියං විහරති ඝොසිතාරාමෙ. තත්‍ර ඛො ආයස්මා ආනන්දො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘ආවුසො භික්ඛවො’’ති. ‘‘ආවුසො’’ති ඛො තෙ භික්ඛූ ආයස්මතො ආනන්දස්ස පච්චස්සොසුං. ආයස්මා ආනන්දො එතදවොච –

‘‘යො හි කොචි, ආවුසො, භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා මම සන්තිකෙ අරහත්තපත්තං [අරහත්තං (ස්‍යා.), අරහත්තපත්තිං අ. නි. 4.170] බ්‍යාකරොති, සබ්බසො චතූහි මග්ගෙහි එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙන. කතමෙහි චතූහි?

‘‘ඉධාවුසො, භික්ඛු සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙති. තස්ස සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවයතො මග්ගො සඤ්ජායති. සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති [බහුලිං කරොති (ක.) අ. නි. 4.170 පස්සිතබ්බං]. තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

‘‘පුන චපරං, ආවුසො, භික්ඛු විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙති. තස්ස විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවයතො මග්ගො සඤ්ජායති. සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

‘‘පුන චපරං, ආවුසො, භික්ඛු සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං [යුගනන්ධං (ක. සී. අට්ඨ.)] භාවෙති. තස්ස සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවයතො මග්ගො සඤ්ජායති. සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

‘‘පුන චපරං, ආවුසො, භික්ඛුනො ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතං මානසං හොති. සො, ආවුසො, සමයො යං තං චිත්තං අජ්ඣත්තමෙව [අජ්ඣත්තඤ්ඤෙව (ස්‍යා. ක.)] සන්තිට්ඨති සන්නිසීදති එකොදි හොති සමාධියති. තස්ස මග්ගො සඤ්ජායති. සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

‘‘යො හි කොචි, ආවුසො, භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා මම සන්තිකෙ අරහත්තපත්තං බ්‍යාකරොති, සබ්බසො ඉමෙහි චතූහි මග්ගෙහි, එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙනා’’ති.

1. සුත්තන්තනිද්දෙසො

2. කථං **සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙති?** නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. තත්ථ ජාතෙ ධම්මෙ අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා. ඉති පඨමං සමථො, පච්ඡා විපස්සනා. තෙන වුච්චති – ‘‘සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙතී’’ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

මග්ගො සඤ්ජායතීති කථං මග්ගො සඤ්ජායති? දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මග්ගො සඤ්ජායති, අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මග්ගො සඤ්ජායති, පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා මග්ගො සඤ්ජායති, සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො මග්ගො සඤ්ජායති, වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො මග්ගො සඤ්ජායති, පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො මග්ගො සඤ්ජායති, උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති මග්ගො සඤ්ජායති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මග්ගො සඤ්ජායති – එවං මග්ගො සඤ්ජායති.

සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ආසෙවතීති කථං ආසෙවති? ආවජ්ජන්තො ආසෙවති, ජානන්තො ආසෙවති, පස්සන්තො ආසෙවති, පච්චවෙක්ඛන්තො ආසෙවති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො ආසෙවති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො ආසෙවති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො ආසෙවති, සතිං උපට්ඨාපෙන්තො ආසෙවති, චිත්තං සමාදහන්තො ආසෙවති, පඤ්ඤාය පජානන්තො ආසෙවති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො ආසෙවති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො ආසෙවති, පහාතබ්බං පජහන්තො ආසෙවති , භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො ආසෙවති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො ආසෙවති – එවං ආසෙවති.

භාවෙතීති කථං භාවෙති? ආවජ්ජන්තො භාවෙති, ජානන්තො භාවෙති, පස්සන්තො භාවෙති, පච්චවෙක්ඛන්තො භාවෙති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො භාවෙති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො භාවෙති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො භාවෙති, සතිං උපට්ඨාපෙන්තො භාවෙති, චිත්තං සමාදහන්තො භාවෙති, පඤ්ඤාය පජානන්තො භාවෙති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං

අභිජානන්තො භාවෙති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො භාවෙති, පහාතබ්බං පජහන්තො භාවෙති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො භාවෙති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො භාවෙති – එවං භාවෙති.

බහුලීකරොතීති කථං බහුලීකරොති? ආවජ්ජන්තො බහුලීකරොති, ජානන්තො බහුලීකරොති, පස්සන්තො බහුලීකරොති, පච්චවෙක්ඛන්තො බහුලීකරොති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො බහුලීකරොති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො බහුලීකරොති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො බහුලීකරොති, සතිං උපට්ඨාපෙන්තො බහුලීකරොති, චිත්තං සමාදහන්තො බහුලීකරොති, පඤ්ඤාය පජානන්තො බහුලීකරොති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො බහුලීකරොති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො බහුලීකරොති, පහාතබ්බං පජහන්තො බහුලීකරොති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො බහුලීකරොති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො බහුලීකරොති – එවං බහුලීකරොති.

තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්තීති කථං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති? සොතාපත්තිමග්ගෙන, සක්කායදිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාසො – ඉමානි තීණි සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; දිට්ඨානුසයො, විචිකිච්ඡානුසයො – ඉමෙ ද්වෙ අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකං කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං – ඉමානි ද්වෙ සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; ඔළාරිකො කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො – ඉමෙ ද්වෙ අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතං කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං – ඉමානි ද්වෙ සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; අනුසහගතො කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො – ඉමෙ ද්වෙ අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. අරහත්තමග්ගෙන රූපරාගො, අරූපරාගො, මානො, උද්ධච්චං, අවිජ්ජා – ඉමානි පඤ්ච සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; මානානුසයො, භවරාගානුසයො , අවිජ්ජානුසයො – ඉමෙ තයො අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

3. අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි…පෙ…. ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. තත්ථ ජාතෙ ධම්මෙ අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා. ඉති පඨමං සමථො, පච්ඡා විපස්සනා. තෙන වුච්චති – ‘‘සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙතී’’ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

මග්ගො සඤ්ජායතීති කථං මග්ගො සඤ්ජායති? දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මග්ගො සඤ්ජායති, අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මග්ගො සඤ්ජායති. එවං මග්ගො සඤ්ජායති.

සො තං මග්ගං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ආසෙවතීති කථං ආසෙවති? ආවජ්ජන්තො ආසෙවති…පෙ…. සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො ආසෙවති, එවං ආසෙවති. **භාවෙතීති** කථං භාවෙති? ආවජ්ජන්තො භාවෙති, ජානන්තො භාවෙති…පෙ…. සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො භාවෙති, එවං භාවෙති. **බහුලීකරොතීති** කථං බහුලීකරොති? ආවජ්ජන්තො බහුලීකරොති, ජානන්තො බහුලීකරොති…පෙ…. සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො බහුලීකරොති, එවං බහුලීකරොති.

තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතො භාවයතො බහුලීකරොතො සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්තීති කථං සඤ්ඤොජනා පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති? සොතාපත්තිමග්ගෙන සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාසො – ඉමානි තීණි සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; දිට්ඨානුසයො, විචිකිච්ඡානුසයො – ඉමෙ ද්වෙ අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකං කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං – ඉමානි ද්වෙ සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; ඔළාරිකො කාමරාගානුසයො පටිඝානුසයො – ඉමෙ ද්වෙ අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතං කාමරාගසඤ්ඤොජනං, පටිඝසඤ්ඤොජනං – ඉමානි ද්වෙ සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; අනුසහගතො කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො – ඉමෙ ද්වෙ අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. අරහත්තමග්ගෙන රූපරාගො, අරූපරාගො, මානො, උද්ධච්චං, අවිජ්ජා – ඉමානි පඤ්ච සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති; මානානුසයො, භවරාගානුසයො, අවිජ්ජානුසයො – ඉමෙ තයො අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙති.

4. කථං **විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙති?** අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා. තත්ථ ජාතානං ධම්මානඤ්ච වොසග්ගාරම්මණතා [වොස්සග්ගාරම්මණතා (ස්‍යා. ක.)] චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො. සමාධි ඉති පඨමං විපස්සනා, පච්ඡා සමථො. තෙන වුච්චති – ‘‘විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙතී’’ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. **මග්ගො සඤ්ජායතීති** කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

රූපං අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, රූපං දුක්ඛතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, රූපං අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා. තත්ථ ජාතානං ධම්මානඤ්ච වොසග්ගාරම්මණතා චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. ඉති පඨමං විපස්සනා, පච්ඡා සමථො. තෙන වුච්චති – ‘‘විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙතී’’ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. **මග්ගො සඤ්ජායතීති** කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං … සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා, ජරාමරණං දුක්ඛතො…පෙ…. අනත්තතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා. තත්ථ ජාතානං ධම්මානඤ්ච වොසග්ගාරම්මණතා චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි. ඉති පඨමං විපස්සනා, පච්ඡා සමථො. තෙන වුච්චති – ‘‘විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙතී’’ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. **මග්ගො සඤ්ජායතීති** කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං සමථං භාවෙති.

5. කථං **සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** සොළසහි ආකාරෙහි සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති. ආරම්මණට්ඨෙන ගොචරට්ඨෙන පහානට්ඨෙන පරිච්චාගට්ඨෙන වුට්ඨානට්ඨෙන විවට්ටනට්ඨෙන සන්තට්ඨෙන පණීතට්ඨෙන විමුත්තට්ඨෙන අනාසවට්ඨෙන තරණට්ඨෙන අනිමිත්තට්ඨෙන අප්පණිහිතට්ඨෙන සුඤ්ඤතට්ඨෙන එකරසට්ඨෙන අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධට්ඨෙන.

කථං **ආරම්මණට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධාරම්මණො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධාරම්මණා. ඉති ආරම්මණට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ‘‘ආරම්මණට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. **මග්ගො සඤ්ජායතීති** කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං ආරම්මණට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති.

කථං **ගොචරට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධගොචරා. ඉති ගොචරට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති . තෙන වුච්චති – ‘‘ගොචරට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති.

කථං **පහානට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධගොචරො, අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධගොචරා. ඉති පහානට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ‘‘පහානට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති.

කථං **පරිච්චාගට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධගොචරො, අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධගොචරා. ඉති පරිච්චාගට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ‘‘පරිච්චාගට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති.

කථං **වුට්ඨානට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධගොචරො, අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච වුට්ඨහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධගොචරා. ඉති වුට්ඨානට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ‘‘වුට්ඨානට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති.

කථං **විවට්ටනට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විවට්ටතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධගොචරො, අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විවට්ටතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධගොචරා. ඉති විවට්ටනට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ‘‘විවට්ටනට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති.

කථං **සන්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි සන්තො හොන්ති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා සන්තා හොති නිරොධගොචරා. ඉති සන්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ‘‘සන්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී’’ති.

කථං **පණීතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි පණීතො හොති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා පණීතා හොති නිරොධගොචරා . ඉති පණීතට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''පණීතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති.

කථං **විමුත්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි කාමාසවා විමුත්තො හොති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා අවිජ්ජාසවා විමුත්තා හොති නිරොධගොචරා. ඉති රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤා විමුත්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''විමුත්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති.

කථං **අනාසවට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි කාමාසවෙන අනාසවො හොති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා අවිජ්ජාසවෙන අනාසවා හොති නිරොධගොචරා. ඉති අනාසවට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''අනාසවට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති.

කථං **තරණට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච තරතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි නිරොධගොචරො, අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච තරතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා නිරොධගොචරා. ඉති තරණට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''තරණට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති.

කථං **අනිමිත්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි සබ්බනිමිත්තෙහි අනිමිත්තො හොති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා සබ්බනිමිත්තෙහි අනිමිත්තා හොති නිරොධගොචරා. ඉති අනිමිත්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''අනිමිත්තට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති.

කථං **අප්පණිහිතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි සබ්බපණිධීහි අප්පණිහිතො හොති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා සබ්බපණිධීහි අප්පණිහිතා හොති නිරොධගොචරා. ඉති අප්පණිහිතට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''අප්පණිහිතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති.

කථං **සුඤ්ඤතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති?** උද්ධච්චං පජහතො චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමාධි සබ්බාභිනිවෙසෙහි සුඤ්ඤො හොති නිරොධගොචරො, අවිජ්ජං පජහතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා සබ්බාභිනිවෙසෙහි සුඤ්ඤා හොති නිරොධගොචරා. ඉති සුඤ්ඤතට්ඨෙන සමථවිපස්සනා එකරසා හොන්ති, යුගනද්ධා හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තන්තීති. තෙන වුච්චති – ''සුඤ්ඤතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති. **භාවෙතීති** චතස්සො භාවනා – ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. **මග්ගො සඤ්ජායතීති** කථං මග්ගො සඤ්ජායති… පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං සුඤ්ඤතට්ඨෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති. ඉමෙහි සොළසහි ආකාරෙහි සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති, එවං සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති.

සුත්තන්තනිද්දෙසො.

2. ධම්මුද්ධච්චවාරනිද්දෙසො

6. කථං **ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතං මානසං හොති?** අනිච්චතො මනසිකරොතො ඔභාසො උප්පජ්ජති, ඔභාසො ධම්මොති ඔභාසං ආවජ්ජති, තතො වික්ඛෙපො උද්ධච්චං. තෙන උද්ධච්චෙන විග්ගහිතමානසො අනිච්චතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති, දුක්ඛතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති, අනත්තතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති. තෙන වුච්චති – ''ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතමානසො හොති සො සමයො, යං තං චිත්තං අජ්ඣත්තමෙව සන්තිට්ඨති සන්නිසීදති එකොදි හොති සමාධියති . **තස්ස මග්ගො සඤ්ජායතී''**ති කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති, එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො ඤාණං උප්පජ්ජති, පීති උප්පජ්ජති, පස්සද්ධි උප්පජ්ජති, සුඛං උප්පජ්ජති, අධිමොක්ඛො උප්පජ්ජති, පග්ගහො උප්පජ්ජති, උපට්ඨානං උප්පජ්ජති, උපෙක්ඛා උප්පජ්ජති, නිකන්ති උප්පජ්ජති, 'නිකන්ති ධම්මො'ති නිකන්තිං ආවජ්ජති. තතො වික්ඛෙපො උද්ධච්චං. තෙන උද්ධච්චෙන විග්ගහිතමානසො අනිච්චතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති, දුක්ඛතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති, අනත්තතො උපට්ඨානං

යථාභූතං නප්පජානාති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතමානසො හොති සො සමයො, යං තං චිත්තං අජ්ඣත්තමෙව සන්තිට්ඨති සන්නිසීදති එකොදි හොති සමාධියති. **තස්ස මග්ගො සඤ්ජායතී**’’ති. කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති, එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො…පෙ…. අනත්තතො මනසිකරොතො ඔභාසො උප්පජ්ජති…පෙ…. ඤාණං උප්පජ්ජති, පීති උප්පජ්ජති, පස්සද්ධි උප්පජ්ජති, සුඛං උප්පජ්ජති, අධිමොක්ඛො උප්පජ්ජති, පග්ගහො උප්පජ්ජති, උපට්ඨානං උප්පජ්ජති, උපෙක්ඛා උප්පජ්ජති, නිකන්ති උප්පජ්ජති, ‘නිකන්ති ධම්මො’ති නිකන්තිං ආවජ්ජති. තතො වික්ඛෙපො උද්ධච්චං. තෙන උද්ධච්චෙන විග්ගහිතමානසො අනත්තතො උපට්ඨානං, අනිච්චතො උපට්ඨානං, දුක්ඛතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති . තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතමානසො…පෙ…. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති’’.

රූපං අනිච්චතො මනසිකරොතො…පෙ…. රූපං දුක්ඛතො මනසිකරොතො… රූපං අනත්තතො මනසිකරොතො… වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චතො මනසිකරොතො…පෙ…. ජරාමරණං දුක්ඛතො මනසිකරොතො, ජරාමරණං අනත්තතො මනසිකරොතො ඔභාසො උප්පජ්ජති…පෙ…. ඤාණං උප්පජ්ජති, පීති උප්පජ්ජති, පස්සද්ධි උප්පජ්ජති, සුඛං උප්පජ්ජති, අධිමොක්ඛො උප්පජ්ජති, පග්ගහො උප්පජ්ජති, උපට්ඨානං උප්පජ්ජති, උපෙක්ඛා උප්පජ්ජති, නිකන්ති උප්පජ්ජති, ‘නිකන්ති ධම්මො’ති නිකන්තිං ආවජ්ජති. තතො වික්ඛෙපො උද්ධච්චං. තෙන උද්ධච්චෙන විග්ගහිතමානසො. ජරාමරණං අනත්තතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති. ජරාමරණං අනිච්චතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති, ජරාමරණං දුක්ඛතො උපට්ඨානං යථාභූතං නප්පජානාති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතමානසො හොති. සො සමයො, යං තං චිත්තං අජ්ඣත්තමෙව සන්තිට්ඨති සන්නිසීදති එකොදි හොති සමාධියති. තස්ස මග්ගො සඤ්ජායතී’’ති. කථං මග්ගො සඤ්ජායති…පෙ…. එවං මග්ගො සඤ්ජායති. එවං සඤ්ඤොජනානි පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්ති. එවං ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතං මානසං හොති.

7. ඔභාසෙ චෙව ඤාණෙ ච, පීතියා ච විකම්පති;
පස්සද්ධියා සුඛෙ චෙව, යෙහි චිත්තං පවෙධති.

අධිමොක්ඛෙ ච පග්ගාහෙ, උපට්ඨානෙ ච කම්පති;
උපෙක්ඛාවජ්ජනාය චෙව, උපෙක්ඛාය ච නිකන්තියා.

ඉමානි දස ඨානානි, පඤ්ඤා යස්ස පරිච්චිතා;
ධම්මුද්ධච්චකුසලො හොති, න ච සම්මොහ ගච්ඡති.

වික්ඛිපති චෙව කිලිස්සති ච, චවති චිත්තභාවනා;
වික්ඛිපති න කිලිස්සති, භාවනා පරිහායති.

වික්ඛිපති න කිලිස්සති, භාවනා න පරිහායති;
න ච වික්ඛිපතෙ චිත්තං න කිලිස්සති, න චවති චිත්තභාවනා.

ඉමෙහි චතූහි ඨානෙහි චිත්තස්ස සඞ්ඛෙපවික්ඛෙපවිග්ගහිතං [සඞ්ඛෙපං වික්ඛෙපං විග්ගහිතං (ස්‍යා.)] දස ඨානෙ සම්පජානාතීති.

යුගනද්ධකථා නිට්ඨිතා.

2. සච්චකථා

8. පුරිමනිදානං . ‘‘චත්තාරිමානි , භික්ඛවෙ [සං. නි. 5.1090], තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති, භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං ; ‘අයං දුක්ඛසමුදයො’ති තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං, ‘අයං දුක්ඛනිරොධො’ති තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං, ‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’ති තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං. ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරි තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි’’.

1. පඨමසුත්තන්තනිද්දෙසො

කථං දුක්ඛං තථට්ඨෙන සච්චං? චත්තාරො දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො, සඞ්ඛතට්ඨො, සන්තාපට්ඨො, විපරිණාමට්ඨො – ඉමෙ චත්තාරො දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. එවං දුක්ඛං තථට්ඨෙන සච්චං.

කථං සමුදයො තථට්ඨෙන සච්චං? චත්තාරො සමුදයස්ස සමුදයට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො, නිදානට්ඨො, සංයොගට්ඨො පලිබොධට්ඨො – ඉමෙ චත්තාරො සමුදයස්ස සමුදයට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. එවං සමුදයො තථට්ඨෙන සච්චං.

කථං නිරොධො තථට්ඨෙන සච්චං? චත්තාරො නිරොධස්ස නිරොධට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො, විවෙකට්ඨො, අසඞ්ඛතට්ඨො, අමතට්ඨො – ඉමෙ චත්තාරො නිරොධස්ස නිරොධට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. එවං නිරොධො තථට්ඨෙන සච්චං.

කථං මග්ගො තථට්ඨෙන සච්චං? චත්තාරො මග්ගස්ස මග්ගට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. මග්ගස්ස නියයානට්ඨො, හෙතුට්ඨො, දස්සනට්ඨො, ආධිපතෙය්‍යට්ඨො – ඉමෙ චත්තාරො මග්ගස්ස මග්ගට්ඨා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. එවං මග්ගො තථට්ඨෙන සච්චං.

9. කතිහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? චතූහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. තථට්ඨෙන, අනත්තට්ඨෙන, සච්චට්ඨෙන, පටිවෙධට්ඨෙන – ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? චතූහාකාරෙහි තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො තථට්ඨො, සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො තථට්ඨො, නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො තථට්ඨො, මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො තථට්ඨො – ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං අනත්තට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? චතූහාකාරෙහි අනත්තට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො අනත්තට්ඨො, සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො අනත්තට්ඨො, නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො අනත්තට්ඨො, මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො අනත්තට්ඨො – ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි අනත්තට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං සච්චට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? චතූහාකාරෙහි සච්චට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො සච්චට්ඨො, සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො සච්චට්ඨො, නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො සච්චට්ඨො, මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො සච්චට්ඨො – ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි සච්චට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං පටිවෙධට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? චතූහාකාරෙහි පටිවෙධට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො පටිවෙධට්ඨො නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො පටිවෙධට්ඨො – ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි පටිවෙධට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

10. කතිහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? යං අනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තං අනිච්චං, යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච තං අනත්තා. යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අනත්තා ච තං තථං. යං අනිච්චං ච දුක්ඛඤ්ච අනත්තා ච තථඤ්ච තං සච්චං. යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අනත්තා ච තථඤ්ච සච්චඤ්ච තං එකසඞ්ගහිතං. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කතිහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? නවහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. තථට්ඨෙන, අනත්තට්ඨෙන, සච්චට්ඨෙන, පටිවෙධට්ඨෙන, අභිඤ්ඤට්ඨෙන, පරිඤ්ඤට්ඨෙන, පහානට්ඨෙන, භාවනට්ඨෙන, සච්ඡිකිරියට්ඨෙන – ඉමෙහි නවහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? නවහාකාරෙහි තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො තථට්ඨො, සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො තථට්ඨො, නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො තථට්ඨො, මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො තථට්ඨො, අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨො තථට්ඨො, පරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤට්ඨො තථට්ඨො, පහානස්ස පහානට්ඨො තථට්ඨො, භාවනාය භාවනට්ඨො තථට්ඨො, සච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකිරියට්ඨො තථට්ඨො – ඉමෙහි නවහාකාරෙහි තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං අනත්තට්ඨෙන... සච්චට්ඨෙන... පටිවෙධට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? නවහාකාරෙහි පටිවෙධට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො

පටිවෙධට්ඨො, නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, පරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, පහානස්ස පහානට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, භාවනාය භාවනට්ඨො පටිවෙධට්ඨො, සච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකිරියට්ඨො පටිවෙධට්ඨො – ඉමෙහි නවහාකාරෙහි පටිවෙධට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

11. කතිහාකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? ද්වාදසහි ආකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. තථට්ඨෙන, අනත්තට්ඨෙන, සච්චට්ඨෙන, පටිවෙධට්ඨෙන, අභිජානනට්ඨෙන, පරිජානනට්ඨෙන, ධම්මට්ඨෙන, තථට්ඨෙන, ඤාතට්ඨෙන, සච්ඡිකිරියට්ඨෙන, ඵස්සනට්ඨෙන, අභිසමයට්ඨෙන – ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? සොළසහි ආකාරෙහි තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො, සඞ්ඛතට්ඨො, සන්තාපට්ඨො, විපරිණාමට්ඨො, තථට්ඨො; සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො, නිදානට්ඨො, සංයොගට්ඨො, පලිබොධට්ඨො තථට්ඨො; නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො, විවෙකට්ඨො, අසඞ්ඛතට්ඨො, අමතට්ඨො තථට්ඨො; මග්ගස්ස නියානට්ඨො, හෙතුට්ඨො, දස්සනට්ඨො, ආධිපතෙය්‍යට්ඨො තථට්ඨො – ඉමෙහි සොළසහි ආකාරෙහි තථට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

කථං අනත්තට්ඨෙන…පෙ…. සච්චට්ඨෙන… පටිවෙධට්ඨෙන… අභිජානනට්ඨෙන… පරිජානනට්ඨෙන… ධම්මට්ඨෙන… තථට්ඨෙන… ඤාතට්ඨෙන… සච්ඡිකිරියට්ඨෙන… ඵස්සනට්ඨෙන… අභිසමයට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි? සොළසහි ආකාරෙහි අභිසමයට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි. දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො, සඞ්ඛතට්ඨො, සන්තාපට්ඨො, විපරිණාමට්ඨො, අභිසමයට්ඨො; සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො, නිදානට්ඨො, සංයොගට්ඨො, පලිබොධට්ඨො, අභිසමයට්ඨො; නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො , විවෙකට්ඨො, අසඞ්ඛතට්ඨො, අමතට්ඨො, අභිසමයට්ඨො; මග්ගස්ස නියානට්ඨො, හෙතුට්ඨො, දස්සනට්ඨො, ආධිපතෙය්‍යට්ඨො, අභිසමයට්ඨො – ඉමෙහි සොළසහි ආකාරෙහි අභිසමයට්ඨෙන චත්තාරි සච්චානි එකසඞ්ගහිතානි. යං එකසඞ්ගහිතං තං එකත්තං. එකත්තං එකෙන ඤාණෙන පටිවිජ්ඣතීති – චත්තාරි සච්චානි එකප්පටිවෙධානි.

12. සච්චානං කති ලක්ඛණානි? සච්චානං ද්වෙ ලක්ඛණානි. සඞ්ඛතලක්ඛණඤ්ච, අසඞ්ඛතලක්ඛණඤ්ච – සච්චානං ඉමානි ද්වෙ ලක්ඛණානි.

සච්චානං කති ලක්ඛණානි? සච්චානං ඡ ලක්ඛණානි. සඞ්ඛතානං සච්චානං උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො පඤ්ඤායති, ඨිතානං අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති අසඞ්ඛතස්ස සච්චස්ස න උප්පාදො පඤ්ඤායති , න වයො පඤ්ඤායති, න ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති – සච්චානං ඉමානි ඡ ලක්ඛණානි.

සච්චානං කති ලක්ඛණානි? සච්චානං ද්වාදස ලක්ඛණානි. දුක්ඛසච්චස්ස උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො පඤ්ඤායති, ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති; සමුදයසච්චස්ස උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො පඤ්ඤායති, ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති; මග්ගසච්චස්ස උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො පඤ්ඤායති, ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති; නිරොධසච්චස්ස න උප්පාදො පඤ්ඤායති, න වයො පඤ්ඤායති, න ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති – සච්චානං ඉමානි ද්වාදස ලක්ඛණානි.

චතුන්නං සච්චානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා? සමුදයසච්චං අකුසලං, මග්ගසච්චං කුසලං , නිරොධසච්චං අබ්‍යාකතං. දුක්ඛසච්චං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං.

සියා තීණි සච්චානි එකසච්චෙන සඞ්ගහිතානි, එකසච්චං තීහි සච්චෙහි සඞ්ගහිතං? වත්ථුවසෙන පරියායෙන සියාති. කථඤ්ච සියා? යං දුක්ඛසච්චං අකුසලං, සමුදයසච්චං අකුසලං – එවං අකුසලට්ඨෙන ද්වෙ සච්චානි එකසච්චෙන සඞ්ගහිතානි, එකසච්චං ද්වීහි සච්චෙහි සඞ්ගහිතං. යං දුක්ඛසච්චං කුසලං, මග්ගසච්චං කුසලං – එවං කුසලට්ඨෙන ද්වෙ සච්චානි එකසච්චෙන සඞ්ගහිතානි , එකසච්චං ද්වීහි සච්චෙහි සඞ්ගහිතං. යං දුක්ඛසච්චං අබ්‍යාකතං, නිරොධසච්චං අබ්‍යාකතං – එවං අබ්‍යාකතට්ඨෙන ද්වෙ සච්චානි එකසච්චෙන සඞ්ගහිතානි, එකසච්චං ද්වීහි සච්චෙහි සඞ්ගහිතං. එවං සියා තීණි සච්චානි එකසච්චෙන සඞ්ගහිතානි, එකසච්චං තීහි සච්චෙහි සඞ්ගහිතං වත්ථුවසෙන පරියායෙනාති.

2. දුතියසුත්තන්තපාළි

13. ‘‘පුබ්බෙ මෙ, භික්ඛවෙ [සං. නි. 3.26], සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධස්ස බොධිසත්තස්සෙව සතො එතදහොසි – ‘කො නු ඛො රූපස්ස අස්සාදො, කො ආදීනවො, කිං නිස්සරණං; කො වෙදනාය අස්සාදො, කො ආදීනවො, කිං නිස්සරණං; කො සඤ්ඤාය අස්සාදො, කො ආදීනවො, කිං නිස්සරණං; කො සඞ්ඛාරානං අස්සාදො, කො ආදීනවො,

කිං නිස්සරණං; කො විඤ්ඤාණස්ස අස්සාදො, කො ආදීනවො, කිං නිස්සරණ'න්ති? තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙ, එතදහොසි – 'යං ඛො රූපං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං – අයං රූපස්ස අස්සාදො. යං රූපං අනිච්චං, තං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං – අයං රූපස්ස ආදීනවො. යො රූපස්මිං ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං – ඉදං රූපස්ස නිස්සරණං. යං වෙදනං පටිච්ච...පෙ.... යං සඤ්ඤං පටිච්ච... යං සඞ්ඛාරෙ පටිච්ච... යං විඤ්ඤාණං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං – අයං විඤ්ඤාණස්ස අස්සාදො. යං විඤ්ඤාණං අනිච්චං තං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං – අයං විඤ්ඤාණස්ස ආදීනවො. යො විඤ්ඤාණස්මිං ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං – ඉදං විඤ්ඤාණස්ස නිස්සරණං''.

''යාවකීවඤ්චාහං , භික්ඛවෙ, ඉමෙසං පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං එවං අස්සාදඤ්ච අස්සාදතො ආදීනවඤ්ච ආදීනවතො නිස්සරණඤ්ච නිස්සරණතො යථාභූතං නාබ්භඤ්ඤාසිං, නෙව තාවාහං, භික්ඛවෙ, සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය 'අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො'ති පච්චඤ්ඤාසිං [අභිසම්බුද්ධො පච්චඤ්ඤාසිං (ස්‍යා.) සං. නි. 3.26 පස්සිතබ්බං] යතො ච ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං එවං අස්සාදඤ්ච අස්සාදතො ආදීනවඤ්ච ආදීනවතො නිස්සරණඤ්ච නිස්සරණතො යථාභූතං අබ්භඤ්ඤාසිං, අථාහං, භික්ඛවෙ, 'සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො'ති පච්චඤ්ඤාසිං. ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි – 'අකුප්පා මෙ විමුත්ති [චෙතොවිමුත්ති (ස්‍යා. ක.) සං. නි. 3.27 පස්සිතබ්බං]. අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවො'''ති.

3. දුතියසුත්තන්තනිද්දෙසො

14. යං රූපං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං රූපස්ස අස්සාදොති – පහානප්පටිවෙධො සමුදයසච්චං. යං රූපං අනිච්චං තං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, අයං රූපස්ස ආදීනවොති – පරිඤ්ඤාපටිවෙධො දුක්ඛසච්චං. යො රූපස්මිං ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං, ඉදං රූපස්ස නිස්සරණන්ති – සච්ඡිකිරියාපටිවෙධො නිරොධසච්චං. යා ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු දිට්ඨි සඞ්කප්පො වාචා කම්මන්තො ආජීවො වායාමො සති සමාධි – භාවනාපටිවෙධො මග්ගසච්චං.

යං වෙදනං පටිච්ච...පෙ.... යං සඤ්ඤං පටිච්ච... යං සඞ්ඛාරෙ පටිච්ච... යං විඤ්ඤාණං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං විඤ්ඤාණස්ස අස්සාදොති – පහානප්පටිවෙධො සමුදයසච්චං. යං විඤ්ඤාණං අනිච්චං තං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, අයං විඤ්ඤාණස්ස ආදීනවොති – පරිඤ්ඤාපටිවෙධො දුක්ඛසච්චං. යො විඤ්ඤාණස්මිං ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං, ඉදං විඤ්ඤාණස්ස නිස්සරණන්ති – සච්ඡිකිරියාපටිවෙධො නිරොධසච්චං. යා ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු දිට්ඨි සඞ්කප්පො වාචා කම්මන්තො ආජීවො වායාමො සති සමාධි – භාවනාපටිවෙධො මග්ගසච්චං.

15. සච්චන්ති කතිහාකාරෙහි සච්චං? එසනට්ඨෙන , පරිග්ගහට්ඨෙන, පටිවෙධට්ඨෙන. කථං එසනට්ඨෙන සච්චං? ජරාමරණං කිංනිදානං, කිංසමුදයං, කිංජාතිකං, කිංපභවන්ති – එවං එසනට්ඨෙන සච්චං. ජරාමරණං ජාතිනිදානං, ජාතිසමුදයං, ජාතිජාතිකං, ජාතිප්පභවන්ති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. ජරාමරණඤ්ච පජානාති, ජරාමරණසමුදයඤ්ච පජානාති, ජරාමරණනිරොධඤ්ච පජානාති, ජරාමරණනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

ජාති කිංනිදානා, කිංසමුදයා, කිංජාතිකා, කිංපභවාති – එවං එසනට්ඨෙන සච්චං. ජාති භවනිදානා, භවසමුදයා, භවජාතිකා, භවප්පභවාති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. ජාතිඤ්ච පජානාති, ජාතිසමුදයඤ්ච පජානාති, ජාතිනිරොධඤ්ච පජානාති, ජාතිනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

භවො කිංනිදානො, කිංසමුදයො, කිංජාතිකො, කිංපභවොති – එවං එසනට්ඨෙන සච්චං . භවො උපාදානනිදානො, උපාදානසමුදයො, උපාදානජාතිකො, උපාදානප්පභවොති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. භවං ච පජානාති, භවසමුදයඤ්ච පජානාති, භවනිරොධඤ්ච පජානාති, භවනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

උපාදානං කිංනිදානං, කිංසමුදයං, කිංජාතිකං, කිංපභවන්ති – එවං එසනට්ඨෙන සච්චං. උපාදානං තණ්හානිදානං, තණ්හාසමුදයං, තණ්හාජාතිකං, තණ්හාපභවන්ති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. උපාදානඤ්ච පජානාති, උපාදානසමුදයඤ්ච පජානාති, උපාදානනිරොධඤ්ච පජානාති උපාදානනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

තණ්හා කිංනිදානා, කිංසමුදයා, කිංජාතිකා, කිංපභවාති – එවං එසනට්ඨෙන සච්චං. තණ්හා වෙදනානිදානා, වෙදනාසමුදයා, වෙදනාජාතිකා, වෙදනාපභවාති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. තණ්හඤ්ච පජානාති, තණ්හාසමුදයඤ්ච පජානාති, තණ්හානිරොධඤ්ච පජානාති, තණ්හානිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

වෙදනා කිංනිදානා, කිංසමුදයා, කිංජාතිකා, කිංපභවාති – එවං ඵසනට්ඨෙන සච්චං. වෙදනා ඵස්සනිදානා, ඵස්සසමුදයා, ඵස්සජාතිකා, ඵස්සප්පභවාති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. වෙදනඤ්ච පජානාති, වෙදනාසමුදයඤ්ච පජානාති, වෙදනානිරොධඤ්ච පජානාති, වෙදනානිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

ඵස්සො කිංනිදානො, කිංසමුදයො, කිංජාතිකො, කිංපභවොති – එවං ඵසනට්ඨෙන සච්චං. ඵස්සො සළායතනනිදානො, සළායතනසමුදයො, සළායතනජාතිකො, සළායතනප්පභවොති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. ඵස්සඤ්ච පජානාති, ඵස්සසමුදයඤ්ච පජානාති, ඵස්සනිරොධඤ්ච පජානාති, ඵස්සනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

සළායතනං කිංනිදානං, කිංසමුදයං, කිංජාතිකං, කිංපභවන්ති – එවං ඵසනට්ඨෙන සච්චං. සළායතනං නාමරූපනිදානං, නාමරූපසමුදයං, නාමරූපජාතිකං, නාමරූපප්පභවන්ති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. සළායතනඤ්ච පජානාති, සළායතනසමුදයඤ්ච පජානාති, සළායතනනිරොධඤ්ච පජානාති, සළායතනනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

නාමරූපං කිංනිදානං, කිංසමුදයං, කිංජාතිකං, කිංපභවන්ති – එවං ඵසනට්ඨෙන සච්චං. නාමරූපං විඤ්ඤාණනිදානං, විඤ්ඤාණසමුදයං, විඤ්ඤාණජාතිකං, විඤ්ඤාණප්පභවන්ති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. නාමරූපඤ්ච පජානාති, නාමරූපසමුදයඤ්ච පජානාති, නාමරූපනිරොධඤ්ච පජානාති, නාමරූපනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

විඤ්ඤාණං කිංනිදානං, කිංසමුදයං, කිංජාතිකං, කිංපභවන්ති – එවං ඵසනට්ඨෙන සච්චං. විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරනිදානං, සඞ්ඛාරසමුදයං, සඞ්ඛාරජාතිකං , සඞ්ඛාරප්පභවන්ති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. විඤ්ඤාණඤ්ච පජානාති, විඤ්ඤාණසමුදයඤ්ච පජානාති, විඤ්ඤාණනිරොධඤ්ච පජානාති, විඤ්ඤාණනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

සඞ්ඛාරා කිංනිදානා, කිංසමුදයා, කිංජාතිකා, කිංපභවාති – එවං ඵසනට්ඨෙන සච්චං. සඞ්ඛාරා අවිජ්ජානිදානා, අවිජ්ජාසමුදයා, අවිජ්ජාජාතිකා, අවිජ්ජාපභවාති – එවං පරිග්ගහට්ඨෙන සච්චං. සඞ්ඛාරෙ ච පජානාති, සඞ්ඛාරසමුදයඤ්ච පජානාති, සඞ්ඛාරනිරොධඤ්ච පජානාති, සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනිං පටිපදඤ්ච පජානාති – එවං පටිවෙධට්ඨෙන සච්චං.

16. ජරාමරණං දුක්ඛසච්චං, ජාති සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. ජාති දුක්ඛසච්චං, භවො සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. භවො දුක්ඛසච්චං, උපාදානං සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. උපාදානං දුක්ඛසච්චං, තණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. තණ්හා දුක්ඛසච්චං, වෙදනා සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. වෙදනා දුක්ඛසච්චං, ඵස්සො සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. ඵස්සො දුක්ඛසච්චං, සළායතනං සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. සළායතනං දුක්ඛසච්චං, නාමරූපං සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. නාමරූපං දුක්ඛසච්චං, විඤ්ඤාණං සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. විඤ්ඤාණං දුක්ඛසච්චං, සඞ්ඛාරා සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. සඞ්ඛාරා දුක්ඛසච්චං, අවිජ්ජා සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං.

ජරාමරණං සියා දුක්ඛසච්චං, සියා සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චං. ජාති සියා දුක්ඛසච්චං , සියා සමුදයසච්චං…පෙ…. භවො සියා දුක්ඛසච්චං, සියා සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා මග්ගසච්චන්ති.

භාණවාරො.

සච්චකථා නිට්ඨිතා.

3. බොජ්ඣඞ්ගකථා

17. සාවත්ථිනිදානං. ‘‘සත්තිමෙ , භික්ඛවෙ [සං. නි. 5.200], බොජ්ඣඞ්ගා. කතමෙ සත්ත? සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො , ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා’’.

බොජ්ඣඞ්ගාති කෙනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා? බොධාය සංවත්තන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනුබුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පටිබුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සම්බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

බුජ්ඣනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනුබුජ්ඣනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබුජ්ඣනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, සම්බුජ්ඣනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා.

බොධෙන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනුබොධෙන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පටිබොධෙන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සම්බොධෙන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

බොධනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනුබොධනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබොධනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, සම්බොධනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා.

බොධිපක්ඛියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනුබොධිපක්ඛියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබොධිපක්ඛියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, සම්බොධිපක්ඛියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා.

බුද්ධිලභනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, බුද්ධිපටිලභනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, බුද්ධිරොපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, බුද්ධිඅභිරොපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, බුද්ධිපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, බුද්ධිසම්පාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා.

මූලමූලකාදිදසකං

18. මූලට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා , මූලපරිපූරණට්ඨෙන [මූලපරිපූරට්ඨෙන (ස්‍යා. ක.) එවමුපරිපි] බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, මූලපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

හෙතුට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, හෙතුපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

පච්චයට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, පච්චයපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

විසුද්ධට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විසුද්ධිපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

අනවජ්ජට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනවජ්ජපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

නෙක්ඛම්මට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, නෙක්ඛම්මපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

විමුත්තට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විමුත්තිපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

අනාසවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා , අනාසවපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, අනාසවපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

විවෙකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, විවෙකපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

වොසග්ගට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගචරියට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපරිග්ගහට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපරිවාරට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපරිපූරණට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපරිපාකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපටිසම්භිදට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපටිසම්භිදාපාපනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා, වොසග්ගපටිසම්භිදාය වසීභාවප්පත්තානම්පි බොජ්ඣඞ්ගා.

19. මූලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. හෙතුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පච්චයට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විසුද්ධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනවජ්ජට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නෙක්ඛම්මට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමුත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනාසවට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විවෙකට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා . වොසග්ගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

මූලචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. හෙතුචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පච්චයචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විසුද්ධිචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනවජ්ජචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නෙක්ඛම්මචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමුත්තිචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනාසවචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විවෙකචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වොසග්ගචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

මූලපරිග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපරිග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මූලපරිවාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපරිවාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මූලපරිපූරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපරිපූරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මූලපරිපාකට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපරිපාකට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මූලපටිසම්භිදට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපටිසම්භිදට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මූලපටිසම්භිදාපාපනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපටිසම්භිදාපාපනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මූලපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. වොසග්ගපටිසම්භිදාය වසීභාවට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…..

පරිග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පරිවාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පරිපූරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකග්ගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අවික්ඛෙපට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අවිසාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනාවිලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනිඤ්ජනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තුපට්ඨානවසෙන චිත්තස්ස ඨිතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ආරම්මණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ගොචරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පහානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පරිච්චාගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වුට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විවට්ටනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සන්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පණීතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමුත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනාසවට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. තරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනිමිත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අප්පණිහිතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සුඤ්ඤතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකරසට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනතිවත්තනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. යුගනද්ධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිය්‍යානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. හෙතුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. දස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ආධිපතෙය්‍යට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

සමථස්ස අවික්ඛෙපට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විපස්සනාය අනුපස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සමථවිපස්සනානං එකරසට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. යුගනද්ධස්ස අනතිවත්තනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සික්ඛාය සමාදානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ආරම්මණස්ස ගොචරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ලීනස්ස චිත්තස්ස පග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. උද්ධතස්ස චිත්තස්ස නිග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. උභොවිසුද්ධානං අජ්ඣුපෙක්ඛනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විසෙසාධිගමට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. උත්තරි පටිවෙධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සච්චාභිසමයට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස දස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ. … උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සම්මාදිට්ඨියා දස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා…පෙ…. සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

ඉන්ද්‍රියානං ආධිපතෙය්‍යට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. බලානං අකම්පියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිය්‍යානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මග්ගස්ස හෙතුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සම්මප්පධානානං පදහනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සච්චානං තථට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පයොගානංංංං පටිප්පස්සද්ධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඵලානං සච්ඡිකිරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

විතක්කස්ස අභිනිරොපනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විචාරස්ස උපවිචාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පීතියා ඵරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සුඛස්ස අභිසන්දනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස එකග්ගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

ආවජ්ජනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සඤ්ජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකොදට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අභිඤ්ඤාය ඤාතට්ඨං [අභිඤ්ඤෙය්‍යාත්ථං (ස්‍යා.)] බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පරිඤ්ඤාය තීරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පහානස්ස පරිච්චාගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. භාවනාය එකරසට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා . සච්ඡිකිරියාය ඵස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා . ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ධාතූනං ධාතුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ආයතනානං ආයතනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සඞ්ඛතානං සඞ්ඛතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අසඞ්ඛතස්ස අසඞ්ඛතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

චිත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තානන්තරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස වුට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස විවට්ටනට්ඨං [විවජ්ජනට්ඨං (ස්‍යා.)] බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස හෙතුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස පච්චයට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස වත්ථුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස භූමට්ඨං [භුම්මට්ඨං (ස්‍යා.) පටි. ම. 1.14 පස්සිතබ්බා] බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස ආරම්මණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස ගොචරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස චරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස ගතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස අභිනීහාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස නිය්‍යානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. චිත්තස්ස නිස්සරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

එකත්තෙ ආවජ්ජනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ විජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සඤ්ජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ එකොදට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ( ) [(එකත්තෙ උපනිබන්ධනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා) (සබ්බත්ථ)]. එකත්තෙ පක්ඛන්දනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පසීදනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සන්තිට්ඨනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ විමුච්චනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ එතං සන්තන්ති පස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ යානීකතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ වත්ථුකතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ අනුට්ඨිතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පරිචිතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සුසමාරද්ධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා . එකත්තෙ පරිග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පරිවාරට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පරිපූරණට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සමොධානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ අධිට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ ආසෙවනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ භාවනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ බහුලීකම්මට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සුසමුග්ගතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සුවිමුත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ බුජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ අනුබුජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පටිබුජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සම්බුජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ බොධනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ අනුබොධනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පටිබොධනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සම්බුජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ බොධිපක්ඛියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ අනුබොධිපක්ඛියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පටිබොධිපක්ඛියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සම්බොධිපක්ඛියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ ජොතනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ උජ්ජොතනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ අනුජොතනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ පටිජොතනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. එකත්තෙ සඤ්ජොතනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

පතාපනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විරොචනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා . කිලෙසානං සන්තාපනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අමලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිම්මලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සමට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සමයට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විවෙකට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විවෙකචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විරාගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විරාගචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිරොධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිරොධචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වොසග්ගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වොසග්ගචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමුත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමුත්තිචරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

ඡන්දට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස මූලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස පාදට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස පධානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස ඉජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස අධිමොක්ඛට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස පග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස උපට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස අවික්ඛෙපට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඡන්දස්ස දස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

වීරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... චිත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... වීමංසට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය මූලට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය පාදට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය පධානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය ඉජ්ඣනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය අධිමොක්ඛට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය පග්ගහට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය උපට්ඨානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය අවික්ඛෙපට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වීමංසාය දස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

දුක්ඛට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. දුක්ඛස්ස සඞ්ඛතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. දුක්ඛස්ස සන්තාපට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. දුක්ඛස්ස විපරිණාමට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සමුදයට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨං නිදානට්ඨං සඤ්ඤොගට්ඨං පලිබොධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිරොධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨං විවෙකට්ඨං අසඞ්ඛතට්ඨං අමතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මග්ගට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මග්ගස්ස නියයානට්ඨං හෙතුට්ඨං දස්සනට්ඨං ආධිපතෙය්‍යට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

තථට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනත්තට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සච්චට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පටිවෙධට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අභිජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පරිජානනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ධම්මට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ධාතුට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඤාතට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සච්ඡිකිරියට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඵස්සනට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අභිසමයට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

නෙක්ඛම්මං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අබ්‍යාපාදං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ආලොකසඤ්ඤං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අවික්ඛෙපං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ධම්මවවත්ථානං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඤාණං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පාමොජ්ජං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පඨමං ඣානං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... අරහත්තමග්ගං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අරහත්තඵලසමාපත්තිං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨෙන සද්ධාබලං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. උපට්ඨානට්ඨෙන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... පටිසඞ්ඛානට්ඨෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨිං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධිං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අකම්පියට්ඨෙන බලං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. නිය්‍යානට්ඨං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. හෙතුට්ඨෙන මග්ගං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. තථට්ඨෙන සච්චං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනුපස්සනට්ඨෙ විපස්සනං ...පෙ.... එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධිං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධිං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්තිං බුජ්ඣන්තීති –

බොජ්ඣඞ්ගා. සමුච්ඡෙදට්ඨෙන බයෙ ඤාණං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

ඡන්දං මූලට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. මනසිකාරං සමුට්ඨානට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. ඵස්සං සමොධානට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. වෙදනං සමොසරණට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සමාධිං පමුඛට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. සතිං ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. පඤ්ඤං තතුත්තරට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. විමුත්තිං සාරට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන බුජ්ඣන්තීති – බොජ්ඣඞ්ගා.

20. සාවත්ථිනිදානං. තත්‍ර ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘ආවුසො භික්ඛවො’’ති [ආවුසොති (ස්‍යා.) සං. නි. 5.185 පස්සිතබ්බං]. ‘‘ආවුසො’’ති ඛො තෙ භික්ඛූ ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස පච්චස්සොසුං. ආයස්මා සාරිපුත්තො එතදවොච –

‘‘සත්තිමෙ, ආවුසො, බොජ්ඣඞ්ගා . කතමෙ සත්ත? සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ. … උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො – ඉමෙ ඛො, ආවුසො, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා. ඉමෙසං ඛ්වාහං, ආවුසො, සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං යෙන යෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන ආකඞ්ඛාමි පුබ්බණ්හසමයං විහරිතුං, තෙන තෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන පුබ්බණ්හසමයං විහරාමි. යෙන යෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන ආකඞ්ඛාමි මජ්ඣන්හිකසමයං…පෙ…. සායන්හසමයං විහරිතුං, තෙන තෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන සායන්හසමයං විහරාමි. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති චෙ මෙ, ‘ආවුසො, හොති, අප්පමාණො’ති මෙ හොති, ‘සුසමාරද්ධො’ති මෙ හොති. තිට්ඨන්තඤ්ච නං [තිට්ඨන්තං චරං (ස්‍යා.) සං. නි. 5.185 පස්සිතබ්බං] ‘තිට්ඨතී’ති පජානාමි. සචෙපි මෙ චවති, ‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’ති පජානාමි. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති චෙ මෙ, ආවුසො, හොති, ‘අප්පමාණො’ති මෙ හොති, ‘සුසමාරද්ධො’ති මෙ හොති. තිට්ඨන්තඤ්ච නං ‘තිට්ඨතී’ති පජානාමි. සචෙපි මෙ චවති, ‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’ති පජානාමි.

‘‘සෙය්‍යථාපි, ආවුසො, රඤ්ඤො වා රාජමහාමත්තස්ස වා නානාරත්තානං දුස්සානං දුස්සකරණ්ඩකො පූරො අස්ස. සො යඤ්ඤදෙව දුස්සයුගං ආකඞ්ඛෙය්‍ය පුබ්බණ්හසමයං පාරුපිතුං, තං තදෙව දුස්සයුගං පුබ්බණ්හසමයං පාරුපෙය්‍ය. යඤ්ඤදෙව දුස්සයුගං ආකඞ්ඛෙය්‍ය මජ්ඣන්හිකසමයං…පෙ…. සායන්හසමයං පාරුපිතුං, තං තදෙව දුස්සයුගං සායන්හසමයං පාරුපෙය්‍ය. එවමෙව ඛ්වාහං, ආවුසො, ඉමෙසං සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං යෙන යෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන ආකඞ්ඛාමි පුබ්බණ්හසමයං විහරිතුං, තෙන තෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන පුබ්බණ්හසමයං විහරාමි. යෙන යෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන ආකඞ්ඛාමි මජ්ඣන්හිකසමයං…පෙ…. සායන්හසමයං විහරිතුං, තෙන තෙන බොජ්ඣඞ්ගෙන සායන්හසමයං විහරාමි. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති චෙ මෙ, ආවුසො, හොති, ‘අප්පමාණො’ති මෙ හොති, ‘සුසමාරද්ධො’ති මෙ හොති. තිට්ඨන්තඤ්ච නං ‘තිට්ඨතී’ති පජානාමි. සචෙපි මෙ චවති, ‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’ති පජානාමි…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති චෙ මෙ, ආවුසො, හොති, ‘අප්පමාණො’ති මෙ හොති, ‘සුසමාරද්ධො’ති මෙ හොති. තිට්ඨන්තඤ්ච නං ‘තිට්ඨතී’ති පජානාමි. සචෙපි මෙ චවති, ‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’ති පජානාමි’’.

සුත්තන්තනිද්දෙසො

21. කථං **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති චෙ මෙ හොතීති** බොජ්ඣඞ්ගො? යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. ඉති චෙ මෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො යාවතා අච්චි තාවතා වණ්ණො, යාවතා වණ්ණො තාවතා අච්චි. එවමෙව යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. ඉති චෙ මෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො.

කථං **අප්පමාණො ඉති චෙ මෙ හොතීති** බොජ්ඣඞ්ගො? පමාණබද්ධා [පමාණවන්තා (ස්‍යා.), අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] කිලෙසා, සබ්බෙ ච පරියුට්ඨානා, යෙ ච සඞ්ඛාරා පොනොභවිකා අප්පමාණො නිරොධො අචලට්ඨෙන අසඞ්ඛතට්ඨෙන. යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා අප්පමාණො. ඉති චෙ මෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො.

කථං **සුසමාරද්ධො ඉති චෙ මෙ හොතීති** – බොජ්ඣඞ්ගො? විසමා කිලෙසා, සබ්බෙ ච පරියුට්ඨානා, යෙ ච සඞ්ඛාරා පොනොභවිකා, සමධම්මො නිරොධො සන්තට්ඨෙන පණීතට්ඨෙන. යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා සුසමාරද්ධො ඉති චෙ මෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො.

කථං **‘‘තිට්ඨන්තඤ්ච නං තිට්ඨතී’’ති පජානාමි; සචෙපි චවති ‘‘ඉදප්පච්චයා චවතී’’ති පජානාමි?** කතිහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති? කතිහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති? අට්ඨහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති. අට්ඨහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති.

කතමෙහි **අට්ඨහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති?** අනුප්පාදං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, උප්පාදං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, අප්පවත්තං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො

තිට්ඨති, පවත්තං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, අනිමිත්තං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, නිමිත්තං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, නිරොධං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, සඞ්ඛාරෙ අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති.

කතමෙහි **අට්ඨහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති?** උප්පාදං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, අනුප්පාදං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, පවත්තං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, අප්පවත්තං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, නිමිත්තං ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, අනිමිත්තං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, සඞ්ඛාරෙ ආවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, නිරොධං අනාවජ්ජිතත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති. එවං ‘‘තිට්ඨන්තඤ්ච නං තිට්ඨතී’’ති පජානාමි. සචෙපි චවති, ‘‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’’ති පජානාමි…පෙ.….

කථං **උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති වෙ මෙ හොතීති** බොජ්ඣඞ්ගො? යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති වෙ මෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො යාවතා අච්චි තාවතා වණ්ණො, යාවතා වණ්ණො තාවතා අච්චි. එවමෙව යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඉති වෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො.

කථං **අප්පමාණො ඉති වෙ හොතීති** බොජ්ඣඞ්ගො? පමාණබද්ධා කිලෙසා, සබ්බෙ ච පරියුට්ඨානා, යෙ ච සඞ්ඛාරා පොනොභවිකා අප්පමාණො නිරොධො අචලට්ඨෙන අසඞ්ඛතට්ඨෙන. යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා අප්පමාණො ඉති වෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො.

කථං **සුසමාරද්ධො ඉති වෙ හොතීති** බොජ්ඣඞ්ගො? විසමා කිලෙසා, සබ්බෙ ච පරියුට්ඨානා, යෙ ච සඞ්ඛාරා පොනොභවිකා සමධම්මො නිරොධො සන්තට්ඨෙන පණීතට්ඨෙන. යාවතා නිරොධූපට්ඨාති තාවතා සුසමාරද්ධො ඉති වෙ හොතීති බොජ්ඣඞ්ගො.

කථං **‘‘තිට්ඨන්තඤ්ච නං තිට්ඨතී’’ති පජානාමි; සචෙපි චවති ‘‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’’ති පජානාමි?** කතිහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති? කතිහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති ? අට්ඨහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති. අට්ඨහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති.

කතමෙහි **අට්ඨහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති?** අනුප්පාදං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, උප්පාදං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, අප්පවත්තං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, පවත්තං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, අනිමිත්තං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, නිමිත්තං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, නිරොධං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති, සඞ්ඛාරෙ අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො තිට්ඨති.

කතමෙහි **අට්ඨහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති?** උප්පාදං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, අනුප්පාදං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, පවත්තං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, අප්පවත්තං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, නිමිත්තං ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති , අනිමිත්තං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, සඞ්ඛාරෙ ආවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති, නිරොධං අනාවජ්ජිතත්තා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො චවති. එවං ‘‘තිට්ඨන්තඤ්ච නං තිට්ඨතී’’ති පජානාමි; සචෙපි චවති, ‘‘ඉදප්පච්චයා මෙ චවතී’’ති පජානාමි.

බොජ්ඣඞ්ගකථා නිට්ඨිතා.

4. මෙත්තාකථා

22. සාවත්ථිනිදානං . ‘‘මෙත්තාය , භික්ඛවෙ, චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බහුලීකතාය යානීකතාය වත්ථුකතාය අනුට්ඨිතාය පරිචිතාය සුසමාරද්ධාය එකාදසානිසංසා පාටිකඞ්ඛා. කතමෙ එකාදස? සුඛං සුපති, සුඛං පටිබුජ්ඣති, න පාපකං සුපිනං පස්සති, මනුස්සානං පියො හොති, අමනුස්සානං පියො හොති, දෙවතා රක්ඛන්ති, නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති, තුවටං චිත්තං සමාධියති, මුඛවණ්ණො විප්පසීදති, අසම්මූළ්හො කාලඞ්කරොති, උත්තරි [උත්තරිං (ස්‍යා. පී.) අ. නි. 11.15 පස්සිතබ්බං] අප්පටිවිජ්ඣන්තො බ්‍රහ්මලොකූපගො හොති. මෙත්තාය, භික්ඛවෙ, චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බහුලීකතාය යානීකතාය වත්ථුකතාය අනුට්ඨිතාය පරිචිතාය සුසමාරද්ධාය – ඉමෙ එකාදසානිසංසා පාටිකඞ්ඛා’’ .

අත්ථි අනොධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, අත්ථි ඔධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, අත්ථි දිසාඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. කතිහාකාරෙහි අනොධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, කතිහාකාරෙහි ඔධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, කතිහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති? පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, සත්තහාකාරෙහි ඔධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති? සබ්බෙ සත්තා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා [අබ්‍යාපජ්ඣා (ස්‍යා.)] අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පාණා…පෙ…. සබ්බෙ භූතා…පෙ…. සබ්බෙ පුග්ගලා…පෙ…. සබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති. ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

කතමෙහි සත්තහාකාරෙහි ඔධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති? සබ්බා ඉත්ථියො අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පුරිසා…පෙ…. සබ්බෙ අරියා…පෙ…. සබ්බෙ අනරියා…පෙ…. සබ්බෙ දෙවා…පෙ.… සබ්බෙ මනුස්සා…පෙ…. සබ්බෙ විනිපාතිකා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති. ඉමෙහි සත්තහාකාරෙහි ඔධිසො ඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

කතමෙහි දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති? සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු . සබ්බෙ පච්ඡිමාය දිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ දක්ඛිණාය දිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තා…පෙ…. සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය පාණා…පෙ…. භූතා… පුග්ගලා… අත්තභාවපරියාපන්නා… සබ්බා ඉත්ථියො… සබ්බෙ පුරිසා… සබ්බෙ අරියා… සබ්බෙ අනරියා… සබ්බෙ දෙවා… සබ්බෙ මනුස්සා… සබ්බෙ විනිපාතිකා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පච්ඡිමාය දිසාය විනිපාතිකා…පෙ…. සබ්බෙ උත්තරාය දිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ දක්ඛිණාය දිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ උත්තරාය අනුදිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය විනිපාතිකා… සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති. ඉමෙහි දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

1. ඉන්ද්‍රියවාරො

23. සබ්බෙසං සත්තානං පීළනං වජ්ජෙත්වා අපීළනාය, උපඝාතං වජ්ජෙත්වා අනුපඝාතෙන, සන්තාපං වජ්ජෙත්වා අසන්තාපෙන, පරියාදානං වජ්ජෙත්වා අපරියාදානෙන, විහෙසං වජ්ජෙත්වා අවිහෙසාය, සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු මා වෙරිනො, සුඛිනො හොන්තු මා දුක්ඛිනො, සුඛිතත්තා හොන්තු මා දුක්ඛිතත්තාති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි සබ්බෙ සත්තෙ මෙත්තායතීති – මෙත්තා. තං ධම්මං චෙතයතීති – චෙතො. සබ්බබ්‍යාපාදපරියුට්ඨානෙහි විමුච්චතීති – විමුත්ති. මෙත්තා ච චෙතො ච විමුත්ති චාති – මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සද්ධාය අධිමුච්චති. සද්ධින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – වීරියං පග්ගණ්හාති. වීරියින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සතිං උපට්ඨාපෙති. සතින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – චිත්තං සමාදහති. සමාධින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – පඤ්ඤාය පජානාති. පඤ්ඤින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවීයති. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා භාවනා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති භාවීයති. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා බහුලීකතා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති බහුලීකරීයති. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා අලඞ්කාරා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ස්වාලඞ්කතා හොති. ඉමානි

පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරික්ඛාරා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරික්ඛතා හොති. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරිවාරා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරිවුතා හොති. ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති, භාවනා හොන්ති, බහුලීකතා හොන්ති, අලඞ්කාරා හොන්ති, පරික්ඛාරා හොන්ති, පරිවාරා හොන්ති, පාරිපූරී හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති, පක්ඛන්දනා හොන්ති, පසීදනා [සංසීදනා (ක. සී. අට්ඨ.)] හොන්ති, සන්තිට්ඨනා හොන්ති, විමුච්චනා හොන්ති, ‘‘එතං සන්ත’’න්ති ඵස්සනා හොන්ති, යානීකතා හොන්ති , වත්ථුකතා හොන්ති, අනුට්ඨිතා හොන්ති, පරිචිතා හොන්ති, සුසමාරද්ධා හොන්ති, සුභාවිතා හොන්ති, ස්වාධිට්ඨිතා හොන්ති, සුසමුග්ගතා හොන්ති , සුවිමුත්තා හොන්ති, නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

2. බලවාරො

24. සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – අස්සද්ධියෙ න කම්පති. සද්ධාබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – කොසජ්ජෙ න කම්පති. වීරියබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – පමාදෙ න කම්පති. සතිබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – උද්ධච්චෙ න කම්පති. සමාධිබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – අවිජ්ජාය න කම්පති. පඤ්ඤාබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවීයති. ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා භාවනා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති භාවීයති. ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා බහුලීකතා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති බහුලීකරීයති. ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා අලඞ්කාරා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ස්වාලඞ්කතා හොති. ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරික්ඛාරා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරික්ඛතා හොති. ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරිවාරා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරිවුතා හොති. ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති, භාවනා හොන්ති, බහුලීකතා හොන්ති, අලඞ්කාරා හොන්ති, පරික්ඛාරා හොන්ති, පරිවාරා හොන්ති, පාරිපූරී හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති, පක්ඛන්දනා හොන්ති, පසීදනා හොන්ති, සන්තිට්ඨනා හොන්ති, විමුච්චනා හොන්ති, ‘‘එතං සන්ත’’න්ති ඵස්සනා හොන්ති, යානීකතා හොන්ති, වත්ථුකතා හොන්ති, අනුට්ඨිතා හොන්ති, පරිචිතා හොන්ති, සුසමාරද්ධා හොන්ති, සුභාවිතා හොන්ති, ස්වාධිට්ඨිතා හොන්ති, සුසමුග්ගතා හොන්ති, සුවිමුත්තා හොන්ති නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

3. බොජ්ඣඞ්ගවාරො

25. සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සතිං උපට්ඨාපෙති. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – පඤ්ඤාය පවිචිනාති. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – වීරියං පග්ගණ්හාති. වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – පරිළාහං පටිප්පස්සම්භෙති. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – දුට්ඨුල්ලං පටිප්පස්සම්භෙති. පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – චිත්තං සමාදහති. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – ඤාණෙන කිලෙසෙ පටිසඞ්ඛාති. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවියති. ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා භාවනා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති භාවියති. ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා බහුලීකතා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති බහුලීකරීයති. ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා අලඞ්කාරා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ස්වාලඞ්කතා හොති. ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරික්ඛාරා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරික්ඛතා හොති. ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරිවාරා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරිවුතා හොති. ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති, භාවනා හොන්ති, බහුලීකතා හොන්ති, අලඞ්කාරා හොන්ති, පරික්ඛාරා හොන්ති, පරිවාරා හොන්ති, පාරිපූරී හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති, පක්ඛන්දනා හොන්ති, පසීදනා හොන්ති, සන්තිට්ඨනා හොන්ති, විමුච්චනා හොන්ති, ''එතං සන්ත''න්ති ඵස්සනා හොන්ති, යානීකතා හොන්ති, වත්ථුකතා හොන්ති, අනුට්ඨිතා හොන්ති, පරිචිතා හොන්ති, සුසමාරද්ධා හොන්ති, සුභාවිතා හොන්ති, ස්වාධිට්ඨිතා හොන්ති, සුසමුග්ගතා හොන්ති, සුවිමුත්තා හොන්ති, නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

4. මග්ගඞ්ගවාරො

26. සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා පස්සති. සම්මාදිට්ඨිපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා අභිනිරොපෙති. සම්මාසඞ්කප්පපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා පරිග්ගණ්හාති. සම්මාවාචාපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා සමුට්ඨාපෙති. සම්මාකම්මන්තපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා වොදාපෙති . සම්මාආජීවපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා පග්ගණ්හාති. සම්මාවායාමපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා උපට්ඨාපෙති. සම්මාසතිපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා සමාදහති. සම්මාසමාධිපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවියති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා භාවනා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති භාවීයති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා බහුලීකතා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති බහුලීකරීයති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා අලඞ්කාරා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ස්වාලඞ්කතා හොන්ති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරික්ඛාරා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරික්ඛතා හොති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරිවාරා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරිවුතා හොති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති , භාවනා හොන්ති , බහුලීකතා හොන්ති, අලඞ්කාරා හොන්ති, පරික්ඛාරා හොන්ති, පරිවාරා හොන්ති, පාරිපූරී හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති, සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා

හොන්ති, පක්ඛන්දනා හොන්ති, පසීදනා හොන්ති, සන්තිට්ඨනා හොන්ති, විමුච්චනා හොන්ති, ''එතං සන්ත''න්ති ඵස්සනා හොන්ති, යානීකතා හොන්ති, වත්ථුකතා හොන්ති, අනුට්ඨිතා හොන්ති, පරිචිතා හොන්ති, සුසමාරද්ධා හොන්ති, සුභාවිතා හොන්ති, ස්වාධිට්ඨිතා හොන්ති, සුසමුග්ගතා හොන්ති, සුවිමුත්තා හොන්ති නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

27. සබ්බෙසං පාණානං…පෙ…. සබ්බෙසං භූතානං… සබ්බෙසං පුග්ගලානං… සබ්බෙසං අත්තභාවපරියාපන්නානං… සබ්බාසං ඉත්ථීනං… සබ්බෙසං පුරිසානං… සබ්බෙසං අරියානං… සබ්බෙසං අනරියානං… සබ්බෙසං දෙවානං… සබ්බෙසං මනුස්සානං… සබ්බෙසං විනිපාතිකානං පීළනං වජ්ජෙත්වා අපීළනාය, උපඝාතං වජ්ජෙත්වා අනුපඝාතෙන, සන්තාපං වජ්ජෙත්වා අසන්තාපෙන, පරියාදානං වජ්ජෙත්වා අපරියාදානෙන, විහෙසං වජ්ජෙත්වා අවිහෙසාය, සබ්බෙ විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු මා වෙරිනො, සුඛිනො හොන්තු මා දුක්ඛිනො, සුඛිතත්තා හොන්තු මා දුක්ඛිතත්තාති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි සබ්බෙ විනිපාතිකෙ මෙත්තායතීති – මෙත්තා. තං ධම්මං චෙතයතීති – චෙතො. සබ්බබ්‍යාපාදපරියුට්ඨානෙහි විමුච්චතීති – විමුත්ති. මෙත්තා ච චෙතො ච විමුත්ති චාති – මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සද්ධාය අධිමුච්චති. සද්ධින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති…පෙ…. නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

සබ්බෙසං පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තානං…පෙ…. සබ්බෙසං පච්ඡිමාය දිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං උත්තරාය දිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං දක්ඛිණාය දිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං පුරත්ථිමාය අනුදිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං පච්ඡිමාය අනුදිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං උත්තරාය අනුදිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තානං… සබ්බෙසං උපරිමාය දිසාය සත්තානං පීළනං වජ්ජෙත්වා අපීළනාය, උපඝාතං වජ්ජෙත්වා අනුපඝාතෙන, සන්තාපං වජ්ජෙත්වා අසන්තාපෙන, පරියාදානං වජ්ජෙත්වා අපරියාදානෙන, විහෙසං වජ්ජෙත්වා අවිහෙසාය, සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා අවෙරිනො හොන්තු මා වෙරිනො, සුඛිනො හොන්තු මා දුක්ඛිනො, සුඛිතත්තා හොන්තු මා දුක්ඛිතත්තාති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය සත්තෙ මෙත්තායතීති – මෙත්තා. තං ධම්මං චෙතයතීති – චෙතො. සබ්බබ්‍යාපාදපරියුට්ඨානෙහි විමුච්චතීති – විමුත්ති. මෙත්තා ච චෙතො ච විමුත්ති චාති – මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සද්ධාය අධිමුච්චති. සද්ධින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති…පෙ…. නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

සබ්බෙසං පුරත්ථිමාය දිසාය පාණානං…පෙ…. භූතානං… පුග්ගලානං අත්තභාවපරියාපන්නානං… සබ්බාසං ඉත්ථීනං… සබ්බෙසං පුරිසානං… සබ්බෙසං අරියානං… සබ්බෙසං අනරියානං… සබ්බෙසං දෙවානං… සබ්බෙසං මනුස්සානං… සබ්බෙසං විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං පච්ඡිමාය දිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං උත්තරාය දිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං දක්ඛිණාය දිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං පුරත්ථිමාය අනුදිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං පච්ඡිමාය අනුදිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං උත්තරාය අනුදිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං දක්ඛිණාය අනුදිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං හෙට්ඨිමාය දිසාය විනිපාතිකානං… සබ්බෙසං උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකානං පීළනං වජ්ජෙත්වා අපීළනාය, උපඝාතං වජ්ජෙත්වා අනුපඝාතෙන, සන්තාපං වජ්ජෙත්වා අසන්තාපෙන, පරියාදානං වජ්ජෙත්වා අපරියාදානෙන, විහෙසං වජ්ජෙත්වා අවිහෙසාය, සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු මා වෙරිනො, සුඛිනො හොන්තු මා දුක්ඛිනො, සුඛිතත්තා හොන්තු මා දුක්ඛිතත්තාති – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකෙ මෙත්තායතීති – මෙත්තා. තං ධම්මං චෙතයතීති – චෙතො. සබ්බබ්‍යාපාදපරියුට්ඨානෙහි විමුච්චතීති – විමුත්ති. මෙත්තා ච චෙතො ච විමුත්ති චාති – මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සද්ධාය අධිමුච්චති. සද්ධින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – වීරියං පග්ගණ්හාති. වීරියින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

සතිං උපට්ඨාපෙති. සතින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. චිත්තං සමාදහති. සමාධින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. පඤ්ඤාය පජානාති. පඤ්ඤින්ද්‍රියපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවීයති…පෙ…. නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – අස්සද්ධියෙ න කම්පති. සද්ධාබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. කොසජ්ජෙ න කම්පති. වීරියබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. පමාදෙ න කම්පති. සතිබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. උද්ධච්චෙ න කම්පති.

සමාධිබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. අවිජ්ජාය න කම්පති. පඤ්ඤාබලපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමානි පඤ්ච බලානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි පඤ්චහි බලෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවීයති…පෙ…. නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සතිං උපට්ඨාපෙති. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

පඤ්ඤාය පවිචිනාති. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. වීරියං පග්ගණ්හාති. වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. පරිළාහං පටිප්පස්සම්භෙති. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. දුට්ඨුල්ලං පටිප්පස්සම්භෙති. පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. චිත්තං සමාදහති. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. ඤාණෙන කිලෙසෙ පටිසඞ්ඛාති. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවීයති…පෙ…. නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්ති.

සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය විනිපාතිකා අවෙරිනො හොන්තු, ඛෙමිනො හොන්තු, සුඛිනො හොන්තූති – සම්මා පස්සති. සම්මාදිට්ඨි පරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා අභිනිරොපෙති. සම්මාසඞ්කප්පපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා පරිග්ගණ්හාති. සම්මාවාචාපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා සමුට්ඨාපෙති. සම්මාකම්මන්තපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා වොදාපෙති. සම්මා ආජීවපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා පග්ගණ්හාති. සම්මාවායාමපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා උපට්ඨාති. සම්මාසතිපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති. සම්මා සමාදහති. සම්මාසමාධිපරිභාවිතා හොති මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති.

ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ආසෙවීයති…පෙ…. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා පරිභාවිතා හොන්ති. ඉමෙහි අට්ඨහි මග්ගඞ්ගෙහි මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති සුපරිවුතා හොති. ඉමෙ අට්ඨ මග්ගඞ්ගා මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවනා හොන්ති, භාවනා හොන්ති, බහුලීකතා හොන්ති, අලඞ්කාරා හොන්ති, පරික්ඛාරා හොන්ති, පරිවාරා හොන්ති, පාරිපූරී හොන්ති, සහගතා හොන්ති, සහජාතා හොන්ති , සංසට්ඨා හොන්ති, සම්පයුත්තා හොන්ති, පක්ඛන්දනා හොන්ති, පසීදනා හොන්ති, සන්තිට්ඨනා හොන්ති, විමුච්චනා හොන්ති, ''එතං සන්ත''න්ති ඵස්සනා හොන්ති, යානීකතා හොන්ති, වත්ථුකතා හොන්ති, අනුට්ඨිතා හොන්ති, පරිචිතා හොන්ති, සුසමාරද්ධා හොන්ති, සුභාවිතා හොන්ති, ස්වාධිට්ඨිතා හොන්ති, සුසමුග්ගතා හොන්ති, සුවිමුත්තා හොන්ති නිබ්බත්තෙන්ති ජොතෙන්ති පතාපෙන්තීති.

මෙත්තාකථා නිට්ඨිතා.

5. විරාගකථා

28. විරාගො මග්ගො, විමුත්ති ඵලං. කථං **විරාගො මග්ගො?** සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා විරජ්ජති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විරජ්ජති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විරජ්ජති. විරාගො විරාගාරම්මණො විරාගගොචරො විරාගෙ සමුදාගතො [සමුපාගතො (ස්‍යා.)] විරාගෙ ඨිතො විරාගෙ පතිට්ඨිතො.

විරාගොති ද්වෙ විරාගා – නිබ්බානඤ්ච විරාගො, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විරාගා හොන්තීති – විරාගා. සහජාතානි සත්තඞ්ගානි විරාගං ගච්ඡන්තීති – විරාගො මග්ගො. එතෙන මග්ගෙන බුද්ධා ච සාවකා ච අගතං දිසං නිබ්බානං ගච්ඡන්තීති – අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. යාවතා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං පරප්පවාදානං මග්ගා, අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො [විමොක්ඛො (ස්‍යා.), මොක්ඛො (අට්ඨ.)] ච උත්තමො ච පවරො චාති – මග්ගානං අට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො.

අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පා විරජ්ජති. පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා මිච්ඡාවාචාය විරජ්ජති. සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො මිච්ඡාකම්මන්තා විරජ්ජති. වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො මිච්ඡාආජීවා විරජ්ජති. පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො මිච්ඡාවායාමා විරජ්ජති. උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති මිච්ඡාසතියා විරජ්ජති. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිතො විරජ්ජති. තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විරජ්ජති. බහිද්ධා ච

සබ්බනිමිත්තෙහි විරජ්ජති. විරාගො විරාගාරම්මණො විරාගගොචරො විරාගෙ සමුදාගතො විරාගෙ ඨිතො විරාගෙ පතිට්ඨිතො.

විරාගොති ද්වෙ විරාගා – නිබ්බානඤ්ච විරාගො, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විරාගා හොන්තීති – විරාගා. සහජාතානි සත්තඞ්ගානි විරාගං ගච්ඡන්තීති – විරාගො මග්ගො . එතෙන මග්ගෙන බුද්ධා ච සාවකා ච අගතං දිසං නිබ්බානං ගච්ඡන්තීති – අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. යාවතා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං පරප්පවාදානං මග්ගා, අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො චාති – මග්ගානං අට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො.

සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි ඔළාරිකා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා ඔළාරිකා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා විරජ්ජති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විරජ්ජති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විරජ්ජති. විරාගො විරාගාරම්මණො විරාගගොචරො විරාගෙ සමුදාගතො විරාගෙ ඨිතො විරාගෙ පතිට්ඨිතො.

විරාගොති ද්වෙ විරාගා – නිබ්බානඤ්ච විරාගො, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විරාගා හොන්තීති – විරාගා. සහජාතානි සත්තඞ්ගානි විරාගං ගච්ඡන්තීති – විරාගො මග්ගො. එතෙන මග්ගෙන බුද්ධා ච සාවකා ච අගතං දිසං නිබ්බානං ගච්ඡන්තීති – අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. යාවතා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං පරප්පවාදානං මග්ගා. අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො චාති – මග්ගානං අට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො.

අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි අනුසහගතා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා අනුසහගතා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා විරජ්ජති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විරජ්ජති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විරජ්ජති. විරාගො විරාගාරම්මණො... පෙ.... මග්ගානං අට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො.

අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි රූපරාගා අරූපරාගා මානා උද්ධච්චා අවිජ්ජාය මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා විරජ්ජති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විරජ්ජති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විරජ්ජති විරාගො විරාගාරම්මණො විරාගගොචරො විරාගෙ සමුදාගතො විරාගෙ ඨිතො විරාගෙ පතිට්ඨිතො.

විරාගොති ද්වෙ විරාගා – නිබ්බානඤ්ච විරාගො, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විරාගා හොන්තීති – විරාගා. සහජාතානි සත්තඞ්ගානි විරාගං ගච්ඡන්තීති – විරාගො මග්ගො. එතෙන මග්ගෙන බුද්ධා ච සාවකා ච අගතං දිසං නිබ්බානං ගච්ඡන්තීති – අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො . යාවතා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං පරප්පවාදානං මග්ගා. අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො චාති – මග්ගානං අට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො.

දස්සනවිරාගො සම්මාදිට්ඨි. අභිනිරොපනවිරාගො සම්මාසඞ්කප්පො. පරිග්ගහවිරාගො සම්මාවාචා. සමුට්ඨානවිරාගො සම්මාකම්මන්තො. වොදානවිරාගො සම්මාආජීවො . පග්ගහවිරාගො සම්මාවායාමො. උපට්ඨානවිරාගො සම්මාසති. අවික්ඛෙපවිරාගො සම්මාසමාධි. උපට්ඨානවිරාගො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. පවිචයවිරාගො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො. පග්ගහවිරාගො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො. ඵරණවිරාගො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. උපසමවිරාගො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. අවික්ඛෙපවිරාගො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො. පටිසඞ්ඛානවිරාගො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො. අස්සද්ධියෙ අකම්පියවිරාගො සද්ධාබලං. කොසජ්ජෙ අකම්පියවිරාගො වීරියබලං. පමාදෙ අකම්පියවිරාගො සතිබලං. උද්ධච්චෙ අකම්පියවිරාගො සමාධිබලං. අවිජ්ජාය අකම්පියවිරාගො පඤ්ඤාබලං. අධිමොක්ඛවිරාගො සද්ධින්ද්‍රියං. පග්ගහවිරාගො වීරියින්ද්‍රියං. උපට්ඨානවිරාගො සතින්ද්‍රියං. අවික්ඛෙපවිරාගො සමාධින්ද්‍රියං. දස්සනවිරාගො පඤ්ඤින්ද්‍රියං. ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි විරාගො. අකම්පියට්ඨෙන බලං විරාගො. නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා විරාගො. හෙතුට්ඨෙන මග්ගො විරාගො. උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා විරාගො. පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා විරාගො. ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා විරාගො. තථට්ඨෙන සච්චා විරාගො. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො විරාගො. අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා විරාගො. එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා විරාගො. අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං විරාගො. සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි විරාගො. අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි විරාගො. දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි විරාගො. විමුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො විරාගො. පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා විරාගො. පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති විරාගො. සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං විරාගො. ඡන්දො මූලට්ඨෙන විරාගො. මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන විරාගො. ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන විරාගො. වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන විරාගො. සමාධි පමුඛට්ඨෙන විරාගො. සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන විරාගො. පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන විරාගො. විමුත්ති සාරට්ඨෙන විරාගො. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන මග්ගො.

දස්සනමග්ගො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරොපනමග්ගො සම්මාසඞ්කප්පො...පෙ.... අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන මග්ගො. එවං විරාගො මග්ගො.

29. කථං **විමුත්ති ඵලං?** සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා විමුත්තා හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විමුත්තා හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විමුත්තා හොති, විමුත්ති විමුත්තාරම්මණා විමුත්තිගොචරා විමුත්තියා සමුදාගතා විමුත්තියා ඨිතා විමුත්තියා පතිට්ඨිතා. **විමුත්තීති** ද්වෙ මුත්තියො – නිබ්බානඤ්ච විමුත්ති, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ ච විමුත්තා හොන්තීති – විමුත්ති ඵලං.

අභිනිරොපනට්ඨෙන සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පා විමුත්තො හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විමුත්තො හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විමුත්තො හොති, විමුත්ති විමුත්තාරම්මණා විමුත්තිගොචරා විමුත්තියා සමුදාගතා විමුත්තියා ඨිතා විමුත්තියා පතිට්ඨිතා. **විමුත්තීති** ද්වෙ විමුත්තියො – නිබ්බානඤ්ච විමුත්ති, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විමුත්තා හොන්තීති – විමුත්ති ඵලං.

පරිග්ගහට්ඨෙන සම්මාවාචා මිච්ඡාවාචාය විමුත්තා හොති, සමුට්ඨානට්ඨෙන සම්මාකම්මන්තො මිච්ඡාකම්මන්තා විමුත්තො හොති, වොදානට්ඨෙන සම්මාආජීවො මිච්ඡාආජීවා විමුත්තො හොති, පග්ගහට්ඨෙන සම්මාවායාමො මිච්ඡාවායාමා විමුත්තො හොති, උපට්ඨානට්ඨෙන සම්මාසති මිච්ඡාසතියා විමුත්තා හොති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිතො විමුත්තො හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විමුත්තො හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විමුත්තො හොති, විමුත්ති විමුත්තාරම්මණා විමුත්තිගොචරා විමුත්තියා සමුදාගතා විමුත්තියා ඨිතා විමුත්තියා පතිට්ඨිතා. විමුත්තීති. ද්වෙ විමුත්තියො – නිබ්බානඤ්ච විමුත්ති, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විමුත්තා හොන්තීති – විමුත්ති ඵලං.

සකදාගාමිඵලක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි ඔළාරිකා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා ඔළාරිකා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා විමුත්තො හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විමුත්තො හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විමුත්තො හොති, විමුත්ති විමුත්තාරම්මණා විමුත්තිගොචරා විමුත්තියා සමුදාගතා විමුත්තියා ඨිතා විමුත්තියා පතිට්ඨිතා. **විමුත්තීති** ද්වෙ විමුත්තියො – නිබ්බානඤ්ච විමුත්ති, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතාජාතා ධම්මා සබ්බෙ විමුත්තා හොන්තීති – විමුත්ති ඵලං.

අනාගාමිඵලක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි අනුසහගතා කාමරාගසඤ්ඤොජනා පටිඝසඤ්ඤොජනා අනුසහගතා කාමරාගානුසයා පටිඝානුසයා විමුත්තො හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විමුත්තො හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විමුත්තො හොති, විමුත්ති විමුත්තාරම්මණා විමුත්තිගොචරා විමුත්තියා සමුදාගතා විමුත්තියා ඨිතා විමුත්තියා පතිට්ඨිතා...පෙ.....

අරහත්තඵලක්ඛණෙ දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපට්ඨෙන සම්මාසමාධි රූපරාගා අරූපරාගා මානා උද්ධච්චා අවිජ්ජාය මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා විමුත්තො හොති, තදනුවත්තකකිලෙසෙහි ච ඛන්ධෙහි ච විමුත්තො හොති, බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙහි විමුත්තො හොති, විමුත්ති විමුත්තාරම්මණා විමුත්තිගොචරා විමුත්තියා සමුදාගතා විමුත්තියා ඨිතා විමුත්තියා පතිට්ඨිතා. **විමුත්තීති** ද්වෙ විමුත්තියො – නිබ්බානඤ්ච විමුත්ති, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණතා ජාතා ධම්මා සබ්බෙ විමුත්තා හොන්තීති – විමුත්ති ඵලං.

දස්සනවිමුත්ති සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අවික්ඛෙපවිමුත්ති සම්මාසමාධි, උපට්ඨානවිමුත්ති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පටිසඞ්ඛානවිමුත්ති උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො. අස්සද්ධියෙ අකම්පියවිමුත්ති සද්ධාබලං...පෙ.... අවිජ්ජාය අකම්පියවිමුත්ති පඤ්ඤාබලං. අධිමොක්ඛවිමුත්ති සද්ධින්ද්‍රියං...පෙ.... දස්සනවිමුත්ති පඤ්ඤින්ද්‍රියං.

ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියා විමුත්ති. අකම්පියට්ඨෙන බලා විමුත්ති, නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා විමුත්ති, හෙතුට්ඨෙන මග්ගො විමුත්ති, උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා විමුත්ති, පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා විමුත්ති, ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා විමුත්ති, තථට්ඨෙන සච්චා විමුත්ති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො විමුත්ති, අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා විමුත්ති, එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා විමුත්ති, අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං විමුත්ති, සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි විමුත්ති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි විමුත්ති, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි විමුත්ති, විමුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො විමුත්ති, පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා විමුත්ති, පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති විමුත්ති, පටිප්පස්සද්ධියට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං විමුත්ති, ඡන්දො මූලට්ඨෙන විමුත්ති, මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන විමුත්ති, ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන විමුත්ති, වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන විමුත්ති, සමාධි පමුඛට්ඨෙන විමුත්ති, සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන විමුත්ති, පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන විමුත්ති, විමුත්ති සාරට්ඨෙන විමුත්ති, අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන විමුත්ති. එවං විමුත්ති ඵලං. එවං විරාගො මග්ගො , විමුත්ති ඵලන්ති.

විරාගකථා නිට්ඨිතා.

6. පටිසම්භිදාකථා

1. ධම්මචක්කපවත්තනවාරො

30. එවං මෙ සුතං – එකං සමයං භගවා බාරාණසියං විහරති ඉසිපතනෙ මිගදායෙ. තත්‍ර ඛො භගවා පඤ්චවග්ගියෙ භික්ඛූ ආමන්තෙසි –

‘‘ද්වෙමෙ , භික්ඛවෙ, අන්තා පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා. කතමෙ ද්වෙ? යො චායං කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගො හීනො ගම්මො පොථුජ්ජනිකො අනරියො අනත්ථසංහිතො; යො චායං අත්තකිලමථානුයොගො දුක්ඛො අනරියො අනත්ථසංහිතො. එතෙ ඛො [එතෙ තෙ (සආා. ක. සී. අට්ඨ.) සං. නි. 5.1081; මහාව. 13 පස්සිතබ්බා], භික්ඛවෙ, උභො අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා චක්ඛුකරණී ඤාණකරණී උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

‘‘කතමා ච සා, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා චක්ඛුකරණී ඤාණකරණී උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. අයං ඛො සා, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා චක්ඛුකරණී ඤාණකරණී උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

‘‘ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්චං. ජාතිපි දුක්ඛා, ජරාපි දුක්ඛා, බ්‍යාධිපි දුක්ඛො, මරණම්පි දුක්ඛං, අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො, පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො, යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං; සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා. ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං – යායං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දිරාගසහගතා තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී , සෙය්‍යථිදං – කාමතණ්හා, භවතණ්හා, විභවතණ්හා. ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං – යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො. ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං – අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි.

‘‘‘ඉදං දුක්ඛං අරියසච්ච’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤෙය්‍ය’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. පරිඤ්ඤාතන්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි.

‘‘‘ඉදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්ච’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං පහාතබ්බ’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. පහීනන්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි.

‘‘‘ඉදං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්ච’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං සච්ඡිකාතබ්බ’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. සච්ඡිකතන්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි.

‘‘‘ඉදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්ච’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං භාවෙතබ්බ’න්ති මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. භාවිතන්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි.

‘‘යාවකීවඤ්ච මෙ, භික්ඛවෙ, ඉමෙසු චතූසු අරියසච්චෙසු එවං තිපරිවට්ටං ද්වාදසාකාරං යථාභූතං ඤාණදස්සනං න සුවිසුද්ධං අහොසි , නෙව තාවාහං, භික්ඛවෙ , සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය ‘අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො’ති පච්චඤ්ඤාසිං. යතො ච ඛො මෙ, භික්ඛවෙ, ඉමෙසු චතූසු අරියසච්චෙසු එවං තිපරිවට්ටං ද්වාදසාකාරං යථාභූතං ඤාණදස්සනං සුවිසුද්ධං අහොසි, අථාහං, භික්ඛවෙ, සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය ‘අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො’ති පච්චඤ්ඤාසිං. ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි – ‘අකුප්පා මෙ විමුත්ති, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’’ති.

ඉදමවොච භගවා. අත්තමනා පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මිං භඤ්ඤමානෙ ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි – ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති.

පවත්තිතෙ ච පන භගවතා ධම්මචක්කෙ භුම්මා [භූමා (ක.)] දෙවා සද්දමනුස්සාවෙසුං – ‘‘එතං භගවතා බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා

දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මි''න්ති. භුම්මානං දෙවානං සද්දං සුත්වා චාතුමහාරාජිකා [චාතුම්මහාරාජිකා (සයා.)] දෙවා සද්දමනුස්සාවෙසුං...පෙ.... චාතුමහාරාජිකානං දෙවානං සද්දං සුත්වා තාවතිංසා දෙවා...පෙ.... යාමා දෙවා...පෙ.... තුසිතා දෙවා...පෙ.... නිම්මානරතී දෙවා...පෙ.... පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවා... පෙ.... බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා සද්දමනුස්සාවෙසුං – ''එතං භගවතා බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මි''න්ති.

ඉතිහ තෙන ඛණෙන තෙන ලයෙන තෙන මුහුත්තෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡි. අයඤ්ච දසසහස්සී ලොකධාතු සංකම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි, අප්පමාණො ච උළාරො ඔභාසො ලොකෙ පාතුරහොසි අතික්කම්ම [අතික්කම්මෙව (සයා. ක.) සං. නි. 5.1081 පස්සිතබ්බා] දෙවානං දෙවානුභාවන්ති.

අථ ඛො භගවා ඉමං උදානං උදානෙසි – ''අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො; අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො''ති. ඉති හිදං ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො ත්වෙව [අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤොත්වෙව (සයා.)] නාමං අහොසි.

[ක] 'ඉදං දුක්ඛං අරියසච්ච'න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි''.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ඤාණං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? පඤ්ඤා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? විජ්ජා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන. **ඤාණං උදපාදීති** – ඤාතට්ඨෙන. **පඤ්ඤා උදපාදීති** – පජානනට්ඨෙන. **විජ්ජා උදපාදීති** – පටිවෙධට්ඨෙන. **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, ඤාණං ධම්මො, පඤ්ඤා ධම්මො, විජ්ජා ධම්මො, ආලොකො ධම්මො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ධම්මපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ''ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''.

දස්සනට්ඨො අත්ථො, ඤාතට්ඨො අත්ථො, පජානනට්ඨො අත්ථො, පටිවෙධට්ඨො අත්ථො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච අත්ථා අත්ථපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ''අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා''.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්ච අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. ඉමා දස නිරුත්තියා නිරුත්තිපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ''නිරුත්තීසු ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා''.

පඤ්චසු ධම්මෙසු ඤාණානි, පඤ්චසු අත්ථෙසු ඤාණානි, දසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. ඉමානි වීසති ඤාණානි පටිභානපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ''පටිභානෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා''.

'''තං ඛො පනිදං දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤෙය්‍යා'න්ති...පෙ.... පරිඤ්ඤාතන්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි''.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ඤාණං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? පඤ්ඤා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? විජ්ජා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන. **ඤාණං උදපාදීති** – ඤාතට්ඨෙන. **පඤ්ඤා උදපාදීති** – පජානනට්ඨෙන. **විජ්ජා උදපාදීති** – පටිවෙධට්ඨෙන. **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, ඤාණං ධම්මො, පඤ්ඤා ධම්මො, විජ්ජා ධම්මො, ආලොකො ධම්මො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ධම්මපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච . යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ''ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''.

දස්සනට්ඨො අත්ථො, ඤාතට්ඨො අත්ථො, පජානනට්ඨො අත්ථො, පටිවෙධට්ඨො අත්ථො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච අත්ථා අත්ථපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ''අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා''.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්ච අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. ඉමා දස නිරුත්තියො නිරුත්තිපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා

ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘නිරුත්තීසු ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා’’.

පඤ්චසු ධම්මෙසු ඤාණානි, පඤ්චසු අත්ථෙසු ඤාණානි, දසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. ඉමානි වීසති ඤාණානි පටිභානපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘පටිභානෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා’’.

දුක්ඛෙ අරියසච්චෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

[ඛ] ‘‘‘ඉදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්ච’න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං පහාතබ්බ’න්ති…පෙ.... පහීනන්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ. … ආලොකො උදපාදි…පෙ....’’.

දුක්ඛසමුදයෙ අරියසච්චෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

[ග] ‘‘‘ඉදං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්ච’න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං සච්ඡිකාතබ්බ’න්ති…පෙ.... සච්ඡිකතන්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි…පෙ....’’.

දුක්ඛනිරොධෙ අරියසච්චෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

[ඝ] ‘‘‘ඉදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්ච’න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි. ‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං භාවෙතබ්බ’න්ති…පෙ.... භාවිතන්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි…පෙ....’’.

දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අරියසච්චෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

චතූසු අරියසච්චෙසු සට්ඨි ධම්මා, සට්ඨි අත්ථා, වීසතිසතනිරුත්තියො, චත්තාලීසඤ්ච ද්වෙ ච ඤාණසතානි.

2. සතිපට්ඨානවාරො

31. ‘‘‘අයං කායෙ කායානුපස්සනා’ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි. සා ඛො පනායං කායෙ කායානුපස්සනා භාවෙතබ්බාති මෙ, භික්ඛවෙ,…පෙ.... භාවිතාති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි’’.

‘‘අයං වෙදනාසු…පෙ.... අයං චිත්තෙ…පෙ.... අයං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි. සා ඛො පනායං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනා භාවෙතබ්බා ති…පෙ.... භාවිතාති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි’’.

[ක] ‘‘‘අයං කායෙ කායානුපස්සනා’ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ.... ආලොකො උදපාදි…පෙ.... සා ඛො පනායං කායෙ කායානුපස්සනා භාවෙතබ්බාති…පෙ.... භාවිතාති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි’’.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ඤාණං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? පඤ්ඤා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? විජ්ජා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන. **ඤාණං උදපාදීති** – ඤාතට්ඨෙන. **පඤ්ඤා උදපාදීති** – පජානනට්ඨෙන. **විජ්ජා උදපාදීති** – පටිවෙධට්ඨෙන. **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, ඤාණං ධම්මො, පඤ්ඤා ධම්මො, විජ්ජා ධම්මො, ආලොකො ධම්මො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ධම්මපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා’’.

දස්සනට්ඨො අත්ථො, ඤාතට්ඨො අත්ථො, පජානනට්ඨො අත්ථො, පටිවෙධට්ඨො අත්ථො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච අත්ථා අත්ථපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා’’.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්ච අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා . ඉමා දස නිරුත්තියො නිරුත්තිපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘නිරුත්තීසු ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා’’.

පඤ්චසු ධම්මෙසු ඤාණානි, පඤ්චසු අත්ථෙසු ඤාණානි, දසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. ඉමානි වීසති ඤාණානි පටිභානපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘පටිභානෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා’’.

කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

[ඛ-ඝ] ‘‘අයං වෙදනාසු…පෙ…. අයං චිත්තෙ…පෙ…. අයං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි…පෙ…. සා ඛො පනායං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනා භාවෙතබ්බා ති…පෙ…. භාවිතාති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි…පෙ….’’.

ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සට්ඨි ධම්මා, සට්ඨි අත්ථා, වීසතිසතනිරුත්තියො, චත්තාලීසඤ්ච ද්වෙ ච ඤාණසතානි.

3. ඉද්ධිපාදවාරො

32. ‘‘අයං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි. සො ඛො පනායං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති මෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. භාවිතොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි.

‘‘අයං වීරියසමාධි…පෙ…. අයං චිත්තසමාධි…පෙ…. අයං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි. සො ඛො පනායං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි’’.

[ක] ‘‘‘අයං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො’ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි…පෙ…. සො ඛො පනායං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති…පෙ…. භාවිතොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි’’.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ඤාණං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? පඤ්ඤා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? විජ්ජා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන. **ඤාණං උදපාදීති** – ඤාතට්ඨෙන. **පඤ්ඤා උදපාදීති** – පජානනට්ඨෙන. **විජ්ජා උදපාදීති** – පටිවෙධට්ඨෙන. **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, ඤාණං ධම්මො, පඤ්ඤා ධම්මො, විජ්ජා ධම්මො, ආලොකො ධම්මො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ධම්මපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා’’.

දස්සනට්ඨො අත්ථො, ඤාතට්ඨො අත්ථො, පජානනට්ඨො අත්ථො, පටිවෙධට්ඨො අත්ථො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච අත්ථා අත්ථපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා’’.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්ච අත්ථෙ සන්දස්සෙතුං බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තාභිලාපා. ඉමා දස නිරුත්තියො නිරුත්තිපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘නිරුත්තීසු ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා’’.

පඤ්චසු ධම්මෙසු ඤාණානි, පඤ්චසු අත්ථෙසු ඤාණානි, දසසු නිරුත්තීසු ඤාණානි. ඉමානි වීසති ඤාණානි පටිභානපටිසම්භිදාය ආරම්මණා චෙව හොන්ති ගොචරා ච. යෙ තස්සා ආරම්මණා තෙ තස්සා ගොචරා. යෙ තස්සා ගොචරා තෙ තස්සා ආරම්මණා. තෙන වුච්චති – ‘‘පටිභානෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා’’.

ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතෙ ඉද්ධිපාදෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

[ඛ-ස] ''අයං වීරියසමාධි...පෙ.... අයං චිත්තසමාධි...පෙ.... අයං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි...පෙ.... සො ඛො පනායං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති...පෙ.... භාවිතොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි...පෙ....''.

වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතෙ ඉද්ධිපාදෙ පන්නරස ධම්මා, පන්නරස අත්ථා, තිංස නිරුත්තියො, සට්ඨි ඤාණානි.

චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු සට්ඨි ධම්මා, සට්ඨි අත්ථා, වීසතිසතනිරුත්තියො, චත්තාලීසඤ්ච ද්වෙ ච ඤාණසතානි.

4. සත්තබොධිසත්තවාරො

33. '''සමුදයො සමුදයො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. 'නිරොධො නිරොධො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි''. විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස වෙය්‍යාකරණෙ දස ධම්මා, දස අත්ථා, වීසති නිරුත්තියො, චත්තාලීසං [චත්තාලීස (ක.)] ඤාණානි.

'''සමුදයො සමුදයො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, සිඛිස්ස බොධිසත්තස්ස...පෙ.... වෙස්සභුස්ස බොධිසත්තස්ස...පෙ.... කකුසන්ධස්ස බොධිසත්තස්ස...පෙ.... කොණාගමනස්ස බොධිසත්තස්ස...පෙ.... කස්සපස්ස බොධිසත්තස්ස පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. 'නිරොධො නිරොධො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, කස්සපස්ස බොධිසත්තස්ස පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි''. කස්සපස්ස බොධිසත්තස්ස වෙය්‍යාකරණෙ දස ධම්මා, දස අත්ථා, වීසති නිරුත්තියො, චත්තාලීස ඤාණානි.

'''සමුදයො සමුදයො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, ගොතමස්ස බොධිසත්තස්ස පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. 'නිරොධො නිරොධො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, ගොතමස්ස බොධිසත්තස්ස පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි''. ගොතමස්ස බොධිසත්තස්ස වෙය්‍යාකරණෙ දස ධම්මා, දස අත්ථා, වීසති නිරුත්තියො, චත්තාලීස ඤාණානි.

සත්තන්නං බොධිසත්තානං සත්තසු වෙය්‍යාකරණෙසු සත්තති ධම්මා, සත්තති අත්ථා, චත්තාලීසසතං [චත්තාරීසසතා (ස්‍යා.)] නිරුත්තියො, අසීති ච ද්වෙ ච ඤාණසතානි.

5. අභිඤ්ඤාදිවාරො

34. '''යාවතා අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨො ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨො නත්ථී'ති – චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි''. අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා , පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

'''යාවතා පරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤට්ඨො...පෙ.... යාවතා පහානස්ස පහානට්ඨො...පෙ.... යාවතා භාවනාය භාවනට්ඨො...පෙ.... යාවතා සච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකිරියට්ඨො ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය සච්ඡිකිරියට්ඨො නත්ථී'ති – චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි''. සච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකිරියට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤට්ඨෙ, පරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤට්ඨෙ, පහානාය පහානට්ඨෙ, භාවනාය භාවනට්ඨෙ, සච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකිරියට්ඨෙ පඤ්චවීසසතං ධම්මා, පඤ්චවීසසතං අත්ථා, අඩ්ඪතෙය්‍යානි නිරුත්තිසතානි, පඤ්ච ඤාණසතානි.

6. ඛන්ධාදිවාරො

35. '''යාවතා ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨො, ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය ඛන්ධට්ඨො නත්ථී'ති – චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි''. ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

'''යාවතා ධාතූනං ධාතුට්ඨො...පෙ.... යාවතා ආයතනානං ආයතනට්ඨො...පෙ.... යාවතා සඞ්ඛතානං සඞ්ඛතට්ඨො...පෙ.... යාවතා අසඞ්ඛතස්ස අසඞ්ඛතට්ඨො ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය.

අඵස්සිතො පඤ්ඤාය අසඞ්ඛතට්ඨො නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි’’. අසඞ්ඛතස්ස අසඞ්ඛතට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

ඛන්ධානං ඛන්ධට්ඨෙ, ධාතූනං ධාතුට්ඨෙ, ආයතනානං ආයතනට්ඨෙ සඞ්ඛතානං සඞ්ඛතට්ඨෙ, අසඞ්ඛතස්ස අසඞ්ඛතට්ඨෙ පඤ්චවීසතිසතං ධම්මා, පඤ්චවීසතිසතං අත්ථා, අඩ්ඪතෙය්‍යානි නිරුත්තිසතානි, පඤ්ච ඤාණසතානි.

7. සච්චවාරො

36. ‘‘‘යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො, ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය දුක්ඛට්ඨො නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි’’. දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

‘‘‘යාවතා සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො…පෙ…. යාවතා නිරොධස්ස නිරොධට්ඨො…පෙ…. යාවතා මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය මග්ගට්ඨො නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි’’. මග්ගස්ස මග්ගට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

චතූසු අරියසච්චෙසු සතං ධම්මා, සතං අත්ථා, ද්වෙ නිරුත්තිසතානි, චත්තාරි ඤාණසතානි.

8. පටිසම්භිදාවාරො

37. ‘‘‘යාවතා අත්ථපටිසම්භිදාය අත්ථපටිසම්භිදට්ඨො, ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය අත්ථපටිසම්භිදට්ඨො නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි’’. අත්ථපටිසම්භිදාය අත්ථපටිසම්භිදට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

‘‘‘යාවතා ධම්මපටිසම්භිදාය ධම්මපටිසම්භිදට්ඨො…පෙ…. යාවතා නිරුත්තිපටිසම්භිදාය නිරුත්තිපටිසම්භිදට්ඨො…පෙ…. යාවතා පටිභානපටිසම්භිදාය පටිභානපටිසම්භිදට්ඨො, ඤාතො දිට්ඨො විදිතො සච්ඡිකතො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය. අඵස්සිතො පඤ්ඤාය පටිභානපටිසම්භිදට්ඨො නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි …පෙ…. ආලොකො උදපාදි’’. පටිභානපටිසම්භිදට්ඨෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

චතූසු පටිසම්භිදාසු සතං ධම්මා, සතං අත්ථා, ද්වෙ නිරුත්තිසතානි, චත්තාරි ඤාණසතානි.

9. ඡබුද්ධධම්මවාරො

38. ‘‘‘යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං, ඤාතං දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤාය. අඵස්සිතං පඤ්ඤාය ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි…පෙ…. ආලොකො උදපාදි’’. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

‘‘‘යාවතා සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං…පෙ…. යාවතා යමකපාටිහීරෙ ඤාණං …පෙ…. යාවතා මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං…පෙ…. යාවතා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං…පෙ…. යාවතා අනාවරණං ඤාණං, ඤාතං දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤාය. අඵස්සිතං පඤ්ඤාය අනාවරණං ඤාණං නත්ථී’ති – චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි , විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි’’. අනාවරණෙ ඤාණෙ පඤ්චවීසති ධම්මා, පඤ්චවීසති අත්ථා, පඤ්ඤාස නිරුත්තියො, සතං ඤාණානි.

ඡසු බුද්ධධම්මෙසු දියඩ්ඪසතං ධම්මා, දියඩ්ඪසතං අත්ථා, තීණි නිරුත්තිසතානි, ඡ ඤාණසතානි.

පටිසම්භිදාධිකරණෙ [පටිසම්භිදාපකරණෙ (ස්‍යා.)] අඩ්ඪනවධම්මසතානි [අඩ්ඪනවමානි ධම්මසතානි (ස්‍යා.), අඩ්ඪනවමධම්මසතානි (ක.)], අඩ්ඪනවඅත්ථසතානි, නිරුත්තිසහස්සඤ්ච සත්ත ච නිරුත්තිසතානි, තීණි ච ඤාණසහස්සානි, චත්තාරි ච ඤාණසතානීති.

පටිසම්භිදාකථා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මචක්කකථා

1. සච්චවාරො

39. එකං සමයං භගවා බාරාණසියං විහරති…පෙ…. ඉති හිදං ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස ‘‘අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො’’ ත්වෙව නාමං අහොසි.

[ක] ‘‘ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං’’න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ඤාණං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? පඤ්ඤා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? විජ්ජා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන. **ඤාණං උදපාදීති** – ඤාතට්ඨෙන. **පඤ්ඤා උදපාදීති** – පජානනට්ඨෙන . **විජ්ජා උදපාදීති** – පටිවෙධට්ඨෙන. **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, දස්සනට්ඨො අත්ථො. ඤාණං ධම්මො, ඤාතට්ඨො අත්ථො. පඤ්ඤා ධම්මො, පජානනට්ඨො අත්ථො. විජ්ජා ධම්මො, පටිවෙධට්ඨො අත්ථො. ආලොකො ධම්මො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පඤ්ච අත්ථා දුක්ඛවත්ථුකා සච්චවත්ථුකා සච්චාරම්මණා සච්චගොචරා සච්චසඞ්ගහිතා සච්චපරියාපන්නා සච්චෙ සමුදාගතා සච්චෙ ඨිතා සච්චෙ පතිට්ඨිතා.

40. **ධම්මචක්කන්**ති කෙනට්ඨෙන ධම්මචක්කං? ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති – ධම්මචක්කං. චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙන පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ වසිප්පත්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ වසිං පාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං . ධම්මෙ පාරමිප්පත්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පාරමිං පාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ වෙසාරජ්ජප්පත්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ වෙසාරජ්ජං පාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මං සක්කරොන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මං ගරුං කරොන්තො [ගරුකරොන්තො (ස්‍යා.)] පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මං මානෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මං පූජෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං . ධම්මං අපචායමානො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මද්ධජො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මකෙතු පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මාධිපතෙය්‍යො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. තං ඛො පන ධම්මචක්කං අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මින්ති – ධම්මචක්කං.

සද්ධින්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. වීරියින්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සතින්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සමාධින්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පඤ්ඤින්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සද්ධාබලං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. වීරියබලං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සතිබලං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සමාධිබලං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පඤ්ඤාබලං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං . සම්මාදිට්ඨි ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාසඞ්කප්පො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාවාචා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාකම්මන්තො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාආජීවො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාවායාමො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාසති ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සම්මාසමාධි ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං.

ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. අකම්පියට්ඨෙන බලං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. නිය්‍යානිකට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. හෙතුට්ඨෙන මග්ගො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පදහනට්ඨෙන සම්මප්පධානා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. තථට්ඨෙන සච්චා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. මුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛො ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජා ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්ති ධම්මො . තං ධම්මං පවත්තෙතීති –

ධම්මචක්කං. සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ඡන්දො මූලට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සමාධි පමුඛට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. විමුත්ති සාරට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං.

‘‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤෙය්‍ය’’න්ති...පෙ.... පරිඤ්ඤාතන්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන...පෙ.... ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන...පෙ.... **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන. චක්ඛුං ධම්මො, දස්සනට්ඨො අත්ථො...පෙ.... ආලොකො ධම්මො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පඤ්ච අත්ථා දුක්ඛවත්ථුකා සච්චවත්ථුකා සච්චාරම්මණා සච්චගොචරා සච්චසඞ්ගහිතා සච්චපරියාපන්නා සච්චෙ සමුදාගතා සච්චෙ ඨිතා සච්චෙ පතිට්ඨිතා.

ධම්මචක්කන්ති කෙනට්ඨෙන ධම්මචක්කං? ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති – ධම්මචක්කං. චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙන පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මපරියාය පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං...පෙ.... අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන ධම්මො තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං.

[ඛ-ස] ‘‘ඉදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්ච’’න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි...පෙ.... ‘‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං පහාතබ්බ’’න්ති...පෙ.... ‘‘පහීන’’න්ති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන...පෙ.... ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන...පෙ.... **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, දස්සනට්ඨො අත්ථො...පෙ.... ආලොකො ධම්මො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පඤ්ච අත්ථා සමුදයවත්ථුකා සච්චවත්ථුකා...පෙ.... නිරොධවත්ථුකා සච්චවත්ථුකා...පෙ.... මග්ගවත්ථුකා සච්චවත්ථුකා සච්චාරම්මණා සච්චගොචරා සච්චසඞ්ගහිතා සච්චපරියාපන්නා සච්චෙ සමුදාගතා සච්චෙ ඨිතා සච්චෙ පතිට්ඨිතා.

ධම්මචක්කන්ති කෙනට්ඨෙන ධම්මචක්කං? ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති – ධම්මචක්කං. චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙන පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං...පෙ.... අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං.

2. සතිපට්ඨානවාරො

41. ‘‘‘අයං කායෙ කායානුපස්සනා’ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. සා ඛො පනායං කායෙ කායානුපස්සනා භාවෙතබ්බාති මෙ, භික්ඛවෙ,...පෙ.... භාවිතාති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි’’.

‘‘අයං වෙදනාසු...පෙ.... අයං චිත්තෙ... අයං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. සා ඛො පනායං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනා භාවෙතබ්බාති මෙ, භික්ඛවෙ...පෙ.... භාවිතාති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි’’.

අයං කායෙ කායානුපස්සනාති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි...පෙ.... සා ඛො පනායං කායෙ කායානුපස්සනා භාවෙතබ්බාති...පෙ.... භාවිතාති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන...පෙ.... ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන...පෙ.... **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, දස්සනට්ඨො අත්ථො...පෙ.... ආලොකො ධම්මො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පඤ්ච අත්ථා කායවත්ථුකා සතිපට්ඨානවත්ථුකා...පෙ.... වෙදනාවත්ථුකා සතිපට්ඨානවත්ථුකා... චිත්තවත්ථුකා සතිපට්ඨානවත්ථුකා... ධම්මවත්ථුකා සතිපට්ඨානවත්ථුකා සතිපට්ඨානාරම්මණා සතිපට්ඨානගොචරා සතිපට්ඨානසඞ්ගහිතා සතිපට්ඨානපරියාපන්නා සතිපට්ඨානෙ සමුදාගතා සතිපට්ඨානෙ ඨිතා සතිපට්ඨානෙ පතිට්ඨිතා.

ධම්මචක්කන්ති කෙනට්ඨෙන ධම්මචක්කං? ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති – ධම්මචක්කං. චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙන පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං ...පෙ.... අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං.

3. ඉද්ධිපාදවාරො

42. '''අයං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො'ති මෙ , භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. 'සො ඛො පනායං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බො'ති මෙ, භික්ඛවෙ...පෙ.... භාවිතොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි.

''අයං වීරියසමාධි...පෙ.... අයං චිත්තසමාධි...පෙ.... අයං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි. සො ඛො පනායං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති මෙ, භික්ඛවෙ...පෙ.... භාවිතොති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි''.

අයං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි...පෙ.... සො ඛො පනායං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති...පෙ.... භාවිතොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤා උදපාදි, විජ්ජා උදපාදි, ආලොකො උදපාදි.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ඤාණං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? පඤ්ඤා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? විජ්ජා උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන. **ඤාණං උදපාදීති** – ඤාතට්ඨෙන. **පඤ්ඤා උදපාදීති** – පජානනට්ඨෙන. **විජ්ජා උදපාදීති** – පටිවෙධට්ඨෙන. **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, දස්සනට්ඨො අත්ථො. ඤාණං ධම්මො, ඤාතට්ඨො අත්ථො. පඤ්ඤා ධම්මො, පජානනට්ඨො අත්ථො. විජ්ජා ධම්මො, පටිවෙධට්ඨො අත්ථො. ආලොකො ධම්මො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පඤ්ච අත්ථා ඡන්දවත්ථුකා ඉද්ධිපාදවත්ථුකා ඉද්ධිපාදාරම්මණා ඉද්ධිපාදගොචරා ඉද්ධිපාදසඞ්ගහිතා ඉද්ධිපාදපරියාපන්නා ඉද්ධිපාදෙ සමුදාගතා ඉද්ධිපාදෙ ඨිතා ඉද්ධිපාදෙ පතිට්ඨිතා.

ධම්මචක්කන්ති කෙනට්ඨෙන ධම්මචක්කං? ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති – ධම්මචක්කං. චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙන පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ වසිප්පත්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ වසිං පාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පාරමිප්පත්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පාරමිං පාපෙන්තො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං...පෙ.... ධම්මං අපචායමානො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මද්ධජො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මකෙතු පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මාධිපතෙය්‍යො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. තං ඛො පන ධම්මචක්කං අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මින්ති – ධම්මචක්කං.

සද්ධින්ද්‍රියං ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං...පෙ.... අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං.

අයං වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි...පෙ.... සො ඛො පනායං වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදො භාවෙතබ්බොති...පෙ.... භාවිතොති පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි...පෙ.... ආලොකො උදපාදි.

චක්ඛුං උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන...පෙ.... ආලොකො උදපාදීති – කෙනට්ඨෙන? **චක්ඛුං උදපාදීති** – දස්සනට්ඨෙන...පෙ.... **ආලොකො උදපාදීති** – ඔභාසට්ඨෙන.

චක්ඛුං ධම්මො, දස්සනට්ඨො අත්ථො…පෙ…. ආලොකො ධම්මො, ඔභාසට්ඨො අත්ථො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පඤ්ච අත්ථා වීරියවත්ථුකා ඉද්ධිපාදවත්ථුකා…පෙ…. චිත්තවත්ථුකා ඉද්ධිපාදවත්ථුකා… වීමංසාවත්ථුකා ඉද්ධිපාදවත්ථුකා ඉද්ධිපාදාරම්මණා ඉද්ධිපාදගොචරා ඉද්ධිපාදසඞ්ගහිතා ඉද්ධිපාදපරියාපන්නා ඉද්ධිපාදෙ සමුදාගතා ඉද්ධිපාදෙ ඨිතා ඉද්ධිපාදෙ පතිට්ඨිතා .

ධම්මචක්කන්ති කෙනට්ඨෙන ධම්මචක්කං? ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති – ධම්මචක්කං. චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙන පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං. ධම්මෙ පතිට්ඨිතො පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කං…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන ධම්මො. තං ධම්මං පවත්තෙතීති – ධම්මචක්කන්ති.

ධම්මචක්කකථා නිට්ඨිතා.

8. ලොකුත්තරකථා

43. කතමෙ ධම්මා ලොකුත්තරා? චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, චත්තාරො අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච – ඉමෙ ධම්මා ලොකුත්තරා.

ලොකුත්තරාති කෙනට්ඨෙන ලොකුත්තරා? ලොකං තරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකා උත්තරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකතො උත්තරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා උත්තරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං අතික්කමන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං සමතික්කමන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං සමතික්කන්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන අතිරෙකාති – ලොකුත්තරා. ලොකන්තං තරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකා නිස්සරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකතො නිස්සරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා නිස්සරන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකා නිස්සටාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන නිස්සටාති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා නිස්සටාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ න තිට්ඨන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකස්මිං න තිට්ඨන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ න ලිම්පන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන න ලිම්පන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ අසංලිත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන අසංලිත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ අනුපලිත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන අනුපලිත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ විප්පමුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන විප්පමුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකා විප්පමුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකතො විප්පමුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා විප්පමුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ විසඤ්ඤුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකෙන විසඤ්ඤුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකා විසඤ්ඤුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකස්මිං විසඤ්ඤුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකතො විසඤ්ඤුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා විසඤ්ඤුත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකා සුජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකතො සුජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා සුජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකා විසුජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකතො විසුජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා විසුජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකා වුට්ඨහන්තීති [උද්ධරන්තීති (ක.), උට්ඨහන්තීති (සී. අට්ඨ.)] – ලොකුත්තරා. ලොකතො වුට්ඨහන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා වුට්ඨහන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකා විවට්ටන්තීති – ලොකුත්තරා . ලොකතො විවට්ටන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකම්හා විවට්ටන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ න සජ්ජන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ න ගය්හන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකෙ න බජ්ඣන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං සමුච්ඡින්දන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං සමුච්ඡින්නත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකං පටිප්පස්සම්භෙන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං පටිප්පස්සම්භිතත්තාති – ලොකුත්තරා. ලොකස්ස අපථාති – ලොකුත්තරා. ලොකස්ස අගතීති – ලොකුත්තරා. ලොකස්ස අවිසයාති – ලොකුත්තරා. ලොකස්ස අසාධාරණාති – ලොකුත්තරා. ලොකං වමන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං න පච්චාවමන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං පජහන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං න උපාදියන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං විසිනෙන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං න උස්සිනෙන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං විධූපෙන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං න සංධූපෙන්තීති – ලොකුත්තරා. ලොකං සමතික්කම්ම අභිභුය්‍ය තිට්ඨන්තීති – ලොකුත්තරා.

ලොකුත්තරකථා නිට්ඨිතා.

9. බලකථා

44. සාවත්ථිනිදානං [සං. නි. 5.705-716 පස්සිතබ්බා]. ‘‘පඤ්චිමානි , භික්ඛවෙ, බලානි. කතමානි පඤ්ච? සද්ධාබලං, වීරියබලං, සතිබලං, සමාධිබලං, පඤ්ඤාබලං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච බලානි.

‘‘අපි ච, අට්ඨසට්ඨි බලානි – සද්ධාබලං, වීරියබලං, සතිබලං, සමාධිබලං, පඤ්ඤාබලං, හිරිබලං, ඔත්තප්පබලං, පටිසඞ්ඛානබලං, භාවනාබලං, අනවජ්ජබලං, සඞ්ගහබලං, ඛන්තිබලං, පඤ්ඤත්තිබලං, නිජ්ඣත්තිබලං, ඉස්සරියබලං , අධිට්ඨානබලං, සමථබලං, විපස්සනාබලං, දස සෙඛබලානි, දස අසෙඛබලානි, දස ඛීණාසවබලානි, දස ඉද්ධිබලානි, දස තථාගතබලානි’’.

කතමං **සද්ධාබලං?** අස්සද්ධියෙ න කම්පතීති – සද්ධාබලං. සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනට්ඨෙන සද්ධාබලං, කිලෙසානං පරියාදානට්ඨෙන සද්ධාබලං, පටිවෙධාදිවිසොධනට්ඨෙන සද්ධාබලං, චිත්තස්ස අධිට්ඨානට්ඨෙන සද්ධාබලං, චිත්තස්ස වොදානට්ඨෙන සද්ධාබලං, විසෙසාධිගමට්ඨෙන සද්ධාබලං, උත්තරි පටිවෙධට්ඨෙන සද්ධාබලං, සච්චාභිසමයට්ඨෙන සද්ධාබලං, නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨෙන සද්ධාබලං. ඉදං සද්ධාබලං.

කතමං **වීරියබලං?** කොසජ්ජෙ න කම්පතීති – වීරියබලං. සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනට්ඨෙන වීරියබලං, කිලෙසානං පරියාදානට්ඨෙන වීරියබලං, පටිවෙධාදිවිසොධනට්ඨෙන වීරියබලං, චිත්තස්ස අධිට්ඨානට්ඨෙන වීරියබලං, චිත්තස්ස වොදානට්ඨෙන වීරියබලං, විසෙසාධිගමට්ඨෙන වීරියබලං, උත්තරි පටිවෙධට්ඨෙන වීරියබලං, සච්චාභිසමයට්ඨෙන වීරියබලං, නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨෙන වීරියබලං. ඉදං වීරියබලං.

කතමං **සතිබලං?** පමාදෙ න කම්පතීති – සතිබලං. සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනට්ඨෙන සතිබලං…පෙ…. නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨෙන සතිබලං. ඉදං සතිබලං.

කතමං **සමාධිබලං?** උද්ධච්චෙ න කම්පතීති – සමාධිබලං. සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනට්ඨෙන සමාධිබලං…පෙ…. නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨෙන සමාධිබලං. ඉදං සමාධිබලං.

කතමං **පඤ්ඤාබලං?** අවිජ්ජාය න කම්පතීති – පඤ්ඤාබලං. සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථම්භනට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං…පෙ…. නිරොධෙ පතිට්ඨාපකට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං. ඉදං පඤ්ඤාබලං.

කතමං **හිරිබලං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං හිරීයතීති [හිරියතීති (ස්‍යා. ක.)] – හිරිබලං. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං හිරීයතීති – හිරිබලං. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං හිරීයතීති – හිරිබලං. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං හිරීයතීති – හිරිබලං. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං හිරීයතීති – හිරිබලං. ඤාණෙන අවිජ්ජං හිරීයතීති – හිරිබලං. පාමොජ්ජෙන අරතිං හිරීයතීති – හිරිබලං. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ හිරීයතීති – හිරිබලං…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ හිරීයතීති – හිරිබලං. ඉදං හිරිබලං.

කතමං **ඔත්තප්පබලං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. ඤාණෙන අවිජ්ජං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං . පාමොජ්ජෙන අරතිං ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ ඔත්තප්පතීති – ඔත්තප්පබලං. ඉදං ඔත්තප්පබලං.

කතමං **පටිසඞ්ඛානබලං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. ඤාණෙන අවිජ්ජං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං . පාමොජ්ජෙන අරතිං පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. ඉදං පටිසඞ්ඛානබලං.

කතමං **භාවනාබලං?** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මං භාවෙතීති – භාවනාබලං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදං භාවෙතීති – භාවනාබලං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤං භාවෙතීති – භාවනාබලං. උද්ධච්චං පජහන්තො අවික්ඛෙපං භාවෙතීති – භාවනාබලං. විචිකිච්ඡං පජහන්තො ධම්මවවත්ථානං භාවෙතීති – භාවනාබලං. අවිජ්ජං පජහන්තො ඤාණං භාවෙතීති – භාවනාබලං. අරතිං පජහන්තො පාමොජ්ජං භාවෙතීති – භාවනාබලං. නීවරණෙ පජහන්තො පඨමං ඣානං භාවෙතීති – භාවනාබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගං භාවෙතීති – භාවනාබලං. ඉදං භාවනාබලං.

කතමං **අනවජ්ජබලං?** කාමච්ඡන්දස්ස පහීනත්තා නෙක්ඛම්මෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. බ්‍යාපාදස්ස පහීනත්තා අබ්‍යාපාදෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. ථිනමිද්ධස්ස පහීනත්තා ආලොකසඤ්ඤාය නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. උද්ධච්චස්ස පහීනත්තා අවික්ඛෙපෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. විචිකිච්ඡාය පහීනත්තා ධම්මවවත්ථානෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. අවිජ්ජාය පහීනත්තා ඤාණෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. අරතියා පහීනත්තා පාමොජ්ජෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති අනවජ්ජබලං. නීවරණානං පහීනත්තා පඨමජ්ඣානෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා අරහත්තමග්ගෙ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. ඉදං අනවජ්ජබලං.

කතමං **සඞ්ගහබලං?** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං සඞ්ගණ්හාතීති – සඞ්ගහබලං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තං සඞ්ගණ්හාතීති – සඞ්ගහබලං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන

චිත්තං සඞ්ගණ්හාතීති – සඞ්ගහබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං සඞ්ගණ්හාතීති – සඞ්ගහබලං. ඉදං සඞ්ගහබලං.

කතමං **ඛන්තිබලං?** කාමච්ඡන්දස්ස පහීනත්තා නෙක්ඛම්මං ඛමතීති – ඛන්තිබලං. බ්‍යාපාදස්ස පහීනත්තා අබ්‍යාපාදො ඛමතීති – ඛන්තිබලං. ථිනමිද්ධස්ස පහීනත්තා ආලොකසඤ්ඤා ඛමතීති – ඛන්තිබලං. උද්ධච්චස්ස පහීනත්තා අවික්ඛෙපො ඛමතීති – ඛන්තිබලං. විචිකිච්ඡාය පහීනත්තා ධම්මවවත්ථානං ඛමතීති – ඛන්තිබලං. අවිජ්ජාය පහීනත්තා ඤාණං ඛමතීති – ඛන්තිබලං. අරතියා පහීනත්තා පාමොජ්ජං ඛමතීති – ඛන්තිබලං. නීවරණානං පහීනත්තා පඨමං ඣානං ඛමතීති – ඛන්තිබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා අරහත්තමග්ගො ඛමතීති – ඛන්තිබලං. ඉදං ඛන්තිබලං.

කතමං **පඤ්ඤත්තිබලං?** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං පඤ්ඤපෙතීති – පඤ්ඤත්තිබලං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තං පඤ්ඤපෙතීති – පඤ්ඤත්තිබලං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තං පඤ්ඤපෙතීති – පඤ්ඤත්තිබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං පඤ්ඤපෙතීති – පඤ්ඤත්තිබලං. ඉදං පඤ්ඤත්තිබලං.

කතමං **නිජ්ඣත්තිබලං?** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං නිජ්ඣාපෙතීති – නිජ්ඣත්තිබලං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තං නිජ්ඣාපෙතීති – නිජ්ඣත්තිබලං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තං නිජ්ඣාපෙතීති – නිජ්ඣත්තිබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං නිජ්ඣාපෙතීති – නිජ්ඣත්තිබලං. ඉදං නිජ්ඣත්තිබලං.

කතමං **ඉස්සරියබලං?** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං වසං වත්තෙතීති – ඉස්සරියබලං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තං වසං වත්තෙතීති – ඉස්සරියබලං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තං වසං වත්තෙතීති – ඉස්සරියබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං වසං වත්තෙතීති – ඉස්සරියබලං. ඉදං ඉස්සරියබලං.

කතමං **අධිට්ඨානබලං?** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානබලං. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානබලං. ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානබලං…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානබලං. ඉදං අධිට්ඨානබලං.

කතමං **සමථබලං?** නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං, අබ්‍යාපාදවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං, ආලොකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවික්ඛෙපො සමථබලං.

සමථබලන්ති කෙනට්ඨෙන සමථබලං? පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ න කම්පතීති – සමථබලං. දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරෙ න කම්පතීති – සමථබලං. තතියෙන ඣානෙන පීතියා න කම්පතීති – සමථබලං. චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛෙ න කම්පතීති – සමථබලං. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං . විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය න කම්පතීති – සමථබලං. උද්ධච්චෙ ච උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච න කම්පති න චලති න වෙධතීති – සමථබලං. ඉදං සමථබලං.

කතමං **විපස්සනාබලං**? අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං, දුක්ඛානුපස්සනා විපස්සනාබලං…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං, රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං, රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා විපස්සනාබලං…පෙ…. රූපෙ පටිනස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං, වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං, ජරාමරණෙ දුක්ඛානුපස්සනා විපස්සනාබලං…පෙ…. ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං. විපස්සනාබලන්ති කෙනට්ඨෙන විපස්සනාබලං? අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාය න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාය කම්පතීති – විපස්සනාබලං. නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දියා න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. විරාගානුපස්සනාය රාගෙ න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. නිරොධානුපස්සනා සමුදයෙ න කම්පතීති – විපස්සනාබලං . පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානෙ න කම්පතීති – විපස්සනාබලං. අවිජ්ජාය අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච න කම්පති න චලති න වෙධතීති – විපස්සනාබලං. ඉදං විපස්සනාබලං.

කතමානි **දස සෙඛබලානි, දස අසෙඛබලානි?** සම්මාදිට්ඨිං [සම්මාදිට්ඨිී (ක.) එවමීදිසෙසු නවසු පදෙසු දුතියන්තවචනෙන. දී. නි. 3.348 පස්සිතබ්බා] සික්ඛතීති – සෙඛබලං. තත්ථ සික්ඛිතත්තා අසෙඛබලං. සම්මාසඞ්කප්පං සික්ඛතීති – සෙඛබලං. තත්ථ සික්ඛිතත්තා – අසෙඛබලං . සම්මාවාචං…පෙ…. සම්මාකම්මන්තං… සම්මාආජීවං…

සම්මාවායාමං... සම්මාසතිං... සම්මාසමාධිං... සම්මාඤාණං...පෙ.... සම්මාවිමුත්තිං සික්ඛතීති – සෙඛබලං. තත්ථ සික්ඛිතත්තා – අසෙඛබලං. ඉමානි දස සෙඛබලානි, දස අසෙඛබලානි.

කතමානි **දස ඛීණාසවබලානි?** [අ. නි. 10.90 පස්සිතබ්බං] ඉධ ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අනිච්චතො සබ්බෙ සඞ්ඛාරා යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති. යම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අනිච්චතො සබ්බෙ සඞ්ඛාරා යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති, ඉදම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො බලං හොති, යං බලං ආගම්ම ඛීණාසවො භික්ඛු ආසවානං ඛයං පටිජානාති – ‘‘ඛීණා මෙ ආසවා’’ති.

පුන චපරං ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගාරකාසූපමා කාමා යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති. යම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගාරකාසූපමා කාමා යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති, ඉදම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො බලං හොති, යං බලං ආගම්ම ඛීණාසවො භික්ඛු ආසවානං ඛයං පටිජානාති – ‘‘ඛීණා මෙ ආසවා’’ති.

පුන චපරං ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො විවෙකනින්නං චිත්තං හොති විවෙකපොණං විවෙකපබ්භාරං විවෙකට්ඨං නෙක්ඛම්මාභිරතං ඛ්‍යන්තීභූතං [ඛ්‍යන්තිභූතං (ක.)] සබ්බසො ආසවට්ඨානියෙහි ධම්මෙහි. යම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො විවෙකනින්නං චිත්තං හොති විවෙකපොණං විවෙකපබ්භාරං විවෙකට්ඨං නෙක්ඛම්මාභිරතං ඛ්‍යන්තීභූතං සබ්බසො ආසවට්ඨානියෙහි ධම්මෙහි, ඉදම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො බලං හොති, යං බලං ආගම්ම ඛීණාසවො භික්ඛු ආසවානං ඛයං පටිජානාති – ‘‘ඛීණා මෙ ආසවා’’ති.

පුන චපරං ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා හොන්ති සුභාවිතා. යම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා හොන්ති සුභාවිතා, ඉදම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො බලං හොති, යං බලං ආගම්ම ඛීණාසවො භික්ඛු ආසවානං ඛයං පටිජානාති – ‘‘ඛීණා මෙ ආසවා’’ති.

පුන චපරං ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො චත්තාරො සම්මප්පධානා භාවිතා හොන්ති සුභාවිතා...පෙ.... චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා හොන්ති සුභාවිතා... පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි... පඤ්ච බලානි භාවිතානි හොන්ති සුභාවිතානි... සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා භාවිතා හොන්ති සුභාවිතා...පෙ.... අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භාවිතො හොති සුභාවිතො. යම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භාවිතො හොති සුභාවිතො, ඉදම්පි ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො බලං හොති, යං බලං ආගම්ම ඛීණාසවො භික්ඛු ආසවානං ඛයං පටිජානාති – ‘‘ඛීණා මෙ ආසවා’’ති. ඉමානි දස ඛීණාසවබලානි.

කතමානි **දස ඉද්ධිබලානි?** අධිට්ඨානා ඉද්ධි, විකුබ්බනා ඉද්ධි, මනොමයා ඉද්ධි, ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි, සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, අරියා ඉද්ධි, කම්මවිපාකජා ඉද්ධි, පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, විජ්ජාමයා ඉද්ධි, තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගප්පච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි – ඉමානි දස ඉද්ධිබලානි.

කතමානි **දස තථාගතබලානි?** ඉධ තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

පුන චපරං තථාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං, නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

පුන චපරං තථාගතො සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං [සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදං (ස්‍යා.) ම. නි. 1.148 පස්සිතබ්බං] යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

පුන චපරං තථාගතො අනෙකධාතුනානාධාතුලොකං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො අනෙකධාතුනානාධාතුලොකං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස...පෙ.....

පුන චපරං තථාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස...පෙ.....

පුන චපරං තථාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස...පෙ.....

පුන චපරං තථාගතො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි

තථාගතස්ස…පෙ.….

පුන චපරං තථාගතො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථීදං – එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො…පෙ.… ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. යම්පි තථාගතො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. සෙය්‍යථීදං – එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො…පෙ.… ඉදම්පි තථාගතස්ස…පෙ.….

පුන චපරං තථාගතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ…පෙ.… යම්පි තථාගතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ…පෙ.… ඉදම්පි තථාගතස්ස…පෙ.….

පුන චපරං තථාගතො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. යම්පි තථාගතො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. ඉමානි දස තථාගතබලානි.

45. කෙනට්ඨෙන සද්ධාබලං? කෙනට්ඨෙන වීරියබලං? කෙනට්ඨෙන සතිබලං? කෙනට්ඨෙන සමාධිබලං? කෙනට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං? කෙනට්ඨෙන හිරිබලං? කෙනට්ඨෙන ඔත්තප්පබලං? කෙනට්ඨෙන පටිසඞ්ඛානබලං…පෙ.… කෙනට්ඨෙන තථාගතබලං?

අස්සද්ධියෙ අකම්පියට්ඨෙන සද්ධාබලං. කොසජ්ජෙ අකම්පියට්ඨෙන වීරියබලං. පමාදෙ අකම්පියට්ඨෙන සතිබලං. උද්ධච්චෙ අකම්පියට්ඨෙන සමාධිබලං. අවිජ්ජාය අකම්පියට්ඨෙන පඤ්ඤාබලං . හිරීයති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති – හිරිබලං. ඔත්තප්පති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති – ඔත්තප්පබලං. ඤාණෙන කිලෙසෙ පටිසඞ්ඛාතීති – පටිසඞ්ඛානබලං. තත්ථ ජාතා ධම්මා එකරසා හොන්තීති – භාවනාබලං. තත්ථ නත්ථි කිඤ්චි වජ්ජන්ති – අනවජ්ජබලං. තෙන චිත්තං සඞ්ගණ්හාතීති – සඞ්ගහබලං. තං තස්ස ඛමතීති – [තං ඛමතීති (ක.)] ඛන්තිබලං. තෙන චිත්තං පඤ්ඤපෙතීති – පඤ්ඤත්තිබලං. තෙන චිත්තං නිජ්ඣාපෙතීති – නිජ්ඣත්තිබලං. තෙන චිත්තං වසං වත්තෙතීති – ඉස්සරියබලං. තෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානබලං. තෙන චිත්තං එකග්ගන්ති – සමථබලං. තත්ථ ජාතෙ ධම්මෙ අනුපස්සතීති – විපස්සනාබලං. තත්ථ සික්ඛතීති – සෙඛබලං. තත්ථ සික්ඛිතත්තා – අසෙඛබලං. තෙන ආසවා ඛීණාති – ඛීණාසවබලං. තස්ස ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධිබලං. අප්පමෙය්‍යට්ඨෙන තථාගතබලන්ති.

බලකථා නිට්ඨිතා.

10. සුඤ්ඤකථා

46. එවං මෙ සුතං – එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි; උපසඞ්කමිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. එකමන්තං නිසින්නො ඛො ආයස්මා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච –

‘‘‘සුඤ්ඤො ලොකො, සුඤ්ඤො ලොකො’ති, භන්තෙ, වුච්චති . කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙ, ‘සුඤ්ඤො ලොකො’ති වුච්චතී’’ති? ‘‘යස්මා ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, තස්මා ‘සුඤ්ඤො ලොකො’ති වුච්චති. කිඤ්චානන්ද [කිඤ්ච ආනන්ද සං. නි. 4.85], සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා? චක්ඛු ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. රූපා සුඤ්ඤා අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. යම්පිදං [යදිදං (ක.) සං. නි. 4.85 පස්සිතබ්බං] චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා.

‘‘සොතං සුඤ්ඤං…පෙ.… සද්දා සුඤ්ඤා… ඝානං සුඤ්ඤං… ගන්ධා සුඤ්ඤා… ජිව්හා සුඤ්ඤා… රසා සුඤ්ඤා… කායො සුඤ්ඤො… ඵොට්ඨබ්බා සුඤ්ඤා… මනො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. ධම්මා සුඤ්ඤා අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. මනොවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. මනොසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. යස්මා ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා තස්මා ‘සුඤ්ඤො ලොකො’ති වුච්චතී’’ති.

1. මාතිකා

47. සුඤ්ඤසුඤ්ඤං [සුඤ්ඤං සුඤ්ඤං (ස්‍යා.)], සඞ්ඛාරසුඤ්ඤං, විපරිණාමසුඤ්ඤං, අග්ගසුඤ්ඤං, ලක්ඛණසුඤ්ඤං, වික්ඛම්භනසුඤ්ඤං, තදඞ්ගසුඤ්ඤං, සමුච්ඡෙදසුඤ්ඤං, පටිප්පස්සද්ධිසුඤ්ඤං , නිස්සරණසුඤ්ඤං, අජ්ඣත්තසුඤ්ඤං , බහිද්ධාසුඤ්ඤං, දුභතොසුඤ්ඤං, සභාගසුඤ්ඤං, විසභාගසුඤ්ඤං, එසනාසුඤ්ඤං,

පරිග්ගහසුඤ්ඤං, පටිලාභසුඤ්ඤං, පටිවෙධසුඤ්ඤං, එකත්තසුඤ්ඤං, නානත්තසුඤ්ඤං, ඛන්තිසුඤ්ඤං, අධිට්ඨානසුඤ්ඤං, පරියොගාහණසුඤ්ඤං [පරියොගාහනසුඤ්ඤං (සයා.)], සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානං සබ්බසුඤ්ඤතානං පරමත්ථසුඤ්ඤං.

2. නිද්දෙසො

48. කතමං **සුඤ්ඤසුඤ්ඤං?** චක්ඛු සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. සොතං සුඤ්ඤං…පෙ…. ඝානං සුඤ්ඤං… ජිව්හා සුඤ්ඤා… කායො සුඤ්ඤො… මනො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. ඉදං සුඤ්ඤසුඤ්ඤං.

කතමං **සඞ්ඛාරසුඤ්ඤං?** තයො සඞ්ඛාරා – පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙන ච ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරෙන ච සුඤ්ඤො. අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙන ච ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරෙන ච සුඤ්ඤො. ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙන ච අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙන ච සුඤ්ඤො. ඉමෙ තයො සඞ්ඛාරා.

අපරෙපි තයො සඞ්ඛාරා – කායසඞ්ඛාරො, වචීසඞ්ඛාරො, චිත්තසඞ්ඛාරො. කායසඞ්ඛාරො වචීසඞ්ඛාරෙන ච චිත්තසඞ්ඛාරෙන ච සුඤ්ඤො. වචීසඞ්ඛාරො කායසඞ්ඛාරෙන ච චිත්තසඞ්ඛාරෙන ච සුඤ්ඤො. චිත්තසඞ්ඛාරො කායසඞ්ඛාරෙන ච වචීසඞ්ඛාරෙන ච සුඤ්ඤො. ඉමෙ තයො සඞ්ඛාරා.

අපරෙපි තයො සඞ්ඛාරා – අතීතා සඞ්ඛාරා, අනාගතා සඞ්ඛාරා, පච්චුප්පන්නා සඞ්ඛාරා. අතීතා සඞ්ඛාරා අනාගතෙහි ච පච්චුප්පන්නෙහි ච සඞ්ඛාරෙහි සුඤ්ඤා. අනාගතා සඞ්ඛාරා අතීතෙහි ච පච්චුප්පන්නෙහි ච සඞ්ඛාරෙහි සුඤ්ඤා පච්චුප්පන්නා සඞ්ඛාරා අතීතෙහි ච අනාගතෙහි ච සඞ්ඛාරෙහි සුඤ්ඤා. ඉමෙ තයො සඞ්ඛාරා; ඉදං සඞ්ඛාරසුඤ්ඤං.

කතමං **විපරිණාමසුඤ්ඤං?** ජාතං රූපං සභාවෙන සුඤ්ඤං. විගතං රූපං විපරිණතඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. ජාතා වෙදනා සභාවෙන සුඤ්ඤා. විගතා වෙදනා විපරිණතා චෙව සුඤ්ඤා ච …පෙ…. ජාතා සඤ්ඤා… ජාතා සඞ්ඛාරා… ජාතං විඤ්ඤාණං… ජාතං චක්ඛු…පෙ…. ජාතො භවො සභාවෙන සුඤ්ඤො. විගතො භවො විපරිණතො චෙව සුඤ්ඤො ච. ඉදං විපරිණාමසුඤ්ඤං.

කතමං **අග්ගසුඤ්ඤං?** අග්ගමෙතං පදං සෙට්ඨමෙතං පදං විසිට්ඨමෙතං [විසෙට්ඨමෙතං (ක.)] පදං යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. ඉදං අග්ගසුඤ්ඤං.

කතමං **ලක්ඛණසුඤ්ඤං?** ද්වෙ ලක්ඛණානි – බාලලක්ඛණඤ්ච පණ්ඩිතලක්ඛණඤ්ච. බාලලක්ඛණං පණ්ඩිතලක්ඛණෙන සුඤ්ඤං. පණ්ඩිතලක්ඛණං බාලලක්ඛණෙන සුඤ්ඤං. තීණි ලක්ඛණානි – උප්පාදලක්ඛණං, වයලක්ඛණං, ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණං. උප්පාදලක්ඛණං වයලක්ඛණෙන ච ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. වයලක්ඛණං උප්පාදලක්ඛණෙන ච ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං, ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණං උප්පාදලක්ඛණෙන ච වයලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං.

රූපස්ස උප්පාදලක්ඛණං වයලක්ඛණෙන ච ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. රූපස්ස වයලක්ඛණං උප්පාදලක්ඛණෙන ච ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. රූපස්ස ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණං උප්පාදලක්ඛණෙන ච වයලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරානං… විඤ්ඤාණස්ස… චක්ඛුස්ස… ජරාමරණස්ස උප්පාදලක්ඛණං වයලක්ඛණෙන ච ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. ජරාමරණස්ස වයලක්ඛණං උප්පාදලක්ඛණෙන ච ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. ජරාමරණස්ස ඨිතඤ්ඤථත්තලක්ඛණං උප්පාදලක්ඛණෙන ච වයලක්ඛණෙන ච සුඤ්ඤං. ඉදං ලක්ඛණසුඤ්ඤං.

කතමං **වික්ඛම්භනසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දො වික්ඛම්භිතො චෙව සුඤ්ඤො ච. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදො වික්ඛම්භිතො චෙව සුඤ්ඤො ච. ආලොකසඤ්ඤාය ථීනමිද්ධං වික්ඛම්භිතඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං වික්ඛම්භිතඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡා වික්ඛම්භිතා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඤාණෙන අවිජ්ජා වික්ඛම්භිතා චෙව සුඤ්ඤා ච. පාමොජ්ජෙන අරති වික්ඛම්භිතා චෙව සුඤ්ඤා ච. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණා වික්ඛම්භිතා චෙව සුඤ්ඤා ච…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසා වික්ඛම්භිතා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඉදං වික්ඛම්භනසුඤ්ඤං.

කතමං **තදඞ්ගසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දො තදඞ්ගසුඤ්ඤො. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදො තදඞ්ගසුඤ්ඤො. ආලොකසඤ්ඤාය ථීනමිද්ධං තදඞ්ගසුඤ්ඤං. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං තදඞ්ගසුඤ්ඤං. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡා තදඞ්ගසුඤ්ඤා. ඤාණෙන අවිජ්ජා තදඞ්ගසුඤ්ඤා. පාමොජ්ජෙන අරති තදඞ්ගසුඤ්ඤා.

පඨමෙන ඣානෙන නීවරණා තදඞ්ගසුඤ්ඤා...පෙ.... විවට්ටනානුපස්සනාය සඤ්ඤොගාභිනිවෙසො තදඞ්ගසුඤ්ඤො. ඉදං තදඞ්ගසුඤ්ඤං.

කතමං **සමුච්ඡෙදසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දො සමුච්ඡින්නො චෙව සුඤ්ඤො ච. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදො සමුච්ඡින්නො චෙව සුඤ්ඤො ච. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං සමුච්ඡින්නඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං සමුච්ඡින්නඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡා සමුච්ඡින්නා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඤාණෙන අවිජ්ජා සමුච්ඡින්නා චෙව සුඤ්ඤා ච. පාමොජ්ජෙන අරති සමුච්ඡින්නා චෙව සුඤ්ඤා ච. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණා සමුච්ඡින්නා චෙව සුඤ්ඤා ච...පෙ.... අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසා සමුච්ඡින්නා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඉදං සමුච්ඡෙදසුඤ්ඤං.

කතමං **පටිප්පස්සද්ධිසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දො පටිප්පස්සද්ධො චෙව සුඤ්ඤො ච. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදො පටිප්පස්සද්ධො චෙව සුඤ්ඤො ච. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං පටිප්පස්සද්ධඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං පටිප්පස්සද්ධඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච . ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡා පටිප්පස්සද්ධා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඤාණෙන අවිජ්ජා පටිප්පස්සද්ධා චෙව සුඤ්ඤා ච. පාමොජ්ජෙන අරති පටිප්පස්සද්ධා චෙව සුඤ්ඤා ච. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණා පටිප්පස්සද්ධා චෙව සුඤ්ඤා ච...පෙ.... අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසා පටිප්පස්සද්ධා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඉදං පටිප්පස්සද්ධිසුඤ්ඤං.

කතමං **නිස්සරණසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දො නිස්සටො චෙව සුඤ්ඤො ච. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදො නිස්සටො චෙව සුඤ්ඤො ච. ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං නිස්සටඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං නිස්සටඤ්චෙව සුඤ්ඤඤ්ච. ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡා නිස්සටා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඤාණෙන අවිජ්ජා නිස්සටා චෙව සුඤ්ඤා ච. පාමොජ්ජෙන අරති නිස්සටා චෙව සුඤ්ඤා ච. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණා නිස්සටා චෙව සුඤ්ඤා ච ...පෙ.... අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසා නිස්සටා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඉදං නිස්සරණසුඤ්ඤං.

කතමං **අජ්ඣත්තසුඤ්ඤං?** අජ්ඣත්තං චක්ඛුං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. අජ්ඣත්තං සොතං සුඤ්ඤං... අජ්ඣත්තං ඝානං සුඤ්ඤං... අජ්ඣත්තං ජිව්හා සුඤ්ඤා... අජ්ඣත්තං කායො සුඤ්ඤො... අජ්ඣත්තං මනො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. ඉදං අජ්ඣත්තසුඤ්ඤං.

කතමං **බහිද්ධාසුඤ්ඤං?** බහිද්ධා රූපා සුඤ්ඤා...පෙ.... බහිද්ධා ධම්මා සුඤ්ඤා අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. ඉදං බහිද්ධාසුඤ්ඤං.

කතමං **දුභතොසුඤ්ඤං?** යඤ්ච අජ්ඣත්තං චක්ඛු යෙ ච බහිද්ධා රූපා උභයමෙතං සුඤ්ඤං [උභයතො තං සුඤ්ඤා (සයා.)] අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. යඤ්ච අජ්ඣත්තං සොතං යෙ ච බහිද්ධා සද්දා...පෙ.... යඤ්ච අජ්ඣත්තං ඝානං යෙ ච බහිද්ධා ගන්ධා... යා ච අජ්ඣත්තං ජිව්හා යෙ ච බහිද්ධා රසා... යො ච අජ්ඣත්තං කායො යෙ ච බහිද්ධා ඵොට්ඨබ්බා... යො ච අජ්ඣත්තං මනො යෙ ච බහිද්ධා ධම්මා උභයමෙතං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. ඉදං දුභතොසුඤ්ඤං.

කතමං **සභාගසුඤ්ඤං?** ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි සභාගානි චෙව සුඤ්ඤානි ච. ඡ බාහිරානි ආයතනානි සභාගානි චෙව සුඤ්ඤානි ච. ඡ විඤ්ඤාණකායා සභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ ඵස්සකායා සභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ වෙදනාකායා සභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ සඤ්ඤාකායා සභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ චෙතනාකායා සභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඉදං සභාගසුඤ්ඤං.

කතමං **විසභාගසුඤ්ඤං?** ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි ඡහි බාහිරෙහි ආයතනෙහි විසභාගානි චෙව සුඤ්ඤානි ච. ඡ බාහිරානි ආයතනානි ඡහි විඤ්ඤාණකායෙහි විසභාගානි චෙව සුඤ්ඤානි ච. ඡ විඤ්ඤාණකායා ඡහි ඵස්සකායෙහි විසභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ ඵස්සකායා ඡහි වෙදනාකායෙහි විසභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ වෙදනාකායා ඡහි සඤ්ඤාකායෙහි විසභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඡ සඤ්ඤාකායා ඡහි චෙතනාකායෙහි විසභාගා චෙව සුඤ්ඤා ච. ඉදං විසභාගසුඤ්ඤං.

කතමං **එසනාසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මෙසනා කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤා. අබ්‍යාපාදෙසනා බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤා. ආලොකසඤ්ඤෙසනා ථිනමිද්ධෙන සුඤ්ඤා. අවික්ඛෙපෙසනා උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤා. ධම්මවවත්ථානෙසනා විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤා. ඤාණෙසනා අවිජ්ජාය සුඤ්ඤා. පාමොජ්ජෙසනා අරතියා සුඤ්ඤා. පඨමජ්ඣානෙසනා නීවරණෙහි සුඤ්ඤා...පෙ.... අරහත්තමග්ගෙසනා සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤා. ඉදං එසනාසුඤ්ඤං.

කතමං **පරිග්ගහසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මපරිග්ගහො කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤො. අබ්‍යාපාදපරිග්ගහො බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤො. ආලොකසඤ්ඤාපරිග්ගහො ථිනමිද්ධෙන සුඤ්ඤො. අවික්ඛෙපපරිග්ගහො උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤො . ධම්මවවත්ථානපරිග්ගහො විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤො. ඤාණපරිග්ගහො අවිජ්ජාය සුඤ්ඤො. පාමොජ්ජපරිග්ගහො අරතියා

සුඤ්ඤො. පඨමජ්ඣානපරිග්ගහො නීවරණෙහි සුඤ්ඤො…පෙ…. අරහත්තමග්ගපරිග්ගහො සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤො. ඉදං පරිග්ගහසුඤ්ඤං.

කතමං **පටිලාභසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මපටිලාභො කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤො. අබ්‍යාපාදපටිලාභො බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤො. ආලොකසඤ්ඤාපටිලාභො ථීනමිද්ධෙන සුඤ්ඤො. අවික්ඛෙපපටිලාභො උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤො. ධම්මවවත්ථානපටිලාභො විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤො. ඤාණපටිලාභො අවිජ්ජාය සුඤ්ඤො. පාමොජ්ජපටිලාභො අරතියා සුඤ්ඤො. පඨමජ්ඣානපටිලාභො නීවරණෙහි සුඤ්ඤො…පෙ…. අරහත්තමග්ගපටිලාභො සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤො. ඉදං පටිලාභසුඤ්ඤං.

කතමං **පටිවෙධසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මප්පටිවෙධො කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤො. අබ්‍යාපාදප්පටිවෙධො බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤො. ආලොකසඤ්ඤාප්පටිවෙධො ථීනමිද්ධෙන සුඤ්ඤො. අවික්ඛෙපප්පටිවෙධො උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤො. ධම්මවවත්ථානප්පටිවෙධො විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤො. ඤාණප්පටිවෙධො අවිජ්ජාය සුඤ්ඤො. පාමොජ්ජප්පටිවෙධො අරතියා සුඤ්ඤො. පඨමජ්ඣානප්පටිවෙධො නීවරණෙහි සුඤ්ඤො…පෙ…. අරහත්තමග්ගප්පටිවෙධො සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤො. ඉදං පටිවෙධසුඤ්ඤං.

කතමං **එකත්තසුඤ්ඤං, නානත්තසුඤ්ඤං?** කාමච්ඡන්දො නානත්තං, නෙක්ඛම්මං එකත්තං. නෙක්ඛම්මෙකත්තං චෙතයතො කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤං. බ්‍යාපාදො නානත්තං, අබ්‍යාපාදො එකත්තං. අබ්‍යාපාදෙකත්තං චෙතයතො බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤං. ථීනමිද්ධං නානත්තං, ආලොකසඤ්ඤා එකත්තං. ආලොකසඤ්ඤෙකත්තං චෙතයතො ථීනමිද්ධෙන සුඤ්ඤං. උද්ධච්චං නානත්තං, අවික්ඛෙපො එකත්තං. අවික්ඛෙපෙකත්තං චෙතයතො උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤං. විචිකිච්ඡා නානත්තං, ධම්මවවත්ථානං එකත්තං. ධම්මවවත්ථානෙකත්තං චෙතයතො විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤං. අවිජ්ජා නානත්තං, ඤාණං එකත්තං. ඤාණෙකත්තං චෙතයතො අවිජ්ජාය සුඤ්ඤං. අරති නානත්තං, පාමොජ්ජං එකත්තං. පාමොජ්ජෙකත්තං චෙතයතො අරතියා සුඤ්ඤං. නීවරණා නානත්තං, පඨමජ්ඣානං එකත්තං. පඨමජ්ඣානෙකත්තං චෙතයතො නීවරණෙහි සුඤ්ඤං…පෙ…. සබ්බකිලෙසා නානත්තං, අරහත්තමග්ගො එකත්තං. අරහත්තමග්ගෙකත්තං චෙතයතො සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤං. ඉදං එකත්තසුඤ්ඤං නානත්තසුඤ්ඤං.

කතමං **ඛන්තිසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මඛන්ති කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤා. අබ්‍යාපාදඛන්ති බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤා. ආලොකසඤ්ඤාඛන්ති ථීනමිද්ධෙන සුඤ්ඤා. අවික්ඛෙපඛන්ති උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤා. ධම්මවවත්ථානඛන්ති විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤා. ඤාණඛන්ති අවිජ්ජාය සුඤ්ඤා. පාමොජ්ජඛන්ති අරතියා සුඤ්ඤා. පඨමජ්ඣානඛන්ති නීවරණෙහි සුඤ්ඤා…පෙ…. අරහත්තමග්ගඛන්ති සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤා. ඉදං ඛන්තිසුඤ්ඤං.

කතමං **අධිට්ඨානසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මාධිට්ඨානං කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤං. අබ්‍යාපාදාධිට්ඨානං බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤං. ආලොකසඤ්ඤාධිට්ඨානං ථීනමිද්ධෙන සුඤ්ඤං. අවික්ඛෙපාධිට්ඨානං උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤං. ධම්මවවත්ථානාධිට්ඨානං විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤං. ඤාණාධිට්ඨානං අවිජ්ජාය සුඤ්ඤං. පාමොජ්ජාධිට්ඨානං අරතියා සුඤ්ඤං. පඨමජ්ඣානාධිට්ඨානං නීවරණෙහි සුඤ්ඤං…පෙ…. අරහත්තමග්ගාධිට්ඨානං සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤං. ඉදං අධිට්ඨානසුඤ්ඤං.

කතමං **පරියොගාහණසුඤ්ඤං?** නෙක්ඛම්මපරියොගාහණං කාමච්ඡන්දෙන සුඤ්ඤං. අබ්‍යාපාදපරියොගාහණං බ්‍යාපාදෙන සුඤ්ඤං. ආලොකසඤ්ඤාපරියොගාහණං ථීනමිද්ධෙන සුඤ්ඤං. අවික්ඛෙපපරියොගාහණං උද්ධච්චෙන සුඤ්ඤං. ධම්මවවත්ථානපරියොගාහණං විචිකිච්ඡාය සුඤ්ඤං. ඤාණපරියොගාහණං අවිජ්ජාය සුඤ්ඤං. පාමොජ්ජපරියොගාහණං අරතියා සුඤ්ඤං. පඨමජ්ඣානපරියොගාහණං නීවරණෙහි සුඤ්ඤං…පෙ…. අරහත්තමග්ගපරියොගාහණං සබ්බකිලෙසෙහි සුඤ්ඤං. ඉදං පරියොගාහණසුඤ්ඤං.

කතමං **සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානං සබ්බසුඤ්ඤතානං පරමත්ථසුඤ්ඤං?** ඉධ සම්පජානො නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දස්ස පවත්තං පරියාදියති, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදස්ස පවත්තං පරියාදියති, ආලොකසඤ්ඤාය ථීනමිද්ධස්ස පවත්තං පරියාදියති, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චස්ස පවත්තං පරියාදියති, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡාය පවත්තං පරියාදියති, ඤාණෙන අවිජ්ජාය පවත්තං පරියාදියති, පාමොජ්ජෙන අරතියා පවත්තං පරියාදියති, පඨමෙන ඣානෙන නීවරණානං පවත්තං පරියාදියති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං පවත්තං පරියාදියති. අථ වා පන සම්පජානස්ස අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායන්තස්ස ඉදං චෙව චක්ඛුපවත්තං පරියාදියති, අඤ්ඤඤ්ච චක්ඛුපවත්තං න උප්පජ්ජති. ඉදඤ්චෙව සොතපවත්තං…පෙ…. ඝානපවත්තං… ජිව්හාපවත්තං… කායපවත්තං… මනොපවත්තං පරියාදියති, අඤ්ඤඤ්ච මනොපවත්තං න උප්පජ්ජති. ඉදං සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානං සබ්බසුඤ්ඤතානං පරමත්ථසුඤ්ඤන්ති.

සුඤ්ඤකථා නිට්ඨිතා.

යුගනද්ධවග්ගො දුතියො.

තස්සුද්දානං –

යුගනද්ධා සච්චබොජ්ඣඞ්ගා, මෙත්තා විරාගපඤ්චමා;
පටිසම්භිදා ධම්මචක්කං, ලොකුත්තරබලසුඤ්ඤාති.

එස නිකායධරෙහි ඨපිතො, අසමො දුතියො පවරො

වරවග්ගොති.

3. පඤ්ඤාවග්ගො

1. මහාපඤ්ඤාකථා

1. අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? දුක්ඛානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති?

අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. දුක්ඛානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා නිබ්බෙධිකපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා මහාපඤ්ඤං පරිපූරෙති. නිබ්බිදානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා තික්ඛපඤ්ඤං පරිපූරෙති. විරාගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා විපුලපඤ්ඤං පරිපූරෙති. නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ගම්භීරපඤ්ඤං පරිපූරෙති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා අසාමන්තපඤ්ඤං [අස්සාමන්තපඤ්ඤං (සයා.)] පරිපූරෙති. ඉමා සත්ත පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පණ්ඩිච්චං පරිපූරෙන්ති. ඉමා අට්ඨ පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පුථුපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති. ඉමා නව පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා හාසපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති.

හාසපඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදා. තස්සා අත්ථවවත්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. ධම්මවවත්ථානතො ධම්මපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. නිරුත්තිවවත්ථානතො නිරුත්තිපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. පටිභානවවත්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. තස්සිමා චතස්සො පටිසම්භිදායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති…පෙ…. රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති…පෙ…. රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා අසාමන්තපඤ්ඤං පරිපූරෙති. ඉමා සත්ත පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පණ්ඩිච්චං පරිපූරෙන්ති. ඉමා අට්ඨ පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පුථුපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති. ඉමා නව පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා හාසපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති.

හාසපඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදා. තස්සා අත්ථවවත්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. ධම්මවවත්ථානතො ධම්මපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. නිරුත්තිවවත්ථානතො නිරුත්තිපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. පටිභානවවත්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති, සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. තස්සිමා චතස්සො පටිසම්භිදායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය.

වෙදනාය…පෙ…. සඤ්ඤාය… සඞ්ඛාරෙසු… විඤ්ඤාණෙ… චක්ඛුස්මිං…පෙ…. ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති…පෙ…. ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති…පෙ…. ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා අසාමන්තපඤ්ඤං පරිපූරෙති. ඉමා සත්ත පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පණ්ඩිච්චං පරිපූරෙන්ති. ඉමා අට්ඨ පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පුථුපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති. ඉමා නව පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා හාසපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති.

හාසපඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදා. තස්සා අත්ථවවත්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය . ධම්මවවත්ථානතො ධම්මපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. නිරුත්තිවවත්ථානතො නිරුත්තිපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. පටිභානවවත්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. තස්සිමා චතස්සො පටිසම්භිදායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය.

2. රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ නිබ්බිදානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ නිබ්බිදානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ විරාගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ විරාගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති?

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා නිබ්බෙධිකපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. රූපෙ අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා මහාපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. රූපෙ නිබ්බිදානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා තික්ඛපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ නිබ්බිදානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. රූපෙ විරාගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා විපුලපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ විරාගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ගම්භීරපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා අසාමන්තපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. ඉමා සත්ත පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පණ්ඩිච්චං පරිපූරෙන්ති. ඉමා අට්ඨ පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා පුථුපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති. ඉමා නව පඤ්ඤා භාවිතා බහුලීකතා හාසපඤ්ඤං පරිපූරෙන්ති.

හාසපඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදා. තස්සා අත්ථවවත්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. ධම්මවවත්ථානතො ධම්මපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. නිරුත්තිවවත්ථානතො නිරුත්තිපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. පටිභානවවත්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. තස්සිමා චතස්සො පටිසම්භිදායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය.

වෙදනාය...පෙ.... සඤ්ඤාය... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ... චක්ඛුස්මිං...පෙ.... ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති...පෙ.... ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා කතමං පඤ්ඤං පරිපූරෙති? ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති...පෙ.... තස්සිමා චතස්සො පටිසම්භිදායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය.

3. ‘‘චත්තාරොමෙ , භික්ඛවෙ [සං. නි. 5.1851], ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති. කතමෙ චත්තාරො? සප්පුරිසසංසෙවො, සද්ධම්මස්සවනං, යොනිසොමනසිකාරො, ධම්මානුධම්මපටිපත්ති – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති.

‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා සකදාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති...පෙ.... අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති...පෙ.... අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති. කතමෙ චත්තාරො? සප්පුරිසසංසෙවො, සද්ධම්මස්සවනං, යොනිසොමනසිකාරො, ධම්මානුධම්මපටිපත්ති – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා අරහත්තමග්ගඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති.

‘‘චත්තාරොමෙ , භික්ඛවෙ, ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්ති...පෙ.... පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්ති, පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්ති, මහාපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, පුථුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, විපුලපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, ගම්භීරපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, අසාමන්තපඤ්ඤතාය [අස්සාමන්තපඤ්ඤතාය (සහා.) සං. නි. 3 පස්සිතබ්බා] සංවත්තන්ති, භූරිපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, පඤ්ඤාබාහුල්ලාය සංවත්තන්ති, සීඝපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, ලහුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, හාසපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, ජවනපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, තික්ඛපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති, නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති. කතමෙ චත්තාරො? සප්පුරිසසංසෙවො, සද්ධම්මස්සවනං, යොනිසොමනසිකාරො, ධම්මානුධම්මපටිපත්ති – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්ති, පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්ති...පෙ.... නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්ති’’.

1. සොළසපඤ්ඤානිද්දෙසො

4. **පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්තීති** කතමො පඤ්ඤාපටිලාභො? චතුන්නං මග්ගඤාණානං, චතුන්නං ඵලඤාණානං, චතුන්නං පටිසම්භිදාඤාණානං, ඡන්නං අභිඤ්ඤාඤාණානං, තෙසත්තතීනං ඤාණානං, සත්තසත්තතීනං ඤාණානං ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵස්සනා [ඵුසනා (ක.)] සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා. පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්තීති – අයං පඤ්ඤා පටිලාභො.

පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්තීති කතමා පඤ්ඤාවුද්ධි? සත්තන්නඤ්ච සෙක්ඛානං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස ච පඤ්ඤා වඩ්ඪති, අරහතො පඤ්ඤා වඩ්ඪති. වඩ්ඪිතවඩ්ඪනා පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්තීති – අයං පඤ්ඤාවුද්ධි.

පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්තීති කතමං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං? සත්තන්නං සෙක්ඛානං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස ච පඤ්ඤාවෙපුල්ලං ගච්ඡති. අරහතො පඤ්ඤා වෙපුල්ලගතා පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්තීති – ඉදං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං.

මහාපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා මහාපඤ්ඤා? මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ ධම්මෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තා නිරුත්තියො පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි පටිභානානි පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ සමාධික්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ විමුත්තික්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා . මහන්තෙ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි ඨානාට්ඨානානි පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තා විහාරසමාපත්තියො පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි අරියසච්චානි පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ සම්මප්පධානෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ ඉද්ධිපාදෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි බලානි පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තං අරියමග්ගං [මහන්තෙ අරියමග්ගෙ (ක.)] පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තා අභිඤ්ඤායො [මහාභිඤ්ඤායො (ක.)] පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති – මහාපඤ්ඤා. මහාපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං මහාපඤ්ඤා.

පුථුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා පුථුපඤ්ඤා? පුථුනානාඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාධාතූසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාආයතනෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාපටිච්චසමුප්පාදෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඅත්ථෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාධම්මෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානානිරුත්තීසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාපටිභානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාසීලක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාසමාධික්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාවිමුත්තික්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාවිමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඨානාට්ඨානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාවිහාරසමාපත්තීසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඅරියසච්චෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාසතිපට්ඨානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාසම්මප්පධානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඉද්ධිපාදෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඉන්ද්‍රියෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාබලෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාබොජ්ඣඞ්ගෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඅරියමග්ගෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාසාමඤ්ඤඵලෙසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාඅභිඤ්ඤාසු ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුජ්ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ අතික්කම්ම [සමතික්කම්ම (ස්‍යා.)] පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති – පුථුපඤ්ඤා. පුථුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං පුථුපඤ්ඤා.

විපුලපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා විපුලපඤ්ඤා? විපුලෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ ධම්මෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලා නිරුත්තියො පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලානි පටිභානානි පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ සමාධික්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ විමුත්තික්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලානි ඨානාට්ඨානානි පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලා විහාරසමාපත්තියො පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලානි අරියසච්චානි පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ සතිපට්ඨානෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ සම්මප්පධානෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ ඉද්ධිපාදෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලානි ඉන්ද්‍රියානි පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලානි බලානි පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලෙ අරියමග්ගෙ පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලානි සාමඤ්ඤඵලානි පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලා අභිඤ්ඤායො පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති – විපුලපඤ්ඤා. විපුලපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං විපුලපඤ්ඤා.

ගම්භීරපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා ගම්භීරපඤ්ඤා? ගම්භීරෙසු ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරාසු ධාතූසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු ආයතනෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු පටිච්චසමුප්පාදෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු සුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු අත්ථෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු ධම්මෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරාසු නිරුත්තීසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු පටිභානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු සීලක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු සමාධික්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා . ගම්භීරෙසු පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු විමුත්තික්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤා. ගම්භීරෙසු ඨානාට්ඨානෙසු ඤාණං පවත්තතීති –

ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරාසු විහාරසමාපත්තීසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු අරියසච්චෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු සතිපට්ඨානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු සම්මප්පධානෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු ඉද්ධිපාදෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු බලෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු අරියමග්ගෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙසු සාමඤ්ඤඵලෙසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරාසු අභිඤ්ඤාසු ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරෙ පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති – ගම්භීරපඤ්ඤො. ගම්භීරපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං ගම්භීරපඤ්ඤො.

අසාමන්තපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමො අසාමන්තපඤ්ඤො? යස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථවවත්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය, ධම්මවවත්ථානතො ධම්මපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය, නිරුත්තිවවත්ථානතො නිරුත්තිපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය, පටිභානවවත්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය, තස්ස අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච නිරුත්තියා ච පටිභානෙ ච න අඤ්ඤො කොචි සක්කොති අභිසම්භවිතුං. අනභිසම්භවනීයො ච සො අඤ්ඤෙහීති – අසාමන්තපඤ්ඤො.

පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස පඤ්ඤා අට්ඨමකස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකං උපාදාය අට්ඨමකො අසාමන්තපඤ්ඤො. අට්ඨමකස්ස පඤ්ඤා සොතාපන්නස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා. අට්ඨමකං උපාදාය සොතාපන්නො අසාමන්තපඤ්ඤො. සොතාපන්නස්ස පඤ්ඤා සකදාගාමිස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා. සොතාපන්නං උපාදාය සකදාගාමී අසාමන්තපඤ්ඤො. සකදාගාමිස්ස පඤ්ඤා අනාගාමිස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා. සකදාගාමිං උපාදාය අනාගාමී අසාමන්තපඤ්ඤො. අනාගාමිස්ස පඤ්ඤා අරහතො පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා. අනාගාමිං උපාදාය අරහා අසාමන්තපඤ්ඤො. අරහතො පඤ්ඤා පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස [පච්චෙකබුද්ධස්ස (සයා. ක.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා. අරහන්තං උපාදාය පච්චෙකබුද්ධො අසාමන්තපඤ්ඤො. පච්චෙකබුද්ධඤ්ච සදෙවකඤ්ච ලොකං උපාදාය තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අග්ගො අසාමන්තපඤ්ඤො.

5. පඤ්ඤාපභෙදකුසලො පභින්නඤාණො අධිගතප්පටිසම්භිදො චතුවෙසාරජ්ජප්පත්තො දසබලධාරී පුරිසාසභො පුරිසසීහො පුරිසනාගො පුරිසාජඤ්ඤො පුරිසධොරය්හො අනන්තඤාණො අනන්තතෙජො අනන්තයසො අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤාපෙතා නිජ්ඣාපෙතා පෙක්ඛෙතා පසාදෙතා. සො හි භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා [සඤ්ජානෙතා (සයා.)], අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො මග්ගානුගාමී [මග්ගානුගා (සයා.) මහානි. 69 පස්සිතබ්බො] ච පනස්ස එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතා.

සො හි භගවා ජානං ජානාති, පස්සං පස්සති, චක්ඛුභූතො ඤාණභූතො ධම්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො වත්තා පවත්තා අත්ථස්ස නින්නෙතා අමතස්ස දාතා ධම්මස්සාමී තථාගතො. නත්ථි තස්ස භගවතො අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං අවිදිතං අසච්ඡිකතං අඵස්සිතං පඤ්ඤාය. අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං [අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං (සයා.) මහානි. 69] උපාදාය සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති. යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ථි තං සබ්බං ජානිතබ්බං [සබ්බං ධම්මං ජානිතබ්බං (ක.)]. අත්තත්ථො වා පරත්ථො වා උභයත්ථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අත්ථො සම්පරායිකො වා අත්ථො උත්තානො වා අත්ථො ගම්භීරො වා අත්ථො ගූළ්හො වා අත්ථො පටිච්ඡන්නො වා අත්ථො නෙය්‍යො වා අත්ථො නීතො වා අත්ථො අනවජ්ජො වා අත්ථො නික්කිලෙසො වා අත්ථො වොදානො වා අත්ථො පරමත්ථො වා අත්ථො, සබ්බං තං අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති.

සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති . සබ්බං වචීකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති. සබ්බං මනොකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති. අතීතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං. අනාගතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං. පච්චුප්පන්නෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං. යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ඤාණං නප්පවත්තති. ඤාණං අතික්කමිත්වා නෙය්‍යපථො නත්ථි. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා. යථා ද්වින්නං සමුග්ගපටලානං සම්මා ඵුසිතානං [සුඵුස්සිතානං (සයා. ක.)] හෙට්ඨිමං සමුග්ගපටලං උපරිමං නාතිවත්තති, උපරිමං සමුග්ගපටලං හෙට්ඨිමං නාතිවත්තති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො; එවමෙව බුද්ධස්ස භගවතො නෙය්‍යඤ්ච ඤාණඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො. යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ඤාණං නප්පවත්තති. ඤාණං අතික්කමිත්වා නෙය්‍යපථො නත්ථි. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා. සබ්බධම්මෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති.

සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවජ්ජනප්පටිබද්ධා ආකඞ්ඛප්පටිබද්ධා මනසිකාරප්පටිබද්ධා චිත්තුප්පාදප්පටිබද්ධා. සබ්බසත්තෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති. සබ්බෙසං සත්තානං බුද්ධො ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං [චරියං (ස්‍යා.) මහානි. 69 පස්සිතබ්බා] ජානාති, අධිමුත්තිං ජානාති . අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ පජානාති. සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති.

යථා යෙ කෙචි මච්ඡකච්ඡපා, අන්තමසො තිමිතිමිඞ්ගලං උපාදාය, අන්තොමහාසමුද්දෙ පරිවත්තන්ති, එවමෙවං සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති. යථා යෙ කෙචි පක්ඛිනො, අන්තමසො ගරුළං වෙනතෙය්‍යං උපාදාය, ආකාසස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති; එවමෙව යෙපි තෙ සාරිපුත්තසමා පඤ්ඤාය තෙපි බුද්ධඤාණස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති. බුද්ධඤාණං දෙවමනුස්සානං පඤ්ඤං ඵරිත්වා අතිඝංසිත්වා තිට්ඨති. යෙපි තෙ ඛත්තියපණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතා ගහපතිපණ්ඩිතා සමණපණ්ඩිතා නිපුණා කතපරප්පවාදා වාලවෙධිරූපා වොභින්දන්තා [තෙ භින්දන්තා (ස්‍යා. ක.)] මඤ්ඤෙ චරන්ති පඤ්ඤාගතෙන දිට්ඨිගතානි, තෙ පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා අභිසඞ්ඛරිත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්ති ගුළ්හානි ච පටිච්ඡන්නානි ච, කථිතා විසජ්ජිතා ච තෙ පඤ්හා භගවතා හොන්ති නිද්දිට්ඨකාරණා [නිද්දිට්ඨීකාරණා (ස්‍යා.)]. උපක්ඛිත්තකා ච තෙ භගවතො සම්පජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවා තත්ථ අතිරොචති යදිදං පඤ්ඤායාති. අග්ගො අසාමන්තපඤ්ඤො, අසාමන්තපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං අසාමන්තපඤ්ඤා.

6. භූරිපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා භූරිපඤ්ඤා? රාගං අභිභුය්‍යාතීති – භූරිපඤ්ඤා. අභිභවිතාති – භූරිපඤ්ඤා. දොසං අභිභුය්‍යාතීති – භූරිපඤ්ඤා. අභිභවිතාති – භූරිපඤ්ඤා. මොහං අභිභුය්‍යාතීති – භූරිපඤ්ඤා. අභිභවිතාති – භූරිපඤ්ඤා. කොධං…පෙ…. උපනාහං … මක්ඛං… පළාසං… ඉස්සං… මච්ඡරියං… මායං… සාඨෙය්‍යං… ථම්භං… සාරම්භං… මානං… අතිමානං… මදං… පමාදං… සබ්බෙ කිලෙසෙ… සබ්බෙ දුච්චරිතෙ… සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ…පෙ. … සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ අභිභුය්‍යාතීති – භූරිපඤ්ඤා. අභිභවිතාති – භූරිපඤ්ඤා. රාගො අරි. තං අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති – භූරිපඤ්ඤා. දොසො අරි. තං අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති – භූරිපඤ්ඤා. මොහො අරි. තං අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති – භූරිපඤ්ඤා. කොධො…පෙ…. උපනාහො… මක්ඛො… පළාසො… ඉස්සා… මච්ඡරියං… මායා… සාඨෙය්‍යං… ථම්භො… සාරම්භො… මානො… අතිමානො… මදො… පමාදො… සබ්බෙ කිලෙසා… සබ්බෙ දුච්චරිතා… සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මා අරි. තං අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති – භූරිපඤ්ඤා. භූරි වුච්චති පථවී [පඨවී (ස්‍යා.)]. තාය පථවිසමාය විත්ථතාය විපුලාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතොති – භූරිපඤ්ඤා. අපි ච, පඤ්ඤාය මෙතං අධිවචනං. භූරි මෙධා පරිණායිකාති – භූරිපඤ්ඤා. භූරිපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං භූරිපඤ්ඤා.

පඤ්ඤාබාහුල්ලාය සංවත්තන්තීති කතමං පඤ්ඤාබාහුල්ලං? ඉධෙකච්චො පඤ්ඤාගරුකො හොති පඤ්ඤාචරිතො පඤ්ඤාසයො පඤ්ඤාධිමුත්තො පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො ඔක්ඛායනබහුලො සමොක්ඛායනබහුලො [සම්පෙක්ඛායනබහුලො (ස්‍යා. ක.) මහානි. 204 පස්සිතබ්බා] සම්පෙක්ඛායනධම්මො විභූතවිහාරී තච්චරිතො තග්ගරුකො තබ්බහුලො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො. යථා ගණගරුකො වුච්චති ‘‘ගණබාහුලිකො’’ති, චීවරගරුකො වුච්චති ‘‘චීවරබාහුලිකො’’ති, පත්තගරුකො වුච්චති ‘‘පත්තබාහුලිකො’’ති, සෙනාසනගරුකො වුච්චති ‘‘සෙනාසනබාහුලිකො’’ති; එවමෙවං ඉධෙකච්චො පඤ්ඤා ගරුකො හොති පඤ්ඤාචරිතො පඤ්ඤාසයො පඤ්ඤාධිමුත්තො පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො ඔක්ඛායනබහුලො සමොක්ඛායනබහුලො සම්පෙක්ඛායනධම්මො විභූතවිහාරී තච්චරිතො තග්ගරුකො තබ්බහුලො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො. පඤ්ඤාබාහුල්ලාය සංවත්තන්තීති – ඉදං පඤ්ඤාබාහුල්ලං.

සීඝපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා සීඝපඤ්ඤා? සීඝං සීඝං සීලානි පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ජාගරියානුයොගං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං සීලක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං සමාධික්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා . සීඝං සීඝං විමුත්තික්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ඨානාට්ඨානානි පටිවිජ්ඣතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං සතිපට්ඨානෙ භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං සම්මප්පධානෙ භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ඉද්ධිපාදෙ භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ඉන්ද්‍රියානි භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං බලානි භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං අරියමග්ගං භාවෙතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති – සීඝපඤ්ඤා. සීඝපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං සීඝපඤ්ඤා.

ලහුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා ලහුපඤ්ඤා? ලහුං ලහුං සීලානි පරිපූරෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං පරිපූරෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං ජාගරියානුයොගං පරිපූරෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං සීලක්ඛන්ධං …පෙ…. සමාධික්ඛන්ධං … පඤ්ඤාක්ඛන්ධං…

විමුත්තික්ඛන්ධං… විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං ඨානාට්ඨානානි පටිවිජ්ඣතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං සතිපට්ඨානෙ භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං සම්මප්පධානෙ භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං ඉද්ධිපාදෙ භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං ඉන්ද්‍රියානි භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං බලානි භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං අරියමග්ගං භාවෙතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුං ලහුං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති – ලහුපඤ්ඤා. ලහුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං ලහුපඤ්ඤා.

හාසපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා හාසපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලානි පරිපූරෙතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං පරිපූරෙතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො ජාගරියානුයොගං පරිපූරෙතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලක්ඛන්ධං…පෙ…. සමාධික්ඛන්ධං… පඤ්ඤාක්ඛන්ධං… විමුත්තික්ඛන්ධං… විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති…පෙ…. ඨානාට්ඨානානි පටිවිජ්ඣතීති… විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති … අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣතීති… සතිපට්ඨානෙ භාවෙතීති… සම්මප්පධානෙ භාවෙතීති… ඉද්ධිපාදෙ භාවෙතීති… ඉන්ද්‍රියානි භාවෙතීති… බලානි භාවෙතීති… බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙතීති … අරියමග්ගං භාවෙතීති…පෙ…. සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති – හාසපඤ්ඤා. හාසපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං හාසපඤ්ඤා.

7. **ජවනපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති** කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. යා කාචි වෙදනා…පෙ…. යා කාචි සඤ්ඤා… යෙ කෙචි සඞ්ඛාරා… යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා . අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා.

රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන දුක්ඛං භයට්ඨෙන අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන දුක්ඛං භයට්ඨෙන අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ [ජරාමරණං රූපනිරොධෙ (ස්‍යා.)] නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා.

රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති – ජවනපඤ්ඤා. ජවනපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං ජවනපඤ්ඤා.

තික්ඛපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා තික්ඛපඤ්ඤා? ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති – තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති [බ්‍යන්තිං කරොති (ක.)] අනභාවං ගමෙතීති – තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං බ්‍යාපාදවිතක්කං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති – තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං විහිංසාවිතක්කං නාධිවාසෙති…පෙ…. උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති – තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං රාගං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති – තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං දොසං…පෙ…. උප්පන්නං මොහං … උප්පන්නං කොධං… උප්පන්නං උපනාහං… මක්ඛං… පළාසං… ඉස්සං… මච්ඡරියං… මායං… සාඨෙය්‍යං… ථම්භං… සාරම්භං… මානං… අතිමානං… මදං… පමාදං… සබ්බෙ කිලෙසෙ… සබ්බෙ දුච්චරිතෙ… සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති – තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො ච අරියමග්ගා චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති – තික්ඛපඤ්ඤා. තික්ඛපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං තික්ඛපඤ්ඤා.

නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති කතමා නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති උත්තාසබහුලො උක්කණ්ඨනබහුලො අරතිබහුලො අනභිරතිබහුලො. බහිමුඛො න රමති සබ්බසඞ්ඛාරෙසු. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති – නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති – නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං මොහක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති – නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා . අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං කොධං…පෙ…. උපනාහං… මක්ඛං… පළාසං… ඉස්සං… මච්ඡරියං… මායං… සාඨෙය්‍යං… ථම්භං… සාරම්භං… මානං… අතිමානං… මදං… පමාදං… සබ්බෙ කිලෙසෙ… සබ්බෙ දුච්චරිතෙ… සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති – නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා. නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති – අයං නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා.

ඉමා සොළස පඤ්ඤායො. ඉමාහි සොළසහි පඤ්ඤාහි සමන්නාගතො පුග්ගලො පටිසම්භිදප්පත්තො.

2. පුග්ගලවිසෙසනිද්දෙසො

8. ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා – එකො පුබ්බයොගසම්පන්නො, එකො න පුබ්බයොගසම්පන්නො. යො පුබ්බයොගසම්පන්නො සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා – එකො බහුස්සුතො, එකො න බහුස්සුතො . යො බහුස්සුතො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා – එකො දෙසනාබහුලො, එකො න දෙසනාබහුලො. යො දෙසනාබහුලො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා, ද්වෙපි දෙසනාබහුලා – එකො ගරූපනිස්සිතො, එකො න ගරූපනිස්සිතො . යො ගරූපනිස්සිතො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා, ද්වෙපි දෙසනාබහුලා, ද්වෙපි ගරූපනිස්සිතා – එකො විහාරබහුලො, එකො න විහාරබහුලො. යො විහාරබහුලො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා, ද්වෙපි දෙසනාබහුලා, ද්වෙපි ගරූපනිස්සිතා, ද්වෙපි විහාරබහුලා – එකො පච්චවෙක්ඛණාබහුලො , එකො න පච්චවෙක්ඛණාබහුලො. යො පච්චවෙක්ඛණාබහුලො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා, ද්වෙපි දෙසනාබහුලා, ද්වෙපි ගරූපනිස්සිතා, ද්වෙපි විහාරබහුලා, ද්වෙපි පච්චවෙක්ඛණාබහුලා – එකො සෙඛපටිසම්භිදප්පත්තො, එකො අසෙඛපටිසම්භිදප්පත්තො. යො අසෙඛපටිසම්භිදප්පත්තො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා, ද්වෙපි දෙසනාබහුලා, ද්වෙපි ගරූපනිස්සිතා, ද්වෙපි විහාරබහුලා, ද්වෙපි පච්චවෙක්ඛණාබහුලා, ද්වෙපි අසෙඛපටිසම්භිදප්පත්තා – එකො සාවකපාරමිප්පත්තො, එකො න සාවකපාරමිප්පත්තො. යො සාවකපාරමිප්පත්තො , සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

ද්වෙ පුග්ගලා පටිසම්භිදප්පත්තා, ද්වෙපි පුබ්බයොගසම්පන්නා, ද්වෙපි බහුස්සුතා, ද්වෙපි දෙසනාබහුලා, ද්වෙපි ගරූපනිස්සිතා, ද්වෙපි විහාරබහුලා, ද්වෙපි පච්චවෙක්ඛණාබහුලා, ද්වෙපි අසෙඛපටිසම්භිදප්පත්තා – එකො සාවකපාරමිප්පත්තො, එකො පච්චෙකසම්බුද්ධො. යො පච්චෙකසම්බුද්ධො, සො තෙන අතිරෙකො හොති, අධිකො හොති, විසෙසො හොති. තස්ස ඤාණං පභිජ්ජති.

පච්චෙකබුද්ධඤ්ච සදෙවකඤ්ච ලොකං උපාදාය තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අග්ගො පටිසම්භිදප්පත්තො පඤ්ඤාපභෙදකුසලො පභින්නඤාණො අධිගතපටිසම්භිදො චතුවෙසාරජ්ජප්පත්තො දසබලධාරී පුරිසාසභො පුරිසසීහො…පෙ…. යෙපි තෙ ඛත්තියපණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතා ගහපතිපණ්ඩිතා සමණපණ්ඩිතා නිපුණා කතපරප්පවාදා වාලවෙධිරූපා වොභින්දන්තා මඤ්ඤෙ චරන්ති පඤ්ඤාගතෙන දිට්ඨිගතානි, තෙ පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා අභිසඞ්ඛරිත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්ති ගුළ්හානි ච පටිච්ඡන්නානි ච. කථිතා විසජ්ජිතා ච තෙ පඤ්හා

භගවතා හොන්ති නිද්දිට්ඨකාරණා, උපක්ඛිත්තකා ච තෙ භගවතො සම්පජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවා තත්ථ අතිරොචති, යදිදං පඤ්ඤායාති අග්ගො පටිසම්භිදප්පත්තොති.

මහාපඤ්ඤාකථා නිට්ඨිතා.

2. ඉද්ධිකථා

9. කා ඉද්ධි? කති ඉද්ධියො? ඉද්ධියා කති භූමියො, කති පාදා, කති පදානි, කති මූලානි? **කා ඉද්ධීති**? ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි. **කති ඉද්ධියොති**? දස ඉද්ධියො. **ඉද්ධියා කති භූමියොති**? ඉද්ධියා චතස්සො භූමියො, චත්තාරො පාදා, අට්ඨ පදානි, සොළස මූලානි.

10. කතමා **දස ඉද්ධියො?** අධිට්ඨානා ඉද්ධි, විකුබ්බනා ඉද්ධි, මනොමයා ඉද්ධි, ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි, සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, අරියා ඉද්ධි, කම්මවිපාකජා ඉද්ධි, පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, විජ්ජාමයා ඉද්ධි, තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගපච්චයා [සම්මප්පයොගපච්චයා (ස්‍යා. ක.)] ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි.

ඉද්ධියා කතමා චතස්සො භූමියො? විවෙකජාභූමි පඨමං ඣානං, පීතිසුඛභූමි දුතියං ඣානං, උපෙක්ඛාසුඛභූමි තතියං ඣානං, අදුක්ඛමසුඛාභූමි චතුත්ථං ඣානං. ඉද්ධියා ඉමා චතස්සො භූමියො ඉද්ධිලාභාය ඉද්ධිපටිලාභාය ඉද්ධිවිකුබ්බනතාය ඉද්ධිවිසවිතාය ඉද්ධිවසීභාවාය ඉද්ධිවෙසාරජ්ජාය සංවත්තන්තීති.

ඉද්ධියා කතමෙ චත්තාරො පාදා? ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. ඉද්ධියා ඉමෙ චත්තාරො පාදා ඉද්ධිලාභාය ඉද්ධිපටිලාභාය ඉද්ධිවිකුබ්බනතාය ඉද්ධිවිසවිතාය ඉද්ධිවසීභාවාය ඉද්ධිවෙසාරජ්ජාය සංවත්තන්තීති.

ඉද්ධියා කතමානි අට්ඨ පදානි? ඡන්දං චෙ භික්ඛු නිස්සාය ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්ස එකග්ගතං. ඡන්දො න සමාධි, සමාධි න ඡන්දො. අඤ්ඤො ඡන්දො, අඤ්ඤො සමාධි. වීරියං චෙ භික්ඛු නිස්සාය ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්ස එකග්ගතං. වීරියං න සමාධි, සමාධි න වීරියං. අඤ්ඤං වීරියං, අඤ්ඤො සමාධි. චිත්තං චෙ භික්ඛු නිස්සාය ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්ස එකග්ගතං. චිත්තං න සමාධි, සමාධි න චිත්තං. අඤ්ඤං චිත්තං, අඤ්ඤො සමාධි. වීමංසං චෙ භික්ඛු නිස්සාය ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්ස එකග්ගතං. වීමංසා න සමාධි, සමාධි න වීමංසා. අඤ්ඤා වීමංසා, අඤ්ඤො සමාධි. ඉද්ධියා ඉමානි අට්ඨ පදානි ඉද්ධිලාභාය ඉද්ධිපටිලාභාය ඉද්ධිවිකුබ්බනතාය ඉද්ධිවිසවිතාය ඉද්ධිවසීභාවාය ඉද්ධිවෙසාරජ්ජාය සංවත්තන්තීති.

ඉද්ධියා කතමානි සොළස මූලානි? අනොනතං [අනොණතං (ක.)] චිත්තං කොසජ්ජෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. අනුන්නතං [(අනුණ්ණතං (ක.)] චිත්තං උද්ධච්චෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. අනභිනතං චිත්තං රාගෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. අනපනතං චිත්තං බ්‍යාපාදෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. අනිස්සිතං චිත්තං දිට්ඨියා න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. අප්පටිබද්ධං චිත්තං ඡන්දරාගෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. විප්පමුත්තං චිත්තං කාමරාගෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං . විසඤ්ඤුත්තං චිත්තං කිලෙසෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. විමරියාදිකතං චිත්තං කිලෙසමරියාදෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. එකත්තගතං [එකග්ගතං (ස්‍යා.)] චිත්තං නානත්තකිලෙසෙහි [නානත්තකිලෙසෙ (ස්‍යා.)] න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. සද්ධාය පරිග්ගහිතං චිත්තං අස්සද්ධියෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. වීරියෙන පරිග්ගහිතං චිත්තං කොසජ්ජෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. සතියා පරිග්ගහිතං චිත්තං පමාදෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. සමාධිනා පරිග්ගහිතං චිත්තං උද්ධච්චෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. පඤ්ඤාය පරිග්ගහිතං චිත්තං අවිජ්ජාය න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. ඔභාසගතං චිත්තං අවිජ්ජන්ධකාරෙ න ඉඤ්ජතීති – ආනෙඤ්ජං. ඉද්ධියා ඉමානි සොළස මූලානි ඉද්ධිලාභාය ඉද්ධිපටිලාභාය ඉද්ධිවිකුබ්බනතාය ඉද්ධිවිසවිතාය ඉද්ධිවසීභාවාය ඉද්ධිවෙසාරජ්ජාය සංවත්තන්තීති.

දසඉද්ධිනිද්දෙසො

10. කතමා **අධිට්ඨානා ඉද්ධි?** ඉධ භික්ඛු අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං පච්චනුභොති – එකොපි හුත්වා බහුධා හොති, බහුධාපි හුත්වා එකො හොති; ආවිභාවං තිරොභාවං; තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි ආකාසෙ. පථවියාපි උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොති, සෙය්‍යථාපි උදකෙ. උදකෙපි අභිජ්ජමානෙ [අභිජ්ජමානො (ක.) දී. නි. 1.238 පස්සිතබ්බා] ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි පථවියං. ආකාසෙපි පල්ලඞ්කෙන කමති, සෙය්‍යථාපි පක්ඛී සකුණො. ඉමෙපි චන්දිමසූරියෙ එවංමහිද්ධිකෙ එවංමහානුභාවෙ පාණිනා පරාමසති පරිමජ්ජති. යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙතීති.

ඉධාති ඉමිස්සා දිට්ඨියා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමස්මිං ආදායෙ ඉමස්මිං ධම්මෙ ඉමස්මිං විනයෙ ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ඉමස්මිං පාවචනෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ. තෙන වුච්චති – ''ඉධා''ති.

භික්ඛූති පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො වා හොති භික්ඛු සෙඛො වා අරහා වා අකුප්පධම්මො. **අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං පච්චනුභොතීති** නානප්පකාරං ඉද්ධිවිධං පච්චනුභොති. **එකොපි හුත්වා බහුධා හොතීති** පකතියා එකො බහුකං ආවජ්ජති, සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා ආවජ්ජති. ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘බහුලො හොමී’’ති [හොතූති (ක.)]. බහුලො හොති. යථායස්මා චූළපන්ථකො [චුල්ලපන්ථකො (සයා.)] එකොපි හුත්වා බහුධා හොති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො එකොපි හුත්වා බහුධා හොති. **බහුධාපි හුත්වා එකො හොතීති** පකතියා බහුකො එකං ආවජ්ජති; ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘එකො හොමී’’ති. එකො හොති. යථායස්මා චූළපන්ථකො බහුධාපි හුත්වා එකො හොති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො බහුධාපි හුත්වා එකො හොති.

11. **ආවිභාවන්ති** කෙනචි අනාවටං හොති අප්පටිච්ඡන්නං විවටං පාකටං. **තිරොභාවන්ති** කෙනචි ආවටං හොති පටිච්ඡන්නං පිහිතං පටිකුජ්ජිතං. **තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි ආකාසෙති** පකතියා ආකාසකසිණසමාපත්තියා ලාභී හොති. තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං ආවජ්ජති. ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘ආකාසො හොතූ’’ති. ආකාසො හොති. තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති. යථා මනුස්සා පකතියා අනිද්ධිමන්තො කෙනචි අනාවටෙ අපරික්ඛිත්තෙ අසජ්ජමානා ගච්ඡන්ති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි ආකාසෙ.

පථවියාපි උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොති, සෙය්‍යථාපි උදකෙති පකතියා ආපොකසිණසමාපත්තියා ලාභී හොති. පථවිං ආවජ්ජති. ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘උදකං හොතූ’’ති. උදකං හොති. සො පථවියා උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොති. යථා මනුස්සා පකතියා අනිද්ධිමන්තො උදකෙ උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොන්ති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො පථවියා උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොති, සෙය්‍යථාපි උදකෙ.

උදකෙපි අභිජ්ජමානෙ ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි පථවියන්ති පකතියා පථවීකසිණසමාපත්තියා ලාභී හොති. උදකං ආවජ්ජති. ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘පථවී හොතූ’’ති. පථවී හොති. සො අභිජ්ජමානෙ උදකෙ ගච්ඡති. යථා මනුස්සා පකතියා අනිද්ධිමන්තො අභිජ්ජමානාය පථවියා ගච්ඡන්ති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො අභිජ්ජමානෙ උදකෙ ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි පථවියං.

ආකාසෙපි පල්ලඞ්කෙන කමති, සෙය්‍යථාපි පක්ඛී සකුණොති පකතියා පථවීකසිණසමාපත්තියා ලාභී හොති. ආකාසං ආවජ්ජති . ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘පථවී හොතූ’’ති. පථවී හොති. සො ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ චඞ්කමතිපි තිට්ඨතිපි නිසීදතිපි සෙය්‍යම්පි කප්පෙති. යථා මනුස්සා පකතියා අනිද්ධිමන්තො පථවියා චඞ්කමන්තිපි තිට්ඨන්තිපි නිසීදන්තිපි සෙය්‍යම්පි කප්පෙන්ති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ චඞ්කමතිපි තිට්ඨතිපි නිසීදතිපි සෙය්‍යම්පි කප්පෙති, සෙය්‍යථාපි පක්ඛී සකුණො.

12. **ඉමෙපි චන්දිමසූරියෙ එවංමහිද්ධිකෙ එවංමහානුභාවෙ පාණිනා පරාමසති පරිමජ්ජතීති** ඉධ සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො නිසින්නකො වා නිපන්නකො වා චන්දිමසූරියෙ ආවජ්ජති. ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති – ‘‘හත්ථපාසෙ හොතූ’’ති. හත්ථපාසෙ හොති. සො නිසින්නකො වා නිපන්නකො වා චන්දිමසූරියෙ පාණිනා ආමසති පරාමසති පරිමජ්ජති. යථා මනුස්සා පකතියා අනිද්ධිමන්තො කිඤ්චිදෙව රූපගතං හත්ථපාසෙ ආමසන්ති පරාමසන්ති පරිමජ්ජන්ති, එවමෙවං සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො නිසින්නකො වා නිපන්නකො වා චන්දිමසූරියෙ පාණිනා ආමසති පරාමසති පරිමජ්ජති.

යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙතීති සචෙ සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො බ්‍රහ්මලොකං ගන්තුකාමො හොති, දූරෙපි සන්තිකෙ අධිට්ඨාති – ‘‘සන්තිකෙ හොතූ’’ති. සන්තිකෙ හොති. සන්තිකෙපි දූරෙ අධිට්ඨාති – ‘‘දූරෙ හොතූ’’ති. දූරෙ හොති. බහුකම්පි ථොකං අධිට්ඨාති – ‘‘ථොකං හොතූ’’ති. ථොකං හොති. ථොකම්පි බහුකං අධිට්ඨාති – ‘‘බහුකං හොතූ’’ති. බහුකං හොති. දිබ්බෙන චක්ඛුනා තස්ස බ්‍රහ්මුනො රූපං පස්සති. දිබ්බාය සොතධාතුයා තස්ස බ්‍රහ්මුනො සද්දං සුණාති. චෙතොපරියඤාණෙන තස්ස බ්‍රහ්මුනො චිත්තං පජානාති. සචෙ සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො දිස්සමානෙන කායෙන බ්‍රහ්මලොකං ගන්තුකාමො හොති, කායවසෙන චිත්තං පරිණාමෙති, කායවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාති. කායවසෙන චිත්තං පරිණාමෙත්වා, කායවසෙන චිත්තං අධිට්ඨහිත්වා, සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච ඔක්කමිත්වා දිස්සමානෙන කායෙන බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡති. සචෙ සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො අදිස්සමානෙන කායෙන බ්‍රහ්මලොකං ගන්තුකාමො හොති, චිත්තවසෙන කායං පරිණාමෙති, චිත්තවසෙන කායං අධිට්ඨාති. චිත්තවසෙන කායං පරිණාමෙත්වා, චිත්තවසෙන කායං අධිට්ඨහිත්වා සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච ඔක්කමිත්වා අදිස්සමානෙන කායෙන බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡති. සො තස්ස බ්‍රහ්මුනො පුරතො රූපිං [රූපං (සයා. ක.) දී. නි. 1.236 පස්සිතබ්බා] අභිනිම්මිනාති මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගිං [සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගං (සයා. ක.)] අහීනින්ද්‍රියං. සචෙ සො ඉද්ධිමා චඞ්කමති, නිම්මිතොපි තත්ථ චඞ්කමති. සචෙ සො ඉද්ධිමා තිට්ඨති, නිම්මිතොපි තත්ථ තිට්ඨති. සචෙ සො ඉද්ධිමා නිසීදති, නිම්මිතොපි තත්ථ නිසීදති. සචෙ සො ඉද්ධිමා සෙය්‍යං කප්පෙති, නිම්මිතොපි තත්ථ සෙය්‍යං කප්පෙති. සචෙ සො ඉද්ධිමා ධූමායති, නිම්මිතොපි තත්ථ ධූමායති. සචෙ සො ඉද්ධිමා පජ්ජලති, නිම්මිතොපි තත්ථ පජ්ජලති. සචෙ සො ඉද්ධිමා ධම්මං භාසති, නිම්මිතොපි තත්ථ ධම්මං භාසති. සචෙ සො ඉද්ධිමා පඤ්හං පුච්ඡති, නිම්මිතොපි තත්ථ පඤ්හං පුච්ඡති. සචෙ සො ඉද්ධිමා පඤ්හං පුට්ඨො විසජ්ජෙති, නිම්මිතොපි තත්ථ පඤ්හං පුට්ඨො විසජ්ජෙති. සචෙ සො ඉද්ධිමා තෙන බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං සන්තිට්ඨති සල්ලපති සාකච්ඡං සමාපජ්ජති, නිම්මිතොපි තත්ථ තෙන

බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං සන්තිට්ඨති සල්ලපති සාකච්ඡං සමාපජ්ජති. යඤ්ඤදෙව සො ඉද්ධිමා කරොති, තං තදෙව හි සො නිම්මිතො කරොතීති – අයං අධිට්ඨානා ඉද්ධි.

13. කතමා **විකුබ්බනා ඉද්ධි?** සිඛිස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස අභිභූ නාම සාවකො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතො සහස්සිලොකධාතුං [සහස්සීලොකධාතුං (ස්‍යා.) වත්ථු සං. නි. 1.185] සරෙන විඤ්ඤාපෙසි. සො දිස්සමානෙනපි කායෙන ධම්මං දෙසෙසි; අදිස්සමානෙනපි කායෙන ධම්මං දෙසෙසි; දිස්සමානෙනපි හෙට්ඨිමෙන උපඩ්ඪකායෙන අදිස්සමානෙනපි උපරිමෙන උපඩ්ඪකායෙන ධම්මං දෙසෙසි. දිස්සමානෙනපි උපරිමෙන උපඩ්ඪකායෙන, අදිස්සමානෙනපි හෙට්ඨිමෙන උපඩ්ඪකායෙන ධම්මං දෙසෙසි. සො පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති, නාගවණ්ණං වා දස්සෙති, සුපණ්ණවණ්ණං වා දස්සෙති, යක්ඛවණ්ණං වා දස්සෙති, ඉන්දවණ්ණං වා [අසුරවණ්ණං වා දස්සෙති, ඉන්දවණ්ණං වා (ස්‍යා.)] දස්සෙති, දෙවවණ්ණං වා දස්සෙති , බ්‍රහ්මවණ්ණං වා දස්සෙති, සමුද්දවණ්ණං වා දස්සෙති, පබ්බතවණ්ණං වා දස්සෙති, වනවණ්ණං වා දස්සෙති, සීහවණ්ණං වා දස්සෙති, බ්‍යග්ඝවණ්ණං වා දස්සෙති, දීපිවණ්ණං වා දස්සෙති, හත්ථිම්පි දස්සෙති, අස්සම්පි දස්සෙති, රථම්පි දස්සෙති, පත්තිම්පි දස්සෙති, විවිධම්පි සෙනාබ්‍යූහං දස්සෙතීති – අයං විකුබ්බනා ඉද්ධි.

14. කතමා **මනොමයා ඉද්ධි?** ඉධ භික්ඛු ඉමම්හා කායා අඤ්ඤං කායං අභිනිම්මිනාති රූපිං මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගිං අහීනින්ද්‍රියං. සෙය්‍යථාපි පුරිසො මුඤ්ජම්හා ඊසිකං පවාහෙය්‍ය. තස්ස එවමස්ස – ''අයං මුඤ්ජො, අයං ඊසිකා. අඤ්ඤො මුඤ්ජො, අඤ්ඤා ඊසිකා. මුඤ්ජම්හා ත්වෙව ඊසිකා පවාළ්හා''ති. සෙය්‍යථා වා පන පුරිසො අසිං කොසියා පවාහෙය්‍ය. තස්ස එවමස්ස – ''අයං අසි, අයං කොසි. අඤ්ඤො අසි, අඤ්ඤා කොසි. කොසියා ත්වෙව අසි පවාළ්හො''ති. සෙය්‍යථා වා පන පුරිසො අහිං කරණ්ඩා උද්ධරෙය්‍ය. තස්ස එවමස්ස – ''අයං අහි, අයං කරණ්ඩො. අඤ්ඤො අහි, අඤ්ඤො කරණ්ඩො. කරණ්ඩා ත්වෙව අහි උබ්භතො''ති. එවමෙවං භික්ඛු ඉමම්හා කායා අඤ්ඤං කායං අභිනිම්මිනාති රූපිං මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගිං අහීනින්ද්‍රියං. අයං මනොමයා ඉද්ධි.

15. කතමා **ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි?** අනිච්චානුපස්සනා නිච්චසඤ්ඤාය පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි. දුක්ඛානුපස්සනා සුඛසඤ්ඤාය... අනත්තානුපස්සනා අත්තසඤ්ඤාය... නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දියා... විරාගානුපස්සනාය රාගස්ස... නිරොධානුපස්සනාය සමුදයස්ස... පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානස්ස පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි. ආයස්මතො බාකුලස්ස ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි, ආයස්මතො සංකිච්චස්ස ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි, ආයස්මතො භූතපාලස්ස ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි. අයං ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි.

16. කතමා **සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි?** පඨමෙන ඣානෙන නීවරණානං පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි. දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරානං පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි. තතියෙන ඣානෙන පීතියා පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති...පෙ.... චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛානං පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති...පෙ.... ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති...පෙ.... විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති...පෙ.... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති...පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි. ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, ආයස්මතො සඤ්ජීවස්ස සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි , ආයස්මතො ඛාණුකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, උත්තරාය උපාසිකාය සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, සාමාවතියා උපාසිකාය සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි. අයං සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි.

17. කතමා **අරියා ඉද්ධි?** ඉධ භික්ඛු [ම. නි. 3.462 පස්සිතබ්බා] සචෙ ආකඞ්ඛති – ''පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය''න්ති, අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති. සචෙ ආකඞ්ඛති – ''අප්පටිකූලෙ පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය''න්ති, පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති. සචෙ ආකඞ්ඛති – ''පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය''න්ති, අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති. සචෙ ආකඞ්ඛති – ''අප්පටිකූලෙ ච පටිකූලෙ ච පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය''න්ති, පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති. සචෙ ආකඞ්ඛති – ''පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච තදුභයං අභිනිවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරෙය්‍යං සතො සම්පජානො''ති, උපෙක්ඛකො තත්ථ විහරති සතො සම්පජානො.

කථං **පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරති?** අනිට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං මෙත්තාය වා ඵරති, ධාතුතො වා උපසංහරති. එවං පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරති.

කථං **අප්පටිකූලෙ පටිකූලසඤ්ඤී විහරති?** ඉට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං අසුභාය වා ඵරති, අනිච්චතො වා උපසංහරති. එවං අප්පටිකූලෙ පටිකූලසඤ්ඤී විහරති.

කථං **පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරති?** අනිට්ඨස්මිඤ්ච ඉට්ඨස්මිඤ්ච වත්ථුස්මිං මෙත්තාය වා ඵරති, ධාතුතො වා උපසංහරති. එවං පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරති .

කථං **අප්පටිකූලෙ ච පටිකූලෙ ච පටිකූලසඤ්ඤී විහරති?** ඉට්ඨස්මිඤ්ච අනිට්ඨස්මිඤ්ච වත්ථුස්මිං අසුභාය වා ඵරති, අනිච්චතො වා උපසංහරති. එවං අප්පටිකූලෙ ච පටිකූලෙ ච පටිකූලසඤ්ඤී විහරති.

කථං **පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච තදුභයං අභිනිවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො?** ඉධ භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා… ජිව්හාය රසං සායිත්වා… කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා… මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. එවං පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච තදුභයං අභිනිවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. අයං අරියා ඉද්ධි.

18. කතමා **කම්මවිපාකජා ඉද්ධි?** සබ්බෙසං පක්ඛීනං, සබ්බෙසං දෙවානං, එකච්චානං මනුස්සානං, එකච්චානං විනිපාතිකානං. අයං කම්මවිපාකජා ඉද්ධි.

කතමා **පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි?** රාජා චක්කවත්ති [චක්කවත්තී (ස්‍යා.)] වෙහාසං ගච්ඡති සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය, අන්තමසො අස්සබන්ධගොපුරිසෙ [අස්සබන්ධගොපකෙ පුරිසෙ (ස්‍යා.)] උපාදාය. ජොතිකස්ස ගහපතිස්ස පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, ජටිලස්ස ගහපතිස්ස පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, මෙණ්ඩකස්ස ගහපතිස්ස පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, ඝොසිතස්ස ගහපතිස්ස පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, පඤ්චන්නං මහාපුඤ්ඤානං පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි. අයං පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි.

කතමා **විජ්ජාමයා ඉද්ධි?** විජ්ජාධරා විජ්ජං පරිජප්පෙත්වා වෙහාසං ගච්ඡන්ති, ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ හත්ථිම්පි දස්සෙන්ති, අස්සම්පි දස්සෙන්ති, රථම්පි දස්සෙන්ති, පත්තිම්පි දස්සෙන්ති, විවිධම්පි සෙනාබ්‍යූහං දස්සෙන්ති. අයං විජ්ජාමයා ඉද්ධි.

කථං **තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි?** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දස්ස පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදස්ස පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං පහානට්ඨො ඉජ්ඣතීති – තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි. එවං තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි. ඉමා දස ඉද්ධියො.

ඉද්ධිකථා නිට්ඨිතා.

3. අභිසමයකථා

19. **අභිසමයොති** . කෙන අභිසමෙති? චිත්තෙන අභිසමෙති.

හඤ්චි චිත්තෙන අභිසමෙති, තෙන හි අඤ්ඤාණී අභිසමෙති? න අඤ්ඤාණී අභිසමෙති. ඤාණෙන අභිසමෙති.

හඤ්චි ඤාණෙන අභිසමෙති, තෙන හි අචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අචිත්තකො [තෙන හි අචිත්තකො (ස්‍යා.)] අභිසමෙති? න අචිත්තකො අභිසමෙති. චිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

හඤ්චි චිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති, තෙන හි කාමාවචරචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න කාමාවචරචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි රූපාවචරචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න රූපාවචරචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි අරූපාවචරචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න අරූපාවචරචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි කම්මස්සකතචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න කම්මස්සකතචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි සච්චානුලොමිකචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න සච්චානුලොමිකචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි අතීතචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න අතීතචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි අනාගතචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න අනාගතචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

තෙන හි පච්චුප්පන්නලොකියචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? න පච්චුප්පන්නලොකියචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති. ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ පච්චුප්පන්නචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

කථං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ පච්චුප්පන්නචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති? ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පාදාධිපතෙය්‍යං චිත්තං ඤාණස්ස හෙතු පච්චයො ච. තංසම්පයුත්තං නිරොධගොචරං දස්සනාධිපතෙය්‍යං ඤාණං

චිත්තස්ස හෙතු පච්චයො ච. තංසම්පයුත්තං ඤාණං නිරොධගොචරං. එවං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ පච්චුප්පන්නචිත්තෙන ච ඤාණෙන ච අභිසමෙති.

20. කිං නු එත්තකොයෙව අභිසමයොති? න හි. ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ දස්සනාභිසමයො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරොපනාභිසමයො සම්මාසඞ්කප්පො, පරිග්ගහාභිසමයො සම්මාවාචා, සමුට්ඨානාභිසමයො සම්මාකම්මන්තො, වොදානාභිසමයො සම්මාආජීවො, පග්ගහාභිසමයො සම්මාවායාමො, උපට්ඨානාභිසමයො සම්මාසති, අවික්ඛෙපාභිසමයො සම්මාසමාධි; උපට්ඨානාභිසමයො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පවිචයාභිසමයො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පග්ගහාභිසමයො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ඵරණාභිසමයො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපසමාභිසමයො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අවික්ඛෙපාභිසමයො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පටිසඞ්ඛානාභිසමයො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො; අස්සද්ධියෙ අකම්පියාභිසමයො සද්ධාබලං, කොසජ්ජෙ අකම්පියාභිසමයො වීරියබලං, පමාදෙ අකම්පියාභිසමයො සතිබලං, උද්ධච්චෙ අකම්පියාභිසමයො සමාධිබලං, අවිජ්ජාය අකම්පියාභිසමයො පඤ්ඤාබලං; අධිමොක්ඛාභිසමයො සද්ධින්ද්‍රියං, පග්ගහාභිසමයො වීරියින්ද්‍රියං, උපට්ඨානාභිසමයො සතින්ද්‍රියං, අවික්ඛෙපාභිසමයො සමාධින්ද්‍රියං, දස්සනාභිසමයො පඤ්ඤින්ද්‍රියං. ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියාභිසමයො, අකම්පියට්ඨෙන බලාභිසමයො, නිය්‍යානට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගාභිසමයො, හෙතුට්ඨෙන මග්ගාභිසමයො, උපට්ඨානට්ඨෙන සතිපට්ඨානාභිසමයො, පදහට්ඨෙන සම්මප්පධානාභිසමයො , ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධිපාදාභිසමයො, තථට්ඨෙන සච්චාභිසමයො, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමථාභිසමයො, අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනාභිසමයො, එකරසට්ඨෙන සමථවිපස්සනාභිසමයො, අනතිවත්තනට්ඨෙන යුගනද්ධාභිසමයො, සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධිඅභිසමයො, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධිඅභිසමයො, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිඅභිසමයො, මුත්තට්ඨෙන විමොක්ඛාභිසමයො, පටිවෙධට්ඨෙන විජ්ජාභිසමයො, පරිච්චාගට්ඨෙන විමුත්තිඅභිසමයො, සමුච්ඡෙදට්ඨෙන ඛයෙ ඤාණං අභිසමයො. ඡන්දො මූලට්ඨෙන අභිසමයො, මනසිකාරො සමුට්ඨානට්ඨෙන අභිසමයො, ඵස්සො සමොධානට්ඨෙන අභිසමයො, වෙදනා සමොසරණට්ඨෙන අභිසමයො, සමාධි පමුඛට්ඨෙන අභිසමයො , සති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන අභිසමයො, පඤ්ඤා තතුත්තරට්ඨෙන අභිසමයො, විමුත්ති සාරට්ඨෙන අභිසමයො, අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන අභිසමයො.

21. කිං නු එත්තකොයෙව අභිසමයොති? න හි. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනාභිසමයො සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන අභිසමයො.

කිං නු එත්තකොයෙව අභිසමයොති? න හි. සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ දස්සනාභිසමයො සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං අභිසමයො. ඡන්දො මූලට්ඨෙන අභිසමයො…පෙ…. අමතොගධං 5 නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන අභිසමයො.

කිං නු එත්තකොයෙව අභිසමයොති?

න හි. සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ…පෙ…. සකදාගාමිඵලක්ඛණෙ… අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ… අනාගාමිඵලක්ඛණෙ… අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ…පෙ…. අරහත්තඵලක්ඛණෙ දස්සනාභිසමයො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරොපනාභිසමයො සම්මාසඞ්කප්පො…පෙ…. පටිප්පස්සද්ධට්ඨෙන අනුප්පාදෙ ඤාණං අභිසමයො. ඡන්දො මූලට්ඨෙන අභිසමයො…පෙ…. අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨෙන අභිසමයො.

ය්වායං [ස්‍වායං (ස්‍යා. පී.)] කිලෙසෙ පජහති, අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති…පෙ…. අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහති, පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහති, අතීතෙ කිලෙසෙ පජහතීති. හඤ්චි අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි ඛීණං ඛෙපෙති, නිරුද්ධං නිරොධෙති, විගතං විගමෙති, අත්ථඞ්ගතං අත්ථඞ්ගමෙති, අතීතං යං න අත්ථි තං පජහතීති? න අතීතෙ කිලෙසෙ පජහතීති. අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහතීති. හඤ්චි අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි අජාතං පජහති, අනිබ්බත්තං පජහති, අනුප්පන්නං පජහති, අපාතුභූතං පජහති, අනාගතං යං න අත්ථි තං පජහතීති? න අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහතීති. පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහතීති. හඤ්චි පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි රත්තො රාගං පජහති, දුට්ඨො දොසං පජහති, මූළ්හො මොහං පජහති, විනිබද්ධො මානං පජහති, පරාමට්ඨො දිට්ඨිං පජහති ,

වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චං පජහති, අනිට්ඨඞ්ගතො විචිකිච්ඡං පජහති, ථාමගතො අනුසයං පජහති, කණ්හසුක්කධම්මා යුගනද්ධා සමමෙව වත්තන්ති, සංකිලෙසිකා [තංසංකිලෙසිකා (ස්‍යා. ක.)] මග්ගභාවනා හොති?

න හි අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති, න අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහති, න පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහතීති. හඤ්චි න අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති, න අනාගතෙ…පෙ…. න පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි නත්ථි මග්ගභාවනා, නත්ථි ඵලසච්ඡිකිරියා, නත්ථි කිලෙසප්පහානං, නත්ථි ධම්මාභිසමයොති? අත්ථි මග්ගභාවනා, අත්ථි ඵලසච්ඡිකිරියා, අත්ථි කිලෙසප්පහානං, අත්ථි ධම්මාභිසමයො. යථා කථං විය? සෙය්‍යථාපි තරුණො රුක්ඛො අජාතඵලො. තමෙනං පුරිසො මූලං ඡින්දෙය්‍ය. යෙ තස්ස රුක්ඛස්ස අජාතඵලා, තෙ අජාතායෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තායෙව න නිබ්බත්තන්ති, අනුප්පන්නායෙව න උප්පජ්ජන්ති, අපාතුභූතායෙව න පාතුභවන්ති. එවමෙවං උප්පාදො හෙතු, උප්පාදො පච්චයො කිලෙසානං නිබ්බත්තියාති. උප්පාදෙ ආදීනවං දිස්වා අනුප්පාදෙ චිත්තං පක්ඛන්දති. අනුප්පාදෙ චිත්තස්ස පක්ඛන්දත්තා යෙ උප්පාදපච්චයා කිලෙසා නිබ්බත්තෙය්‍යුං, තෙ අජාතායෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තායෙව

න නිබ්බත්තන්ති, අනුප්පන්නායෙව න උප්පජ්ජන්ති, අපාතුභූතායෙව න පාතුභවන්ති. එවං හෙතුනිරොධා දුක්ඛනිරොධො. පවත්තං හෙතු, නිමිත්තං හෙතු, ආයූහනා හෙතු. ආයූහනා පච්චයො කිලෙසානං නිබ්බත්තියාති. ආයූහනෙ ආදීනවං දිස්වා අනායූහනෙ චිත්තං පක්ඛන්දති. අනායූහනෙ චිත්තස්ස පක්ඛන්දත්තා, යෙ ආයූහනපච්චයා කිලෙසා නිබ්බත්තෙය්‍යුං, තෙ අජාතායෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තායෙව න නිබ්බත්තන්ති, අනුප්පන්නායෙව න උප්පජ්ජන්ති, අපාතුභූතායෙව න පාතුභවන්ති. එවං හෙතුනිරොධා දුක්ඛනිරොධො. එවං අත්ථි මග්ගභාවනා, අත්ථි ඵලසච්ඡිකිරියා, අත්ථි කිලෙසප්පහානං, අත්ථි ධම්මාභිසමයොති.

අභිසමයකථා නිට්ඨිතා.

4. විවෙකකථා

22. සාවත්ථිනිදානං [සං නි. 3.5.149 පස්සිතබ්බං]. ''සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි බලකරණීයා කම්මන්තා කරීයන්ති, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය පථවියං පතිට්ඨාය එවමෙතෙ බලකරණීයා කම්මන්තා කරීයන්ති, එවමෙවං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොති.

''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. සම්මාසඞ්කප්පං...පෙ.... සම්මාවාචං... සම්මාකම්මන්තං... සම්මාආජීවං... සම්මාවායාමං... සම්මාසතිං... සම්මාසමාධිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොති.

23. ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි [යෙපිමෙ (ස්‍යා.) සං. නි. 5.150 පස්සිතබ්බං] බීජගාමභූතගාමා වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය පථවියං පතිට්ඨාය එවමෙතෙ බීජගාමභූතගාමා වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති; එවමෙවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙන්තො අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසු.

''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙන්තො අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසු? ඉධ , භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. සම්මාසඞ්කප්පං භාවෙති...පෙ.... සම්මාවාචං භාවෙති... සම්මාකම්මන්තං භාවෙති... සම්මාආජීවං භාවෙති... සම්මාවායාමං භාවෙති... සම්මාසතිං භාවෙති... සම්මාසමාධිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙන්තො අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසූ''ති.

1. මග්ගඞ්ගනිද්දෙසො

24. සම්මාදිට්ඨියා පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා. සම්මාසඞ්කප්පස්ස...පෙ.... සම්මාවාචාය... සම්මාකම්මන්තස්ස... සම්මාආජීවස්ස... සම්මාවායාමස්ස... සම්මාසතියා... සම්මාසමාධිස්ස පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා.

සම්මාදිට්ඨියා කතමෙ පඤ්ච විවෙකා? වික්ඛම්භනවිවෙකො, තදඞ්ගවිවෙකො සමුච්ඡෙදවිවෙකො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො, නිස්සරණවිවෙකො. වික්ඛම්භනවිවෙකො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො , තදඞ්ගවිවෙකො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවිවෙකො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණවිවෙකො ච නිරොධො නිබ්බානං. සම්මාදිට්ඨියා ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා. ඉමෙසු පඤ්චසු විවෙකෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං.

සම්මාදිට්ඨියා කතමෙ පඤ්ච විරාගා? වික්ඛම්භනවිරාගො, තදඞ්ගවිරාගො, සමුච්ඡෙදවිරාගො, පටිප්පස්සද්ධිවිරාගො, නිස්සරණවිරාගො. වික්ඛම්භනවිරාගො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගවිරාගො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවිරාගො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවිරාගො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණවිරාගො ච නිරොධො නිබ්බානං. සම්මාදිට්ඨියා ඉමෙ පඤ්ච විරාගා. ඉමෙසු පඤ්චසු විරාගෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං.

සම්මාදිට්ඨියා කතමෙ පඤ්ච නිරොධා? වික්ඛම්භනනිරොධො, තදඞ්ගනිරොධො, සමුච්ඡෙදනිරොධො, පටිප්පස්සද්ධිනිරොධො, නිස්සරණනිරොධො. වික්ඛම්භනනිරොධො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො,

තදඞ්ගනිරොධො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදනිරොධො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිනිරොධො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණනිරොධො ච අමතා ධාතු. සම්මාදිට්ඨියා ඉමෙ පඤ්ච නිරොධා. ඉමෙසු පඤ්චසු නිරොධෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං.

සම්මාදිට්ඨියා කතමෙ පඤ්ච වොස්සග්ගා? වික්ඛම්භනවොස්සග්ගො, තදඞ්ගවොස්සග්ගො, සමුච්ඡෙදවොස්සග්ගො, පටිප්පස්සද්ධිවොස්සග්ගො, නිස්සරණවොස්සග්ගො. වික්ඛම්භනවොස්සග්ගො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගවොස්සග්ගො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවොස්සග්ගො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවොස්සග්ගො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණවොස්සග්ගො ච නිරොධො නිබ්බානං. සම්මාදිට්ඨියා ඉමෙ පඤ්ච වොස්සග්ගා. ඉමෙසු පඤ්චසු වොස්සග්ගෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. සම්මාදිට්ඨියා ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා.

25. සම්මාසඞ්කප්පස්ස ...පෙ.... සම්මාවාචාය... සම්මාකම්මන්තස්ස... සම්මාආජීවස්ස... සම්මාවායාමස්ස... සම්මාසතියා... සම්මාසමාධිස්ස කතමෙ පඤ්ච විවෙකා? වික්ඛම්භනවිවෙකො, තදඞ්ගවිවෙකො, සමුච්ඡෙදවිවෙකො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො, නිස්සරණවිවෙකො. වික්ඛම්භනවිවෙකො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගවිවෙකො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවිවෙකො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො ච ඵලක්ඛණෙ නිස්සරණවිවෙකො ච නිරොධො නිබ්බානං. සම්මාසමාධිස්ස ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා. ඉමෙසු පඤ්චසු විවෙකෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං.

සම්මාසමාධිස්ස කතමෙ පඤ්ච විරාගා? වික්ඛම්භනවිරාගො, තදඞ්ගවිරාගො, සමුච්ඡෙදවිරාගො , පටිප්පස්සද්ධිවිරාගො, නිස්සරණවිරාගො. වික්ඛම්භනවිරාගො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගවිරාගො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවිරාගො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවිරාගො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණවිරාගො ච නිරොධො නිබ්බානං. සම්මාසමාධිස්ස ඉමෙ පඤ්ච විරාගා. ඉමෙසු පඤ්චසු විරාගෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං.

සම්මාසමාධිස්ස කතමෙ පඤ්ච නිරොධා? වික්ඛම්භනනිරොධො , තදඞ්ගනිරොධො, සමුච්ඡෙදනිරොධො, පටිප්පස්සද්ධිනිරොධො, නිස්සරණනිරොධො. වික්ඛම්භනනිරොධො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගනිරොධො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදනිරොධො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිනිරොධො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණනිරොධො ච අමතා ධාතු. සම්මාසමාධිස්ස ඉමෙ පඤ්ච නිරොධා. ඉමෙසු පඤ්චසු නිරොධෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං.

සම්මාසමාධිස්ස කතමෙ පඤ්ච වොස්සග්ගා? වික්ඛම්භනවොස්සග්ගො, තදඞ්ගවොස්සග්ගො, සමුච්ඡෙදවොස්සග්ගො, පටිප්පස්සද්ධිවොස්සග්ගො, නිස්සරණවොස්සග්ගො. වික්ඛම්භනවොස්සග්ගො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගවොස්සග්ගො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවොස්සග්ගො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවොස්සග්ගො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණවොස්සග්ගො ච නිරොධො නිබ්බානං. සම්මාසමාධිස්ස ඉමෙ පඤ්ච වොස්සග්ගා. ඉමෙසු පඤ්චසු වොස්සග්ගෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං. සම්මාසමාධිස්ස ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා.

26. ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි බලකරණීයා කම්මන්තා කරීයන්ති , සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය පථවියං පතිට්ඨාය එවමෙතෙ බලකරණීයා කම්මන්තා කරීයන්ති; එවමෙවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙති, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ බහුලීකරොති…පෙ…. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තො සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසු…පෙ…. පඤ්ච බලානි භාවෙති, පඤ්ච බලානි බහුලීකරොති…පෙ…. පඤ්ච බලානි භාවෙන්තො පඤ්ච බලානි බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසු…පෙ…. පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙති, පඤ්චින්ද්‍රියානි බහුලීකරොති…පෙ…..

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි බීජගාමභූතගාමා වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය පථවියං පතිට්ඨාය එවමෙතෙ බීජගාමභූතගාමා වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, එවමෙවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙන්තො පඤ්චින්ද්‍රියානි බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසු.

‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙන්තො පඤ්චින්ද්‍රියානි බහුලීකරොන්තො වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසු? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. වීරියින්ද්‍රියං භාවෙති…පෙ…. සතින්ද්‍රියං භාවෙති…පෙ…. සමාධින්ද්‍රියං භාවෙති…පෙ…. පඤ්ඤින්ද්‍රියං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය…පෙ…. පාපුණාති ධම්මෙසූ’’ති.

2. ඉන්ද්‍රියනිද්දෙසො

27. සද්ධින්ද්‍රියස්ස පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා. වීරියින්ද්‍රියස්ස…පෙ…. සතින්ද්‍රියස්ස… සමාධින්ද්‍රියස්ස… පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා.

සද්ධින්ද්‍රියස්ස කතමෙ පඤ්ච විවෙකා? වික්ඛම්භනවිවෙකො, තදඞ්ගවිවෙකො, සමුච්ඡෙදවිවෙකො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො, නිස්සරණවිවෙකො. වික්ඛම්භනවිවෙකො ච නීවරණානං පඨමජ්ඣානං භාවයතො, තදඞ්ගවිවෙකො ච දිට්ඨිගතානං නිබ්බෙධභාගියං සමාධිං භාවයතො, සමුච්ඡෙදවිවෙකො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමිමග්ගං භාවයතො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො ච ඵලක්ඛණෙ, නිස්සරණවිවෙකො ච නිරොධො නිබ්බානං. සද්ධින්ද්‍රියස්ස ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා. ඉමෙසු පඤ්චසු විවෙකෙසු ඡන්දජාතො හොති සද්ධාධිමුත්තො, චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතං…පෙ…. සද්ධින්ද්‍රියස්ස ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා, පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයා.

වීරියින්ද්‍රියස්ස…පෙ…. සතින්ද්‍රියස්ස…පෙ…. සමාධින්ද්‍රියස්ස… පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස කතමෙ පඤ්ච විවෙකා? වික්ඛම්භනවිවෙකො, තදඞ්ගවිවෙකො, සමුච්ඡෙදවිවෙකො, පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො, නිස්සරණවිවෙකො…පෙ…. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ඉමෙ පඤ්ච විවෙකා, පඤ්ච විරාගා, පඤ්ච නිරොධා , පඤ්ච වොස්සග්ගා, ද්වාදස නිස්සයාති.

විවෙකකථා නිට්ඨිතා.

5. චරියාකථා

28. **චරියාති** , අට්ඨ චරියායො – ඉරියාපථචරියා, ආයතනචරියා, සතිචරියා, සමාධිචරියා, ඤාණචරියා, මග්ගචරියා, පත්තිචරියා, ලොකත්ථචරියාති.

ඉරියාපථචරියාති චතූසු ඉරියාපථෙසු. **ආයතනචරියාති** ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු. **සතිචරියාති** චතූසු සතිපට්ඨානෙසු. **සමාධිචරියාති** චතූසු ඣානෙසු. **ඤාණචරියාති** චතූසු අරියසච්චෙසු. **මග්ගචරියාති** චතූසු අරියමග්ගෙසු. **පත්තිචරියාති** චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු. **ලොකත්ථචරියාති** තථාගතෙසු අරහන්තෙසු සම්මාසම්බුද්ධෙසු පදෙසෙ [පදෙසො (ස්‍යා.)] පච්චෙකබුද්ධෙසු පදෙසෙ සාවකෙසු.

ඉරියාපථචරියා ච පණිධිසම්පන්නානං. ආයතනචරියා ච ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං. සතිචරියා ච අප්පමාදවිහාරීනං. සමාධිචරියා ච අධිචිත්තමනුයුත්තානං. ඤාණචරියා ච බුද්ධිසම්පන්නානං. මග්ගචරියා ච සම්මාපටිපන්නානං. පත්තිචරියා ච අධිගතඵලානං. ලොකත්ථචරියා ච තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසම්බුද්ධානං පදෙසෙ පච්චෙකබුද්ධානං පදෙසෙ සාවකානං. ඉමා අට්ඨ චරියායො.

29. අපරාපි අට්ඨ චරියායො. අධිමුච්චන්තො සද්ධාය චරති, පග්ගණ්හන්තො වීරියෙන චරති, උපට්ඨාපෙන්තො සතියා චරති, අවික්ඛෙපං කරොන්තො සමාධිනා චරති, පජානන්තො පඤ්ඤාය චරති, විජානන්තො විඤ්ඤාණචරියාය චරති, එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙන්තීති ආයතනචරියාය චරති, එවං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති විසෙසචරියාය චරති. ඉමා අට්ඨ චරියායො.

අපරාපි අට්ඨ චරියායො. දස්සනචරියා ච සම්මාදිට්ඨියා, අභිනිරොපනචරියා ච සම්මාසඞ්කප්පස්ස, පරිග්ගහචරියා ච සම්මාවාචාය, සමුට්ඨානචරියා ච සම්මාකම්මන්තස්ස, වොදානචරියා ච සම්මාආජීවස්ස, පග්ගහචරියා ච සම්මාවායාමස්ස, උපට්ඨානචරියා ච සම්මාසතියා, අවික්ඛෙපචරියා ච සම්මාසමාධිස්ස. ඉමා අට්ඨ චරියායොති.

චරියාකථා නිට්ඨිතා.

6. පාටිහාරියකථා

30. ‘‘*තීණිමානි* , භික්ඛවෙ [අ. නි. 3.61 පස්සිතබ්බං], පාටිහාරියානි. කතමානි තීණි? ඉද්ධිපාටිහාරියං, ආදෙසනාපාටිහාරියං, අනුසාසනීපාටිහාරියං.

‘‘කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිපාටිහාරියං? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං පච්චනුභොති – එකොපි හුත්වා බහුධා හොති , බහුධාපි හුත්වා එකො හොති; ආවිභාවං තිරොභාවං…පෙ…. යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙති. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිපාටිහාරියං.

“කතමඤ්ච , භික්ඛවෙ, ආදෙසනාපාටිහාරියං? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො නිමිත්තෙන ආදිසති – ‘එවම්පි තෙ මනො, ඉත්ථම්පි තෙ මනො, ඉතිපි තෙ චිත්ත’න්ති. සො බහුං චෙපි ආදිසති, තථෙව තං හොති, නො අඤ්ඤථා. ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චො න හෙව ඛො නිමිත්තෙන ආදිසති, අපි ච ඛො මනුස්සානං වා අමනුස්සානං වා දෙවතානං වා සද්දං සුත්වා ආදිසති – ‘එවම්පි තෙ මනො, ඉත්ථම්පි තෙ මනො, ඉතිපි තෙ චිත්ත’න්ති. සො බහුං චෙපි ආදිසති, තථෙව තං හොති, නො අඤ්ඤථා. ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චො න හෙව ඛො නිමිත්තෙන ආදිසති, නපි මනුස්සානං වා අමනුස්සානං වා දෙවතානං වා සද්දං සුත්වා ආදිසති, අපි ච ඛො විතක්කයතො විචාරයතො විතක්කවිප්ඵාරසද්දං සුත්වා ආදිසති – ‘එවම්පි තෙ මනො, ඉත්ථම්පි තෙ මනො, ඉතිපි තෙ චිත්ත’න්ති. සො බහුං චෙපි ආදිසති, තථෙව තං හොති, නො අඤ්ඤථා. ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චො න හෙව ඛො නිමිත්තෙන ආදිසති, නපි මනුස්සානං වා අමනුස්සානං වා දෙවතානං වා සද්දං සුත්වා ආදිසති, නපි විතක්කයතො විචාරයතො විතක්කවිප්ඵාරසද්දං සුත්වා ආදිසති, අපි ච ඛො අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිං සමාපන්නස්ස චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාති – ‘යථා ඉමස්ස හොතො මනොසඞ්ඛාරා පණිහිතා ඉමස්ස [තථා ඉමස්ස (සයා.), යථා ඉමස්ස (ක.) අ. නි. 3.61 පස්සිතබ්බා] චිත්තස්ස අනන්තරා අමුකං නාම විතක්කං විතක්කයිස්සතී’ති [විතක්කෙස්සතීති (සයා.) අ. නි. 3.61]. සො බහුං චෙපි ආදිසති, තථෙව තං හොති, නො අඤ්ඤථා. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ආදෙසනාපාටිහාරියං.

“කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, අනුසාසනීපාටිහාරියං? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො එවමනුසාසති – ‘එවං විතක්කෙථ, මා එවං විතක්කයිත්ථ. එවං මනසි කරොථ, මා එවං මනසි කරිත්ථ. ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථා’ති. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, අනුසාසනීපාටිහාරියං. ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි පාටිහාරියානි’’.

31. නෙක්ඛම්මං ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. කාමච්ඡන්දං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන නෙක්ඛම්මෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘තං ඛො පන නෙක්ඛම්මං එවං ආසෙවිතබ්බං, එවං භාවෙතබ්බං , එවං බහුලීකාතබ්බං, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

අබ්‍යාපාදො ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. බ්‍යාපාදං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන අබ්‍යාපාදෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘සො ඛො පන අබ්‍යාපාදො එවං ආසෙවිතබ්බො, එවං භාවෙතබ්බො, එවං බහුලීකාතබ්බො, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

ආලොකසඤ්ඤා ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. ථිනමිද්ධං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තාය ආලොකසඤ්ඤාය සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘සා ඛො පන ආලොකසඤ්ඤා එවං ආසෙවිතබ්බා, එවං භාවෙතබ්බා, එවං බහුලීකාතබ්බා, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

අවික්ඛෙපො ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. උද්ධච්චං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන අවික්ඛෙපෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘සො ඛො පන අවික්ඛෙපො එවං ආසෙවිතබ්බො, එවං භාවෙතබ්බො, එවං බහුලීකාතබ්බො, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

ධම්මවවත්ථානං ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. විචිකිච්ඡං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන ධම්මවවත්ථානෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘තං ඛො පන ධම්මවවත්ථානං එවං ආසෙවිතබ්බං, එවං භාවෙතබ්බං, එවං බහුලීකාතබ්බං, එවං තදනුධම්මතා, සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

ඤාණං ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. අවිජ්ජං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන ඤාණෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘තං ඛො පන ඤාණං එවං ආසෙවිතබ්බං, එවං භාවෙතබ්බං, එවං බහුලීකාතබ්බං, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

පාමොජ්ජං ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. අරතිං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන පාමොජ්ජෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘තං ඛො පන පාමොජ්ජං එවං ආසෙවිතබ්බං, එවං භාවෙතබ්බං , එවං බහුලීකාතබ්බං, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං…පෙ.….

පඨමං ඣානං ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. නීවරණෙ පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන පඨමෙන ඣානෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘තං ඛො පන පඨමං ඣානං එවං ආසෙවිතබ්බං, එවං භාවෙතබ්බං, එවං බහුලීකාතබ්බං, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං…පෙ.….

අරහත්තමග්ගො ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. සබ්බකිලෙසෙ පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යෙ තෙන අරහත්තමග්ගෙන සමන්නාගතා, සබ්බෙ තෙ විසුද්ධචිත්තා අනාවිලසඞ්කප්පාති – ආදෙසනාපාටිහාරියං. ‘‘සො ඛො පන අරහත්තමග්ගො

එවං ආසෙවිතබ්බො, එවං භාවෙතබ්බො, එවං බහුලීකාතබ්බො, එවං තදනුධම්මතා සති උපට්ඨාපෙතබ්බා’’ති – අනුසාසනීපාටිහාරියං.

32. නෙක්ඛම්මං ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. කාමච්ඡන්දං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යා ච ඉද්ධි යඤ්ච පාටිහාරියං, ඉදං වුච්චති ඉද්ධිපාටිහාරියං. අබ්‍යාපාදො ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. බ්‍යාපාදං පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යා ච ඉද්ධි යඤ්ච පාටිහාරියං, ඉදං වුච්චති ඉද්ධිපාටිහාරියං. ආලොකසඤ්ඤා ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. ථිනමිද්ධං පටිහරතීති – පාටිහාරියං… පෙ…. අරහත්තමග්ගො ඉජ්ඣතීති – ඉද්ධි. සබ්බකිලෙසෙ පටිහරතීති – පාටිහාරියං. යා ච ඉද්ධි යඤ්ච පාටිහාරියං, ඉදං වුච්චති ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති .

පාටිහාරියකථා නිට්ඨිතා.

7. සමසීසකථා

33. සබ්බධම්මානං [සබ්බෙසං ධම්මානං (ක.) පටි. ම. 1.87 පස්සිතබ්බා] සම්මාසමුච්ඡෙදෙ නිරොධෙ ච අනුපට්ඨානතා පඤ්ඤා සමසීසට්ඨෙ ඤාණං.

සබ්බධම්මානන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා, කාමාවචරා ධම්මා, රූපාවචරා ධම්මා, අරූපාවචරා ධම්මා, අපරියාපන්නා ධම්මා. **සම්මා සමුච්ඡෙදෙති** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං සම්මා සමුච්ඡින්දති, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං සම්මා සමුච්ඡින්දති, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං සම්මා සමුච්ඡින්දති, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං සම්මා සමුච්ඡින්දති, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං සම්මා සමුච්ඡින්දති, ඤාණෙන අවිජ්ජං සම්මා සමුච්ඡින්දති, පාමොජ්ජෙන අරතිං සම්මා සමුච්ඡින්දති, පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ සම්මා සමුච්ඡින්දති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සම්මා සමුච්ඡින්දති.

නිරොධෙති නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං නිරොධෙති, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං නිරොධෙති, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං නිරොධෙති, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චං නිරොධෙති, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං නිරොධෙති, ඤාණෙන අවිජ්ජං නිරොධෙති, පාමොජ්ජෙන අරතිං නිරොධෙති, පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙ නිරොධෙති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ නිරොධෙති.

අනුපට්ඨානතාති නෙක්ඛම්මං පටිලද්ධස්ස කාමච්ඡන්දො න උපට්ඨාති, අබ්‍යාපාදං පටිලද්ධස්ස බ්‍යාපාදො න උපට්ඨාති, ආලොකසඤ්ඤං පටිලද්ධස්ස ථිනමිද්ධං න උපට්ඨාති, අවික්ඛෙපං පටිලද්ධස්ස උද්ධච්චං න උපට්ඨාති, ධම්මවවත්ථානං පටිලද්ධස්ස විචිකිච්ඡා න උපට්ඨාති, ඤාණං පටිලද්ධස්ස අවිජ්ජා න උපට්ඨාති, පාමොජ්ජං පටිලද්ධස්ස අරති න උපට්ඨාති, පඨමං ඣානං පටිලද්ධස්ස නීවරණා න උපට්ඨන්ති…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලද්ධස්ස සබ්බකිලෙසා න උපට්ඨන්ති.

සමන්ති කාමච්ඡන්දස්ස පහීනත්තා නෙක්ඛම්මං සමං, බ්‍යාපාදස්ස පහීනත්තා අබ්‍යාපාදො සමං, ථිනමිද්ධස්ස පහීනත්තා ආලොකසඤ්ඤා සමං, උද්ධච්චස්ස පහීනත්තා අවික්ඛෙපො සමං, විචිකිච්ඡාය පහීනත්තා ධම්මවවත්ථානං සමං, අවිජ්ජාය පහීනත්තා ඤාණං සමං, අරතියා පහීනත්තා පාමොජ්ජං සමං, නීවරණානං පහීනත්තා පඨමං ඣානං සමං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා අරහත්තමග්ගො සමං.

සීසන්ති තෙරස සීසානි – පලිබොධසීසඤ්ච තණ්හා, විනිබන්ධනසීසඤ්ච මානො , පරාමාසසීසඤ්ච දිට්ඨි, වික්ඛෙපසීසඤ්ච උද්ධච්චං, සංකිලෙසසීසඤ්ච අවිජ්ජා, අධිමොක්ඛසීසඤ්ච සද්ධා, පග්ගහසීසඤ්ච වීරියං, උපට්ඨානසීසඤ්ච සති, අවික්ඛෙපසීසඤ්ච සමාධි, දස්සනසීසඤ්ච පඤ්ඤා, පවත්තසීසඤ්ච ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොචරසීසඤ්ච විමොක්ඛො, සඞ්ඛාරසීසඤ්ච නිරොධොති.

සමසීසකථා නිට්ඨිතා.

8. සතිපට්ඨානකථා

34. සාවත්ථිනිදානං . ‘‘චත්තාරොමෙ , භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. වෙදනාසු…පෙ…. චිත්තෙ… ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති.

35. [ක] කථං **කායෙ කායානුපස්සී විහරති?** ඉධෙකච්චො පථවීකායං අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො; අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති; විරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුදෙති, පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති . අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං

පජහති, දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි කායං අනුපස්සති. කායො උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානා''.

භාවනාති චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

ඉධෙකච්චො ආපොකායං…පෙ…. තෙජොකායං… වායොකායං… කෙසකායං… ලොමකායං… ඡවිකායං… චම්මකායං… මංසකායං… රුධිරකායං… න්හාරුකායං [නහාරුකායං (ස්‍යා.)] … අට්ඨිකායං… අට්ඨිමිඤ්ජකායං අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො ; අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති; විරජ්ජති, නො රජ්ජති, නිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති . ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි කායං අනුපස්සති. කායො උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානා''.

භාවනාති චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. එවං කායෙ කායානුපස්සී විහරති.

[ඛ] කථං **වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති?** ඉධෙකච්චො සුඛං වෙදනං අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි වෙදනං අනුපස්සති. වෙදනා උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානා''.

භාවනාති චතස්සො භාවනා…පෙ…. ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා…පෙ…. ඉධෙකච්චො දුක්ඛං වෙදනං…පෙ…. අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං… සාමිසං සුඛං වෙදනං… නිරාමිසං සුඛං වෙදනං… සාමිසං දුක්ඛං වෙදනං… නිරාමිසං දුක්ඛං වෙදනං… සාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං… නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං… චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං… සොතසම්ඵස්සජං වෙදනං… ඝානසම්ඵස්සජං වෙදනං… ජිව්හාසම්ඵස්සජං වෙදනං… කායසම්ඵස්සජං වෙදනං… මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි වෙදනං අනුපස්සති. වෙදනා උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානා''.

භාවනාති චතස්සො භාවනා…පෙ…. එවං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති.

[ග] කථං **චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති?** ඉධෙකච්චො සරාගං චිත්තං අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති . ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි චිත්තං අනුපස්සති. චිත්තං උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානා''.

භාවනාති චතස්සො භාවනා…පෙ…. ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

ඉධෙකච්චො වීතරාගං චිත්තං…පෙ…. සදොසං චිත්තං… වීතදොසං චිත්තං… සමොහං චිත්තං… වීතමොහං චිත්තං… සංඛිත්තං චිත්තං… වික්ඛිත්තං චිත්තං… මහග්ගතං චිත්තං… අමහග්ගතං චිත්තං… සඋත්තරං චිත්තං… අනුත්තරං චිත්තං… සමාහිතං චිත්තං… අසමාහිතං චිත්තං… විමුත්තං චිත්තං… අවිමුත්තං චිත්තං… චක්ඛුවිඤ්ඤාණං… සොතවිඤ්ඤාණං… ඝානවිඤ්ඤාණං… ජිව්හාවිඤ්ඤාණං… කායවිඤ්ඤාණං… මනොවිඤ්ඤාණං අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. **අනිච්චතො අනුපස්සන්තො** නිච්චසඤ්ඤං පජහති…පෙ…. පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි චිත්තං අනුපස්සති. චිත්තං උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ''චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානා''.

භාවනාති චතස්සො භාවනා…පෙ…. ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. එවං චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති.

[ඝ] කථං **ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති?** ඉධෙකච්චො ඨපෙත්වා කායං ඨපෙත්වා වෙදනං ඨපෙත්වා චිත්තං තදවසෙසෙ ධම්මෙ අනිච්චතො අනුපස්සති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො; අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො; නිබ්බින්දති, නො නන්දති; විරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති, අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති, නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති, විරජ්ජන්තො රාගං පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති, පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. ධම්මා උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති – ‘‘ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානා’’.

භාවනාති චතස්සො භාවනා – තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. එවං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරතීති.

සතිපට්ඨානකථා නිට්ඨිතා.

9. විපස්සනාකථා

36. එවං මෙ සුතං – එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘භික්ඛවො’’ති. ‘‘භදන්තෙ’’ති තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං. භගවා එතදවොච –

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කඤ්චි [කිඤ්චි (ක.) අ. නි. 6.99-100 පස්සිතබ්බං] සඞ්ඛාරං නිච්චතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා අසමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං අනොක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා [අරහත්තඵලං වා (ස්‍යා. ක.) අ. නි. 6.98 පස්සිතබ්බං] සච්ඡිකරිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති.

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසඞ්ඛාරෙ අනිච්චතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති, සම්මත්තනියාමං ඔක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති.

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා අසමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං අනොක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති .

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසඞ්ඛාරෙ දුක්ඛතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං ඔක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති.

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කඤ්චි ධම්මං අත්තතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා අසමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං අනොක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති.

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බධම්මෙ [කඤ්චි ධම්මං (ස්‍යා.), කිඤ්චි ධම්මං (ක.) අ. නි. 6.100 පස්සිතබ්බං] අනත්තතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං ඔක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති.

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු නිබ්බානං දුක්ඛතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා අසමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං අනොක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති.

‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු නිබ්බානං සුඛතො සමනුපස්සන්තො අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො භවිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; අනුලොමිකාය ඛන්තියා සමන්නාගතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති; සම්මත්තනියාමං ඔක්කමමානො සොතාපත්තිඵලං වා සකදාගාමිඵලං වා අනාගාමිඵලං වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරිස්සතීති – ඨානමෙතං විජ්ජති’’.

37. කතිහාකාරෙහි අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති, කතිහාකාරෙහි සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති? චත්තාරීසාය ආකාරෙහි අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති, චත්තාරීසාය ආකාරෙහි සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

කතමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති, කතමෙහි චත්තාරීසාය ආකාරෙහි සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති? පඤ්චක්ඛන්ධෙ අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො සල්ලතො අඝතො ආබාධතො පරතො පලොකතො ඊතිතො උපද්දවතො භයතො උපසග්ගතො චලතො පභඞ්ගුතො [පභඞ්ගතො (සයා.)] අද්ධුවතො අතාණතො [අත්තාණතො (සයා.)] අලෙණතො අසරණතො රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො ආදීනවතො විපරිණාමධම්මතො අසාරකතො අඝමූලතො වධකතො විභවතො සාසවතො සඞ්ඛතතො මාරාමිසතො ජාතිධම්මතො ජරාධම්මතො බ්‍යාධිධම්මතො මරණධම්මතො සොකධම්මතො පරිදෙවධම්මතො උපායාසධම්මතො සංකිලෙසිකධම්මතො.

38. පඤ්චක්ඛන්ධෙ අනිච්චතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො නිච්චං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ දුක්ඛතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො සුඛං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ රොගතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො ආරොග්‍යං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ ගණ්ඩතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අගණ්ඩං [නිගණ්ඩො (සයා.)] නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ සල්ලතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො විසල්ලං [නිස්සල්ලං (සයා.)] නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ අඝතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනඝො නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ ආබාධතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනාබාධො නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අපරප්පච්චයං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ පලොකතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අපලොකධම්මො නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ ඊතිතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනීතිකං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපද්දවතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනුපද්දවං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ භයතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අභයං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපසග්ගතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනුපසග්ගං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ චලතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අචලං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ පභඞ්ගුතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අපභඞ්ගු [අප්පභඞ්ගං (සයා.)] නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ අද්ධුවතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො ධුවං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ අතාණතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො තාණං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ අලෙණතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො ලෙණං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ අසරණතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො සරණං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ රිත්තතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අරිත්තං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ තුච්ඡතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අතුච්ඡං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ සුඤ්ඤතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො පරමසුඤ්ඤං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ අනත්තතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො පරමත්ථං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ ආදීනවතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං

පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනාදීනවං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ විපරිණාමධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අවිපරිණාමධම්මං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ අසාරකතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො සාරං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ අඝමූලතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනඝමූලං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ වධකතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අවධකං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ විභවතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අවිභවං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ සාසවතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනාසවං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ සඞ්ඛතතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අසඞ්ඛතං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ මාරාමිසතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො නිරාමිසං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ ජාතිධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අජාතං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ ජරාධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අජරං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ බ්‍යාධිධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අබ්‍යාධි [අබ්‍යාධිධම්මං (ස්‍යා.)] නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ මරණධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අමතං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ සොකධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අසොකං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිදෙවධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අපරිදෙවං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපායාසධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අනුපායාසං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. පඤ්චක්ඛන්ධෙ සංකිලෙසිකධම්මතො පස්සන්තො අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො අසංකිලිට්ඨං නිබ්බානන්ති පස්සන්තො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

39. අනිච්චතොති, අනිච්චානුපස්සනා. දුක්ඛතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. රොගතොති , දුක්ඛානුපස්සනා. ගණ්ඩතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. සල්ලතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. අඝතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. ආබාධතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. පරතොති, අනත්තානුපස්සනා. පලොකතොති, අනිච්චානුපස්සනා. ඊතිතොති, දුක්ඛානුපස්සනා.

උපද්දවතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. භයතොති, දුක්ඛානුපස්සනා . උපසග්ගතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. චලතොති, අනිච්චානුපස්සනා. පභඞ්ගුතොති, අනිච්චානුපස්සනා. අද්ධුවතොති, අනිච්චානුපස්සනා. අතාණතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. අලෙණතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. අසරණතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. රිත්තතොති, අනත්තානුපස්සනා.

තුච්ඡතොති, අනත්තානුපස්සනා. සුඤ්ඤතොති, අනත්තානුපස්සනා. අනත්තතොති , අනත්තානුපස්සනා. ආදීනවතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. විපරිණාමධම්මතොති, අනිච්චානුපස්සනා. අසාරකතොති, අනත්තානුපස්සනා. අඝමූලතොති , දුක්ඛානුපස්සනා. වධකතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. විභවතොති, අනිච්චානුපස්සනා. සාසවතොති, දුක්ඛානුපස්සනා.

සඞ්ඛතතොති, අනිච්චානුපස්සනා. මාරාමිසතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. ජාතිධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. ජරාධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. බ්‍යාධිධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. මරණධම්මතොති, අනිච්චානුපස්සනා. සොකධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. පරිදෙවධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. උපායාසධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා. සංකිලෙසිකධම්මතොති, දුක්ඛානුපස්සනා.

ඉමෙහි චත්තාලීසාය ආකාරෙහි අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභති. ඉමෙහි චත්තාලීසාය ආකාරෙහි සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති.

ඉමෙහි චත්තාලීසාය ආකාරෙහි අනුලොමිකං ඛන්තිං පටිලභන්තස්ස, ඉමෙහි චත්තාලීසාය ආකාරෙහි සම්මත්තනියාමං ඔක්කමන්තස්ස කති අනිච්චානුපස්සනා, කති දුක්ඛානුපස්සනා, කති අනත්තානුපස්සනා?

පඤ්චවීසති අනත්තානුපස්සනා, පඤ්ඤාස අනිච්චානුපස්සනා;
සතං පඤ්චවීසති චෙව, යානි දුක්ඛෙ පවුච්චරෙති.

විපස්සනාකථා නිට්ඨිතා.

10. මාතිකාකථා

40. නිච්ඡාතො [නිච්ඡාතො මුච්චතීති (සයා.)], මොක්ඛො විමොක්ඛො, විජ්ජාවිමුත්ති, අධිසීලං, අධිචිත්තං, අධිපඤ්ඤා, පස්සද්ධි, ඤාණං, දස්සනං විසුද්ධි [සුද්ධි (සයා.)] නෙක්ඛම්මං, නිස්සරණං පවිවෙකො, වොස්සග්ගො, චරියා, ඣානවිමොක්ඛො, භාවනා, අධිට්ඨානං, ජීවිතං.

41. **නිච්ඡාතොති** නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දතො නිච්ඡාතො, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදතො නිච්ඡාතො…පෙ…. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙහි නිච්ඡාතො…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙහි නිච්ඡාතො.

මොක්ඛො විමොක්ඛොති නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දතො මුච්චතීති – මොක්ඛො විමොක්ඛො. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදතො මුච්චතීති – මොක්ඛො විමොක්ඛො…පෙ…. පඨමෙන ඣානෙන නීවරණෙහි මුච්චතීති – මොක්ඛො විමොක්ඛො…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙහි මුච්චතීති – මොක්ඛො විමොක්ඛො.

විජ්ජාවිමුත්තීති නෙක්ඛම්මං විජ්ජතීති විජ්ජා, කාමච්ඡන්දතො මුච්චතීති විමුත්ති. විජ්ජන්තො මුච්චති, මුච්චන්තො විජ්ජතීති – විජ්ජාවිමුත්ති. අබ්‍යාපාදො [අබ්‍යාපාදං (සයා.)] විජ්ජතීති විජ්ජා, බ්‍යාපාදතො විමුච්චතීති විමුත්ති. විජ්ජන්තො මුච්චති, මුච්චන්තො විජ්ජතීති – විජ්ජාවිමුත්ති…පෙ…. අරහත්තමග්ගො විජ්ජතීති විජ්ජා, සබ්බකිලෙසෙහි මුච්චතීති විමුත්ති. විජ්ජන්තො මුච්චති, මුච්චන්තො විජ්ජතීති – විජ්ජාවිමුත්ති.

අධිසීලං අධිචිත්තං අධිපඤ්ඤාති නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං, සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි, දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා . යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා. යො තත්ථ දස්සනට්ඨො, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි, අවික්ඛෙපට්ඨෙන චිත්තවිසුද්ධි. දස්සනට්ඨෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි. යො තත්ථ සංවරට්ඨො, අයං අධිසීලසික්ඛා. යො තත්ථ අවික්ඛෙපට්ඨො, අයං අධිචිත්තසික්ඛා. යො තත්ථ දස්සනට්ඨො, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.

පස්සද්ධීති නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පටිප්පස්සම්භෙති, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං පටිප්පස්සම්භෙති…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ පටිප්පස්සම්භෙති.

ඤාණන්ති කාමච්ඡන්දස්ස පහීනත්තා නෙක්ඛම්මං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං ; බ්‍යාපාදස්ස පහීනත්තා අබ්‍යාපාදො ඤාතට්ඨෙන ඤාණං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා අරහත්තමග්ගො ඤාතට්ඨෙන ඤාණං.

දස්සනන්ති කාමච්ඡන්දස්ස පහීනත්තා නෙක්ඛම්මං දිට්ඨත්තා දස්සනං. බ්‍යාපාදස්ස පහීනත්තා අබ්‍යාපාදො දිට්ඨත්තා දස්සනං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා අරහත්තමග්ගො දිට්ඨත්තා දස්සනං.

විසුද්ධීති කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මෙන විසුජ්ඣති. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදෙන විසුජ්ඣති…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගෙන විසුජ්ඣති.

නෙක්ඛම්මන්ති කාමානමෙතං නිස්සරණං, යදිදං නෙක්ඛම්මං. රූපානමෙතං නිස්සරණං, යදිදං ආරුප්පං. යං ඛො පන කිඤ්චි භූතං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං, නිරොධො තස්ස නෙක්ඛම්මං. බ්‍යාපාදස්ස අබ්‍යාපාදො නෙක්ඛම්මං. ථීනමිද්ධස්ස ආලොකසඤ්ඤා නෙක්ඛම්මං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං අරහත්තමග්ගො නෙක්ඛම්මං.

නිස්සරණන්ති කාමානමෙතං නිස්සරණං, යදිදං නෙක්ඛම්මං. රූපානමෙතං නිස්සරණං, යදිදං ආරුප්පං. යං ඛො පන කිඤ්චි භූතං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං, නිරොධො තස්ස නිස්සරණං. කාමච්ඡන්දස්ස නෙක්ඛම්මං නිස්සරණං. බ්‍යාපාදස්ස අබ්‍යාපාදො නිස්සරණං…පෙ…. සබ්බකිලෙසානං අරහත්තමග්ගො නිස්සරණං.

පවිවෙකොති කාමච්ඡන්දස්ස නෙක්ඛම්මං පවිවෙකො …පෙ…. සබ්බකිලෙසානං අරහත්තමග්ගො පවිවෙකො .

වොස්සග්ගොති නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං වොස්සජ්ජතීති – වොස්සග්ගො. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං වොස්සජ්ජතීති – වොස්සග්ගො…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ වොස්සජ්ජතීති – වොස්සග්ගො.

චරියාති කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මෙන චරති. බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදෙන චරති…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගෙන චරති.

ඣානවිමොක්ඛොති නෙක්ඛම්මං ඣායතීති – ඣානං. කාමච්ඡන්දං ඣාපෙතීති – ඣානං. ඣායන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣාපෙන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣායන්තීති ධම්මා. ඣාපෙන්තීති කිලෙසෙ. ඣාතෙ ච ඣාපෙ ච ජානාතීති – ඣානඣායී [ඣානවිමොක්ඛො (ස්‍යා.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා]. අබ්‍යාපාදො ඣායතීති ඣානං. බ්‍යාපාදං ඣාපෙතීති – ඣානං…පෙ.… ආලොකසඤ්ඤා ඣායතීති – ඣානං. ථිනමිද්ධං ඣාපෙතීති – ඣානං…පෙ.… අරහත්තමග්ගො ඣායතීති – ඣානං. සබ්බකිලෙසෙ ඣාපෙතීති – ඣානං. ඣායන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣාපෙන්තො මුච්චතීති – ඣානවිමොක්ඛො. ඣායන්තීති – ධම්මා. ඣාපෙන්තීති – කිලෙසෙ. ඣාතෙ ච ඣාපෙ ච ජානාතීති – ඣානඣායී.

42. **භාවනා අධිට්ඨානං ජීවිතන්ති** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො නෙක්ඛම්මං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො. නෙක්ඛම්මවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානසම්පන්නො. ස්වායං එවං භාවනාසම්පන්නො අධිට්ඨානසම්පන්නො සමං ජීවති, නො විසමං; සම්මා ජීවති, නො මිච්ඡා; විසුද්ධං ජීවති, නො කිලිට්ඨන්ති – ආජීවසම්පන්නො. ස්වායං එවං භාවනාසම්පන්නො අධිට්ඨානසම්පන්නො ආජීවසම්පන්නො යඤ්ඤදෙව පරිසං උපසඞ්කමති – යදි ඛත්තියපරිසං යදි බ්‍රාහ්මණපරිසං යදි ගහපතිපරිසං යදි සමණපරිසං – විසාරදො උපසඞ්කමති අමඞ්කුභූතො. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො භාවනාසම්පන්නො අධිට්ඨානසම්පන්නො ආජීවසම්පන්නො.

බ්‍යාපාදං පජහන්තො අබ්‍යාපාදං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… ථිනමිද්ධං පජහන්තො ආලොකසඤ්ඤං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… උද්ධච්චං පජහන්තො අවික්ඛෙපං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… විචිකිච්ඡං පජහන්තො ධම්මවවත්ථානං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… අවිජ්ජං පජහන්තො විජ්ජං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… අරතිං පජහන්තො පාමොජ්ජං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… නීවරණෙ පජහන්තො පඨමං ඣානං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො…පෙ.… සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො අරහත්තමග්ගං භාවෙතීති – භාවනාසම්පන්නො. අරහත්තමග්ගවසෙන චිත්තං අධිට්ඨාතීති – අධිට්ඨානසම්පන්නො. ස්වායං එවං භාවනාසම්පන්නො අධිට්ඨානසම්පන්නො සමං ජීවති, නො විසමං; සම්මා ජීවති, නො මිච්ඡා; විසුද්ධං ජීවති, නො කිලිට්ඨන්ති – ආජීවසම්පන්නො. ස්වායං එවං භාවනාසම්පන්නො අධිට්ඨානසම්පන්නො ආජීවසම්පන්නො යඤ්ඤදෙව පරිසං උපසඞ්කමති – යදි ඛත්තියපරිසං යදි බ්‍රාහ්මණපරිසං යදි ගහපතිපරිසං යදි සමණපරිසං – විසාරදො උපසඞ්කමති අමඞ්කුභූතො. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො භාවනාසම්පන්නො අධිට්ඨානසම්පන්නො ආජීවසම්පන්නොති.

මාතිකාකථා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤාවග්ගො තතියො.

තස්සුද්දානං –

පඤ්ඤා ඉද්ධි අභිසමයො, විවෙකො චරියපඤ්චමො;
පාටිහාරි සමසීසි, සතිපට්ඨානා විපස්සනා;
තතියෙ පඤ්ඤාවග්ගම්හි, මාතිකාය ච තෙ දසාති.

මහාවග්ගො යුගනද්ධො, පඤ්ඤාවග්ගො ච නාමතො;
තයොව වග්ගා ඉමම්හි [තිවග්ගො යස්ස වික්ඛෙපො (ස්‍යා. ක.)], පටිසම්භිදාපකරණෙ.

අනන්තනයමග්ගෙසු, ගම්භීරො සාගරූපමො;
නභඤ්ච තාරකාකිණ්ණං, ථූලො ජාතස්සරො යථා;
කථිකානං විසාලාය, යොගීනං ඤාණජොතනන්ති.

පටිසම්භිදාමග්ගපාළි නිට්ඨිතා.